Yoon Cultural Foundation
یون کولتوري یون
افغانستان په
سیاسي
کړکیچ کې
Ketabton.com
محمد اسمعیل یون
۱۳۸۷ ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان په سیاسي کړکیچ کې

(د سیاسي او ټولنیزو لیکنو ټولګه)

محمد اسمعیل یون

۱۳۸۷ل کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم:	افغانستان په سياسي کړلېچ کې
ليکوال:	محمد اسمعيل يون
خپرندوی:	يون کلتوري يون
چاپشمېر:	۱۰۰۰ ټوکه
چاپکال:	۱۳۸۷ل کال
د ليکوال پرله پسې نومره:	(۲۸)
د خپرندوی پرله پسې نومره:	(۲۸)
کمپوزر:	ضياءالرحمن ضياء

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولیک

ګڼه	سرلیک	مخ
۱	افغانستان په سیاسي کړلېچ کې...	۱
۲	سریزه:سیاسي لیکنې اود لیکوال شخصیت	۱۱
۳	د هېواد رنځور سیاست	۲۰
۴	پښتو او د پښتنو مضر احتیاط	۲۲
۵	مدرسه او ښوونځی	۳۷
۶	په رېږه کې ګیر ولس	۴۲
۷	طالبان، بتان او بتپالان	۵۷
۸	که طالبان سقوط شي؟	۶۸
۹	چې طالبان سقوط شول	۷۸
۱۰	ایا ټول پښتانه طالبان دي؟	۸۸
۱۱	القاعده که الفایده؟	۹۵
۱۲	غوړه مالي په سیاست کې	۱۰۰
۱۳	په افغانستان کې د نوې سرشمېرنې...	۱۱۴
۱۴	ایله جاري جنرالان او مارشالان	۱۲۳
۱۵	څوک د اساسي پوستونو لپاره وړ دي؟	۱۲۸
۱۶	«لوخې د خپل قام بد غوښتل سر یې...»	۱۳۳
۱۷	یو څو انتقادونه او څو وړاندیزونه	۱۳۹
۱۸	حاجي عبدالقدیر او بېړنۍ لویه جرګه	۱۴۷
۱۹	افغانستان ملت دی که افغان؟	۱۶۱
۲۰	ایا له نظار شورا نه د ښاغلي کرزي د...	۱۶۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱	څوک جنګسالار، پاټکسالار او ټوپکسالار دي؟	۱۷۲
۲۲	د افغانستان د راتلونکي ولسمشر د...	۱۸۱
۲۳	راتلونکې لويه جرګه، انتخابات...	۱۹۱
۲۴	په راتلونکي اساسي قانون کې درې مهم ټکي	۲۰۲
۲۵	راتلونکې عمومي ټاکنې، څو خطرونه او...	۲۲۱
۲۶	د خدمت معيار	۲۳۱
۲۷	فکري خلا	۲۳۲
۲۸	مجاهد او جنګسالار	۲۳۹
۲۹	سرشمېرنه که سر غوڅونه؟	۲۴۵
۳۰	راروانې ټاکنې، غره توب، تدبير او ...	۲۶۳
۳۱	محمدګل خان مومند (د خوشال د دستار سړی)	۲۷۵
۳۲	د استاد رشاد سياسي شخصيت	۲۸۰
۳۳	د ښځو حقوق شعار دی که ضرورت؟	۲۸۸
۳۴	تهران په کابل کې	۲۹۱
۳۵	د محمد اسمعيل يون لنډه پېژندنه	۲۹۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

((افغانستان په سياسي کړلېچ کې))
او يو څو نورې خبرې

((افغانستان په سياسي کړلېچ کې)) د يون د سياسي او ټولنيزو ليکنو يوه مجموعه ده، خو د ټولو سياسي ليکنو نه، بلکې د نږدې يوې لسيزې د يو شمېر سياسي او ټولنيزو ليکنو. د يارلس کاله کېږي چې تقدير زما او د يون ژوند سره تړلی دی، په دې تېرو د يارلسو کلونو کې زموږ فردي ژوند څه ناڅه سوکاله و، خو اجتماعي او سياسي غمونه دومره زيات وو، چې موږ يې د فردي ژوند په خوشالۍ پوه کړي نه يو. په دې تېرو د يارلسو کلونو کې موږ تر يوويشت ځلو زياته کوچ کشي کړې او له يوه ځايه مو بل ځای ته کډه وړې ده. زموږ دا کوچ کشي که له يوې خوا د جګړو او نورو ستونزو له امله وه، نو يوه زياته برخه يې د يون د سياسي مشکلاتو له امله هم وه، هر نظام چې په تېرو کلونو کې راغلی، نو يون يې له چارواکو سره تر خپلې وسې ټکر کړی او مخالفت يې ورسره څرګند کړی دی. د ډاکتر نجيب الله په واکمنۍ کې سره له دې چې هغه وخت يون محصل و، خو په اخبارونو کې يې ځينې سياسي او ټولنيزې ليکنې راتلې، د هغه وخت نظام سره يې هم چندان جوړه نه وه، بيا چې کله د مجاهدينو په نامه د ځينو پروتوکوليانو تش په نامه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي حکومت راغی، نو هغه خو هېڅ چا ته هم د منلو وړ نه و، نو یون یې هم مخالف و، دې حکومت سره خو یې مخالفت دې حالت ته ورسېد، چې خبره نوره تر زغم ووته، یون مجبور شو کابل پرېږدي، دا مهال به کله په کابل او زیات وخت به په پېښور کې پر فرهنګي چارو بوخت و. کله چې د طالبانو واکمني راغله، نو ټولو فکر کاوه چې د پخوانیو جګړه مارانو له غضبه خلاص شو، خو طالبانو سره نور نور مرضونه ملګري وو، یون او په کابل کې هغه وخت یو زیات شمېر لیکوالو طالبانو ته ډېر وویل، چې د تېرو حکومتونو اشتباه ګانې مه تکراروئ او له دې ولس سره ګوزاره وکړئ، یو وخت کې د طالبانو قهر دومره زیات شو چې یو نسبتاً لوړ پوړي لیکوال طالب چارواکي یون ته وویل: ((که ژوند غواړې، نور نو کابل نه ووځه، کله چې حالت ښه شول بیا به راشې او که نه اوس پېښور ته ځه، میاشت دوو کې یو ځل کابل ته راځه د چا به درته ډېر پام نه کېږي.)) دا وخت د ښځو پر ټولنیزو فعالیتونو او کار ټینګ بندیز و. زه چې کله پر ۱۳۷۰ ل کال له پوهنتونه فارغه شوم، نو بیا د کابل ښار په آمنه فدوي لېسه کې د ښوونکې په توګه مقرره شوم او د طالبانو تر واکمنۍ یو کال دمخه، په کابل کې د امهات المومنین پوهنتون په پښتو څانګه کې استاده شوم، خو کله چې طالبان واک ته ورسېدل، د هېواد ټول ښځینه قشر خپلې دندې له لاسه ورکړې، پر کور کېناستې، په لومړیو څو میاشتو کې یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاشونه ورکول، وروسته هغه هم بند شول، په کابل کې چې دا مهال د فرهنګي کار ټولې دروازې بندې شوې، نو یون مجبور شو بیا پېښور ته مخه کړي، هلته یې ورو ورو د خپلو هغو فرهنګي ملګرو په مرسته چې پخوا ځینو غربي هېوادونو ته تللي وو، د فرهنګي کار یوه سلسله پیل کړه، لومړی یې هیله مجله چاپ او بیا یې د نورو کتابونو د چاپ لارې چارې ولټولې، دا وخت به یون یوه اوونۍ په کابل او یوه اوونۍ په پېښور کې و، ماته به یې ویل چې تر لیني موټروانانو زه په دې لاره کې ډېر بلد یم، خو کله چې له پېښوره کابل ته د کتابونو د رارسېدو لړۍ پیل شوه، نو دا کار هم پر طالبانو څه نا څه ونه لګېده، ستونزې نورې هم زیاتې شوې، نور نو د یو چا تګ او راتګ اسانه نه و، (هیله) او (سمسور)، (زما مشره لور او مشر زوی) هم دا وخت دومره شوي و، چې د ګرځېدو وو او پلرنې مینې ته یې سخت ضرورت وو، پلار چې به یې کله راغی، نو دواړه اولادونه، یو به یې پر یوه اوږه او بل به یې پر بله اوږه سپاره شول، هغه به هم د لوبو او خوراک دومره شیان ورته راوړي وو، چې دوی به پرې زیات خوشاله شول، بیا به یې له لاسه ونیول او د پوهنتون په ساحه کې به یې وګرځول راوګرځول، هغه وخت پوهنتون کې داسې و، لکه ترلې چې وي، د نجونو پر تعلیم بندیز و او د هلکانو شمېر هم په کې د اوس په انډول ډېر کم و، کله چې به یون بېرته پېښور ته، ته نو زموږ په کور کې به

(c) ketabton.com: The Digital Library

غم خور و، هیلي او سمسور به دومره ژړل چې ما به هم خپله ژړا نه شوه ټینګولای.

یوه ورځ سمسور ډېر مریض شو، ډاکتر ته مې بوته، ډاکتر معاینه کړ، ویې ویل، دا مریضي نه لري، خو دا ډېر خفه معلومېږي، ما ویل پلار پسې یې خفه دی. بیا چې کله یون کابل ته راغی، نو دواړو ورته وویل چې نور دې پېښور ته نه پرېږدو. یون ورته وویل نور تاسې هم بیا یم، ځای مې پیدا کړی دی. بیا یې ما سره مشوره کړه، نو پر ډېرو سختو لارو پېښور ته لاړو، د یون ملګري دې خدای تېول اباد او سوکال لري، یون یې هېڅکله اقتصادي مشکل ته پرې ایښی نه دی، خو یون په پېښور کې هم په فرهنګي کار کې دومره سرګردانه وو، چې د شپې به یې هم دومره کاغذونه کور ته راوړل چې اکثره وخت به د همغو پر لوستلو او کتلو ویده شوی و، درې ژمي مو په پېښور کې همداسې تېر کړل، چې د امریکائیانو او طالبانو دښمني اوج ته ورسېده او طالبانو په کې خپل حکومت له لاسه ورکړ. دا وخت سره له دې چې یون په پېښور کې ډېره ښه دنده لرله او لوړ معاش یې درلود او ماته هم په خپله مسلکي برخه کې په لوړ معاش کار پیدا کېده، خو د ښاغلي کاوون کاکړ په غوښتنه یون دا تېول کارونه او امتیازونه پرېښودل، هغه سره جلال اباد ته راغی او دلته د ختیزو ولایتونو لپاره د بېړنۍ لویې جرګې د انتخاباتي چارو کارونه وروسپارل شول، څومودہ وروسته مو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کور راوړ او زه د ننګرهار د یوناما په دفتر کې د ښځو چارو د مسـولې پـه توګـه مقـرره شـوم، دا داسـې مهـال و چـې پـه ټـول ننګرهار کې یوه ښځه ماموره هم پر کـار مصروفه نه وه، یـوازې د مخـابراتو ریاست کې یو دوه ښځینه مـامورینې نـوې مقـررې شـوي وې، مـا د څو میاشـتو پـه بهیـر کـې ((د ښـځو د سـوکالۍ ټولنـه)) جوړه کړه، بیـا مـې ((ناهیـد)) مجلـه ورتـه چـاپ کـړه او د ښـځو د ودې لپـاره مـې پـه لسـګونو غونـډې، ورکشـاپونه او سـیمینارونه جوړ کـړل او همدارنګـه مـې ګڼ شمېر ښځو تـه پـه دولت کې د کار او تقرر زمینه برابره کړه. د یو دوو کلونو په بهیـر کې په ننګرهار کې د ښځو یو غورځنګ پـه ټوکېدو شو، بیـا پـه بېړنـۍ لویـه جرګـه او د اساسـي قـانون پـه لویـه جرګـه کـې د ننګرهار د خلکو استازې شوم او وروسته بیا په ولسي جرګه کې هم د ننګرهار د خلکو له خوا د خپلې استازې په توګه انتخاب شوم. یون د بېړنۍ لویې جرګې د غړې او بیا د لـومړې منشـې، د اساسي قـانون د دارالانشـا غـړې او د افغانسـتان او پاکسـتان د امن د ګډې جرګې د منشي په توګه، ټول هغه څه چې له لاسه یـې کېـدل، د خپـل ولـس د خدمت لپـاره یـې ترسره کـړل، خـو ایـا دا ټولې منډې ترړې او هلې ځلې په ارام زړه او بې خطره وې که نه د ستونزو له پېچومـو تېرېـدلې؟ هغـه چاتـه چـې د خپـل هېـواد تېـر تاریخ او په تېره بیا تېر د پرش کلن تاریخ معلوم وي، هغـو تـه ښـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

 څرګند ده چې له کوم بهرني او کورني پوځي ملاتړ پرته د هر سیاسي ګام پورته کول د سر د خطر په بیه تمامېدی شي.

مور دا خطرونه د سر په سترګو لیدلي، دا چې لوی رب په خپله لوربینه ساتلي یو، دا نو د هغه ذات مهرباني ده او مور یوازې پر همغه ذات تکیه لرو: ((د خوشال ختک تکیه پر ذوالجلال ده)). د افغانستان د مخالفینوله لوري ددې ټولو خطرونو او ګوانښونو ترڅنګ، زمور په ټولنه کې یو شمېر نور عیبونه هم شته، هغه سره له دې چې له فزیکي پلوه ډېر خطرناک نه دي، خو په ټولنه کې د یوه مثبت شخصیت د تبارز پر وړاندې ودرېږي او سالم شخصیتونه ودې ته نه پرېږدي، دا مرض تر هر چا په پښتنو کې ډېر دی، په پښتنو کې داسې خلک هم پیدا کېږي چې تر هر چا به ورته ستا له خوا ډېره ګټه رسېدلې وي، خو تر ټولو دمخه به ستا د بربادۍ سبب ګرځي او تاته به کوهي کني، زه او یون په جلال اباد کې عملاً له دې ډول ډېرو ستونزو سره مخامخ شوي یو، د یون پر وړاندې هم عملاً هغه چا پر ډول ډول منفي تبلیغاتو لاس پورې کړ چې د یون په لاس، په پنځو کې یاد شوی او مطرح شوی و، ان د ادبیاتو الفبې یې هم له ده زده کړې ده، دومره خدمت چې یون ورته کړی و، کېدی شي خپل پلار او نږدې خپلوانو هم ورته نه وي کړی، خو هغه د لوړتیا غوښتنې عقدې دومره پسې اخیستی و چې د افغانستان ټولې ستونزې پاتې شوې، د یون پرضد یې داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شفاهي او تحريري كمپاين پيل كړ چې دا ښاغلى كله يوازې له ځان سره سوچ وكړي، نو خپله به هم په خپلو الفاظو وشرمېږي. يوه بله اغلې مېرمن بيا داسې وه چې ځان يې داسې پښتو پاله او ملتپاله معرفي كاوه، چې موږ ويلې څه شى چې په كور كې لرو، ټول ترې قربان كړو، په ډېرو غونډو او وركشاپونو كې يې ځان د افغان ملت ګوند د مهمې غړې په توګه معرفي كاوه، موږ چې د خداى په فضل په هېڅ تنظيم كې نه وو، نو هر چا چې به، كه به هغه كوم تنظيمي شخص و كه خپلواک، خو چې د ملت خبره به يې كوله، موږ به ورته احترام درلود، دې ته مو هم ډېر احترام درلود، دا مو د ښځو د يوې ټولنې مشره كړه، يون ورته ډېر زيات مالي امكانات پيدا كړل، د وركشاپونو او غونډو په جوړولو كې يې ورسره مرسته وكړه، ما هم تر خپله وسه زياته مرسته ورسره وكړه، كله چې ښځه په پښو ودرېدله او پنځو كې ياده شوه، نو دې محترمې يوه ورځ د يوناما په دفتر كې زما پر ضد يوې امريكايي مېرمنې (ګارمينډيارقسانې) ته عريضه وكړه، چې اريـن يـون پښتو او پښتنو ته كار كوي، د افغان ملت غړې ده، نو بايد له كاره ګوښه شي. زه هغه وخت هم د هېڅ ګوند غړې نه وم او اوس هم نه يم. دا بېلګه مې ځكه راوړه چې زموږ په ټولنه كې كار كول له ډېرو ستونزو سره مل دي، نو چې يوه افغان ملتۍ تا د افغان ملتۍ په تور مجرمه وګڼي، نو دې حالت ته به څه نوم وركړې؟ له هغې ورځې چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پارلمان کې یم، یوه ورځ به هم مونږ په کور کې ارامه ډوډۍ نه وي خوړلې، ځکه هلته داسې جنجالونه دي چې ارامي درڅخه اخلي. په کابل کې اوس هم داسې څوک حاکم دي چې اساساً د افغانستان د ملي ګټو مخالف دي. پیسې او وسلې هم لري، بهرنۍ نړۍ او ګاونډي هېوادونه یې هم تر شا ولاړ دي، د سیاسي او نورو قتلونو اوږد پس منظر هم لري. ددې ډول خلکو د سیاسي هیلو خلاف حرکت په اوس وخت کې د خودکشۍ په مانا دی. خو که په کابل کې ددې ډول عناصرو پر وړاندې د منطقي مبارزې په برخه کې د څو تنو نوم یادېږي، نو یو به په کې یون وي، که د قدرمن استاد حبیب الله رفیع نوم لومړی وي، نو د یون به ورپسې دویم وي. زه دلته د یون نوم د ستاینې او تائیدونې په خاطر نه راوړم او نه هم د هغه سپاهي په شان فکر لرم چې خپل ځان خپله ستایي، زه خپله د یون له ځینو فعالیتونو، ځینو مرکو او ځینو نظرونو سره مخالفه یم، ځکه چې نه غواړم خدای مه کړه اولادونه مې په دې تنکیتوب او ماشومتوب کې د خپل پلار د مینې او سیوري په ارمان شي، ما څو ځله یون ته ویلي، چې نه دې زر شته نه دې زور او د زرو زور خاوندانو سره ډغره وهې، دا ډول مبارزه د ځان له سېزلو پرته بله مانا نه لري. استاد سیاف څو ځله په پارلمان کې ماته ویلي دي: «یون چې کله مرکه کوي، نو په کلاشینکوف ډزې نه کوي، چې یو یو ډز وکړي او خپل هدف وولي، هغه سره همېشه چریز

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوپک وي، يو ډز وکړي نو چې ساچمې يې پر هر چا برابرې شوې...))

يون ته چې دا خبرې کوم هغه وايي: ((ژوند ډېر لنډ او تنګ دی، کارونه ډېر دي، موږ بايد لاره خلاصه کړو، يو ځل چې لاره خلاصه شي، بيا نور خلک شته چې د هېواد د خاينينو پر ضد مبارزه وکړي، خو په پيل کې بايد يو يا څو تنه قرباني ورکړي، چې نورو ته د جرئت لاره پرانيزي.))

دا ليکنې د يون د تېرو لس دولسو کلونو ليکنې دي، چې يو مستقيم خط تعقيبوي، په تېرو وختونو کې يې په خپل او بدل نامه چاپ کړې دي، کېدی شي د بيا چاپ پر وخت د ډېرو خلکو خوښې شي، خو ځينې به يې ضرور مخالفت هم وکړي.

که چېرې دا ليکنې د هېواد لپاره ګټورې تمامې شي او خلک ترې ښه ګټه پورته کړي، نو زه يې ځکه په ثواب کې ځان شريک ګڼم، چې که زما مرسته او همکاري نه وای، نو يون دومره ګڼو ليکنو ته نه وزګارېده، د کور د ټولې سودا غم پر ما دی، د ماشومانو روزنه او پالنه هم پر ما ده، د خپلو خپلوانو د غم او ښادۍ پوښتنه هم زه کوم، هم د کور کار کوم، هم د پارلمان او ولس چارو ته ځان رسوم، خو يون مې يوازې خپلو علمي، فرهنګي او سياسي کارونو ته پرې ايښی دی، خو دی بلمقابل له ما سره زما د ځينو ليکنو په اصلاح، د ځينو بيانيو په ليکلو، سياسي مشورو، راډيويي او ټلويزيوني مرکو او نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنيزو او علمي مسايلو کې مرسته کوي او ژوند همداسې په ګډه پر مخ بيايو، کورنی ژوند مو ډېر سوکال، خو ټولنيز او سياسي ژوند مې ډېر سرګردان دی. ددې څو کرښو ليکل مې ځکه مناسب وګڼل، چې د شرم هغه حاکم دود مات کړم، چې يوه مېرمن د خپل کور ودان پر اثر څه نه شي ليکلای او يا لږ تر لږه په پښتنو کې دا دود نه شته او ما داسې بېلګې تراوسه نه دي ليدلي. د منفي کلتور د زنځيرونو شلول د هر متمدن افغان دنده ده.

خدای(ج) دې افغانستان اباد او زمونږ ملت سر لوړی او سوکال لري.

په ډېر درناوي

ارين يون

په ولسي جرګه کې د ننګرهار

د خلکو استازې

کابل- افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سریزې په توګه:

سیاسي لیکنې او د لیکوال شخصیت

دا ټولګه چې اوس ستاسو مخې ته پرته ده، دا زما د هغو سیاسي او ټولنیزو لیکنو یوه مجموعه ده، چې د تېرو پنځه لسو کلونو په بهیر کې مې لیکلې دي. دا لیکنې اکثره تر تنظیمواکۍ وروسته پېر یانې د طالبانو واکمنې او تر هغه راوروسته ځینې سیاسي پېښې او بدلونونه په خپله لمن کې رانغاړي.
دا لیکنې اکثره په هیله مجله، ګوربت مجله، وفا جریدې او ځینو نورو مجلو او خپرونو کې چاپ شوي دي. دا لیکنې که څه هم اکثره زما په خپل نامه چاپ شوي، خو ځینې په کې داسې هم دي، چې د هغه وخت لـه غوښتنو سره لازمه وه، چې په بدل یا مستعار نامه چاپ شي، سیاسي لیکنو ته کله کله د بدل یا مستعار نامه د کارونې اړتیا ځکه پېښېږي، چې دې سره لیکوال خپل فزیکي ژوند هم خوندي کوي او د فکر او پیغام د انتقال ضرورت هم پوره کوي.
سیاسي لیکنې طبعاً جانبي عوارض لري، سیاسي لیکنې داسې نه دي چې پر ټولو یو شان ولګي، ضرور به پر چا ښه او پر چا به بده لګي، سیاست اصلاً د ګټو جنګ دی، د ګټو په جګړه کې زیاتره وخت اخلاقي نورمونه او یو شمېر انساني ارزښتونه تر پښو لاندې کېږي، کله چې لیکوال د سیاسي مسایلو په اړه لیکنه کوي، که څه هم دا لیکنه یې د ناپېیلتوب پر اصل ولاړه وي، خو لـه دې لیکنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه بیا د حاکم او محکوم، ظالم او مظلوم، ګټندوی او متضرر، تعبیر او اتباع یو شان نه وي. په تېره بیا په هغو ټولنو کې چې سیاست له عقیدې سره موښل شوی وي او یو له بله متاثر شوي وي، دلته نو سیاسي ارزښتونه هم د عقیده یي او کله هم عقیده یي د سیاسي هغو په تله تلل کېږي. په داسې حالاتو کې نو سیاسي قضاوت هم اسانه کار نه دی. ما اصلاً له سیاسي لیکنو سره لېوالتیا نه درلودله او لکه د نورو لیکوالو په شان پر ما هم احساسات او عواطف ډېر غالب وو، که همدا اوس هم راته څوک وسله، واک و ځواک په لاس راکړي، نو کېدی شي د خپل سر قاتل ته هم څه ونه وایم، په همدې خاطر مې د خپلې نږدې لس کلنې لیکوالۍ په ترخ کې له څرګندو سیاسي لیکنو ډډه کړې وه، خو یو وخت حالات داسې راغلل، چې هر څه د زغم تر کچې پورته شول، ځینې داسې پېښې هم وې، چې د شعر او هنر په نورو څانګو کې یې ځایول اسانه کار نه و، د یوه نېغ او مستقیم ځواب غوښتونکې وې، پښتنو کې د سیاسي لیکنو د لیکوالو کمی له ورایه احساسېده. اصلي خبره دا وه چې پر افغانستان باندې د پخواني شوروي تر مستقیم یرغل او د حفیظ الله امین پر ځای د ببرک کارمل تر نصبولو وروسته، په پښتنو کې په عام ډول او په لیکوالو کې په خاص ډول هغه پخوانۍ روحیه ماته شوه، د غرور او روحیې دا ماتېدا ان تراوسه هم دوام لري. د بهرني یرغل د پیل په کلونو کې چې په افغانستان کې د سیاسي واک طبیعي جوړښتونه ویجاړ کړای شول او پر ځای یې د قدرت مصنوعي سرچینې راوټوکول

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي او دا مصنوعي سرچينې د بهرنيو منابعو په مرسته په واک او سياست کې دخيلې شوې، نو پښتانه ليکوال په پيل کې په دفاعي او بيا د وخت په تېرېدو سره له دفاعي حالت څخه هم راوغورځېدل. د بهرنيو په مرسته د قدرت د نويو سرچينو مدعيانو او پلويانو لومړی د افغانستان پر ځينو خاصو ملي شخصيتونو، بيا تاريخي پېښو او ارزښتونو پسې قلمونه راواخيستل او بيا ان تر دې حده وړاندې لاړل، چې د ټول هېواد هويت، تېر تاريخي برم او د ملت جوړښت ته ګواښونه متوجه کړي. دغسې سختو او اغزنو حالاتو موږ د ېته اړ کړو، چې د قلم څوکه يو څه د سياست خواته هم راواړوو. دې کار ورو ورو له سياسي ليکنو، عملي سياست ته راټېله کړو او د تېرو څو کلونو په بهير کې، چې کومې سياسي پروسې په هېواد کې پيل شوي، د يوه فرد په توګه په هغو کې راټاله شوم، دا چې په تېرو سياسي بهيرونو کې مې څه کړي؟ د يو فرد په توګه مې څه له لاسه کېدل؟ او بيا مې په هغه کچه څه کړي؟ دا کېدی شي ځينو ته څرګند وي او ځينو ته نه، خو زه دومره وايم، چې داسې څه مې نه دي کړي، چې وجدان مې پرې نا ارام شي، خو داسې مې ډېر څه کړي چې روح مې پرې تر دې دمه ارام دی، په دې برخه کې قضاوت لوستونکو او هغو کسانو ته پرېږدم، چې دا تېر حالت يې څارلی وي، خو زه دومره وايم، چې په دې تېرو پروسو کې مې هېڅکله هم فرهنګ د سياست لپاره نه دی استخدام کړی، بلکې له سياسته مې يو څه راشلولي او فرهنګ ته مې ورکړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاست مې د قدرت لپاره نه دی کړی، بلکې غوښتي مې دي چې واک د فرهنګ په خدمت کې شي.

په تېرو څو کلونو کې مې چې هر څه کړي د همدې مقصد لپاره مې کړي، که هغه لیکنې دي او که عملي سیاست. خپلو لیکنو هم د خطر پر لومړنۍ کرښه ودرولای یم او عملي سیاست هم، څومره خوندي دي، هغه خلک چې د جبهې تر شا موقعیت لري، په سیاسي امتیاز کې شریک دي، خو په سیاسي دښمنۍ کې نه، که سیاسي روغه جوړه هم کېږي، نو دوی اتومات د امتیاز لومړۍ کرښې ته راځي. د سیاست د همدغه ډول خطرونو په پام کې نیولو سره یو شمېر ځیرمنو لیکوالو او شعوري سیاستوالو ماته مشوره راکړه، چې که څه هم د ژوند او مرګ مالک لوی څښتن تعالی دی، خو دنیایي اسبابو ته هم پام په کار دی، که موږ غواړو، خپلې ژبې، کلتور، ملت او هېواد ته لازیات خدمت وکړو، نو په کار دي، چې په حکومت کې د خپل ظرفیت مطابق دندې واخلو، ځینو خو به لادا هم ویل چې پښتو ته له همدې ارګه زیان رسېدلی، څو چې ارګ خپل نه کړو، نو پښتو ته د هغې خپل استحقاق نه شو ورښلای...

جمهور رئیس حامد کرزي چې د دې تېرو څو کلونو په سیاسي او کلتوري بهیرونو کې زه ښه پېژندلم، نو څو ځله یې له ما څخه وغوښتل چې په حکومت کې کار وکړم، خو ما ښه نه وغوښته، بل ځل یې راته بیا د دندې وویل، د دوو مهمو وزارتونو معینیتونه، خو ما ویل رئیس صاحب اداري کار نه کوم، بېسواده کېږم، هغه په ټینګار وویل چې یو ښه اجرائیوي پوست به درکړم، چې خلک دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـر لاس لانـدې وي او څـوک مقـرر کـړای شـي، مـا ویـل نـه، یـوازې فرهنګـي برخـه کـې کـار کـوم، بیـا یـې راتـه وویـل، چـې خیـر نـو پـه کلتوري او تعلیمي وزارتونو کې معینیتونه وغواړه، ما ویل نه هغـه هـم درونـد کـار دی، نـه یـې شـم کـولای، بیـا یـې وویـل خیـر نـو څـه غواړې؟ خپل وړاندیز او نظر دې ووایه! ما ویل، یا د جمهـور رئـیس په مطبوعاتي دفتر او یا هم ملي امنیت شورا کې فرهنګـي دفتـر، جمهـور رئـیس وویـل، ددې ځای مطبوعـاتي دفتـر تـه کـه راشـئ، دا دفتـر چنـدان دفتـر نـه دی، خـو نـوم یـې زیـات دی، ټلوالـه بـه داسـې سخت تبلیغات درپسې وکړي، ټولې دنیا ته به چغې ورسوي او ملي امنیت شوراکې خو فرهنګي دفتر نه شته، ما ویـل خیـر دی هـم نـوی پوست یا بست جوړ کړه او هم زمـا تقرروکـړ، بیـا یـې ډاکترصـاحب فـاروق وردګ ته مخ راواړاوه، ویـې ویـل: څـه چـې یـون صـاحب وایـي همغسې وکړه، امنیت شورا کې یې ابراهیم جان هسـې هـم انډیوال دی، ساعت به یې تېر وي، ما خو ویل چې دی فعال او د منډو تـرړو سړی دی، یو اجرائیوي پوست تـه بایـد تلـلای وای، دلتـه بـه یـې زړه ډېـر تنـګ شـي، دا ډېـر قیـد دفتـر دی، خـو دی چـې خوشـاله دی همداسې وکړئ، ژر یې فرمان جوړ کړئ چې امضا یې کړم.

په څو ورځو کې زمـا کـار خـلاص شـو او زه د جمهـوري ریاسـت د ملي امنیت شورا دفتر کې د فرهنګـي چـارو د رئـیس پـه توګـه مقـرر شوم، دا چې تر تقرر وروسته مې څه کړي؟ او هلته څه کېـدل ممکـن وو؟ د ارګ فضا او هوا څنګه وه؟ چا کوم ځای کې څومره صـلاحیت درلـود؟ دا یـو بېـل بحـث دی، چـې بیـا بـه یـې بـل وخـت انشـا الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوستونکي داستان ولولي او قضاوت به پرې وکړي، خو کوم څه چې زه د يوې بېلګې په توګه وړاندې کولای شم، هغه دادي چې له پخوا نه دا دود و چې د ارګ په چاپېريال ځوک فرهنګي کار ته نه وزګارېږي، په تېره بيا ليکوالی ته! خو ماته خدای پاک ددې مجال راکړ، چې زه نه يوازې خپلې تېرې ليکنې له سره راټولې او خپل کړی کار منظم کړم، بلکې يو شمېر نوې ليکنې هم وکړم، دا اثار چې اوس درنو لوستونکو ته وړاندې کېږي، زما د دندې د همدغه مهال کار دی. له دې پورته خبرو څخه مې هدف دا دی، چې يو شمېر تنګنظره اشخاص چې زموږ په قوم کې دي، خو زموږ د قوم نه دي، کله دلته او کله هلته په ناسمو او بدلو نومونو د ځينو ملتپالو افغان ليکوالو داسې بې منطقه غندنه کوي، چې په خپل نامه يې هېڅکله هم نه کولای اونه يې سپينولای شي. ددې غندنو په ترڅ کې لا يو ښاغلي د يوې جلی په مستعار نامه دا ادعا هم کړې وه، چې زه په خوشال خان لېسه کې د يون همصنفي وم او څه سپکې چې يې په خوله راغلي هغه يې ما پسې ليکلي، خو دېته يې پام نه و، چې خوشال خان لېسه کې قطعاً جونې نه وې، وايي دروغجن حافظه نه لري، بيا که احياناً دا ښاغلی يا اغلې زما همصنفي يا همصنفۍ هم وي، نو ما خو په تېر عمر کې دغه ځو ماتې ګوډې ليکنې کړې دي، نو دا ښاغلی يا اغلې دې هم زما د يو همصنفي يا همصنفۍ په توګه خپلې يو ځو ګلالۍ ليکنې په خپل نامه (په هغه نامه چې په حاضرۍ کې ليکل شوی وي)، ټولنې ته وړاندې کړي. همداسې يو ځو لنډه پاري او لنډ فکري نور هم شته، چې بېچاره ګان پر رواني

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغۍ اخته دي او په پښتنو کې يې هر مطرح ليکوال پسې اور لړوني را اخيستي دي. له ټولو تنګنظرو او پراخنظرو ليکوالو څخه زما هيله ده، چې خپلې ماضي ته يو ځل نظر وکړي، خپلې ټولې ليکنې بيا له سره راټولې کړي، د لوستونکو مخې ته يې کېږدي او بيا تر هغه وروسته که پر بل چا نيوکه کوي، نو د خپلو اثارو د مصداق له مخې به يې کوي. دا سياسي او ټولنيزې ليکنې چې تاسې ګورئ، د نږدې درې څلور نظامونو تصويرونه کاږي. ما په دې ليکنو کې کوم خاص تغير نه دی راوړی، يوازې ځينو ځايونو کې مې املايي، انشايي تېروتنې سمې کړي او کوم ځای کې که کومه کلمه، سپوره او يا بې ځايه راغلې، يا هم کوم نوم بې ضرورته راغلی او يا هم کومه نېټه او يا ارقام غلط شوي، په هغو کې ډېر کم جزيي بدلون او سمون راوستل شوی، نور هر څه د دې ليکنو د تاريخي اصالت له مخې پر ځای ساتل شوي دي، د يو چا چې ماضي صفا وي، پر حال په خپله ډاډه کېږي او پر راتلونکي يې باور زياتېږي. نو ځکه زه له ليکوالو څخه بيا بيا هيله کوم، چې په خپلو ليکنو، په تېره بيا په سياسي ليکنو کې ډېر احتياط وکړي، ليکنه توکړي لاړې دي، چې يو ځل تو شوې بيا نه راپورته کېږي، ليکنه چې يو ځل خپره شوه، هغه نوره د ولس مال شو او د ليکوال له انحصاره ووته، نو ځکه خو سياسي ليکنې همېشه له خطر سره ملګرې وي او بې احتياطي يې د ليکوال شخصيت ته ډېر زيان رسوي. په سياسي ليکنو کې ډېره سخته ده، چې ليکوال د بېلابېلو سياسي پېښو په بهير کې پر يوه مستقيم خط حرکت وکړي او که

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوک لـه دې ازمـوينې بـريمن راووتـل، نـو پـوه شـه چـې د فکـر د پوخوالي پړاو تـه رسېدلی او نور تيندکونه نه خوري. ددې ليکنـو ټولګې ته مې «افغانستان په سياسي کړېچ کې» نوم ورکړ، ددې علت دا دی چې افغانستان له تېرو دېرشو کلونو، په سخت سياسي بحران کې راګير دی. کورنيـو او بهرنيـو سياستـوالو پـه تېرو دريـو لسيزو کې زموږ هېواد په داسې کړکېچنو او کړليچونو سياسي لارو روان کړی، چې ډېر ځله تري هېواد ته سخت زيانونه ورسېدل او لا رسېږي. پـه دې ليکنـو کـې د ځينـو دا ډول خطرونـو، ګواښـونو، پېچومو او کړېچونو يادونه شوې او حل لارې يې هم پـه ګوتـه شـوې دي. زموږ دټولو ملتپالو افغان ليکوالو دنده ده، خپل هېواد يوازې دسياستوالو «ترحم» تـه پرې نږدي، چې د هغـوی څه زړه وغـوا ړي هغـه ترسره کـړي.ددې سياسـي او ټـولينزو ليکنـو ترڅنـګ زمـا يـو شمېر نورې دا ډول ليکنې هم شته، چې هغـه ددې وروستيو درې ځلورو کلونو په سياسي پېښو پورې اړه پيـدا کـوي، هغـه پـه يـوه بلـه ځانګړې ټولګه کې راټول شوې دي، خو دې اوسنۍ ټولګه کې زمـا د هغـه وخـت ځينـې ليکنـې چـې لازمـه وه،بايـد پـه دې ټولګـه کـې خوندي شوې وی، تر دې دمه لاسته رانغلې، لکه د واک طبيعي او مصنوعي سرچينې، د افغانستان دفاعي سيټمونه او ځينې نورې...
خو خير په هر ډول دا زما د هغو سياسي او ټولنيزو ليکنو ټولګه ده، چې په تېرې نږدې يوې نيمې لسيزې کې مې کړې او تر دې دمه مې لاسته راغلي دي. پـه دې هيلـه چې زمـوږ ليکـوال پـه سياسـي ليکنـو کـې احتيـاط وکـړي، د شخصـي ګټـو پـر ځـای ملـي ګټـې وپـالي، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځاني عقدو له جاله رابهر شي او په يوه لويه دايره کې ځان او نور وګوري، خپلې ليکنې خپله راټولې کړي، خپل کار خپله وکړي، نه خپل کار پر نورو بار کړي او نه د نورو د کارونو خنډ شي، خپلې دې ليکنې ته د پای ټکی ږدم.

په فرهنګي مينه
محمد اسمعيل يون
کابل-افغانستان
د ۱۳۸۷ل کال د مرغومي ۲۳مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېواد رنځور سیاست

دا لیکنه د وفا جریدې د پنځم کال په ۴۷-۴۸ ګڼه کې چې د ۱۳۷۵ل کال د مرغومي له ۱۱نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

سیاست د ټولنې د پرمختیا، سمون، خوځون، د ژوند د ورځنیو چارو د پرمخ بیولو او اوډنې لپاره، د یوه اساسي سمبالوونکي په توګه اساسي رول لري. نېکمرغه ټولنې هغه دي چې د سیاست سمبالوونکي یې په پوهه، ګروهه، دود، کلتور او د ټولنې له عیني او ذهني شرایطو، غوښتنو او اړتیاوو سره سم ګام پورته کړي، قهر، زغم، وینا او عمل یې متناسب او متوازن وي.
کله کله د سیاست دې آرونو ته د نه ځیرتیا او یا نه پاملرنې له کبله یوه ټولنه له سختو بدمرغیو سره مخامخېدی شي، چې بیا یې سمون او رغونه نه یوازې د همغو سیاستوالو له واکه وتلې وي، بلکې د ټولنې زیات وګړي، هم د هغې د بیا رغونې جوګه کېدی نه شي. افغاني ټولنه هم یوه داسې ټولنه ده چې له څه کم دوو لسیزو راپه‌یخوا له داسې رنځ سره مخامخ ده. سیاست د یوې ساري ناروغۍ په توګه او د داسې یو عنصر په توګه چې زموږ د ټولنې د هر وګړي د ژوند چارې په هغه پورې تړلې ګڼل کېږي، زموږ د ولس د هر فرد ذهن ان د وینو او تن رګونو ته ورننوتی او هر تن د خپل ذهن د اخیستنې او شننې تر بریده هره ورځ پر سیاسي خبرو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشاجرو بوخت وي، ځینو خو خبره تر خبرو هم پورته کړې او د همدې سیاسي ګروهو او اندونو له کبله یې وسله پر اوږو کړې او دا اوولس کاله یې ډزولې هم ده او ځینې نور یې په ډېره زیاته کچه د همدې مختلفو ګروهو د ټکر په وجه قرباني شوي هم دي.

اوس نو که له پنځه لس ملیونه اټکلیز نفوس څخه لس ملیونه (له پنځو ملیونو ډېرو وړو او زړو پرته) چې هغوی هم د خپل ذهن په کچه په خپلمنځي یا عام سیاسي بحث او مشاجرو کې برخه اخلي، خو بیا هم که دوی په پام کې ونه نیسو او یوازې (لس ملیونه) تنه په نظر کې ونیسو، نو که دوی لږ تر لږه د ورځې (یوساعت) پر سیاسي خبرو او مشاجرو تېر کړي، نو افغانانو به یوازې او یوازې د ورځې (لس ملیونه ساعتونه) وخت پر بې نتیجې سیاسي خبرو تېر کړی وي. په دې بحثونو کې له عادي بحثونو څخه نیولې تر ترخو، ترو او سختو خوا بدوونکو بحثونو او فزیکي ګوزارونو پورې شامل دي. که د یوې ورځې تلف شوي وخت په یوه کال (۳۶۵) ورځو کې ضرب کړو (لس ملیونه× درې سوه پنځه شپېته) نو مساوي کېږي له (درې ملیاده او شپږ سوه پنځوس ملیونه ساعته) او که دا په دې تېرو شلو کلونو کې چې د افغانستان د سیاسي رنځ ډېرې سختې ګرمې شپې ورځې دي ضرب کړو: (درې ملیارده شپږ سوه پنځوس ملیونه ساعتونه ضرب شل کلونه) مساوي کېږي له (درې اویا ملیارده) ساعتونو سره.

دا وخت مو یوازې او یوازې پر دې تېر کړ چې ګڼې دا ګروهه او یا دا شخص تر هغې بلې عقیدې او شخص څخه لوړتیا لري. (درې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اویا ملیارده ساعته) هغه وخت دی چې په یاده موده کې به د نړۍ، هېڅ قوم پر دې موضوعګانو نه وي تېر کړی، ځکه هغوی پوهېږي چې: ((وخت لکه سره زر دی))

د افغـاني ټـولنې د اوسـنی پېـر د ډېـرو سیاسـتوالو او سیاسـت لوبېدونکو یوه لویه نیمګړتیا داده، چې: ((دوی سیاست د عقیدې تر پولې اوچت کړی)) او چې څوک د چا سیاسي تګلارې ته تروې وګوري، ګنې د هغه عقیدې ته یې په سپکه کتلي. څرنګه چې ځینې عقیده یې ذهنونه د هېڅ ډول نیوکې تاب نه لري، نو په دې ډول فزیکي عمل ته د لاس غځونې هڅه کوي. په اکثرو ټولنو کې سیاست د ژوند د تخنیکي چارو د برابرولو لپاره یوه اغېزمنه وسیله ګڼل کېږي او له ګروهو (عقایدو) سره یې لوی واټن وي، اکثره تلپاتې ګروهې په خپل ذات کې سپېڅلې وي او د ډېر وخت لپاره پایېږي، خو سیاست د ورځې له غوښتنو سره سم بدلون مومي. هغه څه چې په ځینو ګروهو کې جایز نه وي، په سیاست کې عملاً جایز ګڼل کېږي. له همدې کبله ځینې کسان سیاست ته ((ښه لوبه)) نه وایي.

زموږ په ټولنه کې هم ددې لوبې لوبغاړي ورځ پر ورځ خپل ځان څرګندوي، پروني سپېڅلي نن سپېڅلي نه دي او د نن سپېڅلو نه به سبا ته پرده اوچته شي. د افغاني ټولنې په تېر شل کلن او په تېره بیا په پنځه لس کلن سیاسي ډګر کې د فکري او سیاسي ناروغیو ښه لوی کتاب غوړېدلی دی. ددې کتاب په پاڼو کې لولو چې څنګه یو شمېر ((لویان)) لکه د ماشومانو په څېر سهار پر جګړو اخته وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او مابښام بیا د ملګرتوب او پخلاینې خبرې کوي. د ماشومانو په جګړو کې خو یوازې (د هغو د لاس جوړې کوډلې) ورانېږي، خو د دوی په دښمنۍ کې ښارونه او هېوادونه، د ماشومانو په دوستۍ کې خو بېرته مینه او محبت راشي، خو د دوی په دوستۍ کې بیا هم د یوې بلې دښمنۍ او دسیسې توپان پروت وي. له دې کبله خو د نړۍ نامتو لیکوال ویکتورهوګو دوی ته د کرکې په سترګه ګوري او وایي: «دا هغه خلک دي چې لومړی مو ږ پخپل منځ کې وجنګوي او ټول مو قتل کړي، خو بیا وروسته راشي او زموږ پر قبرونو کېني، د سولې تړون لاسلیک او د جګړې پای اعلان کړي». د ویکتورهوګو ددې خبرې ژوندۍ بېلګې موږ په خپل هېواد کې لرو. په مسجدونو کې سوګندونه، په ښارونو کې قسمونه، د هېواد په دننه او بهر کې قسمونه وشول، لوزونه وشول او مات شول، هدیرې جوړې شوې او ښارونه وران شول، خو لوبه روانه ده لا.

د همدې سیاسي لوبو په بهیر کې د هېواد یو زیات شمېر مخور، پوهان، لیکوال او د لید ځښتنان له دغه او هغه ګوند سره د اړیکو، اوډلتیا او ددغې او هغې ګروهې د پاللو په نوم د مړینې ښکار شول. هېواد په ذهني ډول پر بېلابېلو ډلو ووېشل شو او ملي شتمني یې د مخالفو لورو په ټکولو کې وشیندل شوه. کله چې سیاسي آرونه تر پښو لاندې شول، نو د برچې منطق پر ټول هېواد حاکم شو، ټول هېواد د اور په لمبو ولمبول شو. ددې جګړې دروندوالی دومره زیات و، چې د نړۍ د برې لویې جګړې هم ورسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرتله کېدی نه شي. د ساري په توګه د امریکا متحده ایالتونو له ویتنام سره د جګړې په ټول بهیر کې (څوارلس نیم ملیونه ټنه) چاودېدونکي مواد استعمال کړي دي، خو د افغانستان د یوه زون (ختیزې سیمې) د جګړې د ټولو کلونو د ټولو غاړو له خوا استعمال شوي چاودېدونکي مواد په اټکلیز ډول تر دې رقم زیاتېږي. پاتې لا د ټول افغانستان د جګړې اندازه.

مذهبي کړکېچ، عقیده يي بحران، د باور محوه کول، د ټولنیزو ارزښتونو بې ارزښته کول، د روان شل کلن سیاست بله پایله ده. د قومي، ژبنيو او سیمه ییزو کینو راټوکول هم د یو واحد ولس پر وجود یو کرغېړن ګوزار دی، له نامشروع سیاسي لارو او د ټوپک د میل په واسطه د ژوند د خړوبولو امکانات هم د همدغه عصر د سیاست زېږندنه ده. د روغ، ناوړه چالاکۍ د ګروهو غلط کارول، لوټ، زندۍ کول، وژنه او نور ددې مهال د سیاست د رغنده توکو په توګه د عمل په ډګر کې لوبېږي. ځینې سیاسي ډلې او ګوندونه د دغې او هغې ګروهې تر پردې لاندې د خپلو کړنو د توجیه لپاره وسایل او دلایل لټوي او د یوه ښه کار لپاره د یو بد عمل پر سرته رسولو باندې سترګې پټوي، خو په اکثرو او بیا هم په ډېرو ګروهو کې به هېڅکله هم څوک دا (آر) ونه مومي چې د کوم نېک کار لپاره دې یو کرغېړن کار د پیلامې په توګه وکارول شي، هغه هم داسې ناوړه کار چې بېخي د راتلونکي نېک اند او کار ریښې هم له بېخه وباسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یاد وړ خبره داده چې په سیاست او تاریخ کې معمولاً پر نتیجې بحث کېږي. د ښې کړنې نتیجه، نېکه او مثبته او د بدو بده ارزول کېږي.

لنډه دا چې زموږ ولس په تېر شل کلن سیاسي بهیر کې د زهرو په هر ګوټ پسې بل ګوټ تېر کړی او همدې منفي سیاست د یو طاعون، نري رنځ او سرطان په څېر زموږ د ولس، ټولنیزو، فرهنګي او د ژوند د نورو ډګرونو رګونو ته لاره کړې او هغه یې زبېښلي او مروړلي دي. دا رنځ لا دوام لري، خو اوس دا پوښتنه رامنځته کېږي، چې دا رنځ به همداسې دوام لري او که نور زموږ د ولس له ستوني د دې خپسې جګول په کار دي؟ او هم د حل د لارې دا لعل د کوم ښامار په خوله کې دی؟

په لنډیز سره ویلای شو، ټولې هغه منفي هڅې چې په تېر شل کلن سیاسي بهیر کې ترسره شوي او پورته مو په لنډیز سره یادونه وکړه، د هغو معکوسې (مثبتې هڅې) ترسره کول، د ټولنې د فرهنګي کچې اوچتول، د ټوپک د منطق ختمول، له ګروهو نه د ګروهو خلاف کار نه اخیستل، له ولس، وطن او عقیدې سره رښتیني مینه، په واک کې د مسلکي معیارو پر بنسټ د اشخاصو ټاکنه، د مشر لپاره د مشرتوب آرکانو پوره کول، ولسواکۍ ته په درنه سترګه کتل او یو لړ نور لاملونه (عوامل) په ګډه سره کولای شي، زموږ د ټولنې د رواني سیاسي ناروغۍ د علاج لپاره یوه نسخه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو او د پښتنو مضر احتیاط

دا لیکنه له نن څخه یوولس کاله دمخه لیکل شوې وه او د پښتنو یوه متداوم رنځ ته په کې اشاره شوې ده. دا لیکنه بیا همغه مهال ((د پښتو ژبې د ودې اړتیا او لارې چارې)) په هغه کتاب کې چاپ شوه، چې د پښتني فرهنګ د ودې او پراختیا ټولنې له خوا چاپ شوی و. په دې اثر کې د بیلابیلو افغان لیکوالو هغه لیکنې راټولې شوې، چې د پښتو ژبې د ودې او اړتیا پر محور راڅرخې او د همدې ضرورت پر بنسټ لیکل شوې دي.

پر هره ټولنه چې افراط او تفریط واکمن شي، ټولنه له خپل انډوله وځي او د استاد الفت په اند د یوه پرځای دوه تنه تلفات ورکوي. مضر احتیاط هم د تفریط یو ډول دی، چې زیان یې له افراط سره خپل انډول برابروي ، ځکه خو د اسلام سپېڅلي دین د افراط او تفریط دواړه حالته مردود کړي او منځنی حد یې غوره بللی دی.

مضر احتیاط نه یوازې یوه ټولنیزه ناروغي ده، بلکې د یو شخص د ځاني ژوند د ښېرازۍ او ودې پر وړاندې خنډ اچوونکې ناروغي هم ده. استاد الفت په ټولنیز ژوندانه کې د مضر احتیاط پر ناروغۍ د یوه اخته کس حالت بیانوي، چې مضر احتیاط یې د جرئت وزرونه تړلي او داوهامو سیورې یې ورته پر ذهن خور کړې دی. دا کار ددې سبب شوی چې دا کس د ژوند له ډېرو نعمتونو بې

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخې شي. استاد الفت وايي: ((شمی اکا زموږ په کور او کلي کې په ډېرې هوښیارۍ مشهور و او هر چا چې به کومه مشوره غوښتله ده ته به راتلل. د ده د هوښیارۍ او احتیاط یوه نښه دا وه چې ده تر اخره پورې خپل کور ته برق راونه ووست او ویل به یې که کله برق شارټ شي نو حریق به واقع شي او کور به مې وسوزي. د ده دا عادت و چې په موټر کې به نه سورېده او ډېر لرې ځای ته به هم پیاده روان و ځکه چې د موټر له چپه کېدلو وېرېده او احتیاط یې کاوه. هو! دی له ډېره عقله پیاده ګرځېده او کور کې به یې رڼا هم ډېره لږه وه.))

د پښتو ژبې د خدمت او پالنې په باب هم د ځینو پښتنو چلند دې مضر احتیاط ته ورته دی. یو شمېر روڼ اندي، سیاستوال او نوم څرګندي پښتانه ددې لپاره له پښتو پالنې او ان پښتو یادونې او ګړنې څخه ډډه کوي، چې څوک ورته ژبپال او ملتپال (نشنلیست) ونه وايي. دوی داسې فکر کوي چې که یو ځل چا ورته نشنلیست او فاشیست ووایه، دا تور خو نو بیا تر (کفره) هم بد تر دی، بیا خو چې هر څومره ځان سپین کړي، سپینېدی نه شي. د پښتو ژبې دښمنانو له ډېرې پخوانه د یو منظم او سنجول شوي پلان له مخې پښتو ضد چارې اوډلې دي. په دې پښتو ضد هڅو کې یوه هڅه همدا یرغلیز تبلیغ او چلند دی چې دوی یې د یوې اساسي وسیلې په توګه کاروي، دوی ټول عمر د پښتو د ښېرازۍ رګونه زبېښلي، د پرمختګ په لار کې یې ورته خنډونه جوړ کړي او جوړوي یې، خو چې کوم اندیال (شعوري پښتون) ورته ووايي چې ولې؟ نو بیا پرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سم له لاسه د نشنلیست او فاشیست تور پورې کړي. زموږ ځینې په زړه سپېڅلي پښتانه یې د مکارۍ په همدغه جېل کې راګیر کړي او ان تر دې وخت یې د خلاصون لار نه ده پیدا کړې. که کوم هڅاند پښتانه له دغه ژبني زېښناک نه د وتلو رپی رپولای، نو بیا زیاتو پښتنو او نا پښتنو پرې په دې پلمه د ملامتۍ اور پورې کړی چې د هېواد د ورونو قومونو او «ملیتونو» ترمنځ بې اتفاقۍ او ژبني تضاد ته لمن وهي. په افغانستان کې د پښتنو او د هغوی د ژبنیو حقوقو د غصبوونکو ترمنځ د ورورۍ مثال هغه د اوښ او لېوه د ورورۍ مثال لري: «وایي یو وخت د اوښ او لېوه ترمنځ د ورورۍ یو تړون شوی و، دواړه په یوه کور کې اوسېدل، له خپلو اولادونو سره یې ګډ ژوند کاوه، ټول به د یوې کورنۍ د غړو په څېر اوسېدل، د دوی ترمنځ دا تړون هم شوی و چې د یو بل اولادونه به خپل اولادونه ګڼي او توپیر به یې نه کوي، هر چا چې د دواړو ترمنځ توپیر وکړ هغه به ملامت وي. ژوند څو موده همداسې تېر شو، یوه ورځ لېوه او اوښ دواړه د سارا پر لوري له کوره بهر شول، څرنګه چې د دواړو لاس ته څه ور نه غلل، نو وخت پرې ډېر تېر شو، نو هم د اوښ بچیان او هم د لېوه هغه ښه وږي شول، د لېوه د بچیانو نور تاب رانغی، نو ټوپ یې کړ د اوښ د یوه بچي اورمېږ یې ورتاو کړ، وینه یې وڅښله او غوښه یې وخوړه، کله چې اوښ او لېوه دواړه کور ته راستانه شول، نو ګوري چې د اوښ د بچي یوازې پوټکی پاتې دی او بس. اوښ چې دا حالت ولید نو له ډېر خفګانه یې چیغه کړه: (هله زما بچی). لېوه چې د اوښ (زما بچی) غږ واورېد نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

فوراً یې پرې نیوکه وکړه او ورته یې وویل چې ته ملامت یې، ته د وروری پر اصولو نه پوهېږې، تا ولې زما او د خپلو اولادونو ترمنځ توپیر وکړ، تا ولې وویل: (زما بچی) ایا زما بچي ستا بچي نه دي؟)) په افغانستان کې له ژبني پلوه د پښتنو او پښتو ضد کسانو وروري همدغه مثال لري، په دې هېواد کې پښتو او پښتانه تل په خپل حاکمیت کې هم محکوم وو، هم محروم، خو د ملامتی ګوته هم دوی ته نیول کېږي، هم یې ژبه زبېښل کېږي او هم فاشیستان ګڼل کېږي. که یو ناپښتون ټول عمر د پښتنو ژبني حقوق زبېښي او یو پښتون هسې وویل چې ولې پښتو؟ نو بیا سم له لاسه ورته وایي چې ته ولې پښتو یادوې دا خو نیشنلیستي او ((ملیتي)) مسایل دي.

د پښتو ضد ډلو ټپلو دغو هڅو، اغزن چاپېریال او نورو نادودو، له فرهنګي او ژبني پلوه پښتانه پر څو ډلو وېشلي دي:

۱- یو هغه ډله پښتانه دي چې خپله ژبه، خپل کلتوري، ملي او هېوادنی مسوولیت پېژني، د ملت جوړونې په بهیر کې د ژبې پر ارزښت هم پوهېږي او د افغانستان د ملي یووالي او خاورې د بشپړتیا لپاره د پښتو پر ستر اهمیت او رول هم پوهېږي. دوی د اندیالو هېوادپالو او ملت رغاندو پښتنو افغانانو په توګه د پښتو ژبې پالنه، بډاینه، وده او پرمختګ خپله دنده بولي او په دې لاره کې له هېڅ ډول هاند و هڅې ډډه نه کوي. دوی په دې برخه کې دومره منډې ترړې کړي او کوي یې چې ان خبره یې د ځاني ژوند د بلهاری (قربانی) تر بریده هم رسېدلې ده. په حقیقت کې د همدغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډلې د بې ساري قرباني، اند و هڅو برکت دی چې پښتو د پردیو له یرغلیزو هڅو او د خپلو پښتنو د بې تفاوتۍ له چلندونو سره سره تراوسه ژوندۍ پاتې ده او لا وده کوي.

۲- دویمه ډله هغه پښتانه دي چې نه یوازې پښتو نه پالي، نه یې وایي او نه یې لیکي، بلکې پر ضد یې هم دي. دا ډول پښتانه اکثره په پښتو ضد مورچل کې ناست دي او نورو پښتو ضد ډلو سره یو ځای پر پښتو ډزې کوي.

دې ډلې اکثرو پښتو هېره کړې، لیک او وینا په بله ژبه کوي، د همغې ژبې له لوست، وینا، موسیقۍ او خبرو خوند اخلي، خپلې شخصي، اقتصادي او نورې ګټې هم په هماغه ژبه کې ګوري. پښتو ضد ډلو ته پلو لپاره دا ډول پښتانه د پښتو ځپلو ډېره ښه وسیله ده. دا رنګ پښتانه په پښتو دښمنۍ کې له اصلي «ستمیانو» نه هم څو ځپکه تېر دي، هر پښتون به یې ډېرې بېلګې لیدلي وي. دا ډله کېدی شي «ستمي پښتانه» وګڼل شي.

۳- دریيمه ډله هغه پښتانه دي، چې د بې تفاوتۍ پر غونډۍ ناست دي، د نړۍ له ښه او بده خبر نه دي او هر څه اسماني پېښې ګڼي، په دې ډله کې اکثره نالوستي کسان راځي. مضر احتیاط کاري هم په همدې ډله کې راځي، چې د ډېر احتیاط له کبله ځانته د بې تفاوتۍ حق ورکوي او دا لا هم پرې سرباري کوي چې، والله نو مونږ ته خو دا او هغه ژبه یو شی دي. بې تفاوتانو کې د پښتنې ټولنې یوه غټه برخه راځي، چې نالوستي، ناشعوري، یو شمېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

روحانيون او نور په کې راښکېل دي. په ټوليز ډول د پښتو په باب پښتانه پر همدغو دريو کټګوريو وېشل کېدی شي:

شعوري پښتانه، پښتو ضد پښتانه او بې تفاوتان.

اوس راځو دېته چې د ژبني فعاليت له مخې پښتانه په کومه کچه دي؟

د شعوري پښتنو ټول ځواک پر دې برخه اوبه کېږي، چې له پښتو ضد پښتنو سره مقابله وکړي. د خپل ځواک يوه برخه له پښتو ضد پښتنو سره ليکنۍ او ګړنۍ مقابلې ته بېله کړي او خپل وخت هغو ته پر قناعت ورکولو تېر کړي او بله برخه يې د ستمي پښتنو له خوا پښتو ته د ور اړول شوي زيان جبران ته بېله کړي. نو که شعوري پښتنو ډېره توره هم کړې وي، ايله به يې دومره کړي وي چې د پښتو ضد پښتنو د هڅو مخنيوی وکړي. بې تفاوتان خو هسې هم وايي چې ژبه موږ ته بې تفاوته ده او موږ پرې کوم کار نه لرو، که چېرې موږ د ژبني فعاليت له مخې د پښتون قوم هڅې وارزوو کېدی شي ووايو چې دوه متضاد او متخاصم ځواکونه يو د بل پر وړاندې مبارزه کوي او په پايله کې يو بل دفع کوي. يانې د دواړو وروستی حاصل صفر دی. په حقيقت کې د ژبني فعاليت له مخې د پښتنو فعاليت خنثی دی، ځکه چې يو مټ د بل مټ زور اوبه کوي او د دربيم ګړي د ګوزار د مخنيوي لپاره ورته کوم ځواک نه پاتې کېږي. د ژبني فعاليت له مخې کېدی شي، پښتانه او پښتو ضد ډلې ټپلې په اعدادو کې هم افاده کړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ساري په توګه دا خبره ټولو ته څرګنده ده چې په هېواد کې د پښتنو نفوس د نورو ټولو قومونو د مجموعي شمېر دوه برابر دی، یانې په هرو پنځه لسو تنو کې لس پښتانه او پنځه ناپښتانه دي.

اوس نو که موږ پښتانه یانې د ټول نفوس له پنځه لس برخې نه لس برخې پر دریو برخو وویشو، نو هره برخه به درې تنه شي (د یوه تن له محاسبې پرته) که چېرې په لسو پښتنو کې درې تنه پښتو ضد پښتانه او درې بې تفاوتان له دې شمېره وباسو نو ټول به څلور تنه پاتې شي. که چېرې موږ درې پښتو ضد پښتانه له ناپښتنو سره یوځای کړو نو د هغوی شمېر به اتو تنو ته ورسېږي.

د بې تفاوتانو رول به هېڅ نه محاسبه کوو، خو که چېرې هغه هم محاسبه کړو نو د ناپښتنو شمېر به تر دې هم زیات شي، ځکه چې بې تفاوتان او مضر احتیاط کاري اکثره د تلې پلې ته ګوري، هره خوا چې درنه وي همغې خواته ځان اچوي.

د شمېر له پلوه اته له څلورو سره مقابل دي، د ژبني فعالیت له مخې دا انډول ښیي چې په فرهنګي برخه کې د پښتنو تلفات باید درې ځله زیات محاسبه شي، ځکه چې: یو کس له تا بېل شو (لومړی تلف) دویم ستا له مقابل لوري سره یوځای شو (دویم تلف)، بېرته ستا په مقابل کې استعمال شو (درېیم تلف).

که چېرې په فزیکي جګړه کې د یو لښکر یو عسکر ووژل شي او د جګړې له ډګره ووځي، نو هغه په هماغه یوه تلف کې حسابېږي، ځکه چې د هغه رول نور د ابد لپاره ختم شي. خو د همځنګو ژبو او کلتورونو تلفات داسې نه دي، هغه لکه د پښتنو په شان هم ځان

(c) ketabton.com: The Digital Library

وژني، هم خپل قوم وژني او هم بل ژوندی ساتي. نو دا تلفات څو ځلي (درې چنده) او ډېر درانه دي.
د پښتو ضد پښتنو ترڅنګ بې تفاوتان او مضر احتياط کاري هم د مقابل لوري په ګټه دي. څرنګه چې زموږ په ټولنه کې ژبنی انډول د پښتو او پښتنو په ګټه نه و، نو دا ډله کسان تل هڅه کوي چې واکمن بهير سره ملګري شي، ځکه چې د راحت احساس وکړي. پښتانه احتياط کاري بيا په خپل کار کې د مضر احتياط تر وروستي بريده ځان رسوي. ان که چېرې په يو ژبني او فرهنګي چاپېريال کې د ناپښتنو شتوالی اصلاً هېڅ مطرح نه وي او يا په هغه محيط کې هغوی ښخي وي نه، نو احتياط کاري يې ددې لپاره ګټې خوندي کوي، چې څوک ورته بيا نشنليست او فاشيست ونه وايي. د ناپښتنو يو چلند دا هم دی چې دوی په ځينو حساسو وختونو او مسايلو کې له همدې ډول احتياط کارو پښتنو څخه د پښتنو د استازو(!) په توګه ګټه اخلي. ځکه هغوی پوهېږي چې که دوی د پښتنو پر ضد هر ډول هڅه وکړي دا ډول اشخاص کوم غبرګون نه ښيي، د شعوري پښتنو مخه هم د افراطينو او فاشيستانو په تور د دغو احتياط کارو، معتدلو او ورځچارو په واسطه په ډېر ښه ډول نيول کېدی شي. په دې ډول په ژبنيو او فرهنګي مسايلو کې ژبنی فعاليت، اکثره د دوی په ګټه پای ته رسېده.
د احتياط کارو يوه بېلګه به هم وړاندې کړو: زموږ يو دوست ليکوال و، ګڼ شمېر کتابونه يې ليکلي وو، ده چې څومره مينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو سره لرله، همدومره ان تر دې زياته يې فارسي سره هم لرله، ده دا استدلال کاوه چې پښتو بايد دفارسي په غېږه کې وده وکړي او له فارسي پرته يې وده ناممکنه برېښي. ده فارسي ژبې ته د دري ژبو او پښتنو خدمت د افغانستان د ملي وحدت په ګټه کار پاله، خو د پښتو پر وړاندې يې دري ژبي پر خدمت مکلف نه ګڼل. نو ده ځکه د خپلې ذهني او فزيکي انرژۍ يوه درنه برخه د فارسي ژبې خدمت ته بېله کړې وه. ده ان په پېښور کې چې يو بشپړ پښتني چاپېريال دی، د خپلې خپرونکې جريدې ژبنۍ برخه په سلو کې (۷۰) فارسي او (۴۰) پښتو ټاکلې وه او د جريدې په سلو کې (۹۰) سرمقالې يې هم په فارسي ژبه وې. د پښتنو له خوا پر ده باندې ډېرې اصولي نيوکې وشوې، چې دا کار پر هېڅ معيار برابر نه دی. خو ده د زړه له کومې دا غوښتل چې زمونږ دري ژبي ورونه خوشاله کړي، ځکه يې نو ان په يو بشپړ پښتني چاپېريال کې هم د دوی ژبنيو حقوقو ته په دومره درنه سترګه کتل.

ده په داسې يو چاپېريال کې کار کاوه چې که ان دري ژبی هم د اخبار مدير وای، دري به يې دې کچې ته نه وای لوړه کړې، ځکه چې د چاپېريال غبرګون ته به يې طبعاً پام و، خو زمونږ دې ليکوال خپل دا چلند که څه هم په څرګنده يوه بې انصافي او نا انډولي وه، خو بيا هم «د افغانستان د ملي يووالي او د ورونو قومونو په ګټه باله» او تر وروستي حده خپل دې اند او چلند ته ړښتينی هم و. خو دومره تېرېدنې، زغم، صداقت، پر خپله ژبه ظلم او د بلې غوړونې بيا هم پښتو ضد اشخاص قانع نه کړای شول، د همدې شخص په

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب مې په کابل کې د يوه تن دري ژبي ورور له خولې واورېدل:
((او... هم افغان ملتی است چندين کتابش به پشتو چاپ شده.)) دې
سره سړي ته هغه متل رايادشي، چې ((هندو سترى او خداى
ناراضه)) د دا ډول اشخاصو شمېر په لسګونو، په سلګونو ان په
زرګونو وو، چې له پښتو نه يې دري ته ډېر خدمت کړی دی، خو
هغوى بيا هم د نشنليزم له توره پاک نه شول. که موږ په افغانستان
کې دري ژبې ته د شوي خدمت او کار جاج واخلو، نو که د
افغانستان له تاجکو نه د پښتنو ونډه په کې زياته نه وي، نو کمه
خو په هېڅ وجه نه ده. ايا بلې ژبې ته دومره ستر خدمت او خپلې ته
دومره خيانت او له هغې سره د بې تفاوتۍ چلند به موږ د فاشيزم له
لامنطقه تور څخه خلاص کړي؟ نه هېڅکله نه!

نو څه بايد وشي؟ ښه خبره داده چې موږ بايد خپل ځان وپېژنو،
خپله حافظه ترلاسه کړو، نه خپل حق نورو ته وبښو او نه د نورو
حقوق تر پښو لاندې کړو. ښه کار دادی چې پښتانه دې پښتو ته
خدمت وکړي او دري ژبې دري ته، که ټول پښتانه لکه د دنيا د
نورو قومونو او يا زموږ د دري ژبو ورونو په شان د خپلې ژبې
خدمت ته ور ودانګي، نو بيا به پر څو برخو د پښتنو د وېش خبره
هم له منځه لاړشي. بيا به نو موږ هم نه په نورو ژبو کې مسخه
کېږو، نه به له خپلې ژبې سره د خيانت په بيه د بلې ژبې د خدمت
بار اوچتوو، نه به پر سلو ذهني او رواني ناروغيو اخته کېږو او نه
به څوک رانه ګيله کوي. ځکه چې نورو ته د خدمت معيار به د
هغوى د خدمت په معيار پورې تړلی وي، که هغوی زموږ ژبې ته په

(c) ketabton.com: The Digital Library

درنه سترګه کتل او د هغې خدمت يې خپله دنده بلله، موږ به هم د هغوی ژبې ته خدمت خپله دنده بولو او که نورو زموږ ژبه زبېښله او غوښوله، نو زموږ ښه سرېتوب به دا وي چې خپله ژبه وژغورو خو د بل ژبه هم غوښه نه کړو.

زموږ ورورې او دوستي بايد پر انساني اصولو ولاړه وي، راکړه ورکړه مو بايد پر عدل او انډول ولاړه وي، نه د اوښ او د لېوه ورورې چې هم يې بچيان له منځه لاړشي او هم په ورورۍ کې ملامت شي!؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدرسه او ښوونځی

دا لیکنه د طالبانو د قدرت په اوج کې، هغه مهال لیکل شوې وه، چې طالبانو د ښوونځي نوم پر مدرسې بدل کړ، ښوونځي یې هم پر مدرسو واړول او د ښوونځیو پر ضد عام کمپاین پیل شو. دا لیکنه هماغه مهال په بدل نامه په هیله مجله کې چاپ شوې ده.

له هغه وخته چې افغانستان ته د اسلام د سپېڅلي دین وړانګې رارسېدلي، نو زموږ ولس پرې خپل زړونه او ذهنونه روښانه کړي دي، د څوارلس سوو کلونو په بهیر کې په ټوله اسلامي نړۍ کې هېڅ هېواد او قوم د اسلام لپاره دومره قرباني نه ده ورکړې، چې زموږ هېواد او افغان ملت دومره بلهاري ورکړې ده، ځکه خو د تاریخ په اوږدو کې د زیاترو نا اسلامي هېوادونو له خوا، افغانستان او افغان ولس د یومتعصب اسلامي هېواد او یو متعصب ملت په توګه یاد شوی او ګڼل شوی دی، خو د اسلام لپاره د افغانانو له دومره سترې قربانۍ سره سره، دوی د اسلامي هېوادونو په ډله کې کوم خاص امتیاز نه دی تر لاسه کړی، ان افغانستان د اسلامي کنفرانس له غړیتوبه هم وکښل شو، د اسلام تر راتګ وروسته بیا تر دې دمه ان دپردیو یرغلګرو د اشغال او واکمنۍ پر وخت د افغانستان روحاني قشر په افغاني ټولنه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل زيات اغېز لرلی او دا اغېز يې د ټولنې تر بل هر پاړکي زيات و او لا دی.

زموږ ټولنې هر وخت د ملا، پير او مرشد په غږ، لارښوونه او لمسون د پرديو يرغلګرو او د وخت د واکمنو پر ضد پاڅونونه پيل کړي او هغه يې له واک و ځواکه را پرې ايستي دي. يانې دا چې تر اسلام وروسته په افغاني ټولنه کې د واک د انډول په ټينګولو او نړولو کې د ملايي او روحاني قشر اغېز خورا زيات و، خو د روحاني قشر دا اغېز او مهم رول د تاريخ په اوږدو کې تل مثبت نه و، کله کله له سپېڅلو مذهبي ولولو سره سياسي تدبير اود واک کنترول همغاړي شوي، خو تر عمل وروسته حالات له کنتروله وتي او واک و ځواک هم بيا د ملا او روحاني له ګوتو وتی دی.

د افغاني ټولنې د روحاني قشر له خوا د ټولنې د نورو رغنده خواوو او روحانيت تر منځ توپير او د نورو خواوو د بې ارزښته ښودلو يو اوږد بهير هم دملايي او نا ملايي پاړکو تر منځ يو ډول ښکاره او څرګند بېلوالی اوتضاد رامنځته کړی و، دغه راز په ټولنه کې د ټولنې د عامو وګړو له خوا د ملايي او روحاني قشر عام اقتصادي سپورټ او ملاتړ هم د هغو پر وړاندې د ملا او پير رښتينې اسلامي ژبه او دهغې کارونه پخه کړې وه، ځکه خو د ملا ځاني ګټو، زبېښلي اقتصادي حالت، د خلکو له خوا د ملا د ژوند خروب اود ځانساتي کلتور د ګډ امتزاج له کبله د اسلام داسې بڼه رامنځته شوه، چې د نړۍ اسلام وړانګې د خلکو ذهنونو ته ونه رسېدې او په نتيجه کې د مذهب، کلتور او سيمه ييز دود ځينې

(c) ketabton.com: The Digital Library

روایتونه یو ځای کړای شول او د اسلام شفافه او رڼه بڼه د خلکو له نظره پټه شوه.

همدغه حالت او همدغه بهیر له نورو اسلامي ټولنو څخه د افغاني ټولنې اسلام رابیل کړ او زموږ ملایې قشر یې پر خپله خبره د افراط تر بریده ټینګار ته ورساوه، ان دا چې د تاریخ په اوږدو کې یې نور اسلامي ټولنپوهان چلنج کړل، هغوی یې په نا اسلامي عقیده تورن کړل او یا یې داسې وانګېرله چې د هغوی عقیده سسته شوې او یا تر اسلامه په خپل ځانګړې تعبیر ځانساتي (محافظه کار) شوي، په دې ډول زموږ ټولنې په ډېرو علمي خواوو کې پرمختګ ونه کړ، یوازې د ملایانو او روحانیونو شمېر په کې زیات شو.

د نورو ټولو اسلامي ټولنو په انډول په افغانستان کې د روحانیونو او ملایانو شمېر ځکه زیات شو چې دلته د روحانیت په انډول دټولنې نورو برخو متوازن پرمختګ ونه کړ. د دې لمړیزې پېړۍ په پیل کې په ټول افغانستان کې د روحانیونو شمېر اټکل دوه نیم لکو تنو ته ورسېده، چې د وخت د افغاني ټولنې د نارینه وګړو تقریباً په سلو کې ۳-۴ تنه جوړوي، په افغانستان کې د بزګرانو شمېر هم تقریباً همدې حد ته رسېده، له بزګرانو پرته د ټولنې بل هېڅ پاړکي له شمېریز پلوه له روحاني قشر سره سیالي نه شوه کولای. څرنګه چې افغانستان یو زراعتي هېواد و، نو تقریباً همدغو دوه دوه نیم لکو بزګرانو د هېواد ټوله ځمکه کرله، د روحاني قشر په ګډون یې د هېواد ټولو وګړو ته ډوډۍ برابروله، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې په هېواد کې د عصري ژوند اړتیاوې زیاتېدلې، نو ټولنه اړه وه چې د عصري علومو له لارې خپلې نوې اړتیاوې پوره کړي او په نویو علومو سمبال کدرونه وروزي. په ټولنه کې د عصري علومو د تبلیغ او دودولو په برخه کې چټک او ګړندي حرکت، د ځانساتي روحاني قشر د نظري مخالفت له امله، فزیکي ټکر او یو نا مطلوب بحران ته لاره اواره شوه، د هېواد په معاصر تاریخ کې دا ټکر لومړی ځل پر ۱۳۰۷ ل کال پېښ شو او یو نوی متمدن دولت او دنوې ترقۍ کاروان د تورې ارتجاع ښکار شو. تر هغه لنډه موده وروسته بیا کله چې حالات بېرته نورمال بهیر ته راوګرځول شول او یو داسې نظام جوړ شو چې د روحانیت د تائید ټاپه هم پرې لګېدلې وه او د ټولنې د ترقۍ لپاره یې هم یوه ستراتیژي لرله، نو د سلګونو عصري ښوونځیو د جوړولو کار یې پیل کړ، خو بیا هم د ښوونځي او مدرسې تر منځ یو څرګند توپیر او تضاد لیدل کېده، هر څومره چې د ښوونځیو شمېر ډېرېده او خلک په عصري پوهه سمبالېدل، همدومره په ټولنه کې دمدرسې او ملا رول محدودېده او تنګېده، ان تر دې بریده چې په ټولنه کې د روحاني او ملایي پاړکي رول ته په نه سترګه کتل کېدل او خبره د هغوی د سپکاوي برید ته ورسېدله، د پنځوسمو کلونو په ترخ کې په ټول افغانستان کې تر (۳۰۰۰) پورې بېلابېل عصري ښوونځي اود لوړو زده کړو څو پوهنتونونه جوړ شول او تر څنګ یې څو رسمي دیني مدرسې، د شرعیاتو پوهنځي او د اسلامي څېړنو څو مرکزونه جوړ شول. سره له دې چې د افغانستان د ښوونې او روزنې په نصاب کې دیني

(c) ketabton.com: The Digital Library

مضامین هم ځای شوي وو ، خو لکه څنګه چې ښکاره وه دې مضامینو ته ډېره پاملرنه نه کېده او د ملایي پاړکي د قناعت وړ نه وو ، د دولت په چوکاټ کې د دیني مدرسو په انډول د عصري ښوونځیو شمېر ځکه زیات وو ، چې د خپلې ټولنې اړتیاوې پوره کړي او پر عام و خاصو ټولو زده کړې وکړي ، ملایانو د دې انډول د مخنیوي او پر سیمه د خپل اغېز د ساتنې لپاره پر کلیوالي سیمو او مسجدونو ډېره لګوله او په سلګونو مدرسې یې په کې فعالې کړې وې ، چې د خړوب چارې یې پر ولس حواله شوې وې ، نتیجه دا شوه چې هغه ځوک چې به له مدرسې فارغ شو ، پر عصري علومو به نه پوهېده او هغه ځوک چې به له عصري ښوونځیو فارغ شو ، هغه به پر دیني علومو چندان نه پوهېده او ان بې تفاوتي به یې ورسره کوله ، په نتیجه کې د دوی تر منځ تضاد نور هم زیات شو ، یانې د مدرسې فارغ ملا او له ښوونځیو څخه فارغ (روشنفکر) و او ملا بیا پر روښنفکر د الحاد او کفر تورونه پورې کول ، روښنفکر پر ملا د مرتجع او پرمختګ ضد تورونه. یو شمېر روښنفکران بیا په خپلو هڅو او چلند کې دومره افراطي شول چې ټولې ملي ، هېوادنۍ او ان اسلامي پولې یې ونړولې ، د پردیو ایډیالوژیو ښکار شول او پردي یرغلګر یې هېواد ته راوبلل ، له بده مرغه چې دا هېواد پلورونکي د روښنفکرانو په نومونو یاد شول ، نو د ټول افغان ولس په تېره بیا د روحاني قشر ولولې یې راوپارولې ، روسي جنرال الکساندر مایوروف لیکي چې: موږ یو سخت چلنج سره مخامخ وو ، او هغه موږ محاسبه کړی نه و ، هغه دا چې موږ د افغانستان له

(c) ketabton.com: The Digital Library

روحاني قشر سره پر جګړه اخته شو. دی لیکي چې: دا وخت په افغانستان کې د ټولو مسجدونو شمېر تر څلوېښت زرو زیات وو. دا څلوېښت زره ملایان او له هغو هر یوه سره اټکل لس لس طالبان او نور په لسګونو مقتدیان داټول زموږ پر ضد راپاڅېدل چې ټول شمېر یې میلونونو تنو ته رسېده.

د افغانستان روحاني قشر ته چې د روسانو پر ضد د روان جهاد ښه وسیله لاس ته ورغلې وه او ټول ولس یې په خوله پاڅون او عمل ته تیار ولاړ و، نو دپردیو پر ضد یې پر ګرمې مبارزې سربېره د (ښوونځیو) پر ضد هم جهاد اعلان کړ او څه کم درې نیم زره ښوونځي یې دوړه کړل او په دې ډول یې له ښوونځي او (روښنفکر) څخه خپل تاریخي غچ واخیست.

د افغانستان د ښوونځیو د سیزلو له کبله د افغانستان په جګړه ییزه بهیر کې اټکل اووه میلونه افغانان نالوستي پاتې شول. اوس یو ځل بیا د مدرسې طالب او ملا داسې بېشانه ډول واک ته رسېدلي چې نه یوازې د افغاني ټولنې په تاریخ کې یې ساری نه لیدل کېږي، بلکې دټولې اسلامي نړۍ په څوارلس سوه کلن تاریخ کې هم د ملا او طالب د داسې ټولواکمنۍ بېلګه نه شته، ملا او طالب اوس یو ځل بیا په ښوونځي، پوهنځي او مکتب پسې اورلړونی را اخیستی او داسې توندې هڅې یې پیل کړي چې که چېرې همدا شان دوام وموموي یو وخت به د چاودنې او غبرګون سختې مرحلې ته ورسېږي اودمدرسې برخلیک به هم هغه حالت ته ورسوي چې نن د ښوونځي او مکتب دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی له ښوونځي او مکتب سره دومره حساسیت وښود چې ان نوم یې هم ورته له منځه یوړ، لومړی یې نوم ورته ختم کړ او بیا یې په نصاب کې ورته دومره بدلون راوست چې هسې نوم یې د عصري مدرسې پاتې دی، د عصري علومو په برخه کې په سلو کې (۲۰) هم څه په کې نه شته، نور ټول دیني علوم دي. ددې خبرې منطق دا دی چې افغاني ټولنه له ملا او طالب پرته بل چاته اړتیا نه لري.

د طالبانو د رسمي خپرونو پر استناد اوس په افغانستان کې د ټولو مدرسو شمېر (عصري او دیني) (۳۴۰۰) ته رسېږي، چې د دوی په وینا له دې جملې څخه یوازې (۱۱۰۰) مدرسې تر اوسه پورې ټولې (نړه دیني) مدرسې او پاتې لااوس هم عصري دي، د نړه مدرسې مانا داده چې په سلو کې سل باید دیني مضامین په کې تدریس شي اود عصري مدرسې مانا دا ده چې عصري او دیني مضامین دې دواړه په کې تدریس شي، خو په عملي ډول داسې ده چې اوس ربښتیا هم په دیني مدرسو کې سل په سلو کې مضامین دیني دي، خو په عصري هغو کې اتیا په سلو کې مضامین دیني دي، یو څوک چې په سلو کې اتیا برخې دیني مضامین ولولي هغه څخه بیا ملا جوړېږي او که انجنیر یا ډاکټر؟

طالبان وايي د هغو مدرسو شمېر چې د ښوونې او روزنې وزارت له خوا تمویلېږي (یوولس سوو) ته رسېږي، که په هره مدسه کې د طالبانو شمېر (۵۰۰) تنه وګڼو نودا به پنځه نیم لکه طالبان شي او که د نارسمي دیني مدرسو شمېر هم همدومره اټکل کړو، نو خبره به یو ملیون طالبانو ته ورسېږي، که په پاکستان او ایران کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

روزل شویو طالبانو شمېر هم همدومره محاسبه کړو نو په څو راتلوونکو کلونو کې به په افغانستان کې د ټولو ملایانو شمېر اټکل دوه ملیونه تنه شي او که د افغانستان ټول اوسنی نفوس، په (بهر او داخل کې) شل ملیونه تنه محاسبه کړو (لس ملیونه ښځې) نو په راتلونکو کلونو کې به په هرو لسو تنو نارینه و کې دوه تنه ملایان وي. په سلو کې (لس تنه). که دوه ملیونه ملایان د خپلو دیني زده کړو تر څنګ یو بل کار او کسب زده نه کړي او د عصري علومو په برکت ځانته کار او کسب پیدا نه کړي، نو فکر نه کېږي، چې ګړه ځپلې افغاني ټولنه به د دومره کسانو چې په تولیدي او اقتصادي کار کې یې اغېز ناڅرګند دی، د خړوب ظرفیت ولري.

خدای (ج) دې وکړي چې داسې ونه انګېرل شي، چې دا لیکنه د هېواد د ملایي پاړکي چې تل یې د هېواد او ولس په ژغورنه او لارښوونه کې تر هر چا زیاته ونډه اخیستې او د قربانۍ میدان ته وتلی دی، د بل رنګ ښودلو لپاره شوې ده، بلکې دا لیکنه ددې لپاره ده چې اوس د هېواد دټولو دیني، سیاسي، اقتصادي، پوځي او نورو چارو لارښوونه د ملایانو پر غاړه ده ، که دوی د ټولنې د ټولو خواوو تر منځ او دهغوی د ودې لپاره متوازن ګامونه پورته نه کړي، نوکېدی شي د ټولنې یوه خوا کږه شي، انارشي رامنځته شي، انډول خراب شي او ټولنه د تباهۍ خواته لاړه شي، چې بیا به یې نه ملا تنستې راټینګولای شي، نه امي او نه هم روښنفکر. لکه څنګه چې خدا پاک (ج) خپل نظام (ټولو کایناتو) کې داسې یو انډول ټینګ کړی چې د هغه په برکت دټولې نړۍ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کايناتو ژوند دوام لري. داسې د خدای (ج) خليفه (حضرت انسان) ته هم په کارده چې د ټولو خواوو توازن وساتي، له واکمنو ملايانو نه هم دا هيله کېږي چې د اعتدال لاره خپله کړي، افراط او تفريط ونه کړي ځکه چې همدې افراط او تفريط زموږ ټولنه تباه کړې او تباه کوي يې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ړېره کې ګير ولس

چې ځنبتن يې په خپل فضل ړمنځ نه کړي
نبې نبې ړيرې بـه شي سپکې لکـه درب
(حميدبابا)

دا ليکنه د طالبانو د واکمنۍ پر مهال په مستعار نامه ليکل شوې وه او د هغو تر سقوط څه موده وروسته په هيله مجله کې چاپ شوې ده.

موږ هم عجيبه خلك يو، کله ځان تر عقيدې قربان کړو او کله بيا عقايد تر ځان ځارکړو، کله د وطن دساتنې او دفاع لپاره وجنګېږو او کله بيا هم له خپل هېواده دخپلو ځاني ګټو لپاره وسيله جوړه کړو او يو بل ته په کې مورچلې ونيسو. کله نور پر خپلو اوږو واك ته ورسوو او کله بيا هم دنورو د راپرځولو لپاره پښې اړم کړو او له تخته وبخته سره يې پوپناه کړو، کله ديوې نا اشنا ايډيالوژۍ دحاکميت لپاره له خپل سر و مال نه تېر شو او کله بيا هم د همدې ايډيالوژۍ دنسکورولو لپاره معکوس حرکت پيل کړو. کله بيا يو سياسي فکر او تګلاره دعقيدې تر بريده اوچت کړو او په هغه کې بيا دومره افراطي حرکت وکړو، چې نه يوازې دهمغې تګلارې د ړنګېدو او ناکامۍ سبب شي، بلکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغې دشرمېدو علت هم شي. ددې ټولو خبرو اصلي علت دادی چې موږ لا تر اوسه پورې دیوه واحد ملت د ملي شعور اوچتې کچې ته نه یو رسېدلي. واحد ملتونه دخپل ژوند دپرمختګ او پایښت لپاره یوه واحده ملي ستراتیژي لري، چې دهغه ملت ټول وګړي که هغه هر ډول سیاسي او فکري تګلاره ولري، خو یو ملي ارمان او ستراتیژۍ ته ژمن وي.ملي ګټې دبېلابېلو عقایدو او نظریو تر شعارونو نه قربانوي، بلکې بېلابېلې ګروهې دخپل ملت دښېرازۍ وسیلې ګڼي.

دتاریخ په اوږدو کې زموږ واکمنو په سلګونو ډوله افراطي حرکتونه کړي، چې دهغو زیان او جبران بیا دملت غاړې ته پرېوتی دی. خلقیانو، اخوانیانو او د طالبانو افراطي حرکتونو زموږ ملت د اور په لمبو وکړاوه او تر اوسه یې لا هم برخلیك معلوم نه دی. پر دې ټولو حرکتونو وخت پر وخت لیکنې شوي او نورې به هم پرې کېږي، خو موږ به دلته یوازې د طالبانو د اسلامي تحریك دسلګونو افراطي حرکتونو له جملې څخه دداسې یو افراطي کار یادونه وکړو، چې تر اوسه یې په ګرده نړۍ کې ساری نه دی لیدل شوی او نه په اسلام او نه هم په نورو ادیانو کې دداسې افراطي چلندونو بېلګه چا ثبت کړې ده، دا افراطي حرکت د ږیرې د پرېښودلو او اوږدولو په باب د طالبانو زیات ټینګار دی.

ږیره تر ټولو اوچت معیار: د طالبانو دتحریك له پیله په تېره بیا دهغوی د واکمنۍ پر مهال په افغانستان کې هېڅ شی هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره ارزښت نه درلود، لکه ږیرې، د ژوند ټول ارزښتونه د ږیرې دکچ او مېچ دڅرنګوالي له مخې تلل کېدل او ارزول کېدل، که یو چا به هرڅومره پوهه او اخلاق درلودل خو چې ږیره به یې نه وه، هېڅ به و او که به د طالبانو لاس ته ورغی، نو توهین، تحقیر، سپکاوی، وهل، ټکول او ان زنداني کول یې حتمي او باوري وو. دکابل دڅرخي پله زندان، چې په بېلابېلو واکمنیو کې له سیاسي زندانیانو ډك وو، د طالبانو پر وخت له لنډ ږیرو او ږیر خریلو افغانانو ډك وو.

دجبري ږیرو کدري زیان: دطالبانو پر وخت ږیره داسې یو جبري امر وګڼل شو، چې ددولت دیو مامور لپاره تر ټولو ستر معیارګڼل کېده، ان شل کلن تحصیل، کار، تقوا، تجربې او نورو ښېګڼو ورسره هم سیالي نه شوه کولای، نوځکه دلوړ مقام له خوا داسې حکم صادرشو: "هغه مامورین چې ږیرې یې خریلي او یا لنډې کړې دي باید له دولتي ادارو څخه وکښل شي". ددې امر له مخې هغه مامورین او پاتې کدرونه چې ویې نه شو کړای په لنډ وخت کې د ږیرې پر ارزښت ځان پوه کړي او خپلې ږیرې اوږدې کړي له خپلو دندو ګوښه شول، چې شمېر یې زرګونو کاري علمي او فني کدرونو ته رسېږي. له "شریعت غږ راډیو" نه به ډېر ځله دا خبرونه خپرېدل چې "نن د عدلیې وزیر الحاج ملا نورالدین ترابي د(...) وزارت لیدنه وکړه او په هغه کې یې یو شمېر هغه کسان چې ږیرې یې له اسلامي شریعت سره سمې نه وې پرې ایښې نا مطلوب وګڼل شول او له خپلې دندې ګوښه کړای شول".

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصادي زيان: دې کې شك نه شته چې د ږيرې خرڅېنې هغه وسايل چې له بهر نه افغانستان ته واردېدل، د ږير خرڅېنې د بنديز له وجې به دا واردات ډېر کم شوي وي او له دې وجې به د مملکت په عمومي لګښت کې يوڅه سپما شوې وي، خو په دې اړخ کې کېدی شي د ږيرپاکونې او پريمنځلو لګښت دا انډول ېپرته برابر کړی وي، دلويو ږيرو پرېمنځل او پاکول، شامپو، وخت او د صابون لګښت غواړي، خو که فرضاً دلګښت او سپما دا انډول برابر هم وګڼل شي،دا وخت ږيرې نور لګښت درلود چې هغه په افغانستان کې دږيرې د پرېښودلو، پاللو، ساتلو او څارنې اساسي لګښتونه وو، چې د امربالمعروف او نهې عن المنکر په شان ديو ځواکمن او هر کاره وزارت جوړېدو غوښتنه يې کوله، دې وزارت د ږيرو کنترول لپاره په سلګونو ګاډو او هم په زرګونو محتسبينو ته اړتيا لرله او طالبانو دبشپړ شريعت د تطبيق او دپوره ږيرو دمظاهرې لپاره دا تشکيل پوره کړی هم و، هر ولايت کې يې د امربالمعروف او نهې عن المنکر رياستونه او په ولسواليو کې يې څانګې وې، چې د ولايتونو رياستونو به څو ګاډي درلودل او د ځينو ولسواليو ريسانو هم ځانګړي ګاډي درلودل. له دې پرته په کليو او ښاري ناحيو کې هم ددې رياستونو څانګې وې، چې پر بايسکلونو او نورو وسايلو به سپاره ګرځېدل او د ږيرو دڅارنې چارې به يې ترسره کولې. د امربالمعروف او نهی عن المنکر وزارت معاش د طالبانو په حکومت کې تر بل هر ارګانه زيات و، چې دمياشتې په ټوليز ډول تر (درې مليارده

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانیو) څخه زیاتېده او که د موټرو او نورو چارو اړتیا وړ لګښت یې په پام کې ونیول شي، نو تر پورتنیو ارقامو څخه هم ډېر لوړېږي. خو ددې ټول لګښت مرکزي ټکی د ږیرې کنترول و.

اروایي زیان: طالبانو په خلکو کې د ږیرې له امله دومره وېره او ډار خپاره کړي وو، چې ان که چاپه خوب کې هم ږیره خرېلې وای، نو وېرېدلای به و، تر ډېره وخته به هر چا په خپله ږیره لاس وهه چې لویه ده که وړه؟ له امر بالمعروف نه به پرې خلاص شم او که نه؟ ډېرو خلکو کې به لومړی څو ځله ځان په هنداره کې معاینه کړ او بیا به له کوره بهر شو. د چاچې به ږیره لړ لنډه وه نو له لاندې خوا به یې لړ پورته کړه چې لږ ببر معلوم شي او بیا به له کوره بهر شو.

د ډېرو خلکو ږیرې سپینې وې، خو دا چې خریلې یې نو ځوانان ښکارېدل، کورني ژوند او ټولنه کې د ځوانانو په ډله کې حسابېدل، ذوق او شوق یې هم دځوانانو وو، خو کله چې ږیرې جبري شوې، نو دوی ږیرې اوږدې کړې، نو ټول سپینږیري ښکاره شول، بیا ددې لپاره چې په کورني نظام کې دکورودانې تر روانې اغیز لاندې را نه شي او یا په ټولنه کې ببرته دخپلې ځوانۍ هویت افاده کړي له لرې، لرې هېوادونو یې د ږیرې تورولو رنګونه را وغوښتل، خو هغو هم دومره اوږدو ږیرو ته چنداني کار ورنه کړ. دکابل پوهنتون یو استاد چې دطالبانو تر راتګ دمخه یې واده کړی و، په طالبي پړاو کې یې خپله ږیره رنګوله، یو ځل یې په نکرېزو رنګ کړه، سره شوله، خو لاندې ورپسې بیا سپینه رالویه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوه، سره او سپینه شوه، سپینه یې بیا په تور رنګ رنګ کړه، سره او توره شوه، خو موده پس بیا سپینه ورسره را ووتله، بیا سره، توره او سپینه (درې رنګه) شوه، چا چې به ورته ویلې چې استاده! دا څنګه چل دی، یو رنګ او دوه رنګه ږیرې مو ډېرې لیدلې وې، خو درې رنګه مو لا تر اوسه نه وه لیدلې، ستاسو ږیره بېخي داسې ده لکه بېرغ درې رنګه ده، هغه به په یوه مالګینه خندا وخندل او وبه یې ویل: ((تاسو خو په دې نه پوهېږئ، تاسې خو باید افغانستان تجربه کړی وای، دلته بیرغونه او نظامونه څومره ژر بدلېږي، داسې زما ږیره هم در واخله، زما ږیره د افغانستان دسیاسي نظامونو ښکارندویه ده، څو موده وروسته یې زه دا سره برخه غوڅوم یوازې دا توره او سپینه پاتې کېږي، بیا سپینه ورپسې زیاتېږي او توره کمېږي، بیا یو وخت توره هم ورپسې غوڅوم او کله چې یوازې سپینه برخه پاتې شوه، کېدی شي هغه بیا زه خپله چاړه راواخلم یا هم ډم او یا هم کوم زورور چاړه را واخلي او له بېخه یې غوڅه کړي او بېرته لوڅ مخ لکه څنګه چې وم همغسې را ووځم او خلکو ته ځان ښکاره کړم، دې استاد به دا ټوکې هم کولې چې زما ږیره د افغانستان د درېیو پړاوونو ښکارندویي کوي، لومړۍ برخه یې چې سره ده هغه دخلکیانو پړاو، دویمه برخه یې چې توره ده هغه دمجاهدینو دوره ده، ځکه چې تره کې به مجاهدینو ته (توره ارتجاع) ویله او درېیمه برخه یې چې سپینه ده هغه د (طلبه کرامو) پړاو دی، نو زما ږیره ددې هېواد دسیاسي پېښو او پړاوونو هنداره ده.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو تن بيا دا سې و چې خپله ږيره يې نه اوږدوله، مقصد دومره وه چې څه په ښکاره او زيات په پټه به ښار کې پرې ګرځېدی شو، له هغه نه چې به دې پوښتنه وکړه، ولې ږيره نه اوږدوې، هغه به ويل! ((خپل ګرېوان ته ګورم))، کله چې به دې ورته وويل: د ږيرې له ګرېوان سره څه؟ هغه به هم مالګينه خندا وکړه، ((ږيره خو ګرېوان ته دکتلو مخنيوی کوي، تاسو وګورئ، استاد سياف خپل ګرېوان ته کتلای شي؟ رباني او حکمتيار خپل ګرېوان ته کتلای شي؟ او که دوی خپل ګرېوان ته سرکښته کړی وای او دخپل وجدان په هنداره کې يې خپل اعمال تللي وای نو هېڅکله يې دا کارونه نه کول، زه نه غواړم چې د زياترو مجاهدينو په شان زما ږيره زما او زما دګرېوان ترمنځ يو حايل او دېوال شي، زه انسان يم، زه هر وخت خپل ګرېوان ته سر کوزوم او دخپل ضمير په هنداره کې خپله څېره ګورم".

دا تېر پنځه کاله چې به هر چېرته لاړې، که دوه کسه به هم سره کېناستل نو ضرورو خو به يو ځل د ږيرې بحث کېده، چا به ويل بايد پرېښودل شي، ځکه چې دپيغمبر (ص) سنت دي، چا به ويل پرېښودل يې ځکه ضروري دي چې موکد سنت دي. طالبانو په پای کې د درېيمو ټولګيو دپښتو او دري لوست په کتابونو کې وليکل "ږيره پرېښودل واجب دي" ځينو به لا په کې دا هم ويل ږيره سنت دي خو اوس وخت يې پرېښودل فرض دي، زموږ دکلي ملا بيا په کې د ږيرې د فرضيت په باب دا دليل هم راوړ:" ږيره خو اصلاً يو سنت ده، په سنتو کې بيا هم سنت موکد ده، هر چا چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرېښودل دا سنت، نو دی ګرځي تارك دسنتو او چې شو ځوك تارك دسنتو، نو کېږي په ده اطلاق د کفر او دا خبره واضحه ده په ډېرو کتابونو " د ږيرې بحث همداسې له افرادو نيولې تر کورنيو، خپلونو، قومونو او بيا دټول ملت کچې ته غزېده، هر چا هر وخت دخپل ذهن تر کچې د ږيرې په باب خپله انرژي لګوله، په حقيقت کې دټول ملت ذهني انرژي د ږيرې بحث ته راټوله شوه او په يو نه يو ډول له رواني پلوه له ږيرې سره وتړل شول.

ټـولنيز زيـان: د امربـالمعروف او نهـي عـن المنكـر کسـانو د ږيرې په اړه دومره افراط وکړ چې ټولنيزه او ډله ييز کرکه يې هم راوپارولـه، دا کـار زيـاتره پـه ښـاري سـيمو کـې تـر سـره شـو. د ۱۳۷۶ل کال په بهير کې په داسې حال کې چې لـه طالبـانو سره عامه خواخوږي زياته وه، طالبان لومړی ځل پـه مزار شريف کې دتوطيې ښکار شول او سخت تلفات ورتـه ورسېدل، پـه دې وخت کې دهېواد په نورو سيمو کې دطالبـانو خواخـوږي نـوره هم زياتـه شـوه او خلك هم پرې سـخت خواشـينې وو، خـو الحـاج نورالـدين ترابي په ميدان ښار کې له کندهاره راروان دسورليو لـوی کـاروان ودراوه او ځلور سوه تنه ږير خريلي او لنډ ږيـري يـې کـوز کـړل، پـه دې کې داسې کسان هم وو، چې خپـل ماشـومان او تـور سرې يـې ترې په موټرکې پاتې شول او دوی يـې د ږيـرې دلنـډون پـه ((جرم)) يوې لرې دښتې ته په موټرو کې يوړل او هلته يې خوشې کړل او د سورلۍ مـوټرو تـه يـې امروکړ چې کابـل تـه لاړشي، دا هغـه سـتر ټـولنيز او ډلـه ييـز ظلـم و چـې د اسـلام لـه پيلـه بيـا تـر ننـه پـورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېڅکله هم هېڅ مسلمان واکمن پر چا نه و کړي. ترابي نه يوازې په ميدان ښار، بلکې دماهيپر په لويه لاره، جلال اباد، کابل، کندهار، غزني او د هېواد په نورو ولايتونو کې هم دا ډول کارونه تر سره کړي دي. په حقيقت کې همدا ترابي، ترابان او نور ترابي خېل وو، چې د زرګونو معصومو طالبانو هېواد ګټلی او اسلام ګټلی نوم يې په سيند لاهو کړ او دخلکو په ذهن کې يې وټکول.

په کابل ښار کې د يوې مخورې افغان کورنۍ د واده جشن جوړ و، د واده هلك (شاه) چې نن يې په ټول ژوند کې دخوشالۍ د اوج ټکی و، پر ځان او مخ ګوتې وهلې وې، طبعاً ږيرې ته به يې هم ګوتې ور رسېدلې وې، دې کې د نهی عن المنکر کسان خبر شول، واده ته دمېلمنو بهير لا روان وو، چې دوی ټول کورمحاصره کړ، (شاه) يې ونيو او ځان سره يې بوته، خلکو ورته ډېرې عذر وزارۍ وکړې چې را خوشې يې کړي، خو هغوی ونه منله، خلکو څو غوريه وريجې او نوره ډوډۍ هم د امر بالمعروف رياست ته يوړه، چې په دې ډول د واده تصديق او رښتينولي وشي، هغوی هغه ډوډۍ هم وخوړه خو هلك يې پرې نښود، واده والا ناوې پسې لاړل، مازيګر ماښام يې بې (شاه) ناوې کورته راوړله، يو ځل بيا دهلك پلار او څو تنه سپينږيري د امربالمعروف دخصوصي زندان مشر ته ورغلل، دهلك پلار ورته وويل چې خير دی دده پرځای به زه دلته نن شپه تېره کړم او نورې هرڅوشپې چې تاسو غواړئ،زه به يې دلته تېرې کړم،خو زوی مې نن شپه پرېږدئ چې ناوې مو راوستې ده، دهلك پلار دا هم وويل چې خير دی يوازې نن شپه يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرېږده، سبا سهار هرڅو بجې چې تاسو یې غواړئ بېرته به یې په تضمین سره درته حاضر کړم، خو د امربالمعروف مشر ددې سپینږیرو یوه خبره هم ونه منله او خلك بېنوا کورته ستانه شول. همداسې په لغمان کې د امربالمعروف د وزیر کسانو پر یو ځوان پسې چې ږیره یې دوی ته له لرې لنډه ښکاره شوې وه، غږ کړی و چې ودرېږي، ښایي هغه ځوان به ددوی غږ نه و اورېدلی، خو مولوی سلیم خپلو کسانو ته امر کړی و، چې درنه ونه تښتي، ترهغه چې هلك دلغمان دصرافۍ مارکیټ ته رسېده، د امربالمعروف کسان هم ورپسې ورسېدل، پرته له دې چې ددې هلك ږیره وګوري چې رښتیا هم لنډه ده او که په سنتو برابره، خو ددې هلك پر وهلو یې پیل وکړ، دا وهل دومره بې رحمانه وهل و چې هلك پر همغه ځای بې هوښه شو او د امربالمعروف کسان ترې ولاړل، هلك دکاندارانو روغتون ته یوړ، تر ډېرې درملنې وروسته معلومه شوه چې د مولوي سلیم د ډېرو لغتو له امله یې یو پښتورګی له کاره لوېدلی و. څه فکر کوئ چې د اسلام په نامه دا ځورونه به دخلکو په زړونو کې د طالبانو پر وړاندې څومره کرکه را پارولې وي؟ داسې په سلګونو پېښې شوي چې تولنیز او ډله ییز دردونه او کرکې یې را پارولې دي.

ددې سلګونو پېښو له منځه موږ دلته یوازې دا څو بېلګې یادې کړې.

سوداګریز زیان: ډېر هغه افغانان چې دپانګو څښتنان وو هغه تر هېواد بهراوسي او طبیعي وه چې زیاترو ږیرې هم نه لرلې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیله یې وه چې د طالبانو په واکمنۍ کې د سوله ییزې فضا له رامنځته کېدو سره سم وخت پر وخت هېواد ته لاړشي او خپل سوداګریز کارونه هلته پیل کړي، خو د ړیرې او نورو ذوقي بندیزونو له امله یې ونه کړای شول، هېواد ته زړه ښه کړي، نو په دې وجه هېواد ته زیات اقتصادي او سوداګریز زیان واوښت.

اکثرو لویدیځمېشتو او بهر مېشتو افغانانو هم د همدې وېرې له امله هېواد ته زړه نه ښه کاوه او په دې ډول یو څه نور اقتصادي زیان هم هېواد ته واوښت او دا ټول د ړیرې دلنډون او اوږدوالي له وجې، طالبان په پنځو کلونو کې پر دې بریالي نه شول چې د ړیرې له حریمه او دایرې را ووځي او پراخې ذهني نړۍ ته مخه کړي.

پایله او ټولیزه ارزونه: که د طالبانو پنځه کلنې واکمنۍ ته نظر وکړو نو په رسمي پالیسۍ کې هېڅ شی دومره زیات مطرح نه و، لکه ړیرې چې د طالبانو د ذهن مرکزي ټکی او تفکر جوړاوه. سره له دې چې طالبانو په سلګونو او زرګونو پاټکیان ختم کړل، دواك مختلفې سرچینې او پاچاهۍ یې رنګې کړې، دیوه مرکزي دولت د جوړېدو لپاره یې هیلې راوټوکولې، بېلتونپالي یې وځپل او خپله یې په لسګونو زره تنه قرباني شول، خو دا ټول ارزښتونه د ړیرې او حجاب جزئیاتو داسې رانیولي او پټ کړي وو، چې دچا سترګې پرې ګرد سره نه خوږېدې، نو ځکه خو سړی ویلای شي چې دطالبانو د واکمنۍ مرکزي ټکی "ړیره" وه او ددې ترڅنګ ټول ملت ددوی په واکمنۍ کې په (ړیره) کې (راګیر) و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

طالبان، بتان او بتپالان

کله چې طالبانو په باميانو کې د بودا تاريخي مجسمې ړنګې کړې، نو دا ليکنه پر همغه مهال په مستعار نامه شوې وه او همغه مهال د هيلې مجلې د ۱۳۷۹ل کال په (٦) ګڼه کې چاپ شوې ده، دادى دلته يې يوځل بيا درنو لوستونکو ته وړاندې کوو:

طالبانو په دې نږدې وختونو کې په افغانستان کې داسې يو تاريخ ضد عمل ترسره کړ، چې د (۲۰۰۰) کلونو په اوږدو کې هېچا نه و ترسره کړى. دوى پر يوه تاريخي ارزښت داسې ګوزار وکړ، چې دټول بشريت احساسات يې را وپارول او د ټولې نړۍ زړه يې وبوږناوه.

دباميانو د بودا مجسمې يادوو، چې په (۵۳) او (۳۵) متره لوړوالي سره يې دا دومره کاله له افغانانو سره يوځاى، پردې وطن ټولې تېرې شوې رڼاوې او ناخوالې ليدلې او ويې زغملې. هغو د اسلام سپېڅلي دين د راتګ ملايمې وړانګې وليدې، چې د دوى تر لمنو يې ټوله ځمکه روښانه اونرمه کړه، خو د دوى تندى يې ونه سېزه. دوى د چنګېز د اسونو ګردونه او دتورو خرپاوې وليدل، چې د دوى له څنډو تېر شول، خو د دوى لوړوالي ته يې پورته ونه شول کتلاى. دوى دنړۍ د ستر زبرځواک د سرو لښکرو سور سېلاب او سور ناورين وليد ، خو د لمبو تاو يې تردوى ونه رسېده، دوى دخپلو يو شمېر نااهلو هېوادوالو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظلمونه، وحشتونه او له پردیو سره پټې او ښکاره معاملې ولیدې، خو بیا یې هم لاشعور دومره له کینې ډک نه و، چې دوی ته زیان واړوي او داسې نورې ډېرې تورې، سرې او شنې تیارې تېرې شوې، خو هغو ټولوبیا هم یو حد، یوبرید او یوه پوله پېژندل. خو تر (۲۰۰۰) کالو وروسته پر افغانستان داسې یو څوك واکمن شول چې د خپل او پردي دګټې او تاوان په خیال کې نه دي، د دوی د احساساتو تاو د بودا تر بوتانو هم ورسېده او داسې یې په لوګیو کې تاو کړل چې د ابد لپاره یې د هېوادوالو او نړیوالو له سترګو پناه کړل.

طالبانو په دې کار نړۍ ته ثابته کړه، چې دوی هر تاریخي او ملي ارزښت له خپل فکري تعبیر او تحلیل نه قربانولای شي؛ نه د نړیوالې ټولنې څه پروا لري او نه هم د خپلو هېوادوالو د ګټو. دوی له مذهب نه په یوډول ځانګړي تعبیر، مذهب له تاریخ او فرهنګ سره ټکر کړ او ددې ټکر له امله تر ټولو غټ زیان تر هرچا لومړی خپله زموږ ټولنې ته واوښت. طالبانو هم په خپل لاس خپل محبوبیت د ورکاوي یوې لویې کندې ته ټېلواهه. دوه زره کاله وروسته به هم ددغه عمل تړاو له ملا او طالب سره کېږي. دلته به د هغو زیانونو یادونه وکړو، چې له دې پېښې پیدا شول او یا پیدا کېږي.

الف- طالبانو ته یې زیان:

لومړی: ددې پېښې زیان تر ټولو دمخه طالبانو ته دی. طالبانو په افغانستان کې له دویمې هجري پېړۍ را وروسته ټول اسلام چلنج

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړ او په دې وخت کې يې د ټولو صحابو کرامو، علماوو، لويو واکمنو لکه: سلطان شهاب الدين غوري، سلطان محمود غزنوي، احمدشاه بابا او نورو ... اسلامي برياوو، سوبو او واك و ځواك ته د پوښتنې نښه(؟) کېښوده، ځکه چې په دې(۱۴) سوو کلونو کې دوی يوه هم دې بتانو ته کوم زيان ونه رساوه.

دويم: طالبانو ټولې نړۍ ته له مذهب او دين څخه خپله اخيستنه او خپله ذهني کچه څرگنده کړه. دوی ديوه تاريخي اثر او د عبادت وړ يو څيز ترمنځ توپير ونه کړای شو. د باميانو بتان د (۱۴) سوو کلونو په بهير کې دعبادت لپاره نه وو ساتل شوي، بلکې دهغو دتاريخي ارزښت له مخې ساتل شوي وو.

په افغانستان کې هېڅ بتپال(بتپرست) نه شته، خو ددې بتانو له درکه افغانستان ته هرکال زياته مادي گټه رسېدله، پخوا خلکو، اور، لمر او نورو ته هم عبادت کاوه، خود ټول بشر ژوند په همدې شيانو پورې تړلی دی، طالبان بايد له اور او لمر نه هم خلك منع کړي، چې گټه ترې وانخلي، ځکه چې پخوا ورته عبادت کېده. عجيبه خو دا ده چې اوس خلك دومره ساده نه دي چې د ډبرو په زړه کې کښل شوي تصوير ته عبادت وکړي اوپه بدل کې هېڅ شی ترلاسه نه کړي، اوس د عباداتو او نمانځنو ډولونه بدل شوي دي، ډېر خلك پيسو ته عبادت کوي، ډېر مقامونو ته عبادت کوي او ډېر نور اشخاصو اوښاغلو ته...

لکه څنگه چې اوس اور او لمر ته څوك عبادت نه کوي، دغسې د باميانو بتانو ته هم په افغانستان کې چا عبادت نه کاوه، يوازې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتاریخي ارزښت او اقتصادي ګټې له مخې ورته زموږ خلکو اړتیا لرله.

دریم: څرنګه چې مسلمانان په نړۍ کې د نورو په انډول دژوند د عصري وسایلو، زور و ځواك له مخې، کمزوري دي او په اسانۍ سره ورته خطر پېښېدی شي، په ځانګړي ډول په هغو ټولنو کې چې مسلمانان په کې لږکي دي، د بامیانو دبتانو ماتولو له کبله به هغوی ته د سر و مال سخت زیان پېښ شي. ددې ټولوزیانونو مسولین طالبان ګڼل کېږي. د دوی هغه ادعا به هم غلطه ثابته شي، چې دوی دا کار د اسلام او مسلمانانو په خاطر کړی دی. ځکه چې له دې کار څخه خو مسلمانانو ته د ګټې پرځای زیان واوښت.

څلورم: پر طالبانو به د ځینو خلکو هغه ګومان او شك هم پر یقین او باور بدل شي، چې طالبان یې دنورو ګوډاګیان ګڼل. ځکه چې د طالبانو تر پرېکړې یوازې یوه اوونۍ وړاندې زموږ د یوه ګاونډې هېواد یو لوړپوړي چارواکي کابل اوکندهار ته سفر کړی و او تر هغه وروسته بیا دبتانو ماتولو اعلان وشو. ډېر افغانان او سیاسي کتونکي په دې نظر دي چې زموږ ګاونډیو د افغانستان پوځ له منځه یووړ، اقتصاد یې ختم کړ او اوس نو وار دکلتور د ختمولو دی او دا کار د واکمنو وسلوالو ډلو په واسطه ترسره کوي. عجیبه خبره خو دا ده چې د طالبانو مشر تر دې وړاندې د تاریخي اثارو دساتنې لپاره یو ځانګړی فرمان صادر کړی و او دا فرمان دطالبانو مطبوعاتو خپور کړی هم دی. خو اوس یې یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناڅاپه دا کار وکړ. کتونکي په دې اند دي چې دښمن ګاونډي هېوادونه په افغانستان کې له يوبل څخه خپل غچ اخلي.

پنځم: طالبانو په خپل دې کار سره په افغاني ټولنه کې په راتلونکي کې ملا او طالب د تاريخپالو او هېوادپالو افغانانو پر وړاندې ودرول. عام ولس يې پرې بې باوره کړ او د روښنفکر قشر احساسات يې راوپارول. چا چې يو ټولګي ښوونځی هم لوستی وي، هغوی په دې کار دطالبانو سخت مخالف شول، په عام ولس اوپه تېره بيا په تحصيل کړي قشر کې چې پخوا دوی کوم پلويان لرل، هغه يې ټول مخالف شول. په راتلونکي افغانستان کې به ملا او طالب ته خلك د خپلو تاريخي اثارو د له منځه وړونکو په توګه ګوري.

شپږم: له نورې نړۍ سره يې د طالبانو د پخلاينې او د هغوی د په رسميت پېژندلو امکانات ټول له منځه يووړل، طالبان به نور هم تجريد شي.

اووم: طالبانو يوه تاريخي سهوه اوتېروتنه وکړه، تاريخي تېروتنې په تاريخ کې نه جبرانېږي او نه بښل کېږي. طالبانو د دوه زرو کالو تاريخي اثار ختم کړل، که دوه زره کاله دهېواد فرهنګ ته کار اوخدمت هم وکړي، دا زيان نه شي جبرانولای. ځکه چې ددې بل بديل نه و، کاشکې طالبانو خپله داتېروتنه په بل شي ازمويلې او تجربه کړې وای، چې بيارغونه يې شونې وای، کېدی شي طالبان يو وخت پښېمان شي، خو بيا به دا پښېماني هېڅ ګټه ونه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم: تر دې دمخه بېلابېلو ډلو په ځانګړې توګه د رباني ـ مسعود او د هغو د موئتليفونو له خواد افغانستان زيات تاريخي اثار، له هغې جملې نه دکابل موزيم اکثره قيمتي تاريخي اثار لوټ شوي او بهرنيو هېوادونو ته وړل شوي دي، د هغوی لاس به هم په طالبانو پاک شي.

نهم: د طالبانو دمخالفينو د تبليغاتي تبر خوله به نوره هم تېره شي، چې تل به يې ويل:" طالبان يك گروه بی فرهنگ است".

ب ـ اسلام ته يې زيان:

لومړی: لکه څنګه چې څرګنده ده، اسلام دعدل، اعتدال او انصاف دين دی، خو طالبانو په زياتو او يوواريزو افراطي هڅو نړۍ ته د اسلام داسې تعبير وړاندې کړ، چې اسلام د افراط او تفريط لاره تعقيبوي(!). هېڅ ډول نرمښت او معتدل چلند ته په کې ځای نه شته(!) او له تمدن اوتاريخ سره اړخ نه لګوي!

دويم: په نړۍ کې يو زيات شمېر وګړو دخپل روحي تسکين او ارامتيا لپاره اسلام ته مخه کړې وه، کله چې د طالبانو په تعبير دومره تنګ اسلام(!) وګوري چې دخوښۍ او خوشالۍ لپاره په کې څه نه شته؛ نو ډېر به زړه ښه نه کړي چې تر دې وروسته اسلام ومني.

درېيم: دتنظيمي ډلو دزورزياتيو او په اوسني وخت کې د طالبانو د کړنو له کبله او هم د کومې اقتصادي ستراتيژۍ اوپلان د نشتوالي له امله به يو شمېر افغانان نورو اديانو ته مخه کړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه چې د ځينو خپرونو دخبرونو له مخې تر اوسه پورې تر يوه لك تنو زيات افغانان عيسويت ته وراوښتي دي او د اسلام ستر پيغمبر حضرت محمد(ص) دا حديث به چې: ((ډېر خلك به له فقر څخه کفر ته متمايل شي)) دلته عملي شي.

څلورم: دطالبانو په نسکورېدو سره به د هغوی معکوس حالت رامنځته شي. په هغه وخت کې به هم هغه معکوس حالت په افراطي بڼه ترسره شي.

ياني اوس چې د ږيرې خريل جرم دی، هغه وخت به د ږيرې پرېښودل جرم وګڼل شي.

ج ـ افغانانو او افغانستان ته يې زيان:

لومړی: د (۲۳) کلنې جګړې په ترڅ کې د افغانستان ټول بنسټونه تباه شوي او يوازې ډېر کم تاريخي اثار پاتې وو، چې په هغو کې همدا د باميانو بتان د نړۍ په کچه په سترو تاريخي اثارو کې راتلل او هر کال به د نړۍ له ګوټ ګوټ نه ګڼ شمېر سيلانيان دهغو ليدو ته راتلل او هېواد به يې دنړۍ په سطحه ځلاوه او ډېره اقتصادي ګټه به ترې لاسته راتلله. زموږ دهېواد د حال اړيکي يې له (۲۰۰۰) کالو دمخه زمانې پورې تړل. له دغو ټولو ګټو څخه زموږ هېواد محروم کړای شو.

دويم: بوديزم د نفوسو د شمېر له مخې د نړۍ درېيم دين ګڼل کېږي. د طالبانو په دې عمل سره هغوی ټول متاثر شوي او د افغانستان او افغانانو پروړاندې دهغو په زړونو او ذهنونو کې نسلونه نسلونه يو ډول کينه روزل کېږي. هغوی دا کار له افغانانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او افغانستان څخه انګېري. طالبان اوس وخت کې یوه واکمنه ډله ده چې د نور ډلو په شان به څو ورځې واکمنه وي او بیا به له منځه ځي. خو د اعمالو جبران به يې افغانان کوي.

دریم: د داسې تاریخي اثارو په ختمېدو سره به زموږ د حال او ماضي اړیکي غوڅ شي، نوی نسل به پر تاریخي ارزښتونو او اثارو بې باوره شي، افغانستان به د څو زره کلن تاریخ پرځای څو سوه کلن اود څو سوه کلن پرځای به د څوکلن هېواد په توګه د نړۍ نوي پېښت ته څرګند شي.

څلورم: سره له دې چې طالبان ځان یوه مذهبي ډله بولي او کومې سیمې، قوم او ژبې ته انتساب د خپل ځان توهین(!) او د خپلې عقیدې شرك بولي(له کومې سیمې او قوم نه دي راپورته شوي). خو د هغوی مخالفین دوی په زوره دهېواد اکثریت قوم پورې نښلوي، ځکه چې د دوی اکثره په پښتو خبرې کوي، که څه هم دوی له پښتو ژبې سره نه کومه مینه لري او نه کومه لېوالتیا، ان د دښمنۍ تر بریده له ژبپالنې سره مخالف دي، خو بیا هم د دوی مخالفین دوی په پښتنو پورې تړي. ان د ایران مذهبي مشر یوه ورځ وویل:"طالبان يك قوم بی فرهنگ است".

اوس به نو په راتلونکي کې د هېواد اکثریت(پښتنو) په تېره بیا د فرهنګیانو ځواك په دې مصرف شي، چې ددې خبرې سپیناوی وکړي، چې طالبان دخپل ذهن مطابق خپله تګلاره لري، نه قومي لېوالتیا لري او نه ژبنۍ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله عجیبه خبره خو لا دا ده چې د نړۍ اسلامي هېوادونو خپل تاریخي اثار ساتلي او خوندي کړي دي، خو یوازې د طالبانو تعبیر داسې دی چې تاریخي اثار هم له مذهب سره مخالف بولي. ایا د سعودي په موزیم کې تر اسلام دمخه همدا ډول اثار نه شته؟ ایا په سعودي کې د جهالت دورې ټول اثار ختم شوي دي؟ تر افغانستان نه خو په مصر کې اسلام دمخه خور شوی و، چا د فرعونیانو احرامونه ونړول؟ چا د هغوی ډبرینې مجسمې ماتې کړې او یا چا د فرعونیانو مومیایي شوي جسدونه له احرامونو څخه راوکښل؟

وګورئ په دې انځور کې د یوه فرعون مومیایي شوی مړی چې (۳۰۰۰) کاله پرې تېر شوي دي؟

ایا په عراق او ترکیه کې چې د اسلامي خلافت لوی مرکزونه وو، همدا ډول اثار نه شته؟ او که نه یوازې طالبان تر ټولې نړۍ د اسلام پر تعبیر او تحلیل ښه پوهېږي؟ ځینې بیا وایي چې په مصر کې خو د فرعونیانو مجسمې، احرامونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

موميايي شوي مړي دعبرت لپاره دي، چې انسانان يې وګوري.
عجيبه خو دا ده چې دهغوی تاريخي اثار د عبرت وسيله کېدی شي، خو زموږ نه شي کېدی.

کله چې د باميانو بتانو له خپل هېواد (ګران افغانستان) او افغانانو نه خدای پاماني اخيستله، نو دحال په ژبه يې افغانانو ته وويل:" د خدای پامان ګرانو او خوږو افغانانو! دوه زره کاله مې له تاسو سره سړې تودې تېرې کړې، ډېر غمونه اودردونه مو په ګډه سره وليدل. تاسو به فکر کړی وي چې موږ هم همداسې غلي ولاړ وو او ستاسو پر اوښکو او غمجن حالت مو اوښکې نه تويولې؟ نه داسې نه ده، موږ ټول غمونه او اسوېلي بېرته زړه ته تېر کړي، اوښکې مو نه دي تويې کړي، خو د اوښکو لمبې مو له زړو نه تاوې کړي دي. موږ درنه لاړو، خو ګورئ په تلو تلو کې يوه خبره درته کوو، چې نور خپل وياړونه مه نړوئ، نور خپل ځلې مه ورانوئ، نور د خپلو پلرونو هډوکي مه خرڅوئ، نور پردي مه پالئ، پردي نه خپلېږي، خپل مه پردي کوئ، هو! دې طالبانو نه مې هم يوه ګيله ده، هغه هم داسې نه چې دوی د بتانو او يا زموږ مخالف دي، هغه دا ده چې د دوی د هر يوه په جېبونو کې يو بت څه چې بتان او عکسونه دي، طالبان خپله بتان وېشي، تاسې وګورئ چې د دوی د هر يوه په جېب کې څه پراته دي؟ کاشکې دوی له خپلو زړونو او جېبونو دا عکسونه او بتان لرې کړي وای او بيا يې نو که موږ نړولي هم وای، پروا يې نه کوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـوږ خپلـو افغانـانو سـره دا دوه زره کالـه ژونـد وکـړ، دوی خـو دومره لنډپاري نه وو، دوی خو پر مېلمه، سپينږيري، تورسرې او مظلوم سر ورکوي... موږ درنه ځو، خو تاسو ته ښېرې نه کوو، دعاوې درته کوو چې خدای ج مو نور ارام او سوکال کړه، ځکه تاسې ډېرې سختۍ ليدلې دي، په همدې کې يې وروستۍ خدای پاماني واخيسته او پر ځمکه راپرېوتل..."

(c) ketabton.com: The Digital Library

که طالبان سقوط شي؟

طالبان به فراموش د دین کتاب کا
د دنیا کتاب به ګوري مور به نه یو

عظیم رانیزی

دا لیکنه د طالبانو تر پرځېدو اته میاشتې وړاندې د هغوی دواك د اوج پرمهال لیکل شوې او همغه وخت په ګوربت مجله کې خپره شوې وه. دا لیکنه ما په بدل نامه کړې وه، خو هغه وخت مې په بدل نامه ځکه خپره کړه چې زما ژوند ته یې ګواښونه را ولاړولای شول، خو زما اصلي موخه دا وه په هرنامه چې وي خو چې دلیکنې پیغام خلکو او واکمنو ته ورسېږي. واکمنو هغه وخت خپل غاښونه ډېر وچیچل خو اصلي لیکوال یې پیدا نه کړای شو، د هغه وخت واکمنو خو دلیکنې دپیغام دعملي کولو لپاره نه یوازې دا چې هېڅ ونه کړل، بلکې منفي غبرګون یې هم وښود.

دا لیکنه ما د طالبانو تر سقوط وروسته په هیله مجله کې یو ځل بیا په خپل نامه ځکه خپره کړه، چې دا ثرګنده کړم چې موږ وخت پر وخت خپل رسالت ترسره کړی یا په خپل او یا هم په بدل نامه. ددې لیکنې دخپراوي بله وجه دا وه چې ددې لیکنې زیاتې وړاندوینې اوس پر واقعیت بدلې شوي، که زموږ پرونیو واکمنو ځینو مشورو او نېکو نظریو ته ارزښت ورنه کړ، نو حال یې هغه شو، خو که زموږ اوسني واکمن بیا هم پر ملي ګټو ولاړو مشورو ته اهمیت ورنه کړي، نو حال به یې ترهغو پخوانیو بدتر شي. دادی دلته دا لیکنه دریم ځل چاپوم. دا هم تاسو او دا هم ددې خپرې شوې لیکنې کټ مټ متن.

دا خو ټولو ته څرګنده ده چې په تېرو نږدې دوه نیمو لسیزو کې د افغانستان زیاتره سیاسي او پوځي ډلې له بهره خړوب شوي او لا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خړوبېږي، همدغه مغرض بهرني ملاتړ، افغاني ټولنه له يو سخت حالت سره مخامخ کړي، کله به پرې افراط واکمن وي او کله هم تفريط. يو وخت داسې و چې چا به خولۍ پر سروله، يا به يې سپينې جامې اغوستلې او يا به يې پينځه وخته لمونځ کاوه او ږيره به يې لرله، هغه نو بيا ((سخت اخواني او يا هم د انګرېز بچی و)) سترګې به يې پرې پلستر کړې او ژوندی به يې تر خاورو لاندې کړ. د ۱۳۵۷ل کال د يوه بې ګناه زنداني د خولې خبره ده چې ويل يې: ((کله چې له ما څخه څارنوال پوښتنې پيلولې، نو د خپل څنګ ملګري څخه يې وپوښتل: د دې سړي جرم څه دی؟ ملګري يې ځواب ورکړ: صاحبه! دا مو بالفعل په لمانځه نيولی دی. بيا نو زه په دې جرم بندي شوم، او ترڅو مياشتې بند وروسته هسې د خپل بخت په زور را خلاص شوم.))

شل کاله وروسته بيا په دې بله خوا کې داسې يو افراط حاکم شو چې ږيره خريل شين کفر وګڼل شو، سر تور ګرځېدل، خولۍ نه پر سرول او يا لونګی نه تړل، د خدای (ج) او رسول (ص) له اوامرو نه بغې وګڼل شوه، موسيقي اورېدل، ساعتېري کول او يا په ډکه خوله خندا ټول حرام وګڼل شول او هغه څوك چې د دې کارونو تر سره کوونکي وي، هغه د سختې سزا وړ.

د څرخي پله همغه زندان چې شل کاله پخوا د ږيرورو، خولۍ والو، لونګۍ والو او نورو سپين پوښو شکنجه ځای و، شل کاله وروسته، د لنډږيرو، ږيرخريلو او سرلوڅو د وهلو ټکولو، ځورولو او شکنجه کولو ځای شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس نو زموږ ټولنه د سیاسي لوبډلو له خوا د افراط او تفریط په جبل کې راګیر ده، کله به پرې افراط واکمنېږي او کله هم تفریط او هر کله چې پر یوه ټولنه باندې داسې حالات راشي، هلته به د یوه پر ځای دوه تنه له منځه ځي، لکه استاد الفت چې په ((دوه جنازې)) لیکنه کې د داسې حالات کیسه کوي، چې په یوه ورځ او یوه ساعت کې له یوه روغتون نه دوه تنه مړي راووېستل شول، یو د وینې د لوړ فشار له امله مړ شوی و او بل د ټیټ فشار له کبله.

د افغانستان سیاسي ډلو هم همداسې وکړل، کله یې پر ټولنه افراط واکمن کړ او کله هم تفریط، کله یوه اړخ افراط وکړ، کله بل اړخ، خو تر منځ یې ولس لکه د ژرندې د دوو پلونو تر منځ لوېدلي غنم دل شو. دلته زیات وخت سیاسي او مذهبي ډلې په رنګ او لباس پورې نښتې دي، له مانا او محتوا سره سر و کار نه لري، فکرونه او سوچونه نه بدلوي، بلکې، خولۍ او لونګۍ بدلوي. دلته سرونه مهم نه دي چې څه په کې دي؟ خولۍ او لونګۍ مهمې دي. دوی په دې فکر دي، چې خولۍ او لونګۍ له سره لرې شوې او پر سر شوې، نو فکر هم ورسره بدل شو، نو ځکه خو شل کاله مخکې خولۍ او لونګۍ پر سرول جرم و او اوس یې نه پر سرول غټ جرم دی ان د کفر معادله ګناه ده. یو وخت په دفترونو کې په تېره بیا د کابل ښار په دفترونو کې ږیرور او بې دریشۍ سړي نه پرېښودل کېدل او چندان مقررېدل هم نه، خو اوس منځ ږیری سړی هم نه پرېښودل کېږي، د لنډږیري او ږیرخریلی ځای خو زندان دی. یو وخت به

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجوني په زور ښوونځيو ته بيول کېدلې، خو اوس يې په زوره له ښوونځيو څخه منع کوي.

لنډه دا چې اوس يو ځل بيا زموږ پر افغاني ټولنه يو داسې افراط واکمن دی چې تر تېر افراط يې هم، په افراط کې پښه اړولې ده. دا داسې يو افراط دی چې په ځينو برخو کې يې ان د نړۍ تاريخ تر اوسه پورې ورته بېلګې نه دي ليدلې.

خو اوس راځو دې ته چې ايا دا افراط به زموږ پر ټولنه تل تر تله همداسې واکمن وي او که نه له منځه به ځي؟ که له منځه ځي د دې بديل به څه وي؟ په مقابل کې به يې غبرګون څه وي، او ځايناستی به يې څه شی وي؟

کله چې سړی په ذهن کې دا او دې ته ورته پوښتنې ګرځوي، نو د خپل هېواد د راتلونکي په باب يې انديښنه نوره هم زياته شي، ځکه د تېرو تجربو پر اساس موږ وليدل چې د ((کمونستانو)) په واکمنۍ کې هغه ډول افراط پر ټولنه واکمن شو او د "بنسټپالو مسلمانانو" په واکمنۍ کې دغه بل ډول افراط: د طالبانو واکمنې چې "د اسلامي انقلاب بشپړتيايي پړاو" ګڼل کېږي، د اسلامي شريعت په نامه داسې فضا پر ټولنه حاکمه کړه، چې "اسلامي شريعت" يې په اصطلاح د "عمل او کمال" پوړيو ته ورساوه. داسې شريعت يې نافذ کړ چې د بشريت د ستر لارښود حضرت محمد^(ص) تر زمانې وروسته بيا تر دې دمه يې چا ساری نه و ليدلی. (په سلو کې دوه سوه اسلام). په سلو کې دوه اسلام دا مانا لري، چې سل يې خپله اصلي ښه او سل نور يې د طالبانو زياته کړې برخه ده او دا ټول يې بيا

(c) ketabton.com: The Digital Library

جګړه ځپلي افغانستان ته راوړی، چې پر اوسني وخت ټولو اسلامي او نااسلامي هېوادونو ته اړ دی او د همدغو اسلامي او کفري هېوادونو له خوا پر همدې برخلیك اخته شوی دی.

طبیعي خبره ده چې د طالبانو افراط نور د انفلاق او چاودنې حالت ته رسېدلی دی. ان خبره دې حد ته رسېدلې چې ډېر خلك له خپل دین څنې واوړي، د ځینو خپرونو، اوازو او ګونګسیو له مخې تر اوسه پورې تر دوو لکو زیات افغانان عیسویان شوي او دا لړۍ لا دوام لري. د UNHCR په دفتر او د بهرنیو هېوادونو په سفارتونو کې ګڼ شمېر افغانانو داسې کیسونه هم ثبت کړي دي چې موږ اسلام پرېښی او عیسویان شوي یوو، طالبان موږ وژني، نو ځکه باید موږ ته پناه راکړای شي.

ګڼ شمېر کسان د طالبانو له وېرې لمانځه ته ځي، دې کې داسې کسان هم لیدل شوي، چې بې اوداسه لمانځه ته تللي دي، مقصد له طالب نه یې ځان خلاص کړی دی. ږیرې هم همداسې درواخله، چې ډېرو زیاتو کسانو له وېرې پرې ایښې، په سلو کې تر پینځه ویشتو زیاتو کسانو چې نوې یې ږیرې پرې ایښې دي، څرګنده کړې چې ږیرې یې نه د اسلام او نه د خدای (ج) د رضا لپاره پرې ایښې دي، بلکې د خپلې حیا او عزت لپاره یې پرې ایښې دي، ځکه چې طالبان د ږیرې له خاطره د چا د حیا او عزت خیال نه ساتي، مانا دا چې اوس زموږ په ټولنه کې د انسان کرامت او عزت د هغه تر ږیرې ډېر راټیټ دی. ځینې کسان پر طالبانو باندې دا اعتراض هم لري، چې هر انسان د لوی خدای(ج) پر وړاندې مسوول دی، نه د طالب پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې، سزا او بښنه يې هم د خدای(ج) کار دی، خو طالبانو د خدای(ج) د بنده ګانو د سزا مسووليت پر خپله غاړه اخيستی، خو کله چې د ډوډۍ او نفقې مسئله رامنځته شي، نو بيا وايي: ((والله خير الرازقين)) (الله روزي رسان دی)، [ولې يې له خدايه نه غواړئ چې له موږه يې غواړئ]. نو دې ښاغلو طالبانو ته بايد وويل شي چې د ړيرې کار خو هم د خدای(ج) او بنده تر منځ خبره ده، نو ستاسو په کې څه کار؟ خو د ډوډۍ او کار پيدا کول لا د اسلام له نظره پر خليفه باندې د ولس حق دی.

ځينې پر طالبانو باندې بل انتقاد هم کوي، چې په اسلام کې يوازې د عبادت برخې ته افراطي پاملرنه کوي او د ژوند نورې برخې ترې پاتې دي، په داسې حال کې چې اسلام د تعادل دين دی او د ژوند ټولو برخو ته يې د پاملرنې وړانګې رسېږي، خو دوی د نورو برخو مخه ډب کړې، ولس يې يوازې پر عبادت مکلف کړی او خپله همداسې په راټولولو کې دي؟

له امامته تر رياسته او له مدرسې نه تر رشوته، ټول کارونه خپله تر سره کوي، د ورځې خرڅ يې پر دولت حواله دی او د شپې يې پر ولس. د ترافيکو رياست، د ښاروالۍ د تنظيفاتو رياست، د روغتونونو رياست، د برېښنا رياستونه، بانکونه او نور ټول مسلکي ځايونه چې د هغو د پر مخ بيولو لپاره ډېرو مجربو مسلکي کادرونو ته اړتيا ده، ټول ملا صاحبانو نيولي دي، ايا په ټوله افغاني ټولنه کې لس مسلمان انجنيران نه شته، چې لس مسلکي رياستونه ورته ورکړل شي، يا لس مسلمان ډاکټران او ان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه ښه مسلمان ترافیکان نه شته، چې هر یوه ته خپل مسلکي پوست ورکړل شي؟ "د کار اهل ته د کار سپارل" خو لا د اسلام یو لارښود رکن دی که دا نه وای، نو څه حال به و؟

که ولس د ژوند په هره برخه کې لکه ټلوېزیون، انټرنېټ، هنر او یا کوم بل ژوندی شی وغواړي نو ملا صاحب بیا سم له لاسه وایي چې دا خو بدعت دی، ټلوېزیون د دجال ښښه ده، تصویر حرام دی، خو خپله چې پېجبرو، ډاډسونو او نورو نویو موټرو کې ګرځي، ګرځنده موبایل ټیلیفونونه کاروي، هغه بدعت نه دی، لنډه دا چې د ملا صاحب او طالب په افراطي واکمنۍ کې ولس نور تر پوزې راغلی دی. که چېرې د کوم بهرني فشار، یا کورنیو مخالفتونو او یا هم د ولس د پاڅون په نتیجه کې طالبان په زور او یو ناڅاپي ډول راوپرځول شي، نو زموږ ټولنه به یو ځل بیا په بل چپي افراط کې راګیره شي او هغه افراط به د طالبي افراط سخت غبرګون وي، چې کېدی شي په دې لاندې برخو کې یې اټکل کړو:

ږیره:

لږ تر لږه درې ملیونه افغانان به چې د طالبانو د زیات فشار او ټینګار له امله یې ږیرې پرې ایښي، خپلې ږیرې به پر یوه ورځ کلې کړي او دا به د نړۍ د ټولو ولسونو د ږیر خرینې په تاریخ کې یو بې ساری ریکارډ وي، چې افغانان به یې ټینګ کړي، لکه څنګه چې اوس د طالبانو په زور، افغانانو په نړۍ کې د ږیرو پرېښودلو یو بې ساری ریکارډ ټینګ کړی، داسې به یې په خریلو کې هم ریکارډ ټینګ کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بد حجابي:

د سخت بنديز پر وړاندې بې کنټروله ازادي رامنځته کېږي، د يوې ډېرې سختې بد حجابۍ د رامنځ ته کېدو وېره شته، د مخنيوي لپاره به يې هم څه امکانات ځکه نه وي، چې د حجاب دوران به تېر شوی ګڼل کېږي او پلويان به يې محکوم وي، دا به په لويو ښارونو کې ډېره زياته بد اخلاقي رامنځته کړي.

مذهبي او عقيده يي خلا:

يوه لويه مذهبي او عقيده يي خلا به رامنځته شي، ځکه چې د مذهب په نوم واکمنو به له مذهب څخه د خپلې واکمنۍ پر وخت د خلکو زړونه تور کړي وي، دې کې به مغرضو اشخاصو او د نورو اديانو پلويانو ته هم لاره اواره شي، چې په افغاني ټولنه کې اسلام ضد پروګرام پلی کړي او خلك د ژوند په تضمين نورو اديانو او مذهبونو ته واړوي.

د ملا او طالب عاقبت:

دا يو څرګند حقيقت دی، چې ملا او طالب زموږ په ټولنه کې له اقتصادي پلوه يو نتلی او اسکيرلی پاړکی دی، چې د ژوند د خروب له پلوه د ولس پر اوږو بار و او د ديني نصيحت، وعظ او اخلاقي لارښوونو له درکه يې خپل ژوند خړوباوه، خو کله چې پر ولس واکمن شول، نو بيا يې د کلونو اقتصادي عقدې تېس له خپل ولسه ووېست، د دې لپاره چې د خپل فقر عقده خړوب کړي، په داسې ګاډو کې سپاره شول، چې په تصور کې يې هم نه ګرځېدل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم د دویم او دریېم واده په لټه کې شول، دغه اوسنۍ اقتصادي برلاسي او هغه پخوانۍ اقتصادي تنګلاسي او له خلکو سره اوسنی ناوړه چلند به له ولس سره د ملا او طالب راتلونکې ګوزاره سخته کړي.

غچ:

زموږ ټولنه یوه قبیله یي ټولنه ده، غچ، انتقام او بدل اخیستل د قبیله یي ټولنې یوه مهمه ځانګړنه ده، په اوسني وخت کې ملا او طالب داسې څوك نه دي پرې ایښې چې یا یې په ږیره، ویښتانو، لمانځه، عشر، لباس، مسلك، وسلې او یا هم نورو ګڼو مسایلو نه وي ځورولي، څرنګه چې افغانستان کې سیاسي دښمني او یا د مذهب په نامه د نورو توهینول هم پر شخصي دښمنۍ بدلېږي، نو طالبانو خصوصاً د امر بالمعروف کسانو داسې ډېرې دښمنۍ ځان ته کړلي دي، چې راتلونکي کې به یې اغزنه نتیجه تر لاسه کړي.

د حل لاره:

سره له دې چې طالبانو تر خپلې واکمنۍ وروسته وختونو کې په خپلو کارونو کې دومره افراط وکړ، چې خلك یې د کرکې تر بریده له ځانه خوابدي کړل، خو بیا هم دوی ستر او لوی کارونه تر سره کړل چې سترګې ترې پټېدی نه شي، په سلګونو او زرګونو وړې او لویې پاچاهۍ، قومندانواکۍ، زورواکۍ او پاټکسالارۍ یې ختمې کړې، هېواد یې له تجزیې څخه وژغوره، سوله یې ټینګه کړه، د واك یوه سرچینه او مرجع معلومه شوه. خو د دې لپاره چې دا ټولې بریاوې بېرته له لاسه ور نه کړي، د هغو نورو پر برخلیك اخته نه شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا دومره ستري سوبې ببرته په ړېره یا بلې وړې خبرې باینلي او ټول وخت همداسې په ړېره کې ګیر پاتې نه شي، نو ښه به دا وي چې دوی په خپلو ټولو عملونو او چلندونو کې نرمښت او بدلون راولي او هغه هم سم نرمښت او مثبت بدلون.

چې ټګي کړي د دنیا لپاره جوړه
حـــذر بویه له دې هسې طالبانو.

عظیم رانیزی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې طالبان سقوط شول

(درې ورځې په کابل کې)

زه د طالبانو تر سقوط وروسته درې ورځې په کابل کې وم او بیا پېښور ته د خپلو فرهنګي کارونو لپاره لاړم، دا زما د همغو درې ورځو یادښتونه دي، چې بیا په هیله مجله کې هم چاپ شول.

دسه شنبې ورځ کله چې سهار له خوبه پاڅېدم، نو راډیو مې چالان کړه، دسهار پر ۵,۳۰ بجو بي بي سي راډیو وویل، چې دشمال ځواکونه دکابل ښار ۶ کیلومترۍ ته رسېدلي دي او قوماندانانو یې هوډ کړی دی چې کابل ونیسي.
دهمدې سه شنبې پر شپه طالبانو له کابل نه خپل پوځونه په منظم ډول دجنوب، شرق او غرب پر لوري وکښل، طالبانو چې دشپې پر ۸ بجو دخپلو قطعاتو ایستل پیل کړي وو، دسهار تر ۶ بجو پورې په منظم ډول له ښاره ووتل. دسهار تر شپږوبجو وروسته په کابل ښار کې یو ځل بیا لوټ او تالان ګډ شو، ښځو، نرو، ماشومانو او ځوانانو زیاترو پر هغو دفترونو او ځایونو یرغل وکړ،چې د ډول ډول موادو هیله ترې کېده، دلوټ او تالان دا برید چې دسهار پر ۶ بجو پیل شوئ و، ددې لیک تر لیکنې یانې ۱۰ بجو پورې یې دوام درلود ، یوې ښځې په داسې حال کې چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چادري يې له سره لرې کړې وه، د اوږو يوه بوجۍ يې پر اوږه وه چې دمخ دواړه خواوې يې پرې سپېرې کړې وې، داسې ښکارېده چې د وړو بوجۍ يې کله يوې اوږې ته اړولې وې او کله بلې ته، نو ځکه خو يې مخ ورته سپېره کړی و، هغې سره اوس د طالبانو د امر بالمعروف دکسانو وېره نه وه چې مخ يې لوڅ دی او که پټ، يوازې پردې خوشاله ښکارېده، چې د وړو بوجۍ يې په نصيب شوې ده.

يوې بلې ښځې د غوړيو دوه پيپونه يو پريوه اوږه او بل يې پر بله اوږه ايښي وو، يو ماشوم سره ځو ګيلاسونه وو او بل سره دلاتين ښيښه، چا سره يو ډول فرشونه او ځينو سره ډول ډول کارتنونه، چې سړی نه پوهېده څه به په کې وي، خو چې په نوم بنيادم دې ليده يو شی پرې بار و.

موږ په شش درک کې د خپل کوربه له کور څخه ووتو او دهغه لوی سړك ځنډې ته نږدې ودرېدو چې له شش درک څخه مستقيماً درېيم مکروريانو ته غځېدلی دی، زه د همدې شش درك له څو تنو نورو اوسېدونکو سره ولاړ وم او دخلکو بهير مو کاته، ولاړ خلك هم خورا هك حيران وو، يوه يې په کې دا هم وويل چې ياره څه طالبان وو، چې چا ترې سوڼ هم نه شول کولای، کله چې هغوی کابل ونيوه، نو ستن هم ضايع نه شوه. خو اوس دادی بېرته هماغه حالت تکرار شو چې دمجاهدينو په راتګ سره راغلی و، په همدې ځای کې دپوليسو يو ماموريت هم و چې اوس په کې طالبان نه وو او تش و، خو له ماتو دروازو او کړکيو څخه يې ښکارېده چې يو تن په کې پر کار بوخت دی او څه راټولوي، يوه دقيقه وروسته يو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کس غلی راووت اوله یوې غوټې سره دکوڅې پر لورې وخوځېده، څو دقیقې وروسته دوه درې کسان راغلل، دوو سره دوه پخوانې سرپوښ توپکونه وو، دوی په درې ژبه خبرې کولې او ځانونه یې شمال ائتلاف ته وفادار کسان معرفي کول، دوو یې اخوا دېخوا منډې کړې او له یو څو کسانو څخه یې دغلا مالونه راتاو کړل او ماموریت کې یې کېښودل، ددوی شمېر لږه شېبه وروسته لس دولس کسانو ته ورسېده او تقریباً په څو دقیقو کې یې له پنځوس شپېتو کسانو څخه مالونه راتاو کړل او ماموریت کې یې کېښودل، بیا ماموریت ته دهمدې کسانو وتل ننوتل پیل شول، څو شېبې وروسته یو کس بار له ماموریت څخه را ووت او بل پرې له لرې غږ کړ: "چیست وبچه، کی استي؟" خو دماموریت ددروازې ترڅنګ ولاړ یو کس پرې غږ کړ:" ازخود است".

سړی غلی شو، دا کار یو دوه ځله بیا هم تکرار شو، دغلا دا بهیر ظاهراً دشش درك او درېیم مکرویان ترمنځ پروت، دحکومت په لوژستیك ریاست کې پیل شوی و، همدلته د استخباراتو څو نورې ادارې هم شته، غالباً چې هغه به هم لوټ شوې وي، ما چې له څو تنو سره دغلا دبهیر دا حالات کتل نو ولاړو خلکو ډېر افسوس کاوه، سره له دې چې دې کسانو هم کولای شول دغلا ځای ته چې یوازې ۲۰۰ متره لرې و، لاړشي او څه ترې راوړي، خو دا کار ورته ډېر بد ښکارېده او هغو خلکو ته یې هم بد بد کتل چې غلا یې کوله، په همدې شېبه کې یوکس زموږ ترڅنګ په داسې حال کې تېرشو چې دبایسکل پر کنجوغه یې د اوړو یوه غلا شوې بوجۍ تړلې وه، سلام یې واچاوه او بیا تېر شو، سترګې

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ټيټې وې او داسې ښکارېده لکه چې ډېر بد کار يې کړی وي، دده او د ولاړو کسـانو د زړونـو او فکرونـو تـرمنځ يـوه سـخته دردونکې رواني رابطه ټېرو بېر شوه.

دغـلا دې بهيـر همداسې دوام درلـود او زه کورتـه راغلـم، دغـه يادښت مې وليکـه، اوس چې لس بجې او پنځلس دقـيقې دي غواړم يـو ځل بيـا لـه کوره ووځم او نوري پېښـې هـم وليکم، خـو ددې يادښت تر ليکلو چې مې کوم معلومات تر لاسه کړي، هغـه دادي چې دښـار پـه نـورو برخـو کـې هم لـوټ او تـالان ګـډ دی. پـه کابل کې دپيسو ادلون بدلون يو مارکيټ(سرای شهزاده) هم لـوټ شوی دی او هم په ښـار کـې يـو شمېر نـور دکانونـه تالا شـوي دي. همداسې هغو کسانو چې له ښـاره شش درك تـه راغلي وو، وويـل چې په ښار کې هم سخت لوټ او تالان ګډ دی، بانك چور شوی، دفـاع وزارت، قـول اردو، پاميرسـينما، شـاوخوا ځيـنې دولتـي ځايونه او ګودامونه لوټ شوي دي. يـوه کـوچني هلك چې لـه کـوم دولتي دفتر څخه يې غالۍ پټه کړې وه او پـه لاره کې روان و، يـو وسله وال پرې برابـر شـو، ټوپکي ورتـه وويـل: کجـا ميـری؟ هغـه و ډار شـو ورتـه يـې وويـل: "اګـر خـودت کـار داری، بريـت ميپـرتم" ټوپکـوال ورتـه وويـل: ((پرتـو.)) هغـه غـالـۍ واچولـه او ټوپکـوال ژر قالينه پورته کړه او په يوه ټکسي موټر کې يې واچولـه او پـر خپلـه مخه لاړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه راز دشش درك په ماموريت كې هغه مالونه چې له تالانګرو څخه راګرځول شوي وو، له همدې ماموريت څخه په يوه كراچۍ كې بار او دڅو تنو له خوا يوړل شول.

زه ۱۰ كم ۱۱ بجې له شش درك څخه دڅلورم مكرويانو په نيت وخوځېدم او غوښتل مې دكابل پوهنتون يو استاد ښاغلي غلام نبي فراهي كورته ورشم، تر نن **۵** كاله وړاندې هم دميزان پر **۵** نېټه د همدې استاد په كور كې دغرمې مېلمه وم، چې طالبانو غرمه مهال دڅرخي سيمه ونيوله او مازيګر ماښام كابل ته را ورسېدل، زه په دې نيت ددې استاد كور ته تلم چې كه هغه څه معلومات ولري او ماسره يې شريك كړي، دشش درك -مكرويانو په لاره كې د بهرنيو چارو د وزارت يو تن مامور مخې ته راغی، چې پر سره سپورتي بايسكل سپور و او په تېرو اوو ساعتونو كې يې دكابل ښار يو شمېر سيمې ليدلې وې، هغه وويل: ((زه پر ميوند جاده باندې پامير سينما ته لاړم، زياتره دكانونه تړلي وو، په دې سيمه كې چې څه دولتي موسسې وې هغه ټولې چور شوي. كلوله پشتې ته ورڅېرمه سيمې ته ورغلم، دلته مې د طالبانو هغه ډاډسن وليده چې نن شپه د امريكايي الوتكو له خوا ويشتل شوي وه او څلور تنه په كې مړه شوي وو، ډاډسنه ټوله سوې وه، دمړو اندامونه هرې خواته پراته وو، ده وويل چې د افغانستان بانك لوټ شوی و، له هغه ځايه د نوي ښار پارك ته لاړم، هلته هم شپږ مړي پراته وو، ويل كېدل چې يو په كې عرب دی او نور پاكستانيان دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکابل ښار د امنيې قوماندانۍ مخې ته هم د يوه تن طالب مړی پروت و..."، کله چې دمکروريانو سيمې ته ورسېدم ، نو خال خال خلك په کې ليدل کېدل، موټر هم ډېر کم وو، کله چې د استاد فراهي کورته ورسېدم، نو هغه په کور کې نه و او په نوي ښار کې دخپل ورور کورته ورغلی و. بيا پر دولسو بجو او ۱۵ دقيقو په ځلورم مکرويان کې زموږ خپلوان و دهغوی کور ته ورغلم، هلته زموږ يو بل خپلوان دعامې روغتيا وزارت د چور خبر هم راکړ او دا يې هم وويل چې په بي بي مهرو کې پنځه تنه پاکستانيان چې چادرۍ يې پر سر کړې وې، ونيول شول، دماسپښين مهال کابل راډيو فعاله شوه، چې ملي ترانې يې خپرولې. نن ځلوربجې خبر شوم چې په شهزاده سرای کې ۴۵ دکانونه لوټ شوي، په مکرويانو کې دمهاجرينو رياست او په نوي ښار کې دشهيدانو او معيوبينو وزارت هم لوټ شوی و، ځکه چې هلته يوه زياته اندازه مواد وو.

دمازيگر پر ۳,۳۰ بجو دشش درك سيمې پر يوه خامه سړك دوو ډاډسنونو کې ناست پنجشېريان راغلل او د يوه سړي کور ته چې دوه شخصي موټر يې کور کې ولاړ وو، ور ننوتل، دواړه موټر يې ترې بوتلل او بيا يې په لاره کې پرې جنگ شو، يوې ډلې وويل چې موږ يې وړو او بلې ډلې وويل چې موږ يې وړو، خو په پای کې زورورې ډلې يوړل، په همدې ترخ کې يو پنجشېري غږ کړ "ببرش، مال اوغان است".

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ماليې وزارت کې هم دموټرو پر سر جګړه پېښه شوه. دهمدې ورځې پر ۶بجو په کابل کې افغانستان راډيو چې طالبانو ورته دشريعت غږ راديو نوم ورکړی و، بېرته دافغانستان راديو په نامه ياده شوه او پر ۶بجې په کې په فارسي ژبه لنډ خبرونه وويل شول، چې يو په کې د امنيت په باب يو خبر، بل د طالبانو له خوا دشلټرنو موسسې د ۸ تنو بهرنيو کارکوونکو دبيولو په باب يوخبر او بله يې هم د ملي بس دتصدۍ خبرتيا خپاره کړل. په راډيو کې تر پنځو کلونو وروسته ښځينه ويندويانو هم خبرې وکړې.

دچهارشنبې ورځ دسهار پر ۷ بجو او ۵۰ دقيقو ښاغلي محمد يونس قانوني له افغانستان راډيو څخه د افغانستان د اسلامي دولت دعالي شورا دغړي او دکابل د امنيت دعالي کميسون د مشر په نامه خپله بيانيه واوروله، په دې بيانيه کې يې دافغانستان خلکو ته دکابل او هېواد دنورو سيمو دنيولو په باب مبارکي ورکړه او ويې ويل چې دا "دلوی مسعود" د اتلوليو نتيجه ده، طالبان يې د پردیو ګوډاګيان وبلل او دا يې هم وويل چې موږ خو کابل ته نه راننوتلو، خو څرنګه چې دلته شريرو عناصرو د ښار امنيت ګډوډوه، نو ځکه موږ دلته راننوتلو، خو ده دا ونه ويل چې ولې يې درنې وسلې او پوځي قطعات دکابل هغو برخو کې ځای پر ځای کړل چې پنځه کاله دمخه يې په هغو ځايونو کې طالبانو سره سختې جګړې کړې وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکابل دنیولو پر دربیمه ورځ ښار ته ګڼ شمېر شمال پوځونه را ننوتل، چې دکابل پر څلورو دروازو یانې خپله د خیرخانې کوتل، چهاراسیاب، څرخي پله سیمه او ارغندي واټ (چوك) کې ځای پر ځای شول، دا ددې مانا لري چې دوی نه غواړي له کابل څخه ووځي، داسې اټکل شته که سیاسي حل پیدا نه شي، نو کابل به یوځل بیا دجګړو مرکز شي، خو پر همدې ورځ خبر شوم، چې په کابل کې پرون ورځ دفواید عامې وزارت او په کابل کې د افغانې سرې میاشتې ګودامونه هم لوټ شوي دي.

نن سهار لس بجې دشش درك په سیمه کې یو تن په داسې حال کې په وینو سور روان و، چې شاوخوا ترې ګڼ شمېر وسله وال کسان روان وو، ما چې دهمدې ځای له خلکو څخه، چې د همدې شخص دخلاصون په هیله شاته ورپسې روان وو، وپوښتل چې څه پېښه ده؟ دوی وویل دا یې په دې جرم نیولی دی چې طالب دی، خو موږ ورته قسم خورو چې طالب خو لا څه والله که خو به یې تر اوسه لونګۍ هم پر سر کړې وي، دا چې پښتون دی ځکه یې وهي، وینې پرې بهوي او بیا یې یې.

نن غرمه مې واورېدل چې په کابل ښار کې شپږ تنه نور هم وژل شوي او موټرې ترې وړل شوي دي. دا پېښې په داسې حال کې کېږي، چې دکابل غرب سیمې په باب لا تر اوسه حالات ډېر روښانه نه دي، ځکه هلته دوحدت حزب ځواکونه مېشت دي او ټاکل شوې وه، د هغوی یو زر تنه جنګیالي نن له بامیانو نه کابل ته راشي، خو داسې ویل کېږي، چې په میدان ښار کې دجهادي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوماندان موسی خان له خوا يې مخه نيول شوې ده، دغه راز ويل کېږي چې دکابل اوسنۍ ادارې موسی خان ته ويلي، چې خپله وسله کابل ادارې ته ورکړي او هم وحدت حزب ته اجازه ورکړي چې کابل ته داخل شي، خو موسی خان دا خبره نه ده منلې او ويلي يې دي، چې زه يو جهادي قوماندان يم، دا وسله دملت ده او هر کله چې په افغانستان کې ملي دولت جوړ شو، زه به هغه وسله ورکړم، اوس ولس پر ما باور کړی او موږ ټول دروم يا ظاهر شاه دسولې د بهير ملاتړ کوو.

پر همدې ورځ درېيو تنو وسله والو په پل باغ عمومي کې يو ټکسي ډريور او يو بل تن چې هغه سره ترڅنګ ناست و، دکلاشينکوف په ډزو وويشت، ټکسي چلوونکی ځای پرځای مړشو او دويم تن سخت ټپي شو، درې واړه وسله وال کسان وتښتېدل.

نن مازيګر په ښار کې دا اوازه هم وه، چې ګڼ شمېر انګليسي ځواکونه دکابل په خواجه رواش هوايي ډګر کې راکښته کېږي. دغه راز کابل ته دشمال اتحاد داخل شوي قوتونو نن کابل ښارکې خپلو تشکيلاتو او مقرريو ته دوام ورکړ، دوی دکابل ښار دټولو امنيتي حوزو امرين پنجشېريان وټاکل، دغه راز يونس قانوني د کورنيو چارو وزير ، جنرال فهيم ددفاع وزير ، ډاکټر عبدالله دبهرنيو چارو او عبدالحفيظ منصور د اطلاعاتو او کلتور وزير په توګه ټاکل شوي دي. دخاد ددرېيمې ادارې ريس او ځينو ادارو لپاره هم پنجشېريان ريسان ټاکل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهمدې ورځې په ماښام خبر شوم، چې کابل ته د راننوتو پر وخت دنظار شورا دیو قوماندان بصیر سالنګي له خوا دسالنګ یو بل قوماندان اغا شیرین سالنګی چې څو کاله مخکې طالبانو ته را اوښتی و، دخیرخانې په کوتل کې په داسې حال کې ووژل شو، چې ددوی هرکلي ته ورغلی و، اغا شیرین له امان الله ګذر سره پر خبرو اترو بوخت و چې ډزې پرې وشوې او د ډزو په ترځ کې هم اغا شیرین سالنګی او هم محمود سرخه ووژل شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا ټول پښتانه طالبان دي؟

د تومتونو یار دي زه یم
د پتاسو دستمال دې بر کلي ته ځینه

دا لیکنه د طالبانو تر سقوط وروسته په مستعار نامه د هیلې مجلې د ۱۳۸۱ل کال په (۱) ګڼه کې خپره شوې ده.

دا خو ټولو ته څرګنده ده چې پښتانه په افغانستان کې ښه ټاکونکی اکثریت دي او د هېواد په سیاسي او ټولنیزو بدلونونو کې پرېکنده رول لري، خو ددوی پر وړاندې د نورو له خوا ځینې تعبیرونه او نظرونه پوره دقیق نه دي، یا له ناخبرۍ دا نظرونه وړاندې کېږي او یا هم د پښتنو پر وړاندې قصداً داسې نظرونه او تعبیرونه تبلیغېږي، چې واقعیت نه لري. پر افغانستان د پښتنو (۲۵۰) کلنه واکمني، هر چارواکی او زورواکی او د هرې سیاسي ډلې مشر د پښتانه ټبر د استازي په توګه انګېرل، هغه مسایل دي چې که څوک یې ژورو ته متوجه شي، نو له واقعیت سره انطباق نه لري، د ساري په توګه پر افغانستان باندې تېره دوه نیم سوه کلنه واکمني، که موږ یوازې پښتنو ته منسوب کړو، نو بیا هغه قوت او هغه خلك څوك وو چې په دفتر او دربارکې یې دعام پښتانه څه چې ان د واکمن ژبه هم ترلاې او اړولاې شوه، ددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرې مانا داده، چې په تېره دوه سوه کلنه دوره کې هم، پښتانه پوره حاکم نه وو، ان له فرهنګي او ژبني پلوه تر ستم لاندې وو.

خو دا ټوله دوره اوس د ځینو له خوا د پښتنو د واکمنۍ په نامه حسابېږي، له درې، څلورو لسیزو را په دېخوا د هېواد په سیاسي لوبو کې هر شخصیت او هره ډله چې د واك پر ګدۍ ناست دي، نو هغه وخت یې هېڅکله هم پښتو او پښتنونواله نه ده یاده کړې، چا د خپلې طبقاتي مبارزې د اصولو خلاف ګڼلې او چا د خپلې عقیدې پر وړاندې شرك ګڼلی، خو دا بې ژبې نسلي پښتانه چې کله د واك له ګدۍ را پرځول شوي، نو بیا ور پورې د پښتون نوم تړل شوی او هر کړی بد کار یې په ټول پښتانه ټبر پورې تړل شوی، خو د قدرت پر ګدۍ، خلقي، اخواني او طالبي پښتون یوازې خلقي، اخوانی او طالب و، هره یوه خپله لاره لرله، پښتو او پښتانه یې د ایډیالوژۍ او فکر په چاپېریال کې نه ځایېدل. همدا خلك چې را پرځول شوي، نو بیا ددوی د عملونو ټس له پښتنو څخه اخیستل شوی او کفاره یې پښتانه ولس ورکړې ده. ښه به وي چې یو څو بېلګې هم وړاندې کړو:

۱. **د خلقي پښتنو پړاو**: په خلقي پړاو کې د طبقاتي مبارزې شعار او بازار ډېر ګرم و، دوی د نړۍ د کارګرانو پیوستون غوښته، نه د پښتنو یووالی او ښېرازي، په دې پړاو کې یو شمېر ملتپال پښتانه دوی ته د مبارکۍ، مشورې او ځینو اصلاحاتو لپاره ورغلل، دوی هغه د افغان ملتیانو په تور بندیان او په سزا محکوم کړل، د هغه لست له مخې چې خلقیانو د وژل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شویو افغانانو په باب خپور کړ، پښتانه په کې غوڅ اکثریت دي، ځکه چې په پښتون مېشتو سیمو کې د اخواني ډلو تحریك او تحرك ډېر زیات و.

کله چې روسانو پر افغانستان یرغل وکړ، حفیظ الله امین یې وواژه او پرځای یې خپل مسلکي غلام ببرك کارمل دکابل پر تخت کېناوه، نو د کارمل لومړۍ وینا دا وه چې: " رژیم خون اشام وفاشیستي حفیظ الله امین برای ابد از بین رفت". د امین د فاشیستۍ ثبوت دا و چې د خلقیانو د واکمنۍ پر مهال زیات پښتانه وژل شوي وو، بیا نو دوی د شوروي د ملاتړ تر سیوري لاندې په ټولو دولتي ادارو کې د پښتنو دکمولو پر پروژې پیل وکړ. اکثره پښتانه یې د امین د باند د غړو او فاشیستانو په تور له کاره ګوښه او یا هم د رتبې له مخې تنزیل کړل. د کارمل د دورې په پای کې د یوې شمېرنې له مخې له پوځ پرته په نورو دولتي ادارو کې د پښتنو ټول شمېر په سلو کې (۱۳) ته رسېده. په همدې دوره کې چې به هر چا له هره ځایه پر روسي پوځونو ډزې کولې، نو د پرچم ډلې او په تېره بیا ددې ډلې مربوطو ترجمانانو به روسانو ته ویلې چې دا خو ټول پښتانه دي، هغوی به نو بیا د پښتنو سیمو ته توپونه اړم کړل، خپله د روسانو لېوالتیا هم همدا وه، همدا کورنی او بهرنی عامل ددې سبب شو، چې ډېر پښتانه د امین د باند او مجاهدینو په تېره بیا د ګلبدین حکمتیار د ډلې د پلویانو په نامه له منځه یوړل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي دورې ان اوه نيم کاله دوام وکړ، بلاخره خبره د ډاکټر نجيب الله واکمنۍ ته ورسېدله، دده په راتګ سره داسې تصورکېده چې پر پښتنو به پخوانی ظلم او فشار کم شي، په ځينو برخو کې دا فشار يو څه کم شو، خو په ځينو برخو کې د پخوا په پرتله هم زيات شو، علت يې دا و چې د روسانو اوږده ستراتيژي نه وه بدله شوې، ډاکټرنجيب له دومره ناوړه احتياطه کار اخيسته چې په سلو کې يې ۹۵فيصده خبرې په دري ژبه کولې او د هېواد لږه کيو ته يې تر حده زيات امتياز ورکړی و، د هېواد ملي انډول يې خراب کړی و، خو هغوی بيا هم دی معاف نه کړ، د جبل السراج د تړون له مخې يې دده حکومت رنګ کړ او جنرال دوستم په پای کې وويل چې: "نجيب يك فاشيست بود".

۲. **اخواني پړاو:** پښتنو اخواني ډلو په ځانګړي ډول اسلامي حزب د خپلې مبارزې له پيله له قوميت سره دښمني لرله، په تېره بيا د جهاد په کلونو او د واك پر مهال يې ډېر د کار پښتانه له تېغه تېر کړل. قوميت ددوی د ايډيالوژۍ په دايره کې نه ځايېده، خو کله چې پښتانه اخواني ګروپونه په تېره بيا اسلامي حزب کمزوري شول او د واک له صحنې څخه وايستل شول، نو ددوی مخالفينو، (جميعت او نظار شورا) ډېرپښتانه ددوی په تور له منځه يوړل، هرڅوك به يې چې خوښ نه شو، نو ورته ويل به يې: " تو ګلبديني استي"، جميعت او شورا نظار سره د مجاهد او ملحد د توپير خبره مطرح نه وه، په اصطلاح دوی کې هغه د چا خبره ګرد سره مجاهدين او ملحدين نه وو، ټولو يوه قومي لاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولې وه، یوازې دقومیت او ژبې پر شعار راټول وو، یو وخت خو داسې راغی چې رباني او مسعود نېغ په نېغه د روس له ګرېوانه (کولابه) سر راوکښنه . کله چې د طالبانو اسلامي تحریك د رباني د جمیعت او د مسعود د نظار شورا پرضد جګړه پیل کړه، نو جمیعتیانو او د هغو بهرنیو ملاتړو تبلیغ او هڅه کوله، چې دې جګړې ته قومي رنګ ورکړي، طالبان چې اصلاً د مذهبي ولولې له مخې راپاڅېدلي وو، پر ملي او قومي مسایلو یې سر نه خلاصېده، په لومړي سر کې خو د حکمتیار د اسلامي حزب د له منځه وړلو لپاره ورته کندهار ته استاد رباني ښې بې دریغه پیسې هم ور ولېږلې، کله چې طالبان میدان ښار ته راغلل، نو مسعود ورته ورغی، خپله تومانچه یې ورته پر مېز کېښوده او ویې ویل:" صیب ما خو یك عسکر استیم اول غم حکمتیاره بخورید"، خو کله چې طالبان دوی سره مخامخ شول، نو بیا یې د پښتو او فارسي د جنګ تبلیغ ته زور ورکړ. طالبان هم لکه د اسلامي حزب په شان سوچه مذهبي حرکت و، قومیت او ملتپالنه یې یو شرك ګڼه، د طالبانو امیرالمومنین ملا محمدعمر مجاهد خپلو انډیوالانو ته په خصوصي ډول ویلي وو: "هغه څوك چې ډېر د پښتو، پښتنو او ملت چیغې وهي یو څو تنه یې په دار کړئ چې نورو ته د عبرت درس شي".

له پښتنو سره د طالبانو بې تفاوتي، بدچلندي او ددوی د ملي شعور نشتوالی له دې څخه هم ښکاري، چې ډاکټر نجیب الله یې د خپلې واکمنۍ په پیل او قومندان عبدالحق یې د خپلې واکمنۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پای کې بې درنګه ووژل. دا چې ډاکټر نجیب الله او قومندان عبدالحق سره څومره د پښتنو درد و دا بېله خبره ده، خو وژل يې د طالبانو د ملي شعور د نشتوالي ثبوت دی، خو برعکس قومندان اسمعيل خان ژوندی ساتي او ددې دوو نورو غونډې چلند ورسره نه کوي. طالبانو د خپل واك په پای کې دا هم ونه کړل چې واك ملي خلکو ته پرېږدي، کله چې د نظار شورا ځواکونه د امریکايي الوتکو تر وزرونو لاندې کابل ته ننوتل، نو يو ځل بيا يې خپل همغه تېر خصلت تکرارکړ، له لوټ او تالان نه نيولې، ددولتي واك تر انحصاره پورې ټولو چارو ته يې لاس واچوه، پښتانه يې د طالب او القاعدې په نامه له کاره ګوښه کړل او پرځای يې له يوې مخې ديوې ولسوالۍ خلك او نور پښتون ضد عناصر مقرر کړل.

اوس يې نو د روسانو په شان له امريکايانو سره هم ښه غوړه يارانه پيل کړې، لکه څنګه چې هغه وخت پرچميانو روسانو ته راپورونه ورکول او د پښتنو سيمې يې د مجاهد مېشتو سيمو په نامه ځپلې، اوس اوس شورای نظار امريکايانو ته راپورونه ورکوي او د پښتنو سيمې ورته د طالب مېشتو سيمو په توګه ور معرفي کوي، دوی ته اوس ټول پښتانه طالبان دي، خپله هغه خبره يې اوس هېره ده چې ويل به يې" طالبان يك جنبش خود جوش است" او يا "ما يك عسکر استم اول غم حکمتياره بخوريد". اوس يې د طالبانو د عملونو د کفارې بار د پښتنو پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوږو ایښی دی، امریکایان هم د افغاني ټولنې پر داخلي جوړښت یا سم نه پوهېږي او یا هم خپله نه غواړي سر یې پرې خلاص شي.

که چېرې دا حالت همداسې دوام پیدا کړي، نو پښتانه به مجبور شي د ځان د خلاصون او ژغورنې په خاطر هرې ممکنې وسیلې ته لاس ور واچوي، بیا به امریکایانو ته هم ډېره ګرانه وي چې پر حالاتو کابو شي، د طالبي جګړې پر ځای به یوه ملي جګړه پیل شي. امریکایان به مجبور شي چې افغانستان پرېږدي او یا تر پایه یوې اوږدې جګړې ته چې د ویتنام تر هغې به ډېره زیانوونکې وي، دوام ورکړي. خو که چېرې امریکایان ووځي او یا یې هم تر اوسني حالت یې پالیسي بدله شي، د نظار شورا حالت به څه وي؟ طبیعي ده چې تر هغه بل ځل نه به بدتر وي، هغه بل ځل خو د ټولنې یوازې یو قشر یانې طالب راپورته شوی و او دوی یې ټول په غارونو نویستل، خو که دا ځل ټول قومونه راپورته شول، نو داخل به چېرته ترې خلاص شي، خو مخکې تر دې چې حالات دې حد ته ورسېږي او یو ځل بیا په هېواد کې ډېرې وینې تویې شي، ښه به وي چې هم امریکایان د پښتنو پر وړاندې په خپله پالیسۍ کې تغیر راولي او هم نظار شورا له قومي تعصب او د واک له انحصار نه تېر شي، ټول یوه متعدله لاره خپله کړي، چې په افغانستان کې سوله او ثبات او یو قوي مرکزي حکومت رامنځته شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

القاعده که الفایده؟

دا لیکنه د طالبانو د نظام تر ړنګېدو وروسته چې هـره خـوا کې د القاعدې د ځینې اوازې خپرې وې، ددې ډلې پخوانې پلویان اوس ددې ډلې نوې دښمنان وو او د امریکا د مرستـو سـیلاب پـرې را خـور و، لیکل شوې او همغه وخت په هیله مجله کې چاپ شوې ده.

د سپین سترګې په باب خو به دا اصطلاح هرچا اورېدلې وي چې وایي:"پلانی دومره سپین سترګی دی چې له کالیو سره دې په سترګو کې راننوزي" ددې اصطلاح شننه یا شان نزول دادی چې یو سړي به یو ناوړه کار کړی وي، ټول کلی او ولس به پرې خبر وي، دی په خپله هم په زړه کې پوهېږي چې دا کار خو مې کړی، خو بیا به هم پر دې خپل کار ځان منکروي، خو کله چې ورځخه وپوښتي چې ولې او څنګه دې دا کار کړی، نو ژر به درته ووایي، چا کړی؟ زه هېڅ خبر نه یم او له ټول کړي کار سره به دې په سترګو کې راننوزي؟ دا خو لا هغه سپین سترګي دي، چې له خپل کړي کاره منکر دي او ځان نا خبره او ناګار اچوي، خو اوس داسې سپین سترګي پیدا شوي، چې نه یوازې له خپل کړي کار او عمل څخه منکر دي، بلکې هغه انجام شوی ناوړه عمل هم پر تا، پر ما او پر نورو را اړوي، یانې غل مه نیسه چې غل به تا ونیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې د دوه نیم لسیزې جګړې په بهیر کې بېلابېلو او مختلفو تنظیمونو او د هغو ډلواکو او ټولواکو مشرانو تر شمېره وتې جنایتونه کړي او یو شمېر یې لا اوس هم لګیا دي د خپلو جنایتونو لړۍ غځوي. عجیبه خو دا ده چې ددې ډلو رنګونه او ژبې دومره سره اوړي را اوړي چې سړی ورته حیرانېږي. پرون یې پلونه الوزول، نن ځان د هېواد معمارښیي، پرون یې جهاد افتخار باله او د روس پرضد جنګ فریضه، خو نن جهاد اشتباه بولي او له روسانو سره دوستي د ځان بقا، پرون یې دیموکراسي یو شرك باله او نن بیا ځان د دیموکراسۍ مدعیان ښیي، پرون یې په کابل کې د (۶۵) زرو کابل ښاریانو سرونه تولې کړل، خو نن بیا ځان د کابل د خلکو خواخوږي او دوستان معرفي کوي، پرون یې اسامه بن لادن په ښه شان او شوکت له سوډانه په اریانا افغان الوتکه کې افغانستان ته راوست، خو نن یې بیا د هغه د وژلو او شړلو لپاره امریکایي بمباریو ته هر کلی ووایه، پرون ورته د طالبانو جنبش، خودجوش تحریك و، خو نن بیا ورته ټول تروریستان شول. لنډه دا چې پروني شعارونه له ننیو عملونو سره سل په سلو کې مخالف دي. خو عاملین یې په ډېره سپین سترګۍ د ځان د سپینولو هڅه کوي. د ډېرې حیرانۍ خبره داده چې دا ډلې او اشخاص نه یوازې پر خپلو ژمنو او وعدو ولاړ نه دي، بلکې خپل عملونه پر نورو هم تپلای او اړولای شي، کار خپله وکړي او اړوي یې پر بل، قتل خپله وکړي خو په جرم یې بل څوك نیسي. ښکاره بېلګه یې همدا القاعده تنظیم دی، چې د هغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرنیانو او همدغو کورنیانو له خوا چې دا اوس یې پرضد راپاڅېدلي، افغانستان ته رارسېدلی و. هغه وخت چې القاعده او اسامه بن لادن افغانستان ته وارد ېدل، نو نه پري زموږ ولس خبر و او نه یې هم کومه لېوالتیا ورسره لرله، همدا تنظیمونه وو او د هغوی همدا بهرني ملاتړي، چې اسامه او القاعده یې د افغانستان لمن ته را ورسول. هغه وخت هم د اسامه راشن او خیرات همدې تنظیمونو ته چالان و او کله چې امریکایانو پر افغانستان برید وکړ او القاعده یې ډېره زیانمنه کړه، بیا هم د اسامه د ځپلو له لارې راغلې ګټه همدې جنګسالارانو ته رسېږي. زموږ ولس هغه وخت هم د القاعدې د شتون له کبله پر افغانستان باندې د لګېدلو بندیزونو زیان ګاللی دی او بیا یې د ځپلو له امله هم زموږ د خلکو کلي او کورونه بمبارېږي. اوس په حقیقت کې د نړۍ ګڼو هېوادونو او په افغانستان کې جنګسالارانو ته القاعده سازمان د عایداتو د یوې ښې سرچینې په توګه بدل شوی دی، کله چې امریکائیانو پر افغانستان برید کاوه، نو ګڼو هېوادونو لکه اندونیزیا، پاکستان، تاجکستان، ازبکستان او یو شمېر نورو هېوادونو سره یې د هغوی د همکارۍ له امله له لسګونو نېولې تر سلګونو ملیونو ډالرو مرسته وکړه، تر دې وروسته یې کورنیو جنګسالارانو او جګړه مارو ته نقدي انعام څه چې د افغانستان د حکومت واك هم وسپاره، له همدې کبله القاعده سازمان په افغانستان کې د بې قاعدې او بې سروبوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډلو لپاره يوه ښه ګټندويه وسيله وګرځېدله او له همدې وسيلې څخه درګرده خپل ژوند خړوبوي او پړسوي.

ياني دا چې القاعده سازمان دې ډلو ته، پر الفايده تنظيم او الې بدل شوی دی، د ساري په توګه جميعت او نظار شورا مړ ژواندي ګروپونه چې د طالبانو له خوا د مرګ پولې ته نږدې شوي وو، د القاعدې او امريکې د ټکر له امله بېرته را ژوندي شول او واك ته ورسول شول، خو طالبانو په دې ټکر کې خپل واك وځواك بايلود.

ياني دا چې القاعده تنظيم طالبانو ته په زيانمنونکي وسيلې او بې چوکاټه او بې قاعدې ډلو جميعت، نظار شورا او نورو ته په الفايدې بدل شو. نظار شورا نه يوازې له القاعدې نه دداسې الفايدې په توګه ګټه پورته کړه، چې ځان يې له مرګه وژغوره، بلکې له دې نامه څخه لا نوره هم ګټه پورته کوي. د نظار شورا جنګي ډله اوس خپل ټول مخالفين د طالب او القاعدې په نامه يادوي او هرڅوك چې يې خوښ نه وي د القاعدې په نامه يې تورنوي او د بهرنيو په مرسته او مټ يې له منځه وړي، کارونه خپله کوي او نوم پرې د القاعدې ږدي، قتلونه خپله کوي او وژونکي يې القاعده ښيي.

کله ډاکټر عبدالرحمن ووژني او نوم پرې د القاعدې کېږدي او کله بيا حاجي قدير ووژني پر طالبانو او القاعدې يې تاوان کړي، کله کله بيا په کابل او نورو ښارونو کې بمونه والوزوي بيا هم پرې القاعده تورنوي، عجيبه خبره داده چې په دې ټولو پېښو کې د نظار شورا هېڅ لوړ رتبه او ټيټ رتبه غړو ته کوم تاوان نه رسېږي، بلکې نورو خلکو ته زيان رسي، نو دلته پوښتنه پيدا کېږي چې طالبان او القاعده که دښمني لري، نو اساساً خو يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید نظار شورا سره ولري، نه نورو خلکو سره، نو که القاعده او طالبان هم د نظار شورا مخالفین له منځه وړي، دا خو نو بیا د نظار شورا دوستان دي، نو دوی یې باید د دښمنۍ امتیاز وانخلي. دا خبره ډېره باوري ده، چې القاعده او طالبان اوس په افغانستان کې دومره کمزوري شوي، چې د دا ډول لویو بریدونو او وژنو توان نه لري، بلکې هغه ځوک ددې بریدونو توان لري چې د طالبانو پر مقام کېنول شوي دي، نظار شورا اوس دا د ځان لپاره ډېره طلایي موقع ګڼلې، چې د خپل نامشروع واک د انحصار لپاره د خپلو مخالفینو د ځپلو لپاره هر ډول ناروا کار او جرم ته لاس واچوي او بیا خپل لاسونه په طالبانو او القاعدې پاک کړي او له دې لارې فایده اوچته کړي. دوی په خپلو دې ډول هڅو غواړي امریکائیانو ته هم وښیي چې ګورئ دلته اوس هم القاعده شته، ستاسو حضور دلته حتمي دی، ځکه چې دوی اوس پردې پوهېږي چې که دا نن هم امریکائیان له افغانستان څخه ووځي، نو د ولس د غوسې او قهر له امله په کابل کې د نظار شورا د ټوپکیانو واک تر میاشتې هم نه شي غځېدلای، نو ځکه د ځینو کتونکو په نظر اوس نظار شورا هڅه کوي، چې خپله هم دا پېښې رامنځته کړي، حالات نازك او خطرناك وښیي او له امریکا څخه ډول ډول نعمتونه، سوغاتونه او انعامونه ترلاسه کړي، نو ځکه خو القاعده نوم د پخوا په شان زموږ ولس ته دیوې ګرمې لمبې او نظار شورا ته د الفایدې په مانا دی او د همدې وسیلې په توګه کارول کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوړه مالي په سیاست کې

دا لیکنه هم د هیلې مجلې د ۱۳۸۲ل کال په (۲) ګڼه کې خپره شوې ده.

یاره ژوند هم عجیبه لوړې ژورې لري، وګړي په کې هر ډول ټیټې وپاس ته مجبوریږي، هغه څوک چې د ژوند د ناخوالو دې ډول ټیټې وپاس ته سر نه ټیټوي او پر مستقیمه لاره روان وي، له غرونو سره سر جنګوي، په عامه افکارو کې دې ډول خلکو ته سرتمبه اشخاص ویل کېږي، چې د دوی په اصطلاح له حالاتو سره سازش نه کوي او خپله روزي په خپله لغته وهي، ډېر کم اشخاص د زمانې دې ډول تور وبریښ سره مقابلې ته تیار دي، خو کله چې بریالی شي، نو بیا سم بریالی وي، بیا د ټولنې نور ګڼ اشخاص پرې راټول شي او ورته وایي چې یاره ښښکه چې ځان دې دې سختیو او کړاوونو ته ټینګ کړ، که څه هم موږ درته ډېر وویل، چې ډېر احتیاط پکار دی، د ټولې کورنۍ ژوند او خپل سر ته دې خطر دی، خو تاسو د خپل ژور فکر او ټینګ هوډ پر آس سواره وئ. په هېڅ ډول خطر کې دې رای نه وهله، نو همدا علت و، چې مقصود منزل ته ورسېدی، موږ هم ستاسو تر شا ولاړ یو، هر ډول خدمت چې وي په شپه او ورځ د سر په سترګو ورته تیار یو، خو اوس هم یوه مشوره درکوو، هغه دا چې ځان سره به ډېر احتیاط کوې، د سر دښمنان دې د سر تر وېښتانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم زيات دي، خداى مه کړه چې څه خواشينونکې پېښه رامنځته نه شي. چې ته نه يې بيا که ټوله دنيا موړ ته راکړي، نو موږ يې څه کړو، ته اوس سر يې سر، نه دې دي اورېدلي چې سل دې ومره خو دسلو سر دې مه مره، نو که اوس ته پر موږ لورېږې د خپل سر خيال دې ساته. په ټولنه کې لوړ مقام ته رسېدلي دا ډول اشخاص چې خپل ځان د شهرت په دې ډول څپو کې ويني، نو ځان ترې ورک شي، ورو ورو يې منفي اړخونه پر مثبتو هغو زيات شي او د شخصيت د رنګېدو لاره يې اواره شي، کله چې دا ډول اشخاص له خپل برم او پر تمه راپريوزي، نو په ټولنه کې د نرمو او خوږو خولو خاوندانو ته يو ځل بيا د خبر بازار ګرم شي، څومره مې ورته وويل چې دا کارونه مه کوه، نو زموږ يې نه منل او د نورو يې منل، حال يې دا شو، ځينې بيا په کې دا هم وايي، ياره! ((که مې سل نصيحتونه ورته کړل- هغه خداى بې لارې کړی په لار نه شو)) ((نصيحت پر غافلانو اثر نه کا، د سړي اوسپنې خوشې ټکول دي)) ((زړګيه خوره داغونه چې زما دې نه منل- نصيب دې شول دردونه چې زما دې نه منل.)) عمومي ارزونه دا شي چې ټول مسئوليت له برمه غورځېدلي شخص پر غاړه پرېوزي او غوړه مالان له زيان او مسئوليته ځان يوې خوا ته ښه خوندي کړي، يو شمېر سياستوال او واکمن بيا داسې وي، چې غوړه مالي او غوړه مالان يې سخت بدي راځي، مخامخ ستاينه د غندنې په مانا انګېري، له همدې امله يو شمېر غوړه مالان غندي، غوړه مالي يې منع کوي او ان له دندو يې ګوښه کوي، له داسې اشخاصو سره په مقابله کې ساده غوړه مالان

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل مقام او موقف له لاسه ورکوي او يوازې هوښيار غوړه مالان خپله جاله پورې ويستلای شي، په اصطلاح دوديزه غوړه مالان ماته خوري او ځای يې ماډرن غوړه مالان نيسي، د ترکيې اوتولې نړۍ مشهور طنز ليکوال عزيز نسين په عمومي ډول غوړه مالي پر دوه ډلو وېشلې: ۱- شرقي غوړه مالي ۲- غربي غوړه مالي.

عزيز نسين شرقي غوړه مالي يوه دوديزه غوړه مالي بولي، د هغه په نظر په دې معاصر وخت کې يې نور ارزښت او اغېز له منځه تللی، په شرقي غوړه مالۍ کې ستاينه په مستقيم او مخامخ ډول تر سره کېږي، جار، قربان، بلا دې واخلم، ستا غم دې پر ما شي او داسې نور الفاظ ددې غوړه مالۍ افاده ييز لوښي دي. چې ډېر زيات سولېدلي او کليشه شوي دي، اکثره زاړه مامورين (متقاعدين) بې نوښته ليکوال اودرباري مامورين له همدې ميتود څخه کار اخلي، د عزيز نسين په نظر په اوسني وخت کې غربي غوړه مالي د زيات چلند وړ ده، په غربي غوړه مالۍ کې هدف په نامستقيم ډول انتقالېږي، نامستقيمه ستاينه چې په يو نه يو ډول په دويم يا دريم لاس مطلوب شخص ته ور ورسېږي، پر هغه شخص ډېره اغيز ښندي، نظر دې ته چې خپله يې څوک د يو چا له خوا واوري.

لکه څنگه چې پر ماشوم باندې نامستقيمه ښوونه او روزنه زيات اغېز لري، او هغه يې بې فشاره او بې تکليفه زغملای او جذبولای شي، نا مستقيمه ستاينه او غوړه مالي هم همداسې ده، عزيز نسين هم په خپل طنز کې د شرقي او غربي غوړه مالۍ دوه عملي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګې د ښاروالۍ د دوو مامورينو په وجود کې وړاندې کوي او وايي چې: شرقي غوړه مال د نوي ښاروال له تقرر او پېژندنې سره سم، هغه ته په دوديزه غوړه مالۍ، جار دې شم، زما د سترګو تور يې، خدای دې زما پر سر همداسې سيوری لره... پيل وکړ، نوي ښاروال له غوړه مالانو سخته کرکه لرله او دا يې د مشرانو د انحراف يو خطرناکه وسيله ګڼله، نوډېر ژر يې غبر وکړ، چوپ شه غوړه مالي مه کوه، زما له غوړه مالانوبد راځي ، غوړه مال سم له لاسه سر تر نامه پورې ټيټ کړ، او ويې ويل: «په دواړو سترګو څه چې حضور فرمايي» د دوديزوال تر څنګ بل ماډرن غوړه مال مامور هم تشريف درلود ، چې له مودې راهيسې يې د دوديز وال غوړه مال، غوړه مالي ځارله، خو په دې ډول غوړه مالۍ کې يې مهارت نه درلود ، نو ځکه خو په ښاروالۍ کې ډېر مطرح نه و، کله چې ماډرن مامور په دې پوه شو چې د زاړه مامور زړه غوړه مالي له موده لوېدلې اودنوي ښاروال دا ډول غوړه مالي بده راځي، نود خپل نوي هنر پر تمثيل يې پيل وکړ، په غرمنۍ کې به يې د ښاروال څنګ ته ځان ورساوه، ښاروال چې به د خوراک پر وخت د څښاک اوبو ته لاس کړ، نو ده به يې لاس ونيو، لږ په نسبتاً تروه لهجه به يې وويل «فکر کوم دا اوبه تصفيه شوي نه دي که لږ انتظار وکړې، نو تصفيه او يا جوش کړې اوبه به در کړو نوښه به وي» ماډرن غوړه مال به د ډوډۍ پر وخت له ښاروال څخه ترکاري او نور هغه څيزونه چې روغتيا ته د خطر د پېښېدو احتمال به په کې وو، دښاروال له مخې لرې کول، اوپر روغتيا ساتنه به يې ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټینګار کاوه، ښاروال ورو ورو ځان سره داسې فکر کاوه، چې والله زما نږدې دوست هم دی دی. ځکه چې هېڅوک ان زما خپله کور ودانه زما د روغتیا دومره خیال نه ساتي لکه دی یې چې ساتي. نو د ښاروال په زړه کې یې زیات منښت او ګرانښت پیدا کړ، د ماموریت له عادي پوسته یې ورو مدیریت ، ریاست او بیا یې خپلې مرستیالۍ ته پورته کړ، کله چې ماډرن مامور د مقام اومنزلت لوړې پوړۍ ته ورسېد ، نوزوړ غوړه مال یې یوه ورځ غلی دفتر ورغی تر دودیزې غوړه مالۍ او روغبړ وروسته یې ورته وویل: ((صاحبه زه خو په دې د زړه له تله خوشاله یم چې زما د شعبې یو مامور داسې یو لوړ مقام ته ورسېد ، چې ان زما خولۍ هم ورسره غوړو کې لوېږي، خو اوس دا راته ووایه چې زه له دې خپلې دې پنځه ویشت کلنې تجربې سره وروسته پاتې شوم او ته ولې په دې کمه موده کې او کمه تجربه دا دومره لوړمقام اولوړې پوړۍ ته ورسېدې؟ فقط که په دغه راز مهارت او علت مې صیب سر راخلاص کړې)).

مرستیال صیب ورنږدې شو او ورو یې غوږ کې ورته وویل: ((مامور صیب ستا غوړه مالي چې ده هغه زړه غوړه مالي ده، دې ته شرقي غوړه مالي وايي، ددې دوران اوس تېر شوی، دا مخامخ ستاینه ده او زړه شوې، ددې دوران نور تېر شوی، اوس د نوې غوړه مالۍ دوران دی،دې ته غربي غوړه مالي وايي، د غربي غوړه مالۍ یو اساسي رکن نامستقیمه ستاینه ده، ددې ستاینې یو ډول دا دی چې ته په یو داسې ځای کې د غټانو ستاینه کوې،چې په هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځای کې دغتهانو داسې څوک وي، چې ستا ستاینه هغه ته ورسوي، دا کار هغه ته داسې تلقینېږي، چې ګنې دی زما رښتني دوست دی اوس پوه شوې که نه ؟ دشرقي او غربي چاپلوسي عمده فرق همدا مستقیمه او نا مستقیمه ستاینه ده هیله لرم چې اوس به دې سر خلاص شوي وي». زاړه مامور ورو دتائید سر وخوزاوه او ویې ویل: «رښتیا چې زما د غوړه مالۍ وخت تېر شوی دی». شرقي ټولنې اکثره سره ورته کلتور لري، ستونزې یې دي که نیمګړتیاوې یې دي، که ټولې سره ورته نه دي خو اکثره یې سره ورته دي، اوس راځو خپلې ټولنې ته، خپلې ښاروالۍ ته، خپل دربار ته، چې دلته حالات څه ډول دي، ورته دي او که نه دي؟ په افغاني ټولنه کې د غوړه مالۍ لړۍ د سلطان محمود غزنوي له دورې رانیولې بیا د کرزي صیب تر دربار پورې رارسېږي، د تاریخ په دې بېلابېلو پړاوونوکې دې ډول اشخاصو په ډله ییز اویا هم په انفرادي ډول خپل شخصیت تمثیل کړی دی، درباري غوړه مالانو دکار وروستۍ نتیجه دستایل شوي شخص ناکامي راوتې، د غوړه مالانو له لاسه د دربارونود رنګېدو غټ علت دا دی، چې په دربار او حکومت کې غټې او وړې نیمګړتیاوې وي، کله چې چارواکي د خپل دربار له غوړه مالانو څخه دخپل چار چلند په باب پوښتنه وکړي، چې څنګه دي حالات؟ نو غوړه مالان لاس په نامه ورته ووایي: صیبه کارونه ډېر ښه دي په دې ډول یې لومړی شخص محاصره کړی وي ، دا ډلې د ولس اودربار تر منځ حایل وي او هغوی هېڅکله د واقعیتونو لیدو ته نه پرېږدي، د دربار خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضرورتونه هم کله کله داسې وي، چې رسمي غوړه مالانو ته اړتیا لري، چارواکي په دې ډول خپلو هڅو ته د پخوا په شان دوام ورکوي اوپه پای کې ګړنګ ته برابر شي، متحدالمال غوړه مالان په ټولنه کې په عادي ډول له تقبیح او تطمیع پرته د عادت له مخې خپلې غوړه مالۍ ته دوام ورکوي.

د طالبانو د واکمنۍ پر مهال زما یو اشنا طالب چارواکي راته وویل: «یاره یون صیب دا د پخوانیو اخبارونو کلیکسونونه که دې راته پیدا کړي وای، چې د هغو شاعرانو او لیکوالانو نومونه مې په کې پیدا کړي وای، چې کمونستانو ته یې شعرونه ویل، چې یو څه سزا خو ورکړو»، ما هماغه وخت طالب چارواکي ته وویل: «اندیواله کلیکسونونو او اخبارونو ته څه ضرورت دی؟ همدا خپل ورځني اخبارونه وګوره، تاسو ته چې څوک شعرونه لیکي همدغه دي او بس، همدا راونیسئ اوسزا ورکړئ، ټول مشکل حلېږي»، طالب چارواکي وویل: «دا څه وایې؟» ماوویل: «ببخي واقعیت وایم،ځکه لکه څنګه چې ستاسو او ستاسو دنظام صفت کوي، داسې یې د تېرو هم کړی، اود سباني به هم وکړي، هغه شاعران چې تاسو نه ستایي، تېر نظامونه یې هم نه دي ستایلي اوسباني به هم ونه ستایي»، چارواکي وویل: «موږ خو یوه ایډیالوژي لرو، خلک موږ د خپلې ایډیالوژۍ له خاطره ستایي». ما وویل چې ایډیالوژي خو په واک پورې منحصره نه ده، طالب خو تر واک د مخه هم ایډیالوژي لرله، ولې چا نه ستایه، چې اوس یې ستایي؟ دا ټول د قدرت برکت دی، د ایډیالوژۍ نه دی، بل هر نظام ځانته یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایډیالوژي یا شعار لري، غوره مالان او د سست فکر خاوندان ډېر ژر دې ډول ایډیالوژیو ته ور تسلیمېږي، کله چې دا شعارونه د زور سرچینې له لاسه ورکړي، شعارونه خپله اتومات رنګ شي، طالب چارواکي یو ځل بیا وویل: «والله رښتیا دې وویل، خو یوه خبره ده، دا کسان چې ته یې یادوې والله ښه خلک دي، نیمه شپه چې زه ورته ټیلفون وکړم، چې هله په دې موضوع راته یو شعر یا لیکنه راولېږئ، سبا یې وختي دفتر ته را رسولې وي، تاسو غوندې خلک والله که د یو نظام په ښه هم راشئ، یو کرښه هم چاته نه لیکئ».
طالب زما شخصي ملګری و، ګپ ته مو دوام ورکړ، ما وویل کله چې د طالبانو واکمني رنګه شي، نو تا به ببرته کویټې ته پناه ور وړې وي. کابل کې به ستاسو پر ځای یو پښتون دښمنه واکمني رامنځته شي او ستاسو په نامه به له هر پښتون څخه غچ اخلي، نو کېدی شي زموږ غوندې خلکو هم په کابل کې ګوزاره ونه شي، بیا نو چې کله کویټې کې سره مخامخ شو، نو بیا به ګورو چې د چا خبره کره ده. همدا د طالبانو نظام و، چې یو ناظم شاعر اشنا مې مخې ته راغی او په پېښور کې په موټر کې سره همسفر شو، شاعر راته د مرحوم امان الله ساهو نه ډېر سر وټکاوه، ماترې پوښتنه وکړه، ولې ساهو صیب خو ډېر د کار سړی و، ذهناً او روحاً یې تر مادیاتو سویه اوچته ده، هغه وویل ما د خپلو شعرونو مجموعه چاپوله، دا د مجاهدینو حکومت دوره وه، پر خپل ځاني لګښت مې دا مجموعه چاپوله او ددې لپاره مې یو څه لګښت برابر کړی و، کتاب مې ساهو صیب ته د ایډیټ او کمپوز لپاره ورکړ، هغه ما

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندې د کمپوز دومره پیسې کېښودې چې ټولې تیارې کړې پیسې مې په کمپوز ورکړې او چاپ ته یې هېڅ پیسې پاتې نه شوې، هماغه و چې د شعر مجموعه مې چاپ نه شوه، سره له دې چې هغه وخت زه له ساهو صیب څخه ډېر زیات خفه وم، چې ولې ددومره اوچتې پایې سړي داسې کار راسره وکړ، خو اوس ترې ډېر زیات خوشاله یم، ما وویل د خوشالۍ علت دې څه دی، ده لږه مالګینه خندا وکړه، یون صېب تانه به یې څه پټوم اصلي خبره داده چې دا شعرونه ټول ما دمجاهدینو په دوره کې ویلي وو، مجاهدینو اود هغوی د قومندانانو ډېر زیات صفتونه په کې راغلي وو، کله چې طالبان راغلل، نو دا ټول یې پسې واخیستل اوس اکثرو ته ټوپکیان او پاټکیان وایي، زما په شعرونو کې د هغوی د اکثرو نومونه هم راغلي وو، نو که چېرته دا مجموعه چاپ شوې وای، اوس به طالبانو زه له سپېږمو نه تړلی وم، خو د خدای فضل و چې دا مجموعه چاپ نه شوه او هغه تاوان باندې هم خوشاله یم چې په کمپوز راغی او په دې هم خوشاله یم چې نورې پیسې راسره نه وې، که نورې پیسې راسره وای نو هماغه وخت مې چاپوله، خو خدای به مې پرده کړې وه، ما وویل ښه نو اصلي خبره دا ده چې ساهو صیب ته دعا کوې، چې دا رسۍ یې له غاړې درته وېستې ده، ده وویل خدای دې خیر او برکت ورکړي، ساهو صیب لا هغه وخت ژوندی و، د دنیا له بدرنګیو سره یې ډغرې وهلې، چې یوه ورځ مې په یوه ناسته کې ورسره همدا بحث وکړ، هغه کټ کټ وخندل او زنګانه ته یې ټک وکړ، خدای دې دده کور له غنمو ډک کړي، دا شعرونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مېرونه یې ماته راکړل، راته یې وویل چې دا هم کمپوز کړه او هم ایډیټ کړه او بیا پرې یوه سریزه هم ولیکه او ګوره چې په سریزه کې راته لږ پام وکړې، ما چې کله دا نظمونه وکتل، نو له یوې مخې د مجاهدینو د قوماندانانو ستاینې وې او داسې ستاینې چې خپله مجاهدینو هم نه شوې زغملای، بل سرېیه ته خو ټولې دنیا ته معلوم یې چې د مجاهدینو سیوری دې په کاڼو ویشته، که یو مجاهد د کوم مجاهد قوماندان صفت وکړي، نو څه بلا ورپسې، نو ته خو داسې یو څوک یې چې په خلقي- پرچمي نظام کې تر ټولو منلی شخص وې، جهاد مور کړی دی او ګرم دا دی، ټوله نړۍ حیرانه ده، چې له دې قوماندانانو نه دا ولس څنګه وژغوري اودا یې ستاینه کوي، لنډه دا چې دا نظمونه مې ولوستل او زما یو ملګري ته مې ورکړل چې ورته کمپوز یې کړي، په دې فکر کې وم، چې په څه ډول یې د چاپ مخه ونیسم، ځکه دا نه یوازې خپله ده ته په تاوان ده، ځکه چې سبابل نظام راشي په دې مجموعه به دده پوستکی وباسي، بلکې پښتو ادب ته سپکاوی دی، چې په اوسني ادبي بهیر کې داسې نمونې په اصطلاح شعري ټولګې ټولنې ته وړاندې کوي، مور د جهاد په ګرمو کلونو کې په سپېډې مجله کې داسې شیان نه دي چاپ کړي، نو اوس چې جهاد ختم شو ولې دا شعارونه له موږه تېر شي.

نو فکر مې وکړ چې د ده دا ښله کړې پانګه په کمپوز مصرف کړم، د کمپوزر ورځ به هم ښه شي او دا به هم ژر ددې وس پیدا نه کړي چې بیا پیسې راټولې کړي او دا مجموعه چاپ کړي. کله چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دفتر ته راغی ما وویل صیب دا خو غټه مجموعه ده څومره پیسې دې ورته تیارې کړي، هغه وویل (...) کلدارې، ما ویل دا خو یوازې د کمپوز هم نه کېږي، نو چاپ به یې په څه شي کوې، سړی ډېر حیران پاتې شو ویې ویل، خیر دچاپ غم به یې بل وخت کوو، نو تیارې کړې پیسې یې په کمپوز کې لاړې اومجموعه یې تر ننه چاپ نه شوه او زه پوره یقین لرم چې نن به ماته دعا کوي، ناظم شاعر په موټر کې ماته وویل، چې یوه مجموعه خو د ساهو صېب له لاسه هغسې شوه، چې کیسه مې درته وکړه، اوس مې یوه بله مجموعه تیاره کړې که ددې غم راته وخورې کمپوز یې کړې، ایډیټ یې کړې او یوه ښکلې غونډې سریزه پرې ولیکې او چاپ یې کړې، ما وویل، نه څنګه د ساهو صیب غونډې یې غم وخورم، که بل ډول هغه په خندا شو نه بل ډول، ما ورته وویل موږ د شعرونو مجموعه نه چاپوو، علمي، تدریسي، څېړنیز او نور کتابونه چاپوو،خو زه دومره کولای شم چې ستا مجموعه یو ښه کمپوزر ته ورکړم، خو شرط به په کې دا وي چې هېڅ داسې شعر به په کې نه پرېږدم چې په هغه کې د طالب او یا کوم بل زورور ستاینه راغلې وي، ښه په خنداشو ویې ویل: داشعرونه ټول د طالبانود دورې شعرونه دي، طبعاً د هغوی ستاینه په کې شته، ما ورته ویل چې زه خو داسې شعرونه نه پرېږدم چې د طالبانو ستاینه په کې وي، هغه بیا په خنداشو، یون صیب د همدې لپاره دا مجموعه تا له درکوم چې ته په کې چاڼ وکړې مانه هسې توکلي ستاینه کېږي، په ځان هېڅ نه پوهېږم، خو دخلکو صفت راڅخه کېږي، ما ورته وویل یو ځل خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساهو لـه مرګـه ژغـورلـي يـې، دا ځل بـه دې زه انشـاالله لـه خطره بـچ کړم. ځکه چې طالبان به اخر له منځه ځي او بيابه خلکو تـه د طالـب د ستاينې په جرم نيولي يې، ښه دا ده چې همدااوس ترې تېر شې، طالب بې له هغې هم تا ته چندان ارزښت نه درکوي، چې صفت يې وکړې، او کـه ونـه کړې. پـه طـالبي پړاوکـې هم ددې ښـاغلي نـاظم د نظمونو ټولګه چاپ نه شوه، دا ډول ناظمان زموږ په ټولنه کې يو نـه دي پـه لسـګونو دي. يـوه ورځ پـه دفتـر كـې ناسـت وم چـې زمـوږ يـو ملګري عـزت الله شمسـزي تـه لـه بهـر نـه ټيلفـون راغـی، هغـه د (...) صيب د شعرونو پر کمپوز باندې چټک او ضربتي کار پيل کړئ، کله چې مې شمسزي نه پوښتنه وکړه چې څوک يادوې؟ ولـې نـه يـې پېژنې؟ (..)صيب ! ما وويل هغه خو قومندان نه و څه؟ اوس شعرونه ليکي، شمسزي يو غټ ناچاپ كتاب زما مخ ته کېښود ، ما چې لـږ سـر سـري وکـوت د شـعرونو ښـه ((ګـل ګلـزار)) پـه کـې جـوړ و، يوقومنـدان او بـل قومنـدان يـې ښـه د مـزې سـپک کـړي او ټـولې ناخوالې يې ورته يادې کړې وې، په نظمونو کې يې وزنـي تېروتنـې هم وې، شمسزي ته مې وويل: څه کوې دې سره؟ هغـه وويـل: زه خـو دا سړی ښه نه پېژنم، خو د چا له خوا چې رالېږل شوی هغـه زمـوږ او ستاسـو ملګـری دی، خفـه کـولې يـې نـه شـو ،که نـه دا مجموعـه خـو والله که په چاپ ارزي، دا ډېر لګښت هم غـواړي، تقريبـاً پنځـه سوه يـا شـپږ سـوه مخـه کېـږي، زه بـه يـې ورتـه د (...) پـه سترګو کمپـوز اوايډيټ کړم که نه خو دچـاپ وړ نـه ده، ښـاغلي عـزت الله شمسـزي دا مجموعه په ډېر تکليف کمپوز او ايډيټ کړه، وزني تېروتنـې يـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم ورسمي کړي او چاپ ته تیاره شوه، دکمپوز ټول لګښت یې دولس زره کلداري شو او د ایډیټ حق الزحمه یې ده ورته معاف کړه، لاژمه وه چې د شعرونو یا نظمونو لیکونکی د کمپوز لګښتت راولېږي او خپله مجموعه چاپ ته یوسي، د کمپوز په بهیر کې د مجموعې د خاوند له خوا پرله پسې ځوابونه راتلل چې کمپوز څنګه شو؟ کله چې کمپوز خلاص شو ، نو شمسزي ورته وویل چې څوک راولېږه چې مجموعه یوسي، دې وخت کې د طالبانو او امریکایانو تر منځ ټکر پېښ شو، په نتیجه کې د طالبانو نظام ړنګ شو، پر مجموعې ځومیاشتې تېرې شوې، د شمسزي له خوا ځواب ورولېږل شو، چې د کمپوز لګښت راولېږه، د مجموعې خاوند وویل: وروره لګښت مګښت نه شته، اوس خو طالبان سقوط شول،زما پلار هم دا شعرونه چاپولای نه شي، وروره زه بېخي له مجموعې تېر یم ته له کمپوزه تېر شه، تا ته دې درپاتې وي. د یو ناظم له خوا د پردۍ غوړه مالۍ نتیجه دا شوه، چې شمسزي په کې دولس زره کلداري تاوان وکړ، د انفرادي غوړه مالۍ خو دا حال و، په دربار کې هم دا حال دی، د کرزي صیب په دربار کې دوه ډلې خلک زیات اغېز لري، یو د ټوپک په زور واک ته رسېدلي اشخاص او دویم غوړه مالان.

د ټوپک په زور واک ته رسېدلي اشخاص د هرې خبرې د ویټو کولو واک لري او درباري غوړه مالان پر دې بریالي شوي چې ځان ته په دربار کې ځای پیدا کړي او د نورو با استعداده کسانو مخه ډب کړي، په اکثرو هغو برخو کې چې ولس له حکومت څخه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتو کارونو هیله لري، د همدغو دوو ډلو له خوا له څنډې وخنډه سره مخامخېږي.

که چېرې په دربار کې همداسې حالت روان وي، نودا دربار به هم د نورو دربارونو پر برخلیک اخته شي، په مجموعي ډول په سیاست کې د کینې او بنې شرقي او غربي غوره مالۍ نتیجه د حکومتونو او موثرو اشخاصو له منځه تلل دي اوبس.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې د نوې سرشمېرنې په باب څو اندېښنې

د بن تر پرېکړې وروسته د منځمهالې ادارې په بهیر کې د سرشـمېرنې د ترسره کولـو اوازه وه او پـه دې اړه تشویشـونه وو، دا لیکنـه مـا د همـدغو تشویشونو په اړه لیکلې او هماغه وخت په ګوربت مجله کې چاپ شوې ده.

دې کې هېڅ شک نه شته، چې په هره ټولنه او هېواد کې د هغـو د وګړو دقیقه سرشمېرنه د هغو ټولنو او هېوادونو د اقتصـادي ودې، ټولنیزې سوکالۍ او فرهنګي سمون لپاره یو اساسي کـار او عامـل دی. لـه یوې عـادي کـورنۍ نه نیـولې بیـا د هېـواد ترکچې پـورې د ټولـو ورځنـی او کلنـی لګښـت، ګټـه او عـایـدات د هغـو د شمېر لـه مخې معلومېږي.

سرشمېرنه د څو مشخصاتو له مخې ترسره کېږي او د هـرې برخې د اړتیـا د پـوره کولـو او پرمختیـا لپـاره پلانونـه جـوړېږي، لکـه د جنس، عمـر، زده کـړې، سیمې، قـوم او نـورو ځانګړنو لـه پلـوه. پـه هغو هېوادونو کې چې یو واحد قوم اوسي او د ملي شعور کچـه یې اوچتـه وي، کـه لـه هـره پلـوه سرشـمېرنه ترسره شي، نـو لـه چـا سـره تشویش ځکه نه وي، چې په سرشمېرنه کې د درغلۍ امکـان نـه وي او څوک نه وي چې د ټولنې کومه خوا درنه او زیاتـه وښیي، خـو پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغو هېوادونو کې چې د اکثریت تر څنګ نور قومونه یا اقلیتونه اوسېږي، په دې هېوادونو کې تر ټولو حساسه او جنجالي موضوع همدا سرشمېرنه ده. په ځانګړې توګه که په دې هېوادونو کې سیاسي ثبات او عادل حکومت هم موجود نه وي. که اکثریت د زور او فشار له امله د واک ټول امتیاز ترلاسه کړی وي، نو بیا خو د اقلیتونو یا لږه کیو پر سر خاورې دي او که چېرې د کومې بهرنۍ لاسوهنې او یا هم د کورنیو عواملو له کبله واک کوم اقلیت ته رسېدلی وي، نو بیا خو دوی د خپلې دایمي بقا او د واک د انحصار لپاره هڅه کوي، چې په هر ډول خپل شمېر زیات وښیي او پر سرشمېرنې خپل اغېز پرېباسي.

افغانستان کې د اکثریت ترڅنګ ګڼ شمېر لږکي قومونه هم اوسي، چې ټول په ګډه د افغان ملت هډونه جوړوي، زموږ په هېواد کې سرشمېرنه او د هر قوم د نفوسو شومره والی هغه جنجالي مسئله ده، چې حل یې ضروري دی. د یوه قوم مدعیان هم پر خپل شمېر قانع نه دي، له کلونو راهیسې له سرشمېرنې څخه یوه حساسه سیاسي موضوع جوړه شوې، ځینو له دې موضوع څخه سیاسي ګټه پورته کړې او ځینو زیان زغملای دی.

دې کې هېڅ شک نه شته چې ټول افغانان په دې نظر دي چې په افغانستان کې یوه دقیقه او ناپلوې سرشمېرنه تر ډېرو کارونو یو مهم کار دی، خو سرشمېرنه به د چا له خوا کېږي او څرنګه به ترسره کېږي؟ په افغانستان کې اوس سرشمېرنه د هغې د ټولنیز، اقتصادي، فرهنګي او نورو ارزښتونو په پرتله زیات سیاسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارزښت لري. د سياسي ارزښت په ټاکنه کې لوری یا طرف ډېر زيات رول او اغېز لري، نو دلته هم همدا پوښتنې رامنځته کېږي، چې دا سرشمېرنه به د چا له خوا ترسره کېږي؟ د چارو عملي مامورين به يې څوک وي؟ له کومې سياسي ډلې سره به خواخوږي لري او د چا له خوا به ګومارل شوي وي، د دې پوښتنو تل ته چې څوک ننوزي، نو بيا ورسره دا تشويشونه پيدا کېږي، چې کېدی شي په سرشمېرنه کې درغلي وشي، دلته به د ځينو هغو تشويشونو يادونه وکړو چې د اکثريت افغانانو په زړونو او فکرونو کې په دې باب موجود دي:

۱- ځينې خلک په دې خبره خوشاله دي، چې د افغانستان په چارو کې د ملګرو ملتونو او لويو ځواکونو ښه دخيله ده، نو کېدی شي، دوی په سرشمېرنه کې مرسته وکړي او دقيقه سرشمېرنه ترسره کړي. دا د يوې فکري فرضيې په توګه ښه نظر دی، خو په خواشينۍ سره بايد وويل شي، چې په عملي ډول په افغانستان کې ملګري ملتونه، د امريکا متحده ايالات او اوس وخت نور مطرح هېوادونه لکه ايران، روسيه، هند او نور د هېواد د اکثريت (پښتنو) پر وړاندې د کورني ائتلاف، چې په سر کې يې د نظار شورا ګروپ دی، برخه ګرځېدلي دي او همدوی د نظار شورا اساسي ملاتړي او سپورټران دي. له بهرنيانو سره خپلې سياسي ګټې مطرح دي، نه په افغانستان کې د اقليت او اکثريت حقوق او نه دکوم يوه بشپړه سوکالي او ارامي. اوسمهال د نظار شورا او د همدې بهرنيانو سياسي ګټې پر يوه ليکه ولاړې دي، څه چې دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادونه غوارې هغه نظار شورا تر سره کوي او څه چې بيا د نظار شورا کورنۍ غوښتنې او د واک انحصار دی، هغه بيا هغوی ورته ترسره کوي. د همدغسې يو سياسي سازش په نتيجه کې د هېواد نور قومونه په تېره بيا اکثريت پښتانه له خپلو اوسنيو سياسي حقوقو محروم شوي او د نورې محرومېدنې اټکل او امکان هم شته. يو څو بېلګې به يې هم وړاندې کړو: د همدې ملګرو ملتونو، امريکامتحده ايالاتو او نورو په خوښه او فشار د بن ناعادلانه غونډه جوړه شوه او اساسي واک يې نظار شورا ته وسپاره، له يوې ولسوالۍ نه شپږ تنه وزيران شول. بيا يې د لويې جرګې لپاره ځانګړې ۲۱ کسيز کمېسيون جوړ کړ چې په هغه کې يې ۱۳ پښتون مېشتي ولايتونه له استازيتوبه محروم کړل، خو له يو ولايت (پروان) څخه يې دريېو تنو ته په کې غړيتوب ورکړ. همدې کميسيون بيا د بدخشان ولايت ۱۳ ولسوالۍ ۲۸ او د پنجشېر يوه ولسوالۍ څلورو ولسواليو ته پورته کړې او د تنظيمواکۍ ناثبت شوي او شفاهي فرمانونه يې زموږ پر ولس تحميل کړل، له اداري واحدونو پرته يې ناپښتون مېشته سيمو په تېره بيا تاجک مېشته سيمو ته د څوکيو شمېر زيات او د پښتون مېشتو سيمو هغه کم کړ، په انتصابي غړو کې يې هم ډېرې ډنډۍ ووهلې او څه چې يې خوښه وه، هغه يې وکړل. دا ټولې هڅېددې لپاره وې چې په بېړنۍ لويه جرګه کې د پښتنو شمېر راکم کړي او دوی په راتلونکي کې هم ځانته يو حقوقي بنسټ جوړ کړي او د دوی په اند که اينده کې نورې لويې جرګې جوړېږي د همدې معيار له مخې بايد جوړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، ځکه چې دا جرګه خو د ملګرو ملتونو تر قانوني چتر لاندې جوړه شوې ده. خو نظار شورا له دې ترکیب سره سره بیا هم په لویې جرګې کې سترګې خوږې نه شوې او د وېرې احساس یې وکړ، له خپلو بهرنیو پلویانو سره یې مزې وځغلول، خپل خوښې کابینه یې جوړه کړه او جرګې ته یې هم هېڅ وړاندې نه کړه. له دې بیان څخه مې مقصد دا و چې دغه بې انصافي چا وغندله او چا یې مخه ونیوله؟ ایا نړۍ نه پوهېږي چې په اوسني وخت کې واک له ملت سره دی او که یوې ولسوالۍ ته سپارل شوی؟ واک له ولس سره دی که له ټوپک او ټوپکیانو سره؟ هر کله چې څوک دې پوښتنو ته ځیر شي بیا پوهېږي چې راتلونکې سرشمېرنه به څرنګه وي؟

۲- په پیل کې داسې هیله کېده، چې ملګري ملتونه به د بن د پرېکړې پر اساس د سرشمېرنې لپاره یو ځانګړی کمېسیون جوړوي. خو اوس داسې څرګنده شوه چې دا کار یوازې د احصایې مرکزي ادارې ته سپارل شوی، چې اوس د نظار شورا تر واک لاندې ده، بهرنۍ سرچینې به له دوی سره یوازې مالي مرسته کوي. که چېرې دا اداره د واکمن ګروپ تر سیوري لاندې خپل کار ته دوام ورکړي، نو پوره باور دی چې په افغانستان کې به د قومونو د نفوس شمېرنې په برخه کې داسې درغلي رامنځته شي، چې نه یوازې افغانان، بلکې نړۍ به هم ورته حیرانه شي.

۳- دا خبره هم څرګنده نه ده، چې دوی په سرشمېرنه کې د ختمې (نسل) او ژبې ترمنځ توپیر کوي او که نه هر چا چې دري خبرې وکړې، هغه تاجک او هر چا چې پښتو خبرې وکړې، هغه پښتون

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګڼي، که ژبه د قوميت معيار وګڼل شي، نو په افغانستان کې ډېر هغه قومونه يا د هغو يوه برخه چې خپله ژبه يې هېره کړې او بله يې خپله کړې، خپل قوميت له لاسه ورکوي، که ژبه معيار وګڼل شي نو هزاره ګان هم بايد په تاجکو ورګډ شي، خو واقعيت دادی چې هزاره ځان ته قوم دی او تاجک ځان ته، په هرات ښار کې يو زيات شمېر پښتنو قبيلو خپله ژبه هېره کړې، خو دغه دا مانا نه لري چې تاجکان شوي، مانا دا چې هر دري ژبی تاجک نه دی او هر پښتو ژبی پښتون نه دی، دې ټکي ته بايد په راتلونکې سرشمېرنه کې خاصه پاملرنه وشي.

۴- په افغانستان کې ځينې نور داسې قومونه شته چې د سياسي امتياز او فشار له امله کېدی شي، خپل قومي هويت پټ کړي او واکمن ګروپ يې د خپل قوم په شمېر کې حساب کړي، د دې درغلۍ احتمال ډېر زيات دی. ښه به وي چې يوه بېلګه يې وړاندې کړو. په ننګرهار او لغمان کې د ياد وړ شمېر پشه يان اوسي، دوی ځانګړی قوم دی او ځانګړې ژبه لري، څرنګه چې د پښتنو په منځ کې اوسي نو دويمه ژبه يې پښتو ده. خو په اوسني وخت کې د دوی يو څو تنه قوماندانان له نظار شورا سره اړيکي لري او د هغوی له خوا ورته ويل شوي چې تاسو خو اصلاً تاجکان ياستئ او يو نيم ته خو يې چې تذکره ورکړې، نو قوم يې ورته تاجک ليکلی دی. دغه ډول سياسي، اقتصادي، امتيازونه او فشارونه او قومي درغلۍ د يوه قوم د هويت د ختمولو لپاره يوه هڅه ده او په راتلونکې سرشمېرنه کې د دې ډول هڅو احتمال خورا زيات دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- ډېرې پښتون مېشته سيمې د غرو او درو په لمنو او سختو ځايونو کې پرتې دي، چې تګ ورته خورا زيات لګښت او ستړيا غواړي، کـه چېرې د سرشمېرنې غـړي ملـي اشـخاص نـه وي، نـو کېدی شي چې ډېرو سيمو تـه د اقليمـي، ترانسپورتي، امنيتـي او نورو ستونزو له امله هېڅ لاړ نه شي او کـه همدا لاملونـه پلمـه کـړي، کېدی شي ډېرې دا ډول سيمې بېخي له ياده وايستل شي او يـا يې هم شمېر د اټکل له مخې ډېر کم وښودل شي.

۶- د اټکـل او ځينـو سرشـمېرنو لـه مخـې پـه افغانسـتان کـې د کوچيانو شمېر دوه مليونه تنه شاوخوا اټکل شوی دی، څرنګه چې دوی دايماً په سفر کې وي، نو شمېرنه يې ګران کـار دی او زيـات لګښت غواړي، کېدی شي د سرشمېرنې مسـوولين د دوی پـه بـاب هم همغه پورتنۍ پلمه تکرار کړي، نو دلتـه يـې د حل ښه لاره داده چـې د کوچيـانو د شـمېرنې لپـاره خپلـه لـه کوچيـانو څخـه يـو کميسيون جوړ شي او دا دنده هغوی ته وسپارل شي.

۷- پـه ځينـو پښـتون مېشـتو سيمو کې دا دود اوس هـم حـاکم دی چې د خپلو ښځو نومونه چاته نه ښيي او دا سخت شرم ګڼل کېږي دا او دې ته ورته د نورو کلتوري ستونزو د حل لپاره ښه داده چې د سرشمېرنې په غړو کې د هرې سيمې خلک شامل وي، که چېرې پـه ځينو سيمو کې د ښځو سرشمېرنه ممکنه نه وي، نـو د نارينـه وو لـه شمېر سره دې مساوي او يـا هـم تـر هغـو يـو دوه فيصـده زياتـه څکـه اټکل شي چې د جګړې په کلونو کې د ښځو پـه پرتلـه د نارينـه وو د تلفاتو شمېر زيات و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸- په مجموعي ډول ډېره د اندېښنې خبره داده چې د سرشمېرنې د غړو (مامورينو) په ټاکنه کې به قومي انډول او تناسب ساتل کېږي که نه؟ که چېرې د مامورينو په استخدام کې دې اصل ته پاملرنه وشوه، نو بيا هم کېدی شي، تر ډېره حده د درغليو مخه ونيول شي او که دا ترکيب هم د کابل د اوسنۍ ادارې د ترکيب په شان وي، نو بيا يې نتيجه هم همداسې يوه اړخيزه بوله.

بله ډېره د اندېښنې خبره داده چې که په افغانستان کې دقيقه سرشمېرنه ونه شي او د ټول ملت قناعت پرې حاصل نه شي، نو افغانستان به په داخل کې له نوي حقوقي بحران سره مخامخ شي. هغه چا چې د درغلۍ له لارې خپل شمېر زيات ښودلی هغوی به ملګري ملتونه او نړيواله ټولنه د خپل حقوقي سند په توګه ميدان ته وړاندې کوي، چې دا سرشمېرنه خو هغوی کړې، دا څنګه نه منې؟ او که هغه څوک چې قصداً زيانمن شوي او شمېر يې راکم شوی دی، هغوی به وايي چې ملګرو ملتونو او نورو بهرنيانو خو تاسو ته د خپلو سياسي ګټو د خوندي کولو لپاره په هره مرحله کې تر حده زيات امتيازونه درکړي وو، نو دا خو نه ستاسو حقوق وو او نه درسره ملت منله، چې يوې ولسوالۍ ته دې په لنډمهاله او منځمهاله اداره کې تر شپږو زيات وزارتونه ورکړل شي او پر پاتې حکومت دې هم خېټه واچوي. همدا بحثونه او جنجالونه به تر ډېره روان وي او کېدی شي خبره جنګ جګړو ته هم ووځي، يانې له سرشمېرنې به سربښندنې جوړې شي. نو د حل ښه لاره يې داده چې سرشمېرنه دې د ملګرو ملتونو تر مستقيمې لارښوونې لاندې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

رښتيني، خپلواک او څانګړي کميسيون له لارې تر سره شي، د کميسيون غړي او نور مامورين بايد د دولت غړي او مامورين نه وي او نه په کوم سياسي تنظيم پورې تړاو ولري، د هر ولايت او ولسوالۍ وګړي دې په کې شامل وي، ملګري ملتونه دې هم هڅه وکړي چې په ټولو ممکنو وسيلو د اوسني حکومت او په تېره بيا د نظار شورا د لاسوهنو مخه ونيسي او په رښتيا دې هم د سرشمېرنې لپاره يو ازاد او ناپېيلی چاپېريال رامنځته کړي او که داسې نه وي، نو له هغه خيره چې زموږ ملت ته شر جوړېږي، زموږ ملت هغه خير نه غواړي، هېڅ سرشمېرنه دې نه کېږي، دا کار دې يو نورمال حکومت ته وځنډول شي او دې ته دې بېلې شوې پيسې اوس د سړکونو او روغتونونو پر جوړولو ولګول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایله جاري جنرالان او مارشالان

دا لیکنه هغه مهال شوې وه چې په افغانستان کې د ملي پوځ او پولیسو یوه منظمه قطعه هم نه وه، خو تنظیمي جنرالان تر شمېره وتي وو او تـر عسکرو د جنرالانو شمېر زیات و. دا لیکنه هـم پـه هیلـه مجلـه کـې خوندي شوې ده.

موږ هم عجیبه خلک یو، کله ځوکۍ لرو، خو سړي ورتـه نه لـرو، کله بیا سړي لرو خو ځوکۍ ورته نه لرو، کله بیا داسې هم وي، چې د یو مقام لپاره دوه درې کسه په رسمیاتو کې درج وي، خو عملي کفایت په یو کې هم نه وي، کله بیا داسې وي چې رتبې او نومونه یـې غـټ وي، خـو کارونـه یـې واړه وي، کلـه بیـا داسـې وي چـې تحصیل کړي اشخاص مو په بازار کې کراچۍ چلوي، خو د بازار او کوڅې خلک پر مقامونو ناست وي، کله خو بیا داسې هم وي، چې د حکومت د مشر تخت مو یو ځای وي او بخت یې بل ځای وي، د پاچاهۍ تخت یې په مرکز کې پاتې وي، خو پاچا پـه کلیـو او غرو رغو کې سرګردانه ګرځي، کله پاچا بهرنیان دعوت کړي او ولس یې مخالفت تـه راپورتـه شي، خو کله کله بیا د پاچا لـه لاسـه ولس دومره په تنګ شي، چې بهرنیانو ته زړه ښه کړي، چې بهرنیان مداخله وکړي او دده له غضبه یې خلاص کړي، کله بیا پرچمیان، ملحدین او نور روسان دعوت کړي او مجاهدین یې په مقابل کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راپاڅېږي ، کله کله بيا مجاهدين د روس لمن ونيسي او د تېرو جګړو ببنـنه ترې وغواړي او خپل ملاتړ ته يې راوبولي، کله کله بيا په يو کار کې د کار کوونکو تر شمېره کار فرمايان ډېر شي او کله کله هم په هېواد کې د عسکرو پر ځای جنرالان .

کله کله پر ښځو داسې ناتار راشي، چې له نارينه و سون نه شي کولای او کله کله د بيا د ښځو د ژبو تنستې خلاصې شي او نارينه داسې سپک کړي لکه د باد ښکه، خو لنډه دا چې کله داسې کېږي او کله هسې، په همدې کله داسې او کله هسې کې زمونږ هېواد او ولس هر څه بايلول.

اوس يو ځل بيا د همداسې ريشخنديو، تراژېديو او کميډيو وخت راغلی دی، (تراژيدي- کميډي) ورته ځکه وايو چې داسې مسئله به وګورې چې له ډېره قهره به دې ورته خندا راشي، اصلاً خو به غم وي، خو تا به داسې کړي، چې له ډېره قهره او تاوه به دې په خنداکړي، لکه حميد بابا چې د هغو سرو کړو پسونو د سرونو په باب چې پر کراچۍ ايښي اوپه اور سوي وي، سپين شوي او سپين غاښونه يې له ورايه خلکو ته ښکاري او هرڅوک داسې فکر کوي، چې ماته خاندي، خو هغوی د اور په لمبو کړېدلي وي، اور له هغو هر څه اخيستي وي او هغه له ډېره تاوه خاندي، شاعر دغه حساس نزاکت ته متوجه شوی، نو ځکه خو يې ويلي دي:

لکه سر د پسه په اور غاښونه سپين کا

هسې مالره له غمه خندا راغله

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو موږ چې اوس هم د خپل سوي لوي هېواد او ولس حالت ته ګورو او په تېره بیا د هغو د سیاسي لوبغاړو او لوبو ننداړو او ریشخندیو ته ګورو، نو موږ ته هم له ډېره غمه خندا راشي.

وګورئ ټول پوځ مو تالاشو، ټانکونه، موټرې او وسایل یې کباړ او پر ګاونډیو هېوادونو وپلورل شول، پوځیان او عسکر ټول وپاشل شول، لس کاله کېږي چې هېڅوک هم د عسکری د مکلفیت پر اساس عسکری ته نه دي جلب شوي، یو منظم روزنیز پوځي مرکز مو فعال نه دی، د ظابطانو او وړو ظابطانو د روزنې مرکز نه شته، خو د جنرالانو د روزنې مرکز فعال دی، څو ورځې د مخه یو چا کیسه کوله چې په کورینو چارو وزارت کې عسکر نه شته، ټول صاحب منصبان دي او هغه هم لوړ رتبه صاحب منصبان، نوکومه شعبه کې چې چای په کار شي، د شعبې مشر پر بل مادون امر وکړي، «جنرال صاحب یک ګیلاس چای خو بیار» مانا دا چې د افغانستان جنرالان دومره بې ارزښته او دومره ډېر شول، چې اوس د شعبې د پیاده کار ورځنې اخیستل کېږي.

دا هغه مېړني ملت ته یوسپکاوی دی، چې د یوې پېړۍ په لر او بر کې یې دوه نړیوالې امپراتورۍ ړنګې کړې، د جنرالانو په مسئله کې لابله کمیډي دا ده چې دا اکثر جنرال صاحبان زیاتره د یوې سیمې او ان زیاتره د یوې ولسوالۍ دي، علت یې دا دی چې نور مشران او جنرالان یې د خپلو سیمو دي،هغوی بیا تردې هم وړاندې لاړل، چا ډګر جنرال او چا ځانته د ستر جنرال رتبې ورکړې، ښاغلي محمد قسیم فهیم چې اصلاً د کابل د ابو حنیفه مدرسې زده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوونکی و او هغه هم تري نیمګړې پاتې ده، ځاتته له مسلکي معیار(!) سره سم د (مارشال) رتبه ورکړه، نو همدلته ده چې سړي ته هغه د شاعر خبره را یادېږي (هسې ما لره له غمه خندا راغله). دا د ټولې نړۍ په عسکري تاریخ کې یوازینی استثنایي کیس دی، نو اوس دې خپله فهیم صیب، زموږ د ولس وګړي او هر نړیوال یو ځل د څو شېبو لپاره فکر وکړي او د خپل ضمیر په هنداره کې دې وګوري، په هغه هېواد کې چې اوس له څو تنظیمي عسکرو پرته هېڅ اردو نه لري او هر څه دې متلاشي وي، هلته د مارشال رتبې ته څه اړتیا شته؟ که په ټول هېواد کې له یو منظم عسکري کنډک نه نیولې تر یوې قول اردو پورې چې لږ تر لږه د مرحوم داود خان د وخت په معیارونو برابر وي، یوه پوځي قطعه موجوده وای نو بیا به هم سړی وواېي چې سل په لالي پور دي دا یوه هم د همده مبارک، خو چې په ټول ملک کې یوه منظمه پوځي قطعه موجود نه وي،نو دا ستر جنرالي او مارشالي څه مانا؟

خو که چېرې دا ستر جنرال او مارشال صیب واقعاً د خپلو دې رتبو مستحق وي، نو لږ تر لږه، خو دې په کابل کې سم امنیت ټینګ کړي، د ملګرو ملتواوبهرنیانو دومره سترو پوځونو ته څه اړتیا ده، خو دا ستر حقیقت باید زموږ اوسني جنرالان او مارشالان د زهرو د یو ګوټ په څېر له ستوني تېر کړي، چې که نن هم د ملګرو ملتو او امریکا متحده ایالاتو پوځونه له کابله ووتل، نو نه به دا پوځي رتبې وې اونه به دا چرچې او نه به دا پوځیان وي، نه به مارشالان، نه به دا ناصر خان وي نه به یې دا سره سره اوښان ، دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحبان کېدی شي چې بېرته خپل مکان او ورته زمان ته لاړ شي، چې له کومه ځایه راوستل شوي دي، خو مخکې تر دې چې اوسني واکمن بېرته پر خپل پخواني برخلیک اخته شي، ښه به وي چې د شکرانې لمونځ اداکړي او خپل رب ته سر ټیټ کړي او خپلې تېرې تجربې تکرار نه کړي اوکه نه کېدی شي یو ځل بیا پر هماغه تېر برخلیک اخته شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوک د اساسي پوستونولپاره وړ دي؟

دا ليکنه ما د بېړنۍ لويې جرګې د جوړېدو په درشل يانې دې جرګې تـه د انتخاباتو په بهير کې کړې وه او هغه وخت چې زه په جلال اباد کې د همـدې جرګې لپاره په ختيزو ولايتونو کې د انتخاباتو د کميسـيون مسـئول وم، نـو دا ليکنه مې په هغې جريده ((جرګه)) کې چې د همدې دفتر له خوا پـه موقـت ډول خپرېده، چاپ کړه، خو څرنګه چې هغه وخت دې دفتر د ملګرو ملتونـو د مرستو ځانګړي دفتر يوناما (UNAMA) سره په ګډه کـار کـاوه او د هغوی له خوا ددې دفتر سياسي او اقتصادي ملاتړ کېده، نو ځکه خو په جلال اباد کې د يوناما د دفتر مشر بناغلي کاوون کاکړ ددې چـاپ شـوې جريـدې وېش مناسب ونه باله، همغه و چې دا جريده ونه وېشل شوه، تر يو څه بدلانه وروسته بيا دا ليکنه د هيلې مجلې د ۱۳۸۰ل کال په (٦) ګڼه کې چاپ شوه، دا دی دلته دا ليکنه يو ځل بيا خپروو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټاکل شوې ده د غبرګولي پر ۲۰ نېټه په هېواد کې ببړنۍ لویه جرګه جوړه شي. د ملي مشرتابه، د مهمو وزارتونو د وزیرانو ټاکل د لویې جرګې اساسي دنده ګڼل شوې ده، داسې برېښي چې د ملي مشرتابه د ټاکنې مسئله ځکه دومره سخته نه برېښي چې کېدی شي پرکوم معتدل شخص موافقه وشي، خو غټه مسئله او ستونزه د مهمو وزارتونو ده، ځکه که ددولت مشر یو معتدل شخص وي او مهم وزارتونه دیوې سیمې، یوې ولسوالۍ او یا هم د یوه ځانګړي تنظیم لاس ته ورشي، نو بیا خو هرڅه چې همدا خلك او ډله وغواړي همغه به کېږي، لکه دې تېرې تجربې چې وښودله، له وزارتونو پرته د صدارت د څوکۍ برخلیك هم معلوم نه دی، چې انتقالي دوره کې به صدراعظم څوك وي او که نه؟ خو که د صدارت څوکۍ نه وي بیا به هم د وزارتونو پر سر سخته لانجه روانه وي. په اوسنۍ اداره کې چې کومې ډلې سره اساسي واك دی، دوی به په اسانۍ دې ته حاضر نه شي چې واك پرېږدي، نو د حل لاره څه ده؟ د حل یوه لاره داده چې په لویه جرګه کې باید اول پر اصولو او معیارونو توافق وشي. د ساري په توګه د هر وزارت لپاره دې مسلکي اشخاص غوره شي، هېڅ ولسوالۍ ته دې دوه وزارتونه نه ورکول کېږي، د چا چې په تېرو وختونو کې سیاسي، بشري او اخلاقي ریکارډ خراب وي، هغه دې په هېڅ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وجه د لوړو پوستونو لپاره نه انتخابېږي، ددې لپاره چې بيا تنظيمي جګړې پيل نه شي، ښه به دا وي چې د مهمو وزارتونو لپاره لکه دفاع، کورنيو، بهرنيو چارو او ماليې وزارتونو لپاره ناپېيلي، مسلکي اشخاص د وزيرانو په توګه وټاکل شي، نه تنظيمي او نه ګوندي اشخاص، خو که چېرې بيا هم د واک انحصار ديوې سياسي ډلې په لاس کې پاتې شي او نور ملت ورڅخه محروم شي، نو د دايمي سولې د ټينګښت لپاره به هيلې ډېرې کمې وي، په هره ټولنه کې تر انتخاباتو د مخه يو څه اټکلونه هم وي، نو د اوسنۍ بېړنۍ لويې جرګې د نتيجو په برخه کې هم ځينې اټکلونه شته، کېدی شي د هغو څرنګوالی په لاندې ډول په ګوته کړو:

لومړی اټکل:

اعليحضرت محمدظاهرشاه مشر، حامد کرزی صدراعظم، فهيم د دفاع وزير، يونس قانوني د کورنيو چارو وزير. نتيجه (منفي) علت يې دادی چې پخوانی پاچا د خپل عمر له کبله په ډېرو اداري کارونو کې دمداخلې جوګه نه دی، پاتې شو د کرزي صيب، فهيم او قانوني صيب خبره دا به د اوسنۍ لنډمهالې ادارې مترادف وي، ځکه چې دوه مهم اساسي پوستونه به يوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسوالۍ ته اختصاص شوي وي، څه چې دوی غواړي کرزی صیب به یې ورسره لکه د اوس په شان مني.

دویم اټکل:

کرزی صیب د دولت مشر، قانوني صدراعظم، فهیم صیب د دفاع وزیر او نور..

په دې ډول هم نتیجه منفي ده، ځکه صدراعظم به له خپل اجرائیوي ځواك نه د خپل سیاسي دریځ لپاره زیاته ګټه پورته کوي او پوځ به یې هم په لاس کې وي او نور وزارتونه هم، ددولت د مشر رول به سمبولیك وي.

دریم اټکل:

کرزی صیب ددولت مشر، فهیم ددفاع وزیر، یونس قانوني دکرزي مرستیال بیا هم نتیجه منفي ده، ځکه چې په اتلسو میاشتو کې به په دفاع وزارت کې دیوې سیمې او یوې ژبې له ویونکو پرته بل هیڅوك هم د کار زمینه برابره نه وي او پر ټول حکومت به ددوی د زور منطق خپور وي او ددې کسانو بیا لرې کول به د ډېرو وینو تویولو قرباني غواړي.

څلورم اټکل:

کرزی صیب ددولت مشر، یو مرستیال یې هزاره (تحصیل کړی مسلکي)، یو تاجك (تحصیل کړی) یو پښتون تحصیل کړی او یو هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازبك تحصیل کړي. ددفاع، کورنیو چارو، باندنیو چارو او مالیې وزارتونه ناپښیلو مسلکي کسانو ته او که ځینې نور وزارتونه د اوسني اداري ځینو نورو مسلکي وزیرانو ته هم ورکړل شي نتیجه به یې منفي نه وي، علت به یې دا وي چې د واك انحصار به له یوې ولسوالۍ څخه ټول ولس ته منتقل شي. ځینو ته کېدی شي پوښتنه پیدا شي چې که کرزی صیب ددولت مشر شي نو بیا یې پښتون مرستیال ته اړتیا څه ده؟ دلته باید دا خبره په ډاګه شي چې ښاغلي کرزي په خپله شپږمیاشتنۍ موده کې دا وښودله چې له ده سره د پښتون او ناپښتون خبره مطرح نه ده، دی لا ان تر دې حده هم مخکې لاړ چې واکمن اقلیت ګروپ ته یې د اکثریت د ګټو او حقوقو د درناوي او خوندي کولو ګیله او یادونه هم ونه کړه. کرزي صیب دا خبره په زبات ورسوله چې ده ته د افغانستان ټول قومونه یو شان دي او ان پر لړه کیو یې ډېره لورېینه وکړه، خو د اقلیتونو د حقوقو واکمنو مدعیانو د تعصب د جام جوش لا تراوسه ناست نه دی اوس هم میم زرما ټوله زما غواړي، ددې خبرې ثبوت تېر شپږ میاشتنی حکومت او په هغې کې دیوې ډلې او یوې ولسوالۍ ترحده زیات حاکمیت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((لوخې د خپل قام بد غوښتل سر يې په اوبو کې وچ شو))

> دا ليکنه مې د لنډمهالې ادارې پرمهال کړې وه او بيا همغه وخت په ګوربت مجله کې چاپ شوه.

زموږ د هېواد تېرو ۲۳ کلنو خونړيو او جنجاليزو پېښو دا ثابته کړه چې نه پر بهرنيو پرديو او نه هم پر کورنيو پرديو او غليمانو باور شته.

د نورمحمد تره کي، حفيظ الله امين، ببرک کارمل او ډاکټر نجيب الله سياسي تېروتنو، ښويېدنو او جنايتونو، له پرديو سره د انډيوالۍ او بيا د هغو د ناوړه انجام، پخې تجربې پرېښې دي.

د يو شمېر جهادي- نيمه جهادي، الحادي او نيمه الحادي شخصيتونو د مسخه کېدنې تجربې هم زموږ مخې ته پرتې دي، د طالبانو د افراطي حرکت نتيجه هغه وروستۍ پخه تجربه ده چې د افغانستان د سياسي بهير د تجربو جام يې تر مورګو ډک کړ. خو ددې ټولو تجربو له منځه يوه بله پخه تجربه هم ترلاسه شوه، چې هغه په هېواد کې په اکثريت او اقليت پورې د تړليو مشرانو سياسي شخصيت او عملي چلند و. هغو سياستوالو چې د سرې، شنې او سپينې ايډيالوژۍ تر اورنيو ګوزارونو لاندې يې خپل ملي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هویت او ملي ارمانونه وسېځل او ملي پولې يې رنګې کړې، نن په خپل هېواد کې ځای نه لري او له عامې کرکې سره مخامخ دي. هغو سياستوالو چې له قومونو يې د خپل سياسي شخصيت د تبارز لپاره مورچلونه جوړ کړي وو، که د عام ملت په ذهن کې د کرکې وړ شول، خو په خپل قوم او قبيله کې يې ځان ته د منښت او ګرانښت ځای پيدا کړ او په اصطلاح هوجره او هديره يې معلومه شوه. خو هغه سياستوال چې ملي او قومي بېس او بنسټ يې نه درلود او د صداقت د نشتوالي له کبله يې ايډيولوژيکي مبارزه برياله نه شوه، نو په ولس او نړۍ کې يې د پښې ايښودلو ځای ورک شو.

د هېواد د اوسنۍ لنډ مهالې ادارې مشر ښاغلی حامدکرزی د هېواد په اوسنيو حساسو شرايطو کې له همدغسې پخو تجربو څخه تېرېږي، راتلونکې څو مياشتې به دا معلوموي، چې دی هم پخوانۍ پخې تجربې تکراروي او که نه په هېواد کې د اکثريت او اقليت د متناسبې تساوۍ لپاره کار کوي؟ د څو تېرو اوونيو له دولتي چار چلند څخه خو داسې ښکاري چې ښاغلی حامدکرزی خو يا هسې خپلې شپې تېروي او په اصطلاح د نظار شورا ارادې ته يې ځان تسليم کړی او يا هم فرصت ته ګوري او له تدبير نه کار اخلي.

ښاغلي کرزي ته به بايد دا حقيقت ښه په ښکاره په زبات رسېدلی وي چې که دی (پښتون) نه وای نو شايد هېڅکله هم په دغسې بحراني شرايطو کې د دولت د مشر په توګه نه وای ټاکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی. نړیوالو د دې حقیقت جام پر سر راواړاوه چې په افغانستان کې له پښتنو پرته څوک د دولت مشري نه شي کولای، د دې هېواد د سیاسي ثبات لپاره همدا یوه ښه کره نسخه او کیلي ده چې د دولت مشر باید پښتون وي. نو ښاغلي کرزي صیب ته چې د هېواد د یوه اکثریت د استازولۍ په هیله دا ستر مسوولیت ورکړ شوی، له همدې امله ورته هم باید ده دې چې هغه په ښه وجه ترسره کړي. اوس ټول ملت وینې دی، څوک پر چا باندې د لعل پر ځای کوټې لعل نه شي تېرولای، د کرزي صیب مشري باید په دې مانا نه وي چې د دولت رئیس دې یوازې پښتون وي او نور میم زر ما ټول د ستمیانو او که په غوځ ډول وویل شي ټوله د یوې ډلې. د معاصر افغانستان په دې دوه نیم سوه کلن تاریخ کې هېڅکله هم داسې نه دي تېر شوي، چې اهلیت، مسلکي وړتیا او شخصیت له په پام کې نیولو پرته دې د هېواد درې او په حقیقت کې پنځه، شپږ، اووه او یا اته مهم وزارتونه دې د یوې ولسوالۍ وګړو ته ورحواله شوي وي او هغوی دې بیا له مسلکي معیارونو پرته په ډېره سپین سترګۍ د خپل کلي، سیمې، ژبې او قوم هر کس او ناکس ته د هغه تر استعداد او لیاقت پورته څوکۍ ورکړې وي. له بده مرغه چې نن نظار شورا په همداسې یوه دریځ کې ده او دا لوبه یې روانه کړې ده.

که موږ دولتي څوکۍ د افغانستان او د افغانیت په دایره کې وڅېړو، بیا خو نو دا مهمه نه ده چې شمالیوال ته زیاتې څوکۍ ورکړل شوې که جنوبیوال او ختیزوال ته، خو په دې شرط چې دې څوکیوالو سره د ټول ملت غم او ټول هېواد خبره مطرح وي؛ د قوم،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبې او سیمې خبره ورته وړاندې نه وي. خو اوس دا حقیقت ټولو ته معلوم دی چې ستمیانو، نظار شورا او د اقلیتونو د حقوقو ټولو مدعیانو ته د ټول افغانستان او ټول ملت د ګټو په انډول خپلې ځانې، ژبنۍ، سیمه ییزې او قومي ګټې ډېرې د پام وړ دي، ځینې داسې ډلې او کسان هم شته چې ان د افغانستان له تصور او شتوالي سره هم مخالف دي، له اکثریت سره کینه خو لا پر ځای پرېږده، خو که اوس هم ځوک دا واقعیت نه مني، ـ نو دوی به د چا خبره د فیل په غوږ کې ویده وي.

موږ دا نه وایو چې کرزی صیب دې پر ټولو لویو پوستونو پښتانه مقرر کړي او نور قومونه دې له دولتي ځوکیو بې برخې کړي. کرزی صیب اوس د ټولو افغانانو مشر دی، نه د یو قوم. ده ته لاژمه ده چې د ټولو قومونو د شمېر د تناسب له مخې په دولت کې د هغوی متناسبه مساوي برخه د اهلیت، مسلک او شخصیت په پام کې نیولو سره تضمین کړي. د دې خبرې سپینول هم په کار دي چې ځینې ځان غرضي کسان کله کله وایي چې «د افغانستان د ټولو قومونو حقوق سره برابر دي(!)» د دې جملې ظاهري مانا تساوي، خو اصلي مانا یې ناتساوي ده. ځکه که د ټولو قومونو حقوق مساوي وي، نو د افغانستان تاجکان په تېره بیا پنجشېریان حاضر دي چې د لغمان او ننګرهار له شاړو (پشه یانو) سره برابر حقوق واخلي او خپلې ځوکۍ ورسره ووېشي؟ ایا هزاره ګان حاضر دي چې د افغانستان له هندوانو سره برابر حقوق واخلي؟ هېڅکله حاضر نه دي. د دې جملې بڼه باید داسې واړول شي: (ټول افغانان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره برابر او مساوي حقوق لري). ځکه چې هر افغان که هغه پښتون وي که هزاره وي، تاجک وي که ازبک، پشه يي وي که نورستانی او که نور د قانون پر وړاندې يو شان حقوق لري او د قومونو حقوق بايد د هغو د شمېر د انډول له مخې ورکړل شي، د ډېرو ډېر د لږو لږ، نه د قومونو د نومونو له مخې، په دې ډول به اصلي فردي تساوي رامنځته شي.

اوسنی حکومت او په تېره بيا کرزي صيب ته په کار دي چې د اوسني حکومت تقرر د مسلکي معيارونو له مخې وکړي، نه د قومي معيارونو له مخې، خو که چېرې زموږ د اقليتونو د حقوقو يوشمېر مدعيان د قومونو خبره مطرح کوي، چې په ټوله نړۍ کې تراوسه دا کار نه دی شوی، نو بيا خو بايد د قومونو د شمېر تناسب په پام کې ونيول شي. خو که په واقعيت کې د قوم، ژبې او سيمې شمېر په پام کې ونيول شي نو بيا خو د نظار شورا ټاټوبي ته يو وزارت هم نه رسېږي.

د کرزي صيب او نورو ټولو هغو مشرانو او هېوادوالو چې د لويې جرګې ملاتړ کوي، دې خبرې ته هم بايد پام وي، چې که په اوسنۍ شپږ مياشتنۍ دوره کې يو ځل افغان ضد کسانو په دولت کې ځای ونيو او دا ويروس يو ځل په دولتي ادارو کې خور شو، نو دوی په اسانۍ سره کولای شي د لويې جرګې د جوړېدو بهير ټکنی کړي او يا پر لويې جرګې هم خپلې غوښتنې ومني. که هغه وخت د لويې جرګې د برخوالو پرېکړه پر دوی فشار راوړي، نو بيا هم کېدی شي خبره خونړيو جګړو ته ووځي، ځکه چې دوی مخکې هم د قدرت د انحصار لپاره خونړۍ جګړې کړې وې او هر ډول سياسي او اخلاقي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېشرمۍ ته هم حاضر دي. اوس هم هغو خلکو سره واک دی چې دوی نه يوازې د لويې جرگې له ماهيت، بلکې د هغې له نامه سره هم حساسيت لري.

تر ټولو بده پېښه دا وشوه چې اوس وخت کې جنگي جنايتکاران د «بن» د تړون تر پردې لاندې د خپلو ناوړه ارمانونو د بري په لټه کې دي.

په هر حال که کرزي صيب او نور مخور ملي شخصيتونه په اوسنۍ اداره کې، ددې افغان ضد او هېواد ضد ويروس (ستميت) مخه ونه نيسي، نو دوی به هم د تاريخ له سخت او نوم بدي چېلنج سره مخامخ شي، د ځينو په نظر خدای مه کړه د کرزي صيب رول به هماغه د غفورزي صاحب په شان وي، چې د پروفيسور رباني په دولت کې د هغه شخصي صدراعظم و او انجام به يې هم د هغه په شان وي، ځکه چې د کرزي صيب په اوسنۍ اداره کې يو لوړ پوړي ستمي نظار شورايي واکمن له يو چا سره په خصوصي خبرو کې ويلي وو: «چه کرزی باشد چه غفورزی». افغانان بايد خپلو ملي گټو ته جدي پام وکړي، له قومي، ژبنيو او سيمه ييزو تعصبونو څخه لاس واخلي. بايد په جدي توگه د واک او قدرت له انحصار څخه تېر شي، موږ بايد متوجه شو چې کار بايد اهل ته وسپارل شي. که کرزی صيب اکثريت د اقليت تر خوشالۍ قربان کړي، نو خدای مه کړه برخليک به يې د لوخو په څېر شي، چې د خپل قام سپکه يې غوښته اوسر يې په اوبو کې وچ شو. خو کرزی بايد هېڅکله ځان داسې يو بد برخليک ته تسليم نه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېړنۍ لویه جرګه:

یو څو انتقادونه او څو وړاندیزونه

دغه لیکنه ما دبېړنۍ د لویې جرګې لپاره لیکلې وه او غوښتل مې هلته یې واوروم، خو د وخت د کمي له امله ددې اورول نا ممکن شول وروسته مې بیا د هیلې مجلې د ۱۳۸۱ ل کال په (۲) ګڼه کې چاپ کړه، دا دی دلته یې یو ځل بیا د قدرمنو لوستونکو مخې ته ږدم.

د بېړنـۍ لـویې جـرګې ټولـو قـدرمنو غـړو، ښـاغلو بهرنیـو او کورنیو مېلمنـو تـه سلامونه او احترامونـه! غـواړم پـه لنډیز سره د

ځینو مهمو مسئلو په باب خپل نظر څرګند کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ـ د بن تړون:

سره له دې چې د بن تړون عادلانه نه و او د واك اساسي كلي يې ديوې جنګي سياسي ډلې په لاس كې وركړه، خو مثبت يې ځكه بللاى شو، چې د افغانستان د راتلونكي حكومت لپاره يې يوه اډانه او يو اسكليټ جوړ كړل.

۲ـ لنډمهاله اداره:

الف – بهرنى سياست: دښاغلي حامد كرزي په مشرۍ لنډمهاله اداره په خپل بهرني سياست كې تر زياته حده بريمنه وه، د نړۍ د زياتو هېوادونو پام افغانستان ته راواوښت او دوه اړخيز ديپلوماتيك اړيكي ټينګ شول. ښاغلى كرزى يو نړيوال شخصيت او وتلې نړيواله څېره شوه او له ګڼو هېوادونو څخه د افغانستان د بيارغونې لپاره د ملياردونو ډالرو ژمنه واخيستل شوه.

ب – كورنى سياست: هرڅومره چې لنډمهاله اداره په نړيوال ډګر كې ځلېدلې، همدومره په كورني ډګر كې پيكه شوې او ديوې مشخصې جنګي سياسي ډلې د انحصاري او افراطي واك له امله د عام ولس د كركې وړ ګرځېدلې ده، ددې ادارې ځينې غټې نيمګړتياوې دادي:

۳ – لوټ او تالان:

الف – عامه شتمنى: تر اوسه هم د جعلي پيسو چاپ روان دى، پرته له دې چې دا پيسې مركزي بانك ته راشي او ثبت شي، نېغ په نېغه يې استاد برهان الدين رباني ته خپله ونډه رسېږي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظار شورا ته خپله ونډه، ډېره د خواشینۍ او درد خبره داده چې دا هر یو بانکنوټ په یوه خصوصي او یو سریال نمبر څو څو کاپۍ چاپېږي، جګړې پرې ډېرېږي او ضمیرونه پرې رانیول کېږي. د ارقامو له مخې د اعلیحضرت محمدظاهرشاه د **۴۵**کلنۍ واکمنۍ پر مهال د ټول افغانستان لپاره (۲۷) ملیارده، د مرحوم داود خان د واکمنۍ پر مهال نږدې (**۵**۰) ملیارده، د خلق او پرچم په ټوله واکمنۍ کې (۷۰۰) ملیارده، خو د استاد رباني له واکمنۍ نه بیا تر دې دمه د یو رقم له مخې (۱۴) زره او د بل رقم له مخې (۸۱) زره ملیارده افغانۍ چاپ شوي او دا شمېر که بیا په سلو کې ضرب شي نو خبره به کوم حد ته ورسېږي؟ په کورني ډګر کې د لنډمهالې اداري تر ټولو غټه ناکامي همدا ده چې د افغانستان د جګړې یوه اساسي سرچینه یانې د جعلي پیسو د چاپ او وېش مخه یې ونه شوه نیولای.

ب – *شخصي شتمنۍ*: تر اوسه پورې په کابل ښار کې په سلګونو واړه موټر غلا شوي، چې اټکلي شمېر زرو (۱۰۰۰) موټرونو ته رسېږي. مانا دا چې هره ورځ په کابل ښار کې لږ تر لږه (۶) موټر غلا شوي دي، په دې اړه دې هغو عریضو ته مراجعه وشي چې د کورنیو چارو وزارت ته راغلي دي، له ګاډو پرته د خلکو په سلګونو کورونه هم په جبر ضبط شوي، نیول شوي او د واکمنې ډلې په لاس کې دي.

۲- امنیتي حالت: د هېواد په ګوټ ګوټ کې همغه پخواني پاټکسالاران او جنګسالاران بیا د واک پر ګدۍ ناست دي او بیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې د خپل پخواني خصلت (خپلمنځي جګړو) تکرار ننداره وړاندې کړې دی. په کابل ښار کې چې څه ناڅه امنیت ټینګ دی، هغه هم د لنډمهالې ادارې کمال نه دی، بلکې د نړیوال سوله ساتي ځواك برکت دی، خو دې سره سره بیا هم په لسګونو موټر چلوونکي وژل شوي او موټر یې وړل شوي دي، موټر خو څه کوې چې ان په الوتکه کې هم څوك په امن کې پاتې نه شول او د همدې ادارې د ملکي هوايي چلند وزیر ډاکټر عبدالرحمن یې په چړو سوری سوری کړ، خو چا یې لا تراوسه پوښتنه ونه کړه.

۳- نشراتي برخه: په کابل ښار کې اکثره خپرونې په سلو کې (**۹۵**) برخې یوازې په یوه ژبه (دري) خپرېږي، د انتقاد او ویتو حق هم یوازې د واکمنې ادارې له مشخصې ډلې سره دی. کابل راډیو ټلویزیون هم یوازې د یوې مشخص کینه ګر ګروپ په لاس کې دی، داسې نه ښکاري لکه د یو هېواد مرکزي راډیو ټلویزیون، بلکې داسې ښکاري چې د یوې ولسوالۍ او یا یوه ګروپ شخصي ټلویزیون وي.

۴- ملګرو ملتونو ولې د جنایتکارانو د تثبیت کمیسیون جوړ نه کړ؟

د بن د تړون له مخې باید د لویې جرګې د ځانګړي کمیسیون په شان د جنګي جنایتکارانو د تثبیت لپاره هم یو ځانګړی کمیسیون جوړ شوی وای، که چېرې دا کمیسیون جوړ شوی وای، نو اوس به یې د لویې جرګې لپاره هم، د لویې جرګې د کمیسیون له خوا د جوړ شوي طرزالعمل په تطبیق کې غوره رول لوبولای وای، کېدی شول د لنډمهالې ادارې یو څو وزیرانو او یو څو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تنظیم سالارانو دې لویې جرګې ته لاره نه وای پیدا کړې، ځکه چې دې کمیسیون به په افغانستان کې جنګي مجرمان تثبیت کړي وو.

۵ – **د لویې جرګې کمیسیون**: د بن د تړون له مخې دلویې جرګې د کمیسیون غړي باید بشپړ نا پېیلي او ناتنظیمي اشخاص وای، خو په خواشینۍ سره چې دې کمیسیون کې داسې تنظیمي اشخاص شته چې اوس هم تنظیمي او سمتي تمایلات لري. په کمیسیون کې د هېواد ملي او سیمه ییز ترکیب په پام کې نه دی نیول شوی، د هېواد اکثریت ته په سلو کې ۲۸ برخې ونډه ورکړل شوې ده او له ۱۳ پښتون مېشتو ولایتونو څخه یو تن استازی هم په کې نه شته، د همدې ناعادلانه ترکیب له امله د لویې جرګې مرکزي کمیسیون په ځینو ولایتونو کې د تنظیمواکۍ پرمهال زیاتو شویو ولسوالیو ته څوکۍ ورکړي او د ځینو ولایتونو ژوندۍ ولسوالۍ یې له پامه غورځولي دي، د کمیسیون دا کار د هېواد بېلابېل ولایتونه له لوی حقوقي بحران سره مخامخ کړي، وروسته تر دې چې هرڅوك واك ته رسېږي هغه به د خپل ولایت د اداري واحدونو شمېر زیاتوي او په پای کې به افغانستان په سلګونو ولسوالۍ نه، بلکې په زرګونو ولسوالۍ به ولري.

د نوي حکومت لپاره څو وړاندیزونه

۱ـ نوی حکومت او نوی کابینه باید له لنډمهالې اداري څخه چورلټ بدلون ولري، د یوې سیمې، یوې ژبې، یوه قوم، یوه تنظیم او یوې ولسوالۍ حاکمیت باید تمثیل نه کړي، بلکې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول افغان ملت د هېلو ښکارندويي بايد وکړي، که د لنډمهالې اداري ځينې وزيران په نوې کابينه کې راځي، نو بايد د مسلکي معيارونو له مخې راشي، نه د تنظيمي اړيکو له پلوه.

۲ـ څلور اساسي وزارتونه د فاع،کورنيو، بهرنيو چارو او مالیې وزارتونه بايد يو قوم، يوې سيمې او يوه ولايت ته اختصاص نه شي، يا د بېلابېلو کميسينونو او يا هم د ناپېيلو مسلکي اشخاصو له خوا اداره شي.

۳ـ هغه کسان چې په انتقالي دوره کې د وزيرانو په توګه ټاکل کېږي، په راتلونکي منتخب حکومت کې بايد لوړو مقامونو ته د بيا کانديدی حق ورڅخه واخيستل شي، چې د تېرې شپږ مياشتنۍ دورې د وزيرانو تجربې د تکرار مخه ونيول شوي.

۴ـ **راتلونکی پارلمان**: د اتلس مياشتني پارلمان لپاره چې څومره کسان ټاکل کېږي، بايد د هغوی عمومي شمېر په مساويانه ډول پر ولايتونو ووېشل شي او له همدې ټاکلو استازو څخه دې مسلکي او کارپوه اشخاص د پارلمان لپاره په انتخابي ډول غوره شي او که څو تنه د ګوتو په شمار په انتصابي ډول راځي، نو هغوی دې هم د قومي او مسلکي تناسب او معيار له مخې غوره شي، که دلويې جرګې ديوويشت کسيز کميسيون غړي غواړي د راتلونکي پارلمان غړي شي، نو د خپلو ولايتونو له ونډې څخه دې د هغو د وکيلانو له خوا په انتخابي ډول راشي. د نور هر ډول انتصاب او ويتو مخه بايد ونيول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ـ راتلونکی اساسي قانون: په راتلونکي اساسي قانون کې باید د یو قـوي مرکـزي دولـت حقیقـت او واقعیـت ثبـت شـي، هېـڅ ډول فدرالیزم او زورواکۍ ته باید اجازه ورنه کړای شي.

۶ـ بیا رغونه: په راتلونکو اتلسو میاشتو کې باید د افغانستان د بیارغونې لپاره اساسي پلان طرح شي او هغه په ملیاردونو ډالر چې نړیوالو له افغانستان سره د مرستې لپاره بېل کړي، باید ترلاسه او پر کار واچول شي. تر هرڅه دمخه ددغو څلورو اساسي برخو بیا جوړونې او رغونې ته اړتیا ده:

۱.د ټولـو لویـو لارو او ږکرونـو جـوړول: د هېـواد ټولې لـویې لارې ویجاړې شوي، که هرڅومره ژر جوړې شي، هم بـه مـو اقتصـادي ګټه ترلاسه کړې وي او هم د وخت سپما.

۲.ښوونه او روزنه او عامه روغتیا: د اتلس میاشتني حکومت دویم اساسي کار باید دا وي چې د هېواد ښوونه او روزنه عصري کړي او په کلیوالي او ښاري سیمو کې زیات ښوونځي جوړ کړي، د زیاتو ناروغیو د مخنیوي په خاطر په هېواد کې وقایي چارو ته زیاته اړتیا ده او هم د طبي پرسونل، روزنې، پالنې او د زیاتو روغتونونو جوړولو ته.

۳.کرنیـزه برخـه: افغانسـتان دښـې اب وهـوا لـه کبلـه اساساً یـو زراعتـي هېـواد دی، کـه مـوږ سل کالـه هـم متـواتر کـار وکـړو، پـه صنعت کې له نورو هېوادو سره ځان د سیالۍ جوګه کولای نه شـو، خو که دولـت یو کـال خپـل پام کرنې او مالـدارۍ تـه راواړوي، نـو نورې نړۍ ته به ډېرې غلې دانې او مېوې صادرې کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پای کې یو ځل بیا خپلې خبرې راټولوم او د راتلونکې کابینې او پارلمان د عادلانه جوړښت پر مسلې ټینګار کوم او وایم چې په راتلونکې پارلمان او کابینه کې باید د هېڅ قوم او هېڅ سیمې جنایتکار ته ځای او مقام ورنه کړای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حاجي عبدالقدير او بيړنۍ لويه جرګه

(څو خاطرې او څو حقيقتونه)

دا ليکنه د حاجي عبدالقدير د تلين په مناسبت ليکل شوې وه او ((د دستار سړى)) د مقالو په ټولګه کې چاپ شوې ده.

د سياسي، ټولنيزو او کلتوري شخصيتونو ژوند، له ډېرو لوړو ژورو ډک وي او د اوج او زوال ټکي لري. همدغه ټکي د يو سياسي، ټولنيز او کلتوري شخصيت د تبارز او شهرت سبب ګرځي.

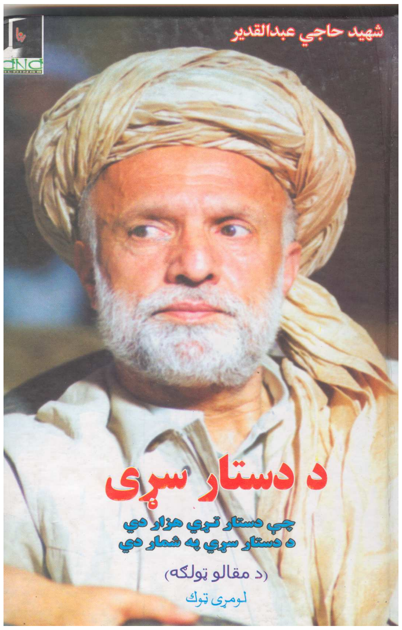

حاجي عبدالقدير هم د خپل سياسي ژوند په بهير کې ډېرې لوړې ژورې ليدلې دي، زما په نظر درې مهمو مسلو او په هغو کې د حاجي عبدالقدير غوښ او مثبت رول د هغه شهرت ملي کچې او اوج ته ورسوه.

۱- په جلال اباد کې د سولې لپاره د جهادي مشرانو راټولونه:

جلال اباد ښار ته د مجاهدينو په راتګ سره د حاجي عبدالقدير غټه مېړانه دا وه چې دا لرغونى او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلتوري ښار يې له لوټ، تالان او تباهۍ څخه وژغوره، دا وخت پر ټول افغانستان داسې حالات خواره وو، چې د تمدن هېڅ مرکز او د هېواد د هېڅ لوی ښار وګړي او شتمني خوندي نه وو. خو د حاجي عبدالقدير په مشرۍ د ننګرهار جهادي شورا پر دې بريالۍ شوه، چې جلال اباد له تنظيمي او خپلمنځي جګړو وژغوري او دلته د سولې، جرګو او مرکو ټغر خور کړي. حاجي عبدالقدير يوازې په ننګرهار يا ختيزو ولايتونو کې د سولې پر ټينګښت بسنه ونه کړه، هڅه يې وکړه چې په کابل او ټول افغانستان کې سوله او امن ټينګ شي.

کابل ته يې د روغې جوړې لپاره په لسګونو ځله د سولې هيئتونه ولېږل، خو کله چې په کابل کې د جګړې د ټولو غاړو پر وعده خلافۍ مطمين شو، نو بيا يې ټولو تنظيمي مشرانو او پر جګړې اخته لوريو ته بلنه ورکړه، چې جلال اباد کې سره جرګه شي او په هېواد کې د سولې او روغې جوړې راوستلو لپاره موافقې ته سره ورسېږي.

حاجي عبدالقدير ددې غونډې لپاره هر اړخيزې هلې ځلې وکړې، چې دا غونډه کوټلې او مثبته نتيجه ورکړي، هغه وخت اکثره سياسي کتونکي او عام خلک حيران وو، چې څنګه يو والي پر دې بريالی شو، چې سر کښېنه، نه ايلېدونکي او نا متعهده تنظيمي مشران د ډېرو ورځو لپاره پر يوه مېز سره کېنوي، ان د دې ګواښ تر کچې پورې چې که چېرې روغې جوړې ته سره ونه رسېږي، نو يو هم له غونډې څخه رانه وتلای نه شي، دې نه اټکلېدونکي کار دده شخصيت ډېر وځلاوه.

۲- د بن کنفرانس: د افغانستان په اوسني سياسي بهير کې د بن کنفرانس يو ځانګړی مقام لري، دا کنفرانس سره له دې چې له سياسي او د امتيازونو د وېش له پلوه ډېر زيات نا انډوله و، خو بيا هم پر دې بريالی شو، چې په افغانستان کې د سياسي ژوندانه او فعاليت لپاره يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اډانه جوړه کړي. په دې کنفرانس کې د شمال ټلوالې تله خورا درنه وه، الحاج عبدالقدیر هم دا وخت ددې ټلوالې یو مطرح غړی ګڼل کېده، خو حاجي عبدالقدیر د بن په غونډه کې له پیله یوې غټې خلا ته متوجه و، دا خلا په غونډه کې د هېواد د اکثریت یانې پښتنو دمناسب استازیتوب نشتوالی و، کومو پښتنو چې په دې غونډه کې ګډون کړی و، هغوی هم د شمال ټلوالې تر دومره اغېز لاندې راغلي وو، چې د هغو اکثرو هم په دري ژبه خبرې کولې، حاجي عبدالقدیر د پښتنو د اکثریت او د پښتو د محکومیت او محرومیت درد احساس کړ او د اعتراض په ډول یې غونډه پرېښوده، هغه وخت اکثرو افغانانو د حاجي عبدالقدیر دا حرکت او جرئت تائید کړ او ویې ستایه، خو یو نیم به په کې دا تبصره هم کوله، چې حاجي عبدالقدیر ته شمال ټلوالې ویلي وو، چې ته دا چیغه پورته کړه، مقصد غونډه اخلال شي او په دې ډول به ټول قدرت لکه د اوس په شان ټلوالې ته پاتې شي.

د بېړنۍ لویې جرګې د انتخاباتو په بهیر کې مو یوه شپه له حاجي صیب عبدالقدیر سره ناسته درلوده او همدا پوښتنه مې ورسره مطرح کړه او ومې ویل: حاجي صیب سره له دې چې اکثره پښتانه ستا پر دې جرئت او حرکت خوښ شول، خو یو شمېر نظرونه داسې هم شته چې وايي تاسو د شمال ټلوالې په خوښه د غونډې د اخلال په خاطر دا کار کړی و. تاسو په دې اړه څه وایئ؟

حاجي صیب وویل: «یونه! اوس خو هغه وخت تېر دی زه خبره سپینه کوم، خلک به هر څه وايي ما دا هر څه د پښتنو په خاطر کړي وو، څکه پښتانه ددې وطن اکثریت دي، په ټول کنفرانس کې یو ټکی پښتو نه وه، نو څه به مې کول، غلی ناست وای ښه وه، که اعتراض مې کړی وای؟ کله چې له کنفرانس نه راووتلم د ټولې دنیا سفیران راپسې راغلل، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راشه که نه غونډه ښځي له منځه ځي، د دنيا مخ مې وکه او غونډې ته په دې خاطر ورغلم چې د غونډې د اخلال او رنګېدو مسئوليت په ما رانه شي، بيا به سبا خلکو ويلې چې ګوره که نه دې غونډې نتيجه ورکوله، افغانستان کې حکومت جوړېده خو حاجي قدير په کې لغته ووهله، نو ځکه غونډې ته ښېرته ستون شوم، مقصد زما چې کوم هدف و د پښتنو غږ اوچتول هغه مې ترسره کړ، نور چې خلک څه خبرې کوي هغه د خلکو کار دی». د بن کنفرانس حاجي عبدالقدير ته د هغه د همدغه جرئت له امله غټ شهرت وبانښه او دی يې د ټولو پښتنو په منځ کې مطرح کړ.

ښېړنۍ لويه جرګه: د ښېړنۍ لويې جرګې تر جوړېدو دمخه زه په ختيزو ولايتونو کې د لويې جرګې لپاره د انتخاباتو مسئول وم، دا وخت مې له حاجي عبدالقدير سره څو ځله ليده کاته وشول، دا وخت ماته لا ښه څرګنده شوه، چې په دې وروستيو سياسي پېښو او بهيرونو کې د نورو سيالو قوماندانانو او سياستوالو په انډول د حاجي عبدالقدير استعداد او جرئت لوړ دی. د روان سياسي بهير او د هغه راتلونکې نتيجه ښه ارزولای شي، پر دې هم ښه پوهېږي چې زموږ ګاونډي هېوادونه او نور نړيوال په افغانستان کې څه غواړي او څه کوي. ده د افغانستان د سياسي ډګر د راتلونکي په باب هم ښه وړاندوينه کولای شوه، د خپل واک او د نورو د واک په انډول، کچ او مېچ ښه پوهېده، همدغې تجربې دی د دې وړ کړی و، چې د خرپ په ځای کې خرپ وکړي او د ترپ په ځای کې ترپ او د احتياط په ځای کې احتياط، د عوامو د ارزونې له مخې په سياست کې سازش او احتياط د سياستوالو اخلاقي شخصيت ته زيان رسوي. عام ولس اکثره وخت د خرپ او ترپ سياستوال خوښوي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو حاجي عبدالقدير د جرئت، احتياط او ولسي پوهې له امتزاج څخه خپل سياسي ژوند رغولی و.

د ۱۳۷۱ل کال د ثور مياشت وه، يو شمېر جهادي ډلو د پخواني حکومت يو شمېر ملېشو سره د جبل السراج د تړون پر اساس د ائتلاف له امله د کابل نسبي واک ترلاسه کړی و. دې ائتلاف اساساً قومي بڼه لرله او د هېواد له اکثريت سره د ټکر پر بنسټ جوړ شوی و، زه اسمعيل يون او زما دوه نور ملګري ډاکټر محمد ابراهيم شينواری او ډاکټر روح الله د ۱۳۷۱ل کال د ثور پر ۹ مه نېټه له کابله جلال اباد ته په دې نيت راغلو چې دلته له يو شمېر جهادي مشرانو سره، چې دا وخت اکثره په جلال اباد کې وو، وګورو، د جبل السراج د ائتلاف د ناوړه مقصدونو په اړه ورسره خبره وکړو. دلته د جلال اباد نوي واکمن مشران ډېر زيات مصروف وو. کله چې حاجي صيب عبدالقدير ته زموږ ليک ورغی، نو هغه وغوښتلو د ماښام او مازيګر د لمانځه ترمنځ موږ ته د ملاقات وخت راکړل شو، کله چې مو د جبل السراج د ائتلاف او د هغه د راتلونکو پايلو په باب خبرې وکړې، نو حاجي صيب وويل: «خير نو چې دا ائتلاف دومره د پښتنو په خلاف دی، زه حکمتيار ته هم نه ګورم، زه خپله درې لکه لښکر لرم دا ټول ورپسې خوځوم...»

کله چې موږ بيا ټينګار وکړ چې ددې ائتلاف اصلي ريښه بهر ته رسېږي او هغوی د پښتنو پر ضد دا ائتلاف جوړ کړی او دا خبره مو نوره هم ټينګه کړه، نو حاجي صيب عبدالقدير ودرېد او زما لاس يې کېکاږه او ويې ويل: «پلان داسې دی چې په دې دور کې پښتنو ته قدرت نه ورکوي، وينه تويول پرې په کار نه دي...»

حاجي عبدالقدير د هغه وخت په سياستوالو کې د ګوتو په شمار کسانو له جملې څخه و، چې د پردې تر شا د ګاونډيو هېوادونو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاسوهنو ښه پوهېده او پر دې هم پوهېده چې دده خپل لاس تر تېږې لاندې دی. تر دې کتنې پوره لس کاله وروسته زه په ختیزو ولایتونو کې د بېړنۍ لویې جرګې د انتخاباتو مسئول شوم، دا ځل د وظیفه یې مکلفیت له مخې اړ وم چې د ننګرهار والي حاجي عبدالقدیر سره وخت پر وخت وګورم. د دوو میاشتو په بهیر کې مې څو ځله ورسره وکتل. دا ځل د تېرو لسو کلونو په پرتله له یو بل حاجي قدیر سره مخامخ شوم، زیات وخت به یې دا خبره تکراروله چې «دا ځل زه هېڅ غیر قانوني کار نه کوم زموږ ټول ضرورتونه پوره دي دا ځل موږ کار کوو».

کله چې د بېړنۍ لویې جرګې د څوکیو د وېش خبره مطرح شوه، نو ننګرهار او ټولو ختیزو ولایتونو ته په کې کمه ونډه ور رسېدلې وه. حاجي صیب موږ وغوښتلو په دې کتنه کې په جلال اباد کې د ملګرو ملتونو د مرستیال هئیت د دفتر (UNAMA) مشر کاوون کاکړ، له کابل نه د بېړنۍ لویې جرګې د خپلواک کمیسیون مرستیال او غړي پوهاند عبدالعزیز او سرمحقق سید امین مجاهد او زه اسمعیل یون شامل وو. د شپې ناوخته مو د جلال اباد په قصر کې خبرې پیل کړې، د دولت له خوا نور هېڅوک نه وو، حاجي صیب خپلې خبرې داسې پیل کړې: «د ننګرهار او نورو ختیزو ولایتونو څوکۍ کمې دي، زه پر دې قانع نه یم، زه دا نه منم، تر څو چې ماته د څوکیو د زیاتولو ژمنه رانه کړای شي، زه ولسوالیو ته ستاسو هئیتونه د کمپاین لپاره نه پرېږدم. زه ددې انتخاباتو او د لویې جرګې په ماهیت او صلاحیت ښه پوهېږم، خو زه نه غواړم، زما په سینه مار تېر شي او دا وېش د قانون ښه خپله کړي، زه غږ پورته کوم، سبا به زه دلته والي نه یم، خو ننګرهاریان به ماته وایي، چې حاجي قدیره ستا په ولایت کې موږ باندې دا ظلم شوی و او تا د خپل ولایت له خاطره غږ پورته نه کړ او موږ باندې دا قانون شو».

(c) ketabton.com: The Digital Library

حاجي صیب قدیر دا هم وویل: «ما په بن کې هم دا غرږ پورته کړی او اوس یې هم پورته کوم.» ما په کابل کې کرزي صیب ته هم په داسې حال کې دا خبرې وکړې چې کریم خلیلي او محقق هم ناست وو، ما وویل چې زموږ ځوکۍ کمې دي او موږ پرې قانع نه یو، خو کریم خلیلي او محقق وویلې چې نه کمیسیون عادلانه فیصله کړې او سیټونه یې ښه وېشلي. ما محقق ته وویل چې عادلانه به یې خود کړی وي، چې زما سیټونه یې هم تاته درکړي، که ته زما په موقف کې وای، نو بیا به دا تاته معلومه شوې وای چې عادلانه دي که نه؟»

د حاجي عبدالقدیر د غوښتنې او په ختیزو ولایتونو کې د انتخاباتو د دفتر په ګډو هڅو په پای کې (۱۷) سیټونه ختیزو ولایتونو ته زیات شول او دې زیاتوالي د اساسي قانون د لویې جرګې د ځوکیو پر وېش هم مثبت تاثیر وکړ او ننګرهار بیا تر کابل وروسته د افغانستان د ټولو ولایتونو په منځ کې په لومړۍ درجه راغی.

د بېړنۍ لویې جرګې په ټول انتخاباتي بهیر کې ده هېڅ ډول منفي مداخله ونه کړه، بلکې د انتخاباتو له دې سیمه ییز کمیسیون سره یې هر ډول همکاري وکړه، ان له کابل څخه د دولتي امکاناتو په زور د جمیعت په تېره بیا د نظار شورا یوه ګومارل شوې ډله، چې د انتخاباتي پروسې د اخلال او متاثره کولو لپاره یې فعالیت کاوه، په ټینګه وترټله او د فعالیت مخه یې ونیوله او ورته یې وویل چې دا خپلواک کمیسیون دی، دولت او نور تنظیمونه باید د دوی په کار کې مداخله ونه کړي.

تقریباً د لویې جرګې د انتخاباتو په پای کې حاجي صیب له موږ څخه هیله وکړه چې یوازې د قبایلو د ځوکیو د وېش په برخه کې که ورسره مشوره وشي، نو کمیسیون ته به ګټورې مشورې ورکړي او د ځوکیو وېش به په عادلانه ډول ترسره شي، ددې کار علت دا و چې ده په قبایلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمه کې ډېره زیاته پېژندګلوي لرله. کله چې په ټولو ختیزو ولایتونو کې انتخاباتي بهیر له کومو ځاني تلفاتو پرته په ډېر ښه ډول ترسره شو، نو حاجي عبدالقدیر په همدې مناسبت په یوه جوړه شوې لویه غونډه کې د خوښۍ او مننې څرګندونه وکړه، له پوهاند عبدالعزیز، سرمحقق سیدامین مجاهد، کاوون کاکړ او اسمعیل یون څخه یې مننه وکړه او کور ودانی یې ورته ووایه. حاجي صیب وویل: «انتخابات ډېر سخت کار دی، مړي په کې کېږي، ما به هر ماښام راډیو ته غوږ نیولی و، کله چې به خبرونه شروع شول نو زړه به مې درب درب کاوه او ویل به مې الله خیر چې څو به مړه وي خو د خدای(ج) په فضل چې هر څه ښه تېر شول.»

کله چې په ختیزو ولایتونو کې انتخابات ټول خلاص شول، نو د څلورو واړو ولایتونو وکیلان یې راوغوښتل او په سپین غر هوټل کې یې د سلا مشورې غونډه جوړه کړه، ورته یې وویل: «تاسې ته سپینه خبره کوم هر څه فیصله شوي دا جرګه مازې د قانونیت لپاره ده. اوس په کابل کې د څوکیو وېش روان دی، هر څوک باید خپل حق مخکې تر مخکې تثبیت کړي، زه خو د مشرقي ولایتونو حق غواړم که تاسو ماته واک راکوئ نو زه به کابل ته لاړ شم او ستاسو په نمایندګۍ به هم څو تنه بوځم، هلته به د خپلو حقوقو خبره مطرح کړو.» ټولو ورسره ومنله او ټولو په لیکلي او شفاهي ډول حاجي صیب ته واک ورکړ. حاجي صیب په دې وخت کې پر اداري رئیس ملک نظیر غږ کړ: «ملکه په کابل کې به دوه حویلۍ د مشرقي د وکیلانو لپاره ونیسې، هر څومره کرایه او خرچه چې راځي پروا نه کوي، دا وکیلان به هلته اوسېږي او نور مشرقیوال چې کابل کې کارونه لري او د اوسېدو ځای نه لري دا به د ټولو لپاره د یو مېلمستون حیثیت لري. ټول وکیلان چې له دې ځایه کابل ته ځي د هغوی خرچه هم برابره کړئ!» حاجي صیب تر نورو وکیلانو دمخه کابل ته ورسېد او هلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پردې تر شا د کابل له واکمنو سره د راتلونکي نظام، مشرتابه او د ځوکیو د وېش په باب پر خبرو اترو مصروف شو. د کابل تر تګ دمخه یې ماته په یوه خصوصي ناسته کې ویلي وو: «زه، کرزی صیب، خلیلزاد، فهیم او څو تنه نور سره ناست وو، خبره مو سره غوټه کړې، ما خلیلزاد ته وویل دا ځل نو د بن د قرارداد په شان معاملې درسره نه منم، چې هر څو مو یو ګروپ ته ورکړي دي.» حاجي صیب دې خبرې ته هم اشاره وکړه، «چې د کورنیو چارو وزارت یې ده ته پیشنهاد کړی دی.»

کله چې حاجي صیب د پردې تر شا د سیاسي معاملو پر حل او فصل بوخت و، نو دې کې دا څو ټکي ډېر زیات مطرح و:

۱- زعامت نه د پخواني پاچا اعلیحضرت محمد ظاهر اړول.
۲- د پروفیسور برهان الدین رباني د کاندیدۍ مخنیوی
۳- دلویې جرګې په واسطه د حامد کرزي د زعامت ټاکنه.
۴- د کابینې د ځوکیو وېش.

حاجي عبدالقدیر له پورتنیو څلورو مهمو ټکو څخه په درېیو کې بریالی شو، خو په یوه کې پاتې راغی. دا وخت په لویه جرګه کې په پښتنو مشرانو کې تر ده بل مطرح شخص نه و، زعامت ته د اعلیحضرت له کاندیدۍ نه دده نه ملاتړ ددې سبب شو، چې اعلحیضرت په کورنۍ کچه د قدرت یو غټ عنصر له لاسه ورکړي.

له کاندیدۍ نه د استاد رباني د مخنیوي په لار کې هم دده رول ډېر مهم و، تر جرګې دمخه یې یوه ورځ استاد رباني ته وویل: «استاد دوست نزدیکت کیست؟ استاد طبعاً وویل: شما (حاجي قدیر). حاجي عبدالقدیر ورته بیا وویل: «خیر که ما دوست نزدیکت هستم همین ما بریت رای نمیتم، دیګه کس بریت رای میته؟» استاد رباني ته یې وښودله چې زما په شان یو نږدې دوست درته رایه نه درکوي، له نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو به څه ګیله کوي. استاد رباني ددې په مقابل کې دا شرط کېښود چې خیر اعلیحضرت به هم ځان نه کاندیدوي. د نظار شورا او نورو جهادي ډلو نظر هم همدا و چې اعلیحضرت به ځان نه کاندیدوي. دې ټولو او نورو بهرنیو عواملو د اعلیحضرت د کاندیدۍ مخه ونیوله، خو استاد رباني ته د غوښ قناعت او ځواب په برخه کې د حاجي عبدالقدیر رول ډېر زیات اغېزناک و.

له کاندیدېدو نه د اعلیحضرت او استاد رباني انصراف ددې سبب شو، چې ښاغلي حامدکرزي ته په بشپړ ډول لاره اواره شي. له ښاغلي حامدکرزي نه د حاجي عبدالقدیر هر اړخیز ملاتړ ددې سبب شو، چې نه یوازې د خپلو پلویانو په رایو کې یې ضایعات رانه شي، بلکې نور خلک هم ورته رامات شي، په لویه جرګه کې یو وخت ددې خطر پېښ شو چې د اعلیحضرت ګڼ شمېر پلویان له جرګې څخه بایکاټ وکړي. دا خلک همدارنګه په دویمه درجه کې د کرزي پلویان هم ګڼل کېدل، که چېرې دا خلک له جرګې وتلي وای، نو د کرزي صیب انتخاب ته هم غټ خطر متوجه کېده او په خپله د کمیت له پلوه د جرګې مشروعیت ته هم پوره زیان اوښته.

حاجي عبدالقدیر ددې خطر په رفع او دفع کې غوښ رول ولوباوه او د پاچا هغه ناخوښه پلویان چې د ګڼو دلایلو له مخې ناخوښه وو، قانع کړل چې له جرګې څخه بایکاټ ونه کړي، تر لویې جرګې یوه ورځ دمخه تنظیمي مشران د ښځینه وکیلانو پر وړاندې ودرېدل، په دې غونډه کې لومړی حاجي عبدالقدیر خبرې وکړې اوپر ملي وحدت یې ټینګار وکړ، خو چا کوم اعتراض ونه کړ، کله چې د استاد رباني نوبت ورسېد، نو تر خبرو وروسته تر سختو اعتراضونو لاندې راغی، ټول اعتراضونه ښځمنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکیلانو وکړل، استاد لاجوابه و او غونډه د هغه د زیاتې پیکه کېدو سبب شوه.

په بېړنۍ لویه جرګه کې یوازینی ټکی چې د حاجي عبدالقدیر پخوانی شخصیت یا په بن کنفرانس کې د هغه استقامت یې د پښتنو په منځ کې تر پوښتنې لاندې راوست، هغه په ډله ییز ډول د ختیزو ولایتونو پر وکیلانو غږ کول و، چې ټول د (قاسمیار) ملاتړ وکړئ، دا کار د اکثرو پښتنو وکیلانو خوښ نه شو، او خلکو داسې ویل چې هغه کوم حاجي قدیر و چې د بن کنفرانس کې یې هغه چغه پورته کړه او دلته په معکوس ډول حرکت کوي، کله چې حاجي صیب قدیر په لویه جرګه کې د قاسمیار په پلوي غږ پورته کړ، نو ما همغه شېبه حاجي صیب ته وویل: «حاجي صیب دا څه کوې، دا کار هم تاته په تاوان دی هم ټولو پښتنو ته او بل دا کار د انتخاباتو له اصولو سره هم جوړ نه دی، ځکه رایې پټې دي، د هر چا خوښه ده چې هر چا ته رایه ورکوي، داسې په جار اعلان کول ډېر زیان پېښوي... دا وخت حاجي صیب ماته ډېر په قهر شو او ویې ویل: «یونه! چوپ شه ډېرې خبرې مه کوه بیا به وروسته خبرې کوو، تا او میاخېل دا درې ورځې ماته د سر په کاسه کې اوبه راکړې.»

د شاه محمود میاخېل اختلافات چې هر څه وو، وو به، زه پر هغو تبصره نه غواړم خو ماته حاجي صیب ځکه په قهر و چې څو ځله یې وکیلان راټول کړل او د بېلابېلو موضوعاتو په باب یې ورته خبرې وکړې، هر ځل به ما د حاجي صیب څنګ ته ځان ورساوه او ورته ویل به مې چې د څلورو مهمو وزارتونو موضوع هم یاده کړه، هغه غوښتل چې دا موضوع علني نه کړي، ځکه دوی په خپل منځ کې موافقې ته رسېدلي وو، خو یوه ورځ یې له لاسه ونیولم او د هلېز کې یې کونج ته بوتلم، راته یې وویل: «مشرقي ته یې داخله وزارت منلی، شمال سره مې زور برابر

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه دی، ډېرې زياتې پيسې او وسلې لري، که نور هر چا رانه زيات امتياز واخيست بيا مې غاړه کې لنګوټې واچوئ او کش مې کړئ، چې حاجي قديره ته بې غيرته وې، نور مې څه ته په عذابوئ...» له شمال ټلوالې سره د زور د نا انډولۍ او امتياز خبره يې د مشرقي وکيلانو په يوه عامه غونډه کې هم وکړه.

کله چې زه د اکثريت رايو په ګټلو سره د لويې جرګې د لومړي منشي په توګه انتخاب شوم او پر خپلې څوکۍ کېناستم، نو يوه وړه ټوټه کاغذ مې پر مېز کېښودل شو، په کاغذ کې ليکل شوي وو: «يون صيب زه تاسو ته ددې لويې کاميابۍ مبارکي وايم، حاجي قدير» کله چې ما دا کاغذ ولوست نو بيا مې لاندې د کيڼ لاس لومړي کتار ته وکتل، چې حاجي صيب يې په منځنۍ برخه کې ناست و. ما ورته سر وخوځوه او دی په سترګو او شونډو کې موسکی شو، ما له دې شېبې څخه ډېر خوند او لذت واخيست، ځکه زه پوهېدلم چې زما په انتخاب حاجي صيب څومره خوشحاله شوی او ده دا کار د مشرقي ولايتونو او ځان لپاره يو برى ګاڼه، سره له دې چې په بېړنۍ لويه جرګه کې ما خپل ځان او ټول پښتانه محروم ګڼل، تر لسګونو روحي فشارونو او نورو ډول ډول ګواښونو لاندې وم، خو دا هر څه مو په چوپه خوله زغمل.

کله چې جرګه رسماً پيل شوه، نو يوه ورځ مې په تفريح کې حاجي صيب قدير سره وکتل، ما ويل د قاسميار صيب موضوع کې درنه خلک خفه دي. هغه وويل اوس به يې درته ووايم: «اصلي خبره دا وه چې قاسميار د سترې محکمې لپاره کانديد و او دا د ډېرې مودې لپاره کار دی، لويه جرګه يوازې د شپږو ورځو لپاره ده، ما يوه معامله کړې، د قاسميار ملاتړ مې ددې لپاره وکړ، چې هغه بل امتياز موږ ته پرېږدي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولت ما سره ژمنه کړې چې ستره محکمه به فضل الهادي شینواري ته ورکوو، نو ځکه ما دا کار وکړ...)).

په لويه جرګه کې يوه ورځ زما مېرمن (ارين يون) د استاد رباني د وخت ((ملي سرود)) د غږېدو په اړه احتجاج وکړ او دا يې د ۱۳۴۳ل کال د قانون او د اوسنۍ لويې جرګې د داخلي طرزالعمل خلاف عمل وګاڼه، دغه راز يې په شمالي ولايتونو کې د ډله ييزو وژنو، مهاجرتونو او د طالب په نامه د پښتنو د ځورونې په اړه خبرې وکړې، د شمال ټلوالې پر مشرانو دا خبرې ښې ونه لګېدې، نو حاجي صيب ته يې شکايت وکړ، حاجي صيب د غرمې ډوډۍ پر مهال له ما څخه پوښتنه وکړه او ويې ويل: ((دې خورکۍ چې د مشرقي ولاياتو د ښځو په نمايندګۍ خبرې وکړې دا څوک ده؟)) ما وويل ولې څه خبره ده؟ حاجي صيب وويل: ((ډاکتر عبدالله او دلته ځينې نور وزيران په قهر دي، چې دا انتقادونه يې موږ ته راجع دي. نو ما ځکه تا نه پوښتنه وکړه چې دا څوک ده؟)) ما ورته وويل: ((حاجي صيب دا زما مېرمن ده)) حاجي صيب وويل: ((بس پوه شوم هر څه يې چې ويلي ښه يې ويلي.))

د لويې جرګې په بهير کې ښاغلي حامد کرزي د مشرقي ولايتونو وکيلانو ته د خبرو اترو پر وخت وويل: ((تاسو د جمهوري رياست مرستيالي غواړئ که يو مهم وزارت؟)) له مهم وزارت څخه يې مقصد د کورنيو چارو وزارت و. ټولو وکيلانو ورته وويل: ((مهم وزارت)) هغه وويل: ((ښه ده پوه شوم)).

د لويې جرګې د پای پر ورځ د موقت پارلمان د جوړونې په باب د شمال ټلوالې او نورو وکيلانو ترمنځ د نظر اختلاف پيدا شو، خو حاجي عبدالقدير د بن د تړون له مخې وضاحت ورکړ او د موقت پارلمان جوړولو مسئله يې د پخو دلايلو له مخې اواره کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې د لویې جرګې د وروستۍ ورځې په پای کې کابینه اعلان شوه، نو د حاجي صیب قدیر پر ځای تاج محمد وردګ د کورنیو چارو وزارت د وزیر په توګه ټاکل شوی و او داسې څرګنده شوه چې یو ځل بیا د معاملو له پاسه معامله شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان ملت دی که افغان؟

دا لکینه ما هغه وخت وکړه چې کله مې د بېړنۍ لویې جرګې د تیاکنو کړنلاره ترلاسه کړه، دا مهال، تر دې دمخه او تر جرګې وروسته، ان اوسمهال هم دا اصطلاحګانې سمې نه کارول کېږي، د اساسي قانون په لویه جرګه کې هم ((د افغانستان ملت)) لغوي تېروتنه په پښتو او دري متن کې په قصدي او ناقصدي ډول تېره شوې او په نورو حقوقي متونو کې هم کله کله په همدې ډول تکرارېږي، خو د اساسي قانون انګلیسي متن چې آر (اصل) متن ګڼل کېږي، هلته دا نقیصه رفع شوې او همدا رنګه د افغانستان په اړه په نورو حقوقي متونو کې دا نقیصه نه شته. زما دا لیکنه هماغه مهال د هیلې مجلې د ۱۳۸۱ل کال په (۱) ګڼه کې چاپ شوې ده.

زموږ په ګڼو خپرونو، رسمي او نا رسمي ویناوو کې کله کله ملي او حقوقي نومونو (اصطلاحاتو) ته پوره او ژور پام نه کېږي، یوه نومونه د بلې پرځای کارول کېږي، یا یو نوم له اصلي مانا څخه اړول کېږي او په دویمه یا بدله مانا کارول کېږي، کله کله بیا له یوې کلمې سره مخکې یوه بله داسې توصیفي کلمه یو ځای کوي چې ددویمې کلمې مانا هم سره بدلوي، کله کله خو بیا ځینې اصطلاحګانې چې اصلاً د مانا او په تېره بیا د اصلي مانا له پلوه سره متضادې او یا مغیرې وي، په یوه او مساوي مانا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاروي او تر اصلي اصطلاحګانو د مخه ورته د (برابر) صفت يا کلمه کاروي.

دلته غواړو پر همدغو څو اصطلاحګانو چې اوس زموږ د هېواد په خپرونو او د واکمنو په رسمي ويناوو کې زياتې تکرارېږي، لنډ بحث وکړو:

ملت افغانستان يا د افغانستان ملت:

په اوسنيو زياتو خپرونو کې ددولتي چارواکو او ځينو نورو اشخاصو له خوا (د افغان ملت) پرځای (د افغانستان ملت) اصطلاح کارول کېږي. ځينې د (افغانستان ملت) اصطلاح په شعوري ډول استعمالوي او ځينې يې په ناشعوري ډول، هغه کسان چې (د افغانستان ملت) اصطلاح په شعوري ډول کاروي هغوی اساساً په افغانستان کې ديو واحد ملت (افغان) شتوالی نه مني. په حقيقت کې (افغان) ديو ملت په توګه نه مني، دوی وايي چې افغانستان يو هېواد دی او بېلابېل قومونه يا ددوی په اصطلاح (مختلف مليتونه) په کې اوسي، هريو ځانته هويت لري، يانې دا چې ټول افغانان نه دي، د افغان نوم يو خاص قوم ته منسوب او پر نورو يې تحميل کړی دی! او دودول يې يو ډول استعمار دی! ځکه نو دوی کله کله په افغانستان کې هر اوسېدونکي ته د (افغان) پرځای (افغانستاني) نومونه کاروي.

په حقيقت کې ددې ډول خلکو د ضمير ښيښه د افغان او افغانستان پر وړاندې صفا نه ده، ددوی ستراتيژي داده، چې په لومړي ګام کې د يو واحد ملت په توګه د (افغان) هويت ختم کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بیا په دویم پړاو کې د افغانستان د نوم د بدلولو هڅه پیل کړي، په دې ډول به یو واحد ملت او یوه ټاکلي جغرافیه چې دا ملت په کې اوسي له منځه یوسي، ددې ډول افغان ضد ډلو تر شا بهرنی ملاتړ هم شته، چې په دې برخه کې ګډې هیلې او ارمانونه لري.

خو ددې ترڅنګ یو شمېر کسان په ناشعوري ډول د (افغانستان ملت) نومونه کاروي، دوی د هغو نورو تر تبلیغاتي اغېز لاندې راغلي، د کلمې د مانا تل ته نه دي پرېوتي او نه یې پرې سر خلاصېږي، که چېرې دوی پر دې پوه شي چې دا اصطلاح غلطه او یایې مانا منفي ده، نو نه یوازې دا چې خپله به یې ونه کاروي، بلکې د کاروونکو پر ضد به یې سخت غبرګون هم وښیي.

دې ډول اشخاصو او نورو هغو کسانو ته چې په ناشعوري ډول دا اصطلاح کاروي، ددې څو ټکو څرګندول په کار دي:

۱. افغانستان د جغرافیې نوم، د خاورې نوم دی، د هېواد نوم دی، نه د ملت، البته افغانستان له افغان نه اخیستل شوی (افغان+ ستان = افغانستان)، دې کې (افغان) د ملت نوم دی (ستان) مکاني روستاړی دی، یانې دا چې د افغانستان د هغې خاورې، جغرافیې او کور نوم دی چې افغانان یا افغان ملت په کې اوسېږي، هرڅوک چې په دې کور کې اوسېږي هغه افغان دی، هر افغان د افغان ملت یو غړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. د افغانستان د نوم بله ښېګڼه داده چې دا دیو ملت له ریښې (افغان) څخه رغېدلی دی، هر هغه هېواد چې نوم یې د هغه هېواد له ملت څخه رغېدلی وي، لکه خپله افغانستان نو د بقا او استحکام چانس یې ډېر زیات وي. د افغانستان د ۱۳۴۳ل کال په اساسي قانون کې هم یادونه شوې چې زموږ د ملت نوم (افغان) دی او هر ځوك چې په افغانستان کې اوسي هغه افغان دی، داسې نه دي ویل شوي چې زموږ د ملت نوم افغانستان دی، افغانستان د افغانانو د خاورې یا جغرافیې نوم دی نه د افغان ملت.

افغان ضد شعوري، ډلې تل هڅه کوي چې د افغان او افغانانو د نومونو له کارونې ډډه وکړي او ددوی پر ځای اکثره وخت د (مردم افغانستان) یا (د افغانستان د خلکو) اصطلاح وکاروي، دلته بیا هم همغه مغرض نظر پروت دی، یانې دا چې په افغانستان کې خلك اوسېږي، خو افغانان نه دي، په عادي محاوره کې ددې اصطلاحګانو پرځای او ناځای کارول چندان اهمیت نه لري، خو د ملي ترمینالوژۍ او قوانینو د تسوید او جوړونې په برخه کې که دا اصطلاحګانې په شعوري ډول غلطې وکارول شي، نو د هېواد او ملت هویت له خطر سره مخامخولای شي، ښه به وي چې په دې برخه کې یوه ژوندۍ بېلګه هم وړاندې کړو: تاسو به د بېړنۍ لویې جرګې د ځانګړي کمیسیون طرزالعمل لوستی وي، په دې طرزالعمل کې د همدغو افغان ضد کسانو له خوا په شعوري ډول هڅه شوې چې په ټول طرزالعمل کې د (افغان) کلمه پرېښودې، وګورئ د همدې طرزالعمل لومړۍ ماده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

" لویه جرګه عالیترین مظهر اراده مردم افغانستان است و از قاطبه ملت نمایندګی میکند..." په دې جمله کې دوی د (افغان) اصطلاح څنګه ورکه کړې، سره له دې چې د جملې په دواړو برخو کې ورته اړتیا ده، یانې دا چې " لویه جرګه عالیترین مظهر ارادۀ تمام افغانها است و از قاطبه ملت افغان نمایندګی میکند"، که فرضاً په لومړۍ برخه کې د افغان یا افغانها یادونه راغلی نه وای، نو په دویمه برخه کې باید حتماً راغلی وای یانې (از قاطبه ملت افغان نمایندګی میکند)، اوس دلته نه ښکاري چې (از قاطبه کدام ملت نمایندګی میکند)، دوی دا کار په شعوري ډول کړی.

د څلورم څپرکي ۱۳ مه ماده چې د رای ورکوونکو صفات په ګوته کوي، په لومړي فقره کې هم همداسې یوه درغلي شوې، یانې هغه څوك د رای ورکولو حق لري چې: " که ازطریق نسب افغانی تابعیت افغانستان را داشته باشد." دلته چې نوره هېڅ چاره نه وه نو دوی د (افغان) پرځای د (افغاني) کلمه راوړې. د (افغان) او (افغاني) ترمنځ هم د مانا له مخې ډېر تفاوت شته. په (افغاني) کې (ي) نسبتي توری دی، چې له یو (شي) یا (چا) سره د (شي) یا (چا) نسبت او اړیکي تړي، دلته هم همغه درغلي شوې، مانا دا چې یو څوك دې خپله افغان نه وي، خو چې د افغاني نسب له لارې د افغانستان تابعیت لري، درایې ورکولو حق لري، که فقره یې داسې لیکلې وای، هرڅوك چې افغان وي او د افغانستان تابعیت ولري د رایې ورکولو حق لري، خبره مطلقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرګنده وه، خو دلته بيا خبره همغه نيت ته رسېږي چې د (افغان) پر وړاندې له ځينو سره موجود دی.

د (افغان) او (افغاني) ترمنځ تفاوت دومره دی لکه د (رحيم) او (رحيمي) ترمنځ. دلته (رحيم) يوازې رحيم دی، خو کله چې د هغه اولادونه پيدا کېږي، نو له هغه سره د نسبت له لارې پرځان (رحيمي) تخلصونه ږدي، خو خپله يو هم رحيم نه دی، ددې مانا هم همدا راوځي چې خپله (رحيم) خو په ټاکنو کې ګډون نه شي کولای او يا يې يادونې ته هم اړتيا نه شته، خو ((رحيميان)) په کې د رايې ورکولو حق لري، يا په اصطلاح رحيم نه منم خو نور رحيميان منم، په (افغاني) نسبتي نوم کې يو بل مشکل هم شته، چې ديو چا نسبت به افغان ته وي، خو خپله به افغان نه وي، درېيم يا څلورم نسب به يې افغان وي، خو دا فقره چې دلته په دې شکل راغلی، يوازې د (افغان) اصطلاح د مخنيوي لپاره راغلې ده، اوس تاسې ټول طرزالعمل وګورئ، په يو ځای کې هم د (افغان) کلمه نه ده پرېښودل شوې.

مليتهای مختلف (مختلف مليتونه) دا اصطلاح له بهر څخه وارده شوې اصطلاح ده، چې د کورنيو ارتباطيانو له خوا يې د هېواد په تېرو ۲۳کلنو خپرونو کې په شعوري او نا شعوري ډول دود موندلی دی. لومړی خو بايد دا خبره څرګنده شي چې (مليت) د کوم قومي او ډله ييز تشکل نوم نه دی، بلکې (يت) روستاړی په عربي کې د يو شي د جوهر او ماهيت څرګندولو لپاره راځي لکه حيوان + يت = حيوانيت، انسان + يت= انسانيت. دلته هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ملیت) د چا د قومي هویت د پېژندلو لپاره دی، مانا قومیت دې څه دی؟ خو روسانو او د افغانستان ستمیانو دا اصطلاح د ملت او قوم ترمنځ دیو بل ځانګړي قومي تشکل لپاره کارولې او کاروي یې، ددوی په نظر په افغانستان کې ((مختلف ملیتونه)) دي (نه قومونه). ددوی د ستراتیژۍ له مخې که افغانستان تجزیه شي نو تیار ملیتونه به ورته جوړ وي، هر یو به خپله ونډه واخلي، دوی د افغانستان د بېلابېلو ټبرونو لپاره د قوم اصطلاح کارول هغو ته کسر شان ګڼي، نو ځکه خو یې ملیتونه بولي، دوی په خپلو لیکنو کې د افغانستان د بېلابېلو قومونو (ملیتهای مختلف) اصطلاح کاروي.

مختلف دلته دوه ماناوې ورکوي: یو دا چې یو بل سره اختلاف ولري او بل بېلابېل، کله کله بیا دوی ((ملیتهای مختلف، برابر و برادر)) اصطلاحګانې هم کاروي، دا هغه اصطلاحګانې دي چې دقیقې نه دي، که چېرې ددوی په اصطلاح ((ملیتونه)) یوځل مختلف شول یانې د کلمې په اساسي مانا اختلاف یې پیدا کړ، نو بیا خو برادر و برابرېدلی نه شي.

بله خبره دا ده چې که موږ ووایو دهېواد ټول اوسېدونکي افغانان دي او ټول سره برابر حقوق لري، نو بیا خبره حل شوه قومونو او بیا مختلفو قومونو ته څه اړتیا ده؟ خو دوی همېش د قومونو لپاره د برابر (مساوي)، برادر او مختلف اصطلاح کاروي، له برابر ومساوي څخه ددوی هدف نابرابري ده، دوی غواړي د اکثریت او اقلیت حقوق د برابرۍ تر نامه لاندې نا

(c) ketabton.com: The Digital Library

متـوازن او نـا مسـاوي کـړي، ددې شـعار ظـاهري مانـا يـوه، خـو باطني بله ده، د افغانستان هېڅ اقليت نه غواړي د افغانسـتان لـه ډېر کوچني اقليت هندوانو او سکانو سره برابـر او مسـاوي حقـوق واخلـي، خـو شـعار يـې ورکـوي. لازمـه ده چې کلـه کلـه اصـطلاح کارول کېـږي د هغـې مانـا بايـد دقيقـه وسنجول شـي، د سـاري پـه توګه ټول افغانان سره برابر او مساوي حقوق لري، خو ټول قومونـه سره مساوي نه دي،بلکې متناسب دي، پـه مسـاوي او تناسب کـې د قومونو په توګه د لويو قومونـو حقـوق ډېـر او د وړو کـم وي، خـو که د فرد په توګه يې وېشي نو د ټولو به مساوي شي.

لــه دې ليکــنې څخــه موخــه داوه چــې زمــوږ ملــي او سياســي ترمينالوژۍ ته په مغرضانه ډول يو شمېر اصطلاحګانې ور ننـوتي دي او ځيـني خلك پـه شـعوري ډول هڅـه کـوي، هغـه دود کـړي، د شــعوري او ملــي افغــاني مطبوعــاتو دنــده داده چــې د دا ډول اصطلاحاتو مخه ونيسي او د هغو دقيق شکل دود کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايا له نظار شورا نه د ښاغلي کرزي د خلاصون لاره شته؟؟

دا ليکنه د منځمهالي اداري پر مهال د هيلې مجلې د ۱۳۸۱ل کال په (۲) ګڼه کې چاپ شوې ده.

په افغانستان کې دجنګي او سياسي ډلو په کتار کې نظار شورا يوه ډېره ځرګنده او مهمه جنګي سياسي ډله ده، دا ډله په

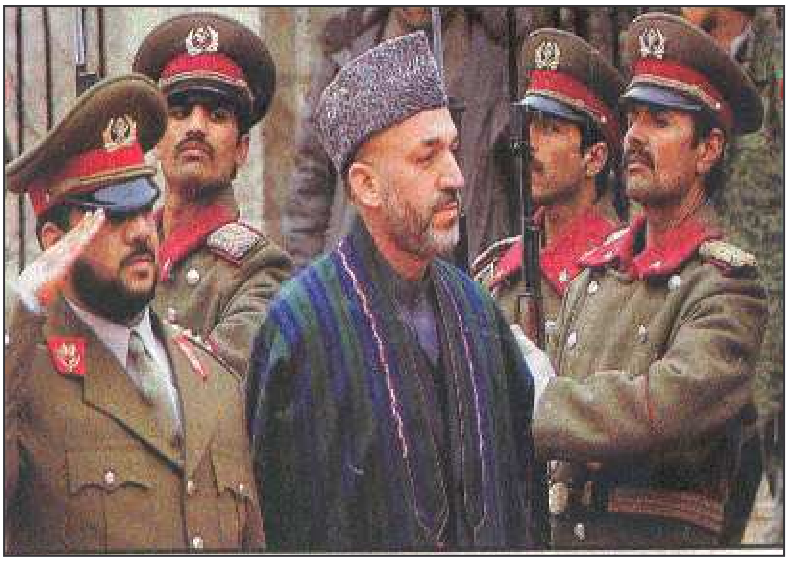

ائتلافونو، سازشونو، قومي نښتو، لمسونو، وژنو، ورانيو، توطيو او پرديو ته په جاسوسۍ کې تر نورو ډلو دمخه ده، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدغې سرټيټې او جاسوسۍ له امله خو دادی نن هم په سياسي ډګر کې مطرح ده او په اصطلاح له نورو يې ميدان ګټلی دی.

د نظار شورا د جنايتونو ډېره غټه بېلګه ددوی هغه تېر ځلورنيم کلن حکومت دی، چې په نتيجه کې يې کابل ښار ويجاړ د هغه (۸۵) زره کورونه وران او (۶۵) زره ښاريان شهيدان شول.

دا جنګي ډله يو وخت د طالبانو د اسلامي خوځون له خوا په ځټې شوه، له ټول هېواد څخه يې ددوی دظلم ټغر ټول کړ او يوازې په سلو کې پر پنځمه برخه خاورې يې نيمژواندی ژوند کاوه، يوازې يوه کاري ضربه په کار وه، چې دمرګ کندې ته ګوزار شي، خو د طالبانو افراطي چارچلند او نړيوال ټکر يوځل بيا نظار شورا ته يو داسې طلايي چانس په لاس ورکړ، چې بيا راژوندی شي او د مرګ د خوب پرځای د کابل د تاج وتخت خوبونه ووينې.

د سپتمبر د ۱۱مې نېټې پېښه که ټولې امريکا ته د زهرو يو تريخ ګوټ شو، خو نظار شورا ته يوه داسې نوش دارو او اب حيات شو، چې مړې پرې راژوندی شو. د نظار شورا مشرانو يو دم د امريکائيانو لاسونه ښکل کړل او په پښو کې ورته ورغښتل او بيا يې خپله لاسونه ورته په نامه کېښول او ويې ويل چې صاحبانو هر امر وخدمت ته تيار يو، هر ډول نوکري کولای شو، سره له دې چې (ازموده را ازمودن خطا است) خو تاسو کولای شئ مونږ يو ځل بيا و ازمويئ، بيا يې نو امريکائيانو ته د (۵۰۰) کيلويي بمونو پرځای د (۵۰۰۰) کيلويي بمونو فرمايش ورکړ چې د بشر دله

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځه ورړلو قابلیت خو لا څه چې پر یوه وخت د ونو، بوټو او ټولو ژوندیو موجوداتو د له منځه وړلو ورتیا یې لرله.

په پای کې نظار شورا د امریکائیانو د الوتکو تر وزرونو لاندې کابل ته ننوتله، دا داسې مهال و، چې طالبانو په هېواد کې نور اکثره نظامي قوتونه ختم کړي وو، نو ځکه خو میدان دوی ته تش او خوشې و.

ښاغلی حامد کرزی چې اوس د هېواد یو مهم سیاسي شخص دی، مخکې تر دې چې نظار شورا کابل ته ننویستل شي، په ارزګان کې پرطالب ضد جګړې اخته و او څه سیمې یې لاندې کړې وې. په پای کې د بن د نامتوازن او نا عادلانه تړون له مخې د واك سیاسي کړۍ نظار شورا ته ورکړل شوې او ښاغلی حامد کرزی د لنډمهالې شپږ میاشتنۍ ادارې د مشر په توګه وټاکل شو.

کله چې کرزی صیب د واك (!) د رسمي انتقال لپاره کابل ته راغی، نو نه ورسره لښکر و، نه عسکر، نه توپونه او نه مېړونه، یوازې بې وسلې کرزی و، یوه چپنه وه او یوه قره قلۍ. همغه وخت هغو سیاستپوهانو سره چې د نظار شورا پر خصوصیاتو پوه دي او د افغانستان وضع ورته ښه معلومه ده، داسې تشویش پیدا شو، چې یاره دا وړی لکه چې شړی نه شي. څنګه امکان لري چې دلېوانو منځ ته یو څوك بې وسلې او بې وسیلې راشي او هغوی دې ورته څه ونه وایي. د کرزي صیب د واك ننداره خو همغه وخت معلومه شوه چې د احمدشاه مسعود تر عکس لاندې یې ترڅو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کرښېزي پښتو وينا وروسته ژبه واړوله او فارسي خبرې يې پيل کړې، دا په افغانستان کې د اقليت ژبې او کلتور ته دبرلاسۍ په لاره کې لومړی او اساسي ګام دی، چې تر کرزي صيب دمخه نورو ډېرو پاړسيوان شويو پښتنو شاهانو هم پورته کړی دی.

کرزي صيب هغه حقانيت ته پام ونه کړ، چې ده ته دا څوکۍ د اکثريت (پښتنو) په استازۍ ورکړل شوې وه، نړيواله ټولنه په دې خبره ښه پوهېدله چې د هېواد اکثريت پښتانه دي، څو چې مشرتوب دوی ته ونه سپارل شي، په هېواد کې ثبات راوستل ناممکن دي. هغه شپږ مياشتنۍ دوره زياتره په بهرنيو سفرونو او ډېرو غوړو وعدو تېره شوه، خو کرزی صيب پر دې بريالی نه شو، چې په هېواد کې دسولې او ثبات لپاره زيات عملي ګامونه پورته کړي، غټ عمراني کارونه پيل کړي، وسلې راټولې کړي او ان پردې هم بريالی نه شو چې ددولت په داخل کې د خپلو فرامينو تطبيق ته لاره اوراه کړي.

شپږو مياشتو کې خلکو هم، دا ويل چې څه خو نوی حکومت دی، کرزی صيب هم بې توپه او بې لښکره ورغلی، کله چې لويه جرګه جوړه شي، په هغې کې به اساسي څوکۍ له جنګسالارانو واخيستل شي، حالت به تر دې ښه شي. لويه جرګه جوړه شوه، کرزی صيب د مشر په توګه وټاکل شو او جرګې ټول صلاحيت کرزي صيب ته ورکړ، خو کرزي صيب داسې کابينه جوړه کړه اويا پرې وتپل شوه چې د بن تر هغې هم ناکاره وه او بيا يې چاته د مخالفت مجال هم ورنه کړ او دا ځل نو نظار شورا ته نور ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

امتیازونه هم ورکړل شول، اوس همغه زورواکان له کرزي صیب نه راتاو دي او دی چې هر نېك کار کوي هغوی یې مخه نیسي.

حقیقت او واقعیت دا دی چې نظار شورا ته دومره امتیاز ورکړل شوی چې ولس یې په هېڅ وجه نه شي زغملای، نظار شورا ته د دومره امتیاز ورکول د کرزي شخصیت ته د زیان په بیه تمام شول، خو دې سره سره بیا هم نظار شورا کې دومره اخلاقي او سیاسي شهامت نه شته چې لږ تر لږه دکرزي صیب اوامر ومني او د هغه په مخه کې خنډونه را ولاړ نه کړي، کېدی شي کرزی صیب او نړیواله ټولنه اوس دواړه د نظار شورا یا پنجشېر ولسوالۍ له دومره زیات واك نه پښېمانه وي، خو تشه پښېماني څه ګټه نه لري، عملي کار په کار دی. نو د حل لاره څه ده؟

اساسي خبره داده چې نظار شورا یا جمیعتیان د خپلو ناروا غوښتنو لپاره له خپل پوځي ځواك څخه کار اخلي، ترڅو چې ددوی پوځي ځواك له منځه لاړ نه شي او یا هم د هغو پر وړاندې بل قوت جوړ نه شي، د واك انحصار به همداسې دوام ومومي.

اوس یوه ښه لاره داده چې کرزی صیب ځان ته یو خاص ګارد جوړ کړي، چې نېغ په نېغه په جمهوري ریاست او شخصاً په ده پورې تړلی وي. ددې خاص ګارد لپاره کېدی شي، څلور زره تنه له ختیزو ولایتونو، څلور زره تنه له جنوب ختیزو، څلور زره تنه له مرکزي او شمال ختیزو او څلور زره هم له شمال لویدیزو ولایتونو څخه را وغواړي، ټول شل زره تنه کېږي، دا کسان به په کابل ښار کې امنیت ټینګ کړي، د جمهوري ریاست د فرامینو لپاره به

(c) ketabton.com: The Digital Library

روحي او فزيکي قوه شي او جمهور رئيس او مسلکي کابينه به له هر ډول تنظيمي او نظامي ګواښونو څخه وژغوري.

په دې ډول کېدی شي د نظار شورا زور اوبه شي، ددې ترڅنګ دې دملي اردو د جوړولو بهير تعقيب شي او هر منظم کنډك يا غونډ چې جوړېږي هغه دې د تنظيمي قطعاتو پرځای چې اوس د دفاع وزارت په چوکاټ کې فعال دي، ځای پرځای شي، د ملي اردو د جوړښت په باب هم بايد ژور فکر وشي، اول پر دې اساسي مسئله غور وشي چې ايا يو ټوپك سالار، پاټکسالار او جنګسالار ملي اردو غواړي او که نه او په تېره دا چې ټوپکسالار د دفاع وزارت په راس کې وي؟ ځواب يې څرګند دی، نه هېڅکله نه! ځکه چې د ملي اردو په جوړښت کې د ټوپکيانو محوه مطرح ده.

هغوی هېڅکله نه غواړي، په خپل لاس خپله ځان ته قبر وکيني، ځينې ټوپکسالاران چې اوس يې دفاع او کورنيو چارو وزارتونه او استخبارات په ولکه کې دي، غواړي د خلکو په سترګو کې خاورې ودوروي، ملېشه يي او تنظيمي وسله والو ډلو ته د ملي اردو نوم ورکړي او په دې ډول خپله بقا تضمين او خوندي کړي، خو که دا کار دوام ومومي لکه دا و چې، نو بيا يې هم نتيجه همداسې بوله. خو اوس د ملي اردو تر جوړښت د مخه د تنظيمواکۍ د مخنيوي لپاره کرزي صيب ته ضرور ده چې ځان ته يو خاص ګارد جوړ کړي، ځکه چې ملت پر کرزي صيب اعتبار کړی او دی هم يوې درنې او مبارزې کورنۍ ته منسوب دی، نو دی بايد د خپلې کورنۍ، پښتنو او په مجموع کې د ټول افغان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملت د عـزت سـاتلو لپـاره پـه رښتیـا هـم یـو عملـي، بـا کفایتـه، باعزمه مشر او جمهور رئـیس وي، نـه دا چې ړیـره زمـا واك یـې د ملا، که د نظار شورا د عسـکرو د برچـو تـر څوکـو لانـدې د کـرزي صیب د پاچاهۍ کـاروان همداسې روان وي، نـو داسې ویـره شـته چې دا کاروان به د پښېمانۍ او بې کفایتۍ یوې کندې ته ورسـیخ شي او بیا به د خلاصون هېڅ لاره ونه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوک جنګسالار، پاټکسالار او ټوپکسالار دی؟

دا لیکنه هم د منځمهالي اداري پر مهال په هیله مجله کې چاپ شوې ده.

له دوه نیمو لسیزو راهیسې افغانستان له جنګسالارانو، پاټکسالارانو او ټوپکسالارانو سره یرغمل دی، په تېره یوې نیمې لسیزې کې خو بیا اکثرو جنګسالارانو د جنګ او جګړې لپاره مقدس شعارونه او ایډیالونه عنوان کړي او خلک یې پر ځان راټول کړي وو، دهمدغو شعارونو په زور یې ځان ته د جګړې او لوټ و تالان یو ډول ظاهري مشروعیت پیدا کړی و. خو کله چې مجاهدینو او ملحدینو په کابل کې ګډائتلافي حکومت جوړ کړ. نو ټوپک خپل پخوانی منطق او مشروعیت له لاسه ورکړ، د جهاد اصطلاح هم خپل پخوانی کیف بایلود او مجاهدینو ته هم هغه جګه شمله پاتې نه شوه.

تر هغه وروسته چې هرڅه وشول ټولو ولیدل، په زور او زېرېې یادون ضروري نه دی، خو دطالب نظام تر ړنګېدو وروسته چې د بهرنیانو د هڅو په نتیجه کې په افغانستان کې یو څه ثبات رامنځته شوی، نو د هرچا په خوله او ژبه د جنګسالار، ټوپکسالار او پاټکسالار اصطلاحګانې ډېرې اورې راورې، ښاغلی حامد کرزی هم د جنګسالارانو اصطلاح ډېره زیاته تکراروي، ولس هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغو د واک د اختتام هیله کوي، نړیوال هم د ټوپکسالارانو د ختمولو هیله لري، عجیبه خو دا ده چې خپله جنګسالاران، ټوپکسالاران او پاټکسالاران هم دهمدې ډول کسانو د نابودولو چغې وهي. یانې دا چې غل هم چغې وهي چې غل دی او کاروانی هم چغې وهي چې غل دی، خو اصلي غل معلوم نه شو.

د ښاغلي حامد کرزي صیب په مشرۍ دلنډمهالې اداري تر جوړېدو وروسته د جنګسالارانو اصطلاح ډېره زیاته کارول کېږي، خو په واقعیت کې په افغانستان کې هېڅکله هم جنګسالاران په دومره مطلق ډول په واك کې نه وو، لکه په لنډمهاله اداره کې چې ددې خلکو څومره زور او واك تمثیلېده، ان د رباني په هغه تېره جنجالیزه واکمنۍ کې هم جنګسالاران دومره په واك وځواك نه وو، علت یې دا و چې هغه وخت یو جنګسالار هم پوره واك نه درلود، یو بل ته بالفعل خطر و، ټول زور یې د یو بل دفع کولو ته متوجه و، جګړې، ورانۍ او جنګونه ډېر و، جنګسالارانو د ارامۍ او راحت احساس ځکه نه شو کولای چې بل جنګسالار به ارامۍ ته نه پرېښودل، خو تر لنډمهالې اداري وروسته د جنګسالارانو واك وځواك ته قانوني بڼه ورکړل شوه، مخکني جنګسالاران څوك د دفاع وزیر شو، څوك د کورنیو چارو، څوك د استخباراتو رئیس شو، څوك د پولیسو قومندان او څوك هم والیان شول او څوك هم ولسوالان.

اوس له کرزي صیب سره هغوی هم یو ځای چغې وهي چې جنګسالاران او ټوپکیان نه منو، هرڅوك د جنګسالارانو پرضد

(c) ketabton.com: The Digital Library

چغې وهي، خو هېڅوك هم د هغو نومونه نه اخلي، کله چې بېړنۍ لويه جرګه جوړه وه، نو کرزي صيب ته يو ځل بيا ښه موقع په لاس ورغله او پر جنګسالارانو يې ښه دمزې ټکونه وکړل، د لويې جرګې غړو ته هم دا وخت ښه طلايي چانس په لاس ورغلی و او اکثرو پر ټوپکوالو، پاټکيانو او جنګسالارانو ښه په زغرده انتقادونه وکړل، عجيبه خو داوه چې په لويه جرګه کې د ټوپکسالارانو او جنګسالارانو ونډه او برخه هم ښه غوښنه وه او ان په اصل کې په جرګه کې يو اساسي ځواك و، چې د ارتباطاتو مزي يې تر بهرني اساسي ځواك پورې غځېدلي وو، که چا د ټلويزيون له لارې د لويې جرګې لومړۍ کتار (ستيج ته مخامخ ليکه) ليدلی وي، نو د پخوانيو جنګي تنظيمونو اکثره مشران او زورواکان به يې په کې ليدلي وي لکه رباني، سياف، خليلي، محسني، تورن اسمعيل خان، عبدالرشيد دوستم، فهيم، قانوني او داسې نور چې د کابل د خرابۍ او ويجاړۍ اساسي عاملين او مسئولين دي، په دې لومړي کتار کې د احمدشاه مسعود او عبدالعلي مزاري شتوالی ځکه ناممکن وو، چې هغوی په حق رسول شوي وو، يوازې د ښاغلي حکمتيار کمی له ورايه احساسېده، که چېرې حکمتيار هم په دې لومړي کتار کې ناست وای، نو بيا به د افغانستان د وروستۍ لسيزې په تېره بيا د کابل د ورانۍ ټول لوبغاړي، ټوپکيان او پاټکيان پوره شوي وای. عجيبه خبره خو داده چې يو شمېر ټوپکوالو او جنګسالارانو هم د جنګسالارانو غندنه کوله. د هغوی دا کار په دې مانا نه و، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګنې دوی له خپلو تېرو عملونو پښېمانه دي او نور جنګ جګړې نه غواړي، بلکې هغوی داسې انګېرله چې دوی بېخي بېګناه دي، دوی هېڅ نه دي کړي، هرڅه يې چې کړي هغه ددوی مخالفينو کړي، په همدې خو يې ځان ته برئت ورکاوه، بله دیادون خبره خو داوه چې ځومره وروسته د افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو ځانګړي استازي لخدار براهيمي هم اعلان وکړ، چې لويې جرګې ته يو زيات شمېر جنګسالارانو لاره کړې وه، خو خلکو يې زياته غندنه وکړه، هغه هم د جنګسالارانو نومونه وانه خيستل او نه يې د کوم جنګسالارر بېلګه وړاندې کړه.

د ملګرو ملتونو ښنه لا هغه وخت ښوېدلې وه چې دلويې جرګې په کميسيون کې يې په خپله دجنګسالارانو استازي کېنولي وو، نو ځکه خو جنګسالارانو وکړای شول، په اسانۍ سره جرګې ته لاره پيدا کړي، خو لنډه دا چې په اصولو کې هرڅوک د جنګسالارۍ او ټوپکسالارۍ غندنه کوي، خو کله چې د عمل وخت راشي نو ټول ځان غلی نيسي، موږ له ښاغلي کرزي صيب، ملګرو ملتونو او د جنګسالارۍ نورو مخالفينو څخه هيله کوو چې کله بيا د جنګسالارۍ پر ضد خبرې کوي، نو بايد د جنګسالارانو نومونه هم واخلي، چې د ولس دزړه پر لمبو اوبه تويې شي. ځينې جنګسالاران بيا ځان ته دا برئت ورکوي، چې موږ خو صيب د طالبانو او القاعدې پرضد جنګېدلي يو، موږ جنګسالاران نه يو، دا ښاغلي هغه کسان دي، چې په اصطلاح (غر) په (پر) پټوي، که له دې ښاغلو څخه وپوښتل شي، چې تاسو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طالبانو تر ظهور دمخه څه کول؟ پر کوم علمي، فرهنګي او عمراني کار مصروف وئ او که نه په کابل او د هېواد په نورو سيمو کې مو جګړې کولې، طالبان خو همدا ستاسو د عملونو زېږنده وو؛ که تاسو نه وای د طالب وجود ته اصلاً هېڅ ضرورت نه پيدا کېده.

له ښاغلي کرزي صيب څخه د افغان ولس هيله داده، چې هېڅ زورواکي ته بايد د ملي اتل لقب او مارشال رتبه ورنه کړل شي، بلکې هغوی د ملت عادلانه قضاوت ته پرېښودل شي.

د افغان ولس هيله ده چې کرزی صيب او ملګري ملتونه چې کله هم د جنګسالارانو يادونه کوي، بايد رښتيني ښېلګې يې هم وړاندې کړي، داسې نه چې غل غندم، خو دغله نوم له وېرې په خوله نه اخلم، يا دا چې يوازې د مات شويو جنګسالارانو يادونه کوم او د واکمنو په باب څه نه وايم. زموږ ولس ته ټول جنګسالاران يو شان دي، که هغه د شمال دي، که د جنوب، اوس حاکم دی که محکوم، وزيران دي که فقيران، مقصد چې جنګسالار او ټوپکوال وي د غندلو او رټلو وړ دی.

کوم زورواکي چې اوس د حکومت پر لوړو څوکيو ناست دي که دا جنګسالاران نه وي، نو خير بيا څوك جنګسالاران دي؟ هيله ده د لنډمهالې ادارې مشر ښاغلی حامد کرزی صيب او ملګري ملتونه همدې پوښتنې ته کوټلې، حقيقي، واقعي، رښتيني او صادقانه ځوابونه پيدا کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان د راتلونکي ولسمشر د انتخاب څرنګوالی

> دا لیکنه هم هغه مهال شوې وه چې نه د اساسـي قـانون لويـه جرګـه جوړه شوې او نه هم د انتخاباتو کميسيون او قانون معلوم وو، خو هغه څه چې زما په نظر ملت ته په ګټه و او د افغانستان جوړښـت تـه يـې ګټـه رسولای شوه، ما د همغه انتخاباتي سيستم غوښتنه کړې ده، لـه نېکـه مرغه ددې ليکنې زياتې برخې وروسته په انتخاباتي سيستم کې عملـي شوې، خو يو څه تشويشونه لاهم پر ځای پاتې شول. دا ليکنـه هـم پـر هماغه مهال د هيلې مجلې د ۱۳۸۱ل کال په (۵) ګڼه کې چاپ شوې ده.

د ملګرو ملتونو او نورو نړيوالو په مـادي او مـانيز ملاتړ اوس د افغانستان د نوي اساسي قـانون د مسـودې پر ابتـدايي مـتن کـار روان دی، کله چې ابتـدايي مسـوده بشـپړه شي، د تـدقيق ديـوه کميسـيون لـه خـوا بـه کـره کېـږي، بيـا بـه د مطبوعـاتو او نـورو امکاناتو په واسطه ولس ته وړاندې کېږي او د خلکو د نظرونـو تـر راټولونې وروسته به بيا دا نظرونه د اساسي قانون د کميسيون لـه خوا په پام کې نيـول کېږي، تـر دې وروسـته بـه يـوه وروستۍ کـره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسوده جوړېږي، همدا کره او یا په اصطلاح پوره مسوده به د اساسي قانون لویې جرګې ته وړاندې کېږي.

د لویې جرګې تر منظورۍ او تائید وروسته به دا قانون د اساسي قانون بڼه خپلوي او هېوادنۍ چارې به پرې سمبالېږي. دا چې د اساسي قانون دا بهیر به په همدې ډول ترسره شي که نه؟ د اساسي قانون د کمیسیون غړي به پوره وړتیا ولري که نه؟ قومي او سیمه ییز انډول او د افکارو توازن به په کمیسیون کې څرنګه وي؟ دا او دې ته ورته پر نورو مسایلو دلته بحث نه کوو، دلته یوازې پر دې غږېږو چې په اساسي قانون کې به د ولسمشرۍ د مقام او د هغه لپاره د انتخاباتو څرنګوالی په ګوته کېږي. د هېواد مشري یا ولسمشري کېدی شي د پاچا او جمهور رئیس په وجود کې تمثیل شي، په پاچاهي نظام کې د پاچا قدرت په مطلق او مشروط ډول تمثلېږي، چې د افغانستان په اوسنیو شرایطو کې مطلق شاهي نظام نا ممکن برېښي او هم د اوسنیو دیموکراتیکو معیارونو مخالف کار ګڼل کېږي، د پخواني پاچا اعلیحضرت محمد ظاهرشاه په وجود کې د یو مشروطه شاهي نظام او په هغه کې د شاه اجرائیوي او سمبولیك رول نه د ټولنې له غوښتنو لرې دی او نه هم د ټولنې له عیني واقعیتونو، خو د ټولنې تېر تاریخ او د تېرې بېړنۍ لویې جرګې بهیر ته په کتنې سره د ولس هره غوښتنه او هر عیني واقعیت د کورنیو او بهرنیو وسلوالو سیاسي ځواکونو له خوا چلنج کېدی او ویتو کېدی شي. که د پخواني پاچا په وجود کې مشروطه شاهي نظام هر څومره هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خلکو غوښتنه او د ټولنې یو عیني واقعیت او ضرورت وي، پر افغانستان باندې واکمنې کورنۍ او بهرنۍ سیاسي پوځي ډلې به دې ته تیارې نه شي، چې داسې نظام ته له خپل نا کنټروله واکه تېرې شي، که په هېواد کې دیو احتمال پر بنسټ مشروطه شاهي نظام هم په پام کې ونیول شي، نو طبعاً تر شاه وروسته دویمه اساسي اجرائیوي څوکۍ (صدارت) به د قدرت دیوې بلې اساسي سرچینې په توګه مطرح شي او د صدراعظم د ټاکنې لپاره بیا هم د یموکراتیکو انتخاباتو ته اړتیا پیښېږي.

که د شاهي نظام ټول چانسونه له منځه لاړ شي، نو د مشرتابه د ټاکنې لپاره دویمه سیاسي لاره د جمهور رئیس ټاکنه ده. که جمهور رئیس ټاکل کېږي، بشپړ اجرائیوي څواک به ولري؟ او که نه سمبولیك رول به ولري او د څواك ممثل به یې صدر اعظم وي؟ او یا هم جمهور رئیس او صدراعظم به دواړه وي او دواړه به متناسب اجرائیوي څواك ولري؟ په هر حال کله چې په اساسي قانون کې د هېواد د اجرائیوي مشرتابه (ولسمشرۍ) مقام یا دریځ څرګند شو، نو بیا د هغه د ټاکنې لپاره دودیزه او قانوني لاره همدا عمومي انتخابات دي. تر ټولوستره او مهمه مسئله همدا عمومي انتخابات دي، ټاکنې باید په بشپړ ډول عادلانه وي او د هر ډول درغلۍ مخه باید په کې ونیول شي، د عادلانه او صفا انتخاباتو په نتیجه کې یو روښان، د خلکو دخوښې او حساب وړ ولسمشر رامنځته کېدی شي، عادلانه انتخابات د انتخاباتو یو رښتیني عادلانه قانون ته اړتیا لري او د عادلانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قانون د پلي کېدو لپاره يوې ناپېيلې ځواکمنې سرچينې ته اړتيا ده.

عادلانه قانون بيا هغه وخت عادلانه ګڼل کېږي، چې د عمل په ډګر کې پلی شي او مثبته نتيجه ترې لاسته راشي. کله کله داسې هم وي چې قانون عادلانه ليکل شوی وي، خو عملي کېدل يې ناعادلانه وي، کله بيا د عدالت تر نامه لاندې يوه ناعادلانه طرح ليکل شوې وي او ولس ته د عدالت په نامه وړاندې شوې وي. مقصد دادی چې کله د عادلانه قانون او عادلانه ټاکنو نوم اخيستل کېږي دا بايد لفظ او عمل، نظر او عملي کېدنه ټول يو بل سره منطبق وي.

په افغانستان کې د راتلونکې ولسمشرۍ لپاره په انتخاباتو کې دا مسئله هم د يادونې وړ ده، چې د ولسمشرۍ لپاره انتخابات د ګوندونو د اکثريت رايو د ګټلو له مخې کېږي ياني کوم ګوند چې زياتې رايې وګټلې د هغه استازی به د جمهور رئيس په توګه ټاکل کېږي که څنګه؟ او يا هم دا چې د پارلمان لپاره انتخابات کېږي او چا چې په پارلمان کې ډېرې رايې ترلاسه کړې هغه به د دولت مشر ټاکي او يا هم حکومت به جوړوي. دغه راز د انتخاباتو د معيارځرنګوالی هم ډېر مهم دی، ياني دا چې د کومو معيارونو له مخې ټاکنې ترسره کېږي، د افغانستان اداري واحدونه په پام کې نيول کېږي که نفوس يا وګړي، که دواړه؟

که د اداري واحدونو معيار په پام کې نيول کېږي، نو د تنظيمواکۍ په جنجاليزه دوره کې د خپلسرو زياتو شويو اداري

(c) ketabton.com: The Digital Library

واحدونو ستونزه به څنګه اوارېږي؟ بل د نفوسو مسئله هم یوه جنجالي مسئله ده، ځکه چې تر اوسه پورې په افغانستان کې اول د قومونو او بیا د اداري واحدونو د اوسېدونکو شمېر په دقیق ډول معلوم نه دی. هغه څوك چې د وګړو د شمېر په تناسب څوکۍ وېشي هغوی ته به ډېره مشکله وي، چې د ټولو خلکو رضایت راجلب کړي، د تېروتنو او درغلۍ د راپېښېدو امکان په کې ډېر زیات دی، خصوصاً د څوکیو د وېش په برخه کې، په کمیسیون کې که تنظیمي اشخاص ځای شوي وي، نو بیا خو خبره په ډاګه له عدالته وځي.

زموږ په اند په اوسني وخت کې د اداري واحدونو او نفوسو د فرضیې پر بنسټ د ګوندي انتخاباتو نتیجه مثبته نه ده، لکه پورته چې یادونه وشوه د خپلسرو اداري واحدونو ستونزه او د نفوس د دقیق تثبیت د نشتوالي ستونزه دواړه رامنځته کېږي، د ګوندي انتخاباتو په نتیجه کې به د ازادو رایو ګټونکو (ممبرانو) برخلیك څنګه کېږي؟ ایا په ګوندي سیستم کې د ټول ولس د مستقیم نظر څرګندونه کېدی شي؟ که په ګوندي سیستم کې فرضاً یوه ګوند هم د مشرتابه د ټاکنې لپاره لازم شمېر پوره نه کړ، بیا به څنګه کېږي؟ یا هم یو ګوند تر نورو ګوندونو لږ زیات اکثریت وګټاته، خو د ازادو ممبرانو مجموعي شمېر تر دوی هم زیات دی، خو څرنګه چې هغو په خپل منځ کې کوم پیوستون نه لري، نو نه شي کېدی دیوه واحد اکثریتي سیستم په توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

رامنځته شي. نو دلته بیا هم د ولس د اکثریت هیلې شاته پاتې کېږي.

په ګوندي سیستم کې د درغلۍ د پېښېدو غټ اټکل دا دی هغه ګوندونه چې د ولسي نفوذ له پلوه کمزوري، خو د پیسو او نورو امکاناتو له پلوه پیاوړي دي، هغوی به د پیسو په زور ډېر ازاد ممبران را خپل کړي او هم به یو شمېر کمزورو وړو ګوندونو ته تر خپل استحقاقه د پورته امتیاز په منلو سره هغوی هم د ځان ملګري کړي او د حکومت مشرتابه به دداسې چا له خوا وټاکل شي، چې ددرغلۍ له لارې یې ځان ددې جوګه کړی وي چې مشر وټاکي، په دې ډول به د عام ولس رایې د هغو د استازو له خوا هغوی ته د شخصي امتیاز په ورکولو سره په ناسمه توګه وکارول شي. نو ددې ډول درغلیو او ستونزو مخه څنګه نیول کېدی شي ایا د حل کومه لاره شته؟ د حل لارې به یې نورې هم وي، خو زموږ په نظر د راتلونکو سالمو انتخاباتو لپاره د حل یوه لاره داده:

د جمهور رئیس دټاکنې لپاره باید په مستقیم او سري ډول د ټول ولس مستقیمي رایې واخیستل شي، په مرکز، ولایتونو، ولسوالیو، کلیو او هر هغه ځای کې چې د خلکو د راټولېدو ځای وي، د رایې اخیستنې صندوقونه دې کېښودل شي، هر څوك (ګوندونه او ازاد شخصیتونه) د هېواد د مشرتابه لپاره خپل کاندید معرفي کولای شي. انتخابات دې په ټول هېواد کې پر یوه ټاکلي وخت ترسره شي، کله چې له ټول هېواد څخه رایې را ټولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، تر شمېرلو وروسته چې د هرچا رايې تر نورو زياتې وې هغه دې د هېواد د مشر يا جمهور رئيس په توګه وټاکل شي. دې ډول انتخاباتو کې درې اساسي ستونزې پر يوه وخت حلېږي:

۱. د اداري واحدونو جنجالي ستونزه اصلاً هېڅ نه مطرح کېږي.

۲. د نفوس د دقيق شمېر معلومولو او په دې اړه د ناندريو او ډنډيو مخه نيول کېږي، ځکه ټول وګړي هرڅومره چې وي عملاً به په انتخاباتو کې په مستقيم ډول دخيل شي.

۳. د رشوت، زرو زور له لارې به د خلکو د رايو د رانيولو مخه ونيول شي، ځکه چې دټاکنو په دې ډول کې به څوك چاته رشوت نه شي ورکولای، کېدی شي د افغانستان له اټکلي (۲۵) مليونه وګړو څخه تر نيمايي زيات يې د رايې ورکولو تر قانون لاندې راشي، نو څوك او کوم ګوند به ددې وس ولري چې دولس ديارلس مليونه وګړو ته رشوت ورکړي، يوه، لس، سل او زر رايې به په څو واخلي او دا رايې به بيا د ووټونو په دې لوی درياب کې څومره ارزښت ولري؟ خو په هغه بل سيستم کې يانې دا چې خلك يو ځل خپل استازي وټاکي او استازي بيا د حکومت مشر وټاکي په دې حالت کې د خلکو د رايو د خرڅولو او ضايع کولو ډېر زيات احتمال شته، د ساري په توګه که د اداري واحدونو او نفوسو د شمېر په پام کې نيولو سره انتخاباتي سيستم عيار شي، نو کېدی شي هرې ولسوالۍ يا هر اداري واحد ته د تېرې بېړنۍ لويې جرګې د ټاکنو په شان دوه يا درې څوکۍ ورسېږي، که

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرضاً دیوي ولسوالۍ زیات وکم یو لك وګړي خپل دري تنه استازي وټاکي او بیا دا استازي وروسته د پیسو، زور او فشار له وجې خپلې رایې بل چا ته ورکړي او یایې په نا سم ډول وکاروي، نو په حقیقت کې د یو لك کسانو رایې پر سیند لاهو شوې.

په هغه انتخاباتي سیستم کې چې د خلکو قوت د خپلو استازو په وجود کې تمثیلیږي، په هغه حالت کې دا قوت د ډېرو کمو امتیازاتو او پیسو په مقابل کې تر ګوتو کېدی شي، خو که مستقیماً خلکو ته مراجعه وشي، هېڅکله به هم د زر و زور له لارې دا کار شونی نه شي.

د خلکو د استازو له خوا د مشرتابه د ټاکنې بله اټکلي بېلګه به هم وړاندې کړو. که احیاناً یو ګوند د مشرتابه لپاره شلو نورو رایو ته اړتیا لري او د خلکو د استازو په ډله کې تر (۵۰) تنو زیات ازاد ممبران هم موجود وي، نو که دا ګوند وغواړي په اټکلي ډول د لسو لکو ډالرو په بدل کې د شلو ممبرانو نظر په خپله خوا رااړولای شي، موږ باید د خپلې ټولنې دا تریخ حقیقت ومنو چې د پنځوسو تنو له جملې شل تنه هر یو د پنځوس زرو ډالرو په بیه خپل نظر اړولای او بدلولای شي، ددې نتیجه دا شوه چې د انتخاباتو دې سیستم کې زموږ د ملت برخلیك یا لږ تر لږه د سیاسي مشرتابه برخلیك په لسو لکو ډالرو او ان تر دې هم په کمو پیسو بدلېدلای شي.

خو که چېرې ولس په مستقیم ډول یانې هر افغان دیوه فرد په توګه د جمهور رئیس په ټاکنه کې برخه واخلي، د ګوندونو او نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاسي اشخاصو د درغلۍ له ډېرو چالونو څخه خوندي پاتې کېدی شي. کله چې جمهور رئیس د ولس د اکثریت رایو په ګټلو سره وټاکل شي، نو کابینه دې هم خپله جوړه کړي، جمهور رئیس باید پوره او مناسب اجرائیوي څواك ولري، د کابینې مشري دې هم د جمهور رئیس پر غاړه وي.

د صدارت پوست یا صدراعظم ته اړتیا نه شته، ځکه چې دلته بیا د قدرت دوه سرچینې رامنځته کېږي او وخت پر وخت د جمهور رئیس او صدراعظم ترمنځ د واك پر سر د نانندریو د پېښېدو امکان شته، د صدراعظم په رامنځته کېدو سره د مالي لګښتونو، درغلیو او اداري تورم د پېښېدو امکان هم زیاتېږي. د افغانستان په شان هېوادونو لپاره ښه داده چې د قدرت مرکزونه راټول وي نه تیت، واحد وي نه متفرق.

پر جمهوري ریاست سربېره د پارلمان (ولسي جرګې) لپاره هم ټاکنې ضروري دي، که په افغانستان کې د ولسي جرګې لپاره په انتخاباتي سیستم کې اداري واحدونه او دقیق نفوس یا لږ ترلږه اټکلي نفوس د واړه په پام کې ونیول شي ښه به وي، پارلماني انتخابات که د ګوندونو په حساب وشي او یا هم په کوم بل ډول دومره ستره ستونزه ترې نه راولاړېږي، خو په دې شرط چې جمهور رئیس تر دې دمخه د خلکو د مستقیمو رایو په واسطه ټاکل شوی او پارلمان یوازې د حقوقي مسایلو او قوانینو د څېړنې او تطبیق چارو ته ځانګړی شوی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پارلمان ځانګړنه دا ده چې اپوزیشن یا مخالف لوری حتماً په کې وي، نو د داسې پرېکړې صادرول ناشونی کوي، چې د ملت د ملي ګټو مخالفې وي، په پای کې د خپلو خبرو نچوړ په دې توګه راوړو:

۱. د جمهور رئیس یا ولسمشر د ټاکنې لپاره باید ټول ولس په مستقیم او سري ډول په ټاکنو کې برخه واخلي.

۲. د ولسي جرګې یا پارلمان لپاره دې د اداري واحدونو او نفوس دواړو په پام کې نیولو سره انتخابات ترسره شي او د خلکو قوت او نظردې د خپلو استازو له لارې په پارلمان کې تمثیل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلونکې لويه جرګه، انتخابات تشويشونه، اټکلونه او وړانديزونه

دا ليکنه ما تر ېړنۍ لويې جرګې وروسته ليکلې وه، او هماغه وخت د هيلې مجلې د ۱۳۸۱ل کال په (۳) ګڼه کې چې د ياد کال (زمري-وږي) سره سمون خوري، چاپ شوې ده، ددې ليکنې پرمهال معلومه نه وه چې د اساسي قانون د جوړېدو بهير به څنګه وي، ددې قانون د تصويب لپاره به لويه جرګه څنګه جوړېږي؟ څو مياشتې وروسته د قانون جوړونې بهير پيل شو، بيا نږدې يو نيم کال وروسته د اساسي قانون لويه جرګه جوړه شوه، تر هغه وروسته بيا د جمهوري رياست او ملي شورا لپاره انتخابات وشول، خو ما چې له نږدې نه دا ټول بهيرونه څارلي او په خپلو سترګو مې ليدلي، نو په دې ليکنه کې چې ما کوم تشويشونه او اټکلونه څرګند کړي وو، د هغو يو زيات شمېر پر واقعيت بدل شول، دادی ددې ليکنې د اټکلونو ارزونه د خپلو قدرمنو لوستونکو قضاوت ته پرېږدم.

تشويشونه: وخت او ژوند د باد او اوبو مثال لري، ډېر ژر ژر تېرېږي او شاته نه ګوري. هوښيار خلك هغه دي چې له وخت څخه پر خپل وخت ډېره ګټه پورته کړي، رحمان بابا خو ان تېر وخت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېر ساعت د لحد مړی ګڼي چې ان په سختو ژړاګانو هم نه را ژوندی کېږي او نه بېرته رغېږي.

د بن دتړون او دبېړنۍ لويې جرګې دپرېکړو له مخې دهمدې بېړنۍ لويې جرګې تر جوړېدو يو نيم کال وروسته د اساسي قانون د تصويب لپاره بله لويه جرګه رابلل کېږي او تر هغې وروسته بيا د شپږو مياتو په بهير کې عمومي انتخابات کېږي او په نتيجه کې به يو منتخب حکومت رامنځته کېږي. اساسي قانون، لويه جرګه، انتخابات او منتخب حکومت هغه ډېرې سترې سياسي مسالې دي، چې د افغانانو او افغانستان برخليك ټاکي، د زمانې څرخ په ډېره بېړه تاوېږي، خو زموږ ولس په تېره بيا ملي سياسي ډلې، ملي شخصيتونه او نورې سياسي ډلې لا تر اوسه کوم فعال سياسي تحرك، خوځون او فعاليت نه لري او ددې طلايي وخت طلايي شېبې يې له لاسه وځي. راتلونکي لويې جرګې او انتخاباتو ته خورا کم وخت پاتې دی، که سياسي ډلې همداسې ويدې پاتې شي او يا هم نوې متحرکې سياسي ډلې او ګوندونه رامنځته نه شي، نو داسې اټکل کېږي، چې د افغانستان راتلونکې به تردې هم مبهمه او بدتره شي.

که چېرې په هېواد کې د ملي ګوندونو همدا ډب حالت همداسې ډب پاتې شي او د اوسنۍ واکمنې انحصارګرې ډلې پر وړاندې يو ملي بديل، جبهه او ائتلاف جوړ نه شي او د هېواد په سياسي چارو کې د اوسنۍ واکمنې سياسي ډلې لاس همداسې خلاص

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاتې شي، نو د سترو سياسي ناورينونو د پېښېدو اټکل کېدی شي، چې ځينې يې دلته په ګوته کوو:

اټکلونه:

الف ـ د بديل مخنيوی: اوسنۍ واکمنه سياسي ډله غواړي تر راتلونکې لويې جرګې پورې په هېواد کې هېڅ يوه لويه سياسي ډله او جبهه چې ددوی ګټو ته خطر او ضرر پېښولای شي، رامنځته نه شي، دوی غواړي همدا حالت تر لويې جرګې پورې همداسې وساتي. که چېرې دوی تر بلې لويې جرګې پورې له پوځي پلوه همداسې برلاسي پاتې شي، نو بيا هم لويه جرګه تر خپل اغېزلاندې راوستلای شي، لکه څنګه چې په دې ېرنۍ لويه جرګه کې امريکائيانو او ملګرو ملتونو دوی ته د ويټو حق ورکړ او سولې ته دګوابښ په نامه يې دوی ته امتيازونه ومنل، نو بله لويه جرګه هم همداسې وګڼه. واکمنه انحصارګره ډله غواړي د زور، وسلو او پيسو په وسيله د قوي اپوزيشن مخه ونيسي، هر مخالف ته د طالب او القاعدې رنګ ورکړي او د هغو د ځپلو لپاره د بهرنيو ځواکونو په تېره بيا د امريکايي ځواکونو پام هم راواړوي.

ب ـ راتلونکې اساسي قانون: د راتلونکې اساسي قانون مسوده ديو ځانګړي کميسون له خوا ترتيبېږي او لويې جرګې ته د تصويب لپاره وړاندې کېږي، په اساسي قانون کې به دوه موضوعګانې تر نورو زياتې جنجالي وي، يوه د فيدريشن موضوع او بله د ملي ژبې موضوع. د فيدريشن پلويان اوس

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره ځواکمن نه دي، نو کېدی شي افغانستان کې یو مرکزي نظام د زیات تائید وړ وګرځي، خو د پښتو ژبې هغه خپل حقوق چې د ۱۳۴۳ ل کال اساسي قانون کې ورته ورکړل شوي، خو هېڅکله عملي نه شول، هغه هم کېدی شي له ګواښ سره مخامخ شي، ځکه چې اوس د پښتو ژبې هغه ډېر شعوري مخالفین په بشپړ واك کې دي، دوی به اوس هڅه کوي چې پر کمیسیون خپل فشار راوړي چې داساسي قانون ددې مادې متن بدل کړي او بیا په لویه جرګه کې دخپلو پلویانو له لارې هڅه وکړي د پښتو ژبې حق سلب کړي. د فیدریشن او ژبې له موضوع پرته اساسي قانون کې نورې موضوعګانې ځکه د زیات تشویش وړ نه دي، چې هغه پر ټول ولس، پر شمال وجنوب، ختیځ او لویدیځ یو شان تطبیقېږي.

ج ـ **عمومي ټاکنې** (انتخابات): په اساسي قانون کې به د انتخاباتو ماده هم راځي او کېدی شي دیوې بلې ځانګړې ضمیمې په توګه د انتخاباتو قانون جوړ شي، د هېواد راتلونکي سیاسي برخلیك او حکومت په ټاکلو کې د انتخاباتو قانون تر ټولو مهم رول ادا کوي، مهمه خبره داده چې د انتخاباتو قانون د ټولنیز عدالت او واقعیتونو پر بنسټ جوړېږي او که نه؟ دا هم تر اوسه معلومه نه ده چې د انتخاباتو دقانون بشپړ متن لویې جرګې ته وړاندې کېږي او که نه؟که چېرې د راتلونکو انتخاباتو لایحه د بېړنۍ لویې جرګې د ځانګړې کمیسیون د انتخاباتو په شان وي، نو بیا خو ښکاره خبره ده چې ټولنیز عدالت تر پښو لاندې کېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بېړنۍ لويې جرګې د انتخاباتو يوه بېلګه به وړاندې کړو: په بېړنۍ لويه جرګه کې د لغمان له ولايت څخه ټول (۲۵) له لوګرڅخه ټول (۱۷) خو پنجشېر ولسوالۍ څخه له بېلابېلو لارو تر (۳۰) تنو هم زيات د جرګې د غړو په توګه راغلي وو. د بدخشان اداري واحدونه له (۱۳) څخه (۲۸) ته پورته شوي وو. د انتخاباتو په قانون کې به حتما د اداري واحدونو او نفوسو خبره مطرح کېږي. دې کې بيا ټولنيز عدالت تر پښو لاندې کېږي، يو خو دا چې په تنظيمواکۍ کې استاد رباني په خپل سر د تاجکمېشتو سيمو اداري واحدونه زيات کړي او د نفوسو په اټکل کې يې هم مبالغه کېږي، په بېړنۍ لويه جرګه کې د خوست يو وکيل محمداکبر نېکزاد استاد رباني ته د موقت پارلمان د ټاکنې په برخه کې وويل" استاد در افغانستان شما (تاجيکها) اکثريت هستيد يا ما (پشتونها)؟" استاد رباني ورته وويل: "شما" نو نېکزاد صيب ورته وويل: " دا نو چې زه په بېړنۍ لويه جرګه کې له هر لسو تنو څخه يو تن د پارلمان د غړو په توګه ومنم، نو دې کې خو ته اکثريت کېږې او موږ اقليت کې راځو، نو دا خو معلومېږي چې تاسو او دلويې جرګې کميسون له موږ سره درغلي کړې او زموږ حق مو سلب کړی، اکثريت مو په اقليت بدل کړی، نو هغه پارلمان چې اکثريت په کې په اقليت بدلېږي نو موږ يې ولې ومنو؟بنه به دا وي چې له هر ولايت څخه دوه دوه تنه پارلمان ته راشي". استاد رباني چې د اکبر نېکزاد دا خبرې واورېدې نو غلی شو او څه ځواب يې نه درلود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو که د انتخاباتو په قانون کې پارلماني ځوکۍ بیا هم په همدې ډول وویشل شي، لکه د بېړنۍ لویې جرګې د کمیسیون له خوا چې شوې وې، نو ښکاره خبره ده چې د انتخاباتو په نتیجه کې به یو ملي حکومت او پارلمان رامنځته نه شي، ځکه چې د هېواد اکثریت به په لومړي ګام کې له واکه محروم شي.

د ـ راتلونکې لویه جرګه: تر اوسه دا معلومه نه ده چې راتلونکې لویې جرګې لپاره بیا انتخابات کېږي او که نه؟ همدا وکیلان؟ لویې جرګې ته ځي او که نه په دې برخه کې به څه کمی وزیاتی غورچاڼ او یا غوراوی کېږي. دا به دچا له خوا کېږي، د انتسابي غړو، وزیرانو او والیانو د ګډون مسئله چې اکثره د واکمنې ډلې پلویان وو، څنګه اوارېږي. دا ټولې هغه پوښتنې دي چې باید تر لویې جرګې ډېرې دمخه سپینې او اوارې شي. که لویې جرګې ته د همدې انتسابي غړو په ګډون همدا ترکیب بیا راشي او واکمنه ډله هم تر هغه وخته په همداسې قوت کې پاتې وي او بهرنیان یې هم همداسې ملاتړ وکړي، نو داسې دې وګڼل شي چې نه به داسې اساسي قانون تصویب شي چې هغه پر عدالت ولاړ وي او نه هم د انتخاباتو عادلانه قانون.

هـ ـ راتلونکې انتخابات: د راتلونکې لویې جرګې، اساسي قانون او د انتخاباتو د لایحې له کیفیت څخه ښه څرګندېږي، که چېرې لویې جرګې ښه ورتیا درلوده او د عدالت پر بنسټ یې اساسي قانون تصویب کړ او تر هغه وروسته د انتخاباتو قانون هم د ټولنیز او ملي انډول او عدالت پر بنسټ ولاړ و، نو بیا خو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلونکو انتخاباتو نتیجې هم مثبتې بوله، کله چې د انتخاباتو نتیجې د عام ملت د هیلو ښکارندویې وي، نو د هغو پر اساس به جوړ شوی حکومت هم ملي او د ولس د خوښې وړ وي او که په پورته ټولو مسایلو کې درغلي شوې وه، نو حکومت یې هم همداسې بې کفایته او بې ثباته وګڼه.

و ـ د ټاکنو د نتیجو تضمین: تر ټولو ستره او سیاسي وېره د انتخاباتو تضمین دی، که چېرې په افغانستان کې رښتیني انتخابات هم وشي او د ولس د خوښې استازي په ټاکنو کې غوڅ بری ترلاسه کړي، خو دې سره سره بیا هم واکمنه نظامي ډله د واک له اساسي لېږد څخه ډډه وکړي، نو ایا داسې کوم تضمین او سرچینه شته چې واکمنه ډله دې ته اړه کړي چې واک نوي منتخب حکومت ته پرېږدي؟

په خواشینۍ سره باید ووایو چې تراوسه داسې کوم تضمین، د واک کومه بله سرچینه نه شته چې واکمنه ډله واک پرېښودو ته اړه کړي. په افغانستان کې اوس د واک اساسي سرچینې بهرني پوځي ځواکونه او په کورني کچه د نظار شورا پوځي ډله ده، بهرني پوځونه نه غواړي چې په افغانستان کې د ټولنیز عدالت د تضمین او تامین لپاره خپله وینه قربان کړي، غوره مثال یې همدا تېره بېړنۍ لویه جرګه ده.

دا واقعیت ټولو ته څرګند دی، چې کله پخوانی پاچا اعلیحضرت محمدظاهرشاه ځان کاندید کړی وای نو (۸۰ ـ ۹۰) سلنې وکیلانو هغه ته رایه ورکوله، خو دنظار شورا د مخالفت له

(c) ketabton.com: The Digital Library

وجي هغه ځان کاندید نه کړ او امریکائیانو نه غوښتل نظار شورا سره د جګړې او یا د هغوی د خفګان په بیه د شاه ملاتړ وکړي، په دې وخت کې له ملګرو ملتو او امریکایي پوځونو پرته بل مطرح قوت نه و، چې نظارشورا باندې یې د زور له لارې د ولس حق منلای وای. کله چې پخوانی پاچا له خپلې کاندیدۍ تېرشو، نو په کاندیدانو کې تر ټولو ښاغلي حامد کرزي بل غوره شخص نه و، نو ځکه وکیلانو هغه په ډېر اکثریت یانې له (۱۵۰۰) رایو څخه په (۱۲۹۵) رایو د هېواد د مشر په توګه په دې نیت وټاکه، چې د اوسنۍ واکمنې ډلې انحصاري واک پای ته ورسوي.

خو کله چې د حکومت جوړېدو خبره شوه بیا له جرګې څخه واک واخیستل شو او خبره د پردې شاته ولېږدول شوه. نظار شورا ځکه اساسي پوستونه او کابینه رایې اخیستنې ته وړاندې نه کړه، دوی پوهېدل چې د انتخاباتو له لارې یې موږ نه شو ګټلای. د لویې جرګې رئیسه هیئت دپنځه څوکیو لپاره انتخابات دوی ته غوره بېلګه وه، چې د نظار شورا یا پنجشېر ولسوالۍ دکاندیدانو له جملې څخه یو تن هم بریالی نه شو، نو کله چې د جرګې د رئیسه هیئت څوکۍ نه شي ګټلای، نو وزارتونه به څنګه وګټي؟

همدا علت و چې بیا یې له خپل نظامي زور څخه ګټه پورته کړ، کرزی صیب، امریکائیان او ملګري ملتونه یې دې ته اړ کړل چې اساسي وزارتونه بیا دوی ته ورکړي او بیا په داسې وخت کې یې جرګې ته اعلان کړي، چې د مخالفت لپاره هېڅ وخت پاتې نه وي. دکابینې تر انتخاباتو وروسته په یوه خصوصي غونډه کې ښاغلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کرزي صيب دا اعتراف کړی و چې: " موږ په لويه جرګه کې عدالت تر پښو لاندې کړ او سولې ته مو ترجيح ورکړه". له "سولې ته ترجيح" څخه دښاغلي کرزي مقصد دادی چې نظار شورا اخطار ورکړی چې: "که چېرې په کابينه کې زموږ شرطونه ونه منل شي نو موږ به کابل په وينو ولمبوو". نو ځکه يې غوره وبلله، چې څه که عدالت تامين نه شو نو لږ تر لږه خو موقتي سوله رامنځته شوه، نو د راتلونکو انتخاباتو د مثبتې نتيجې د تطبيق او تضمين لپاره هم همدا وېره شته چې بيا به د بېړنۍ لويې جرګې پېښې تکرارېږي.

اوس پوښتنه داده چې راتلونکې لويې جرګې، اساسي قانون، انتخاباتو او منتخب حکومت ته د دومره تشويشونو او اټکليزو خطرونو د مخنيوي لپاره کومه د حل لاره هم شته او که نه؟ ددې پوښتنې په ځواب کې بايد وويل شي، چې د حل لارې شته، خو دا حل لارې زيات کار، زغم، پوره تدبير او زياته قرباني غواړي، دلته به ځينو حل لارو ته هم اشاره وکړو:

١. **ديوه ملي اساسي بديل جوړول**: د اوسني انحصار د ختمولو لپاره تر ټولو ضروري خبره ديوه افغانشموله سياسي بديل جوړول دي. په دې سياسي بديل کې بايد په افغانستان کې د ټولو قومونو د استازۍ تمثيل وشي، که چېرې داسې وشي نو ديوې ځانګړې ډلې د انحصار ماتېدل ډېر اسانېږي، اوسنۍ انحصارګره ډله غواړي تر راتلونکې لويې جرګې او انتخاباتو پورې هم سياسي حالات او هم نظامي وضع همداسې پاتې شي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې موده کې کوم قوي مخالف سر راپورته نه کړي، که چېرې حالات همداسې بې تحرکه روان وي، نو د اوسنۍ سیاسي نظامي ډلې د برې اټکل زیاتېدی شي.

۲. **دلــویې جــرګې د وکیلانــو رول:** کــه چېــرې د راتلونکې لویې جرګې لپاره بیا له سره ټاکنې کېږي، نو باید د هغو لپاره سم ترتیبات ونیول شي او هغه نیمګړتیاوې چې په تېرنۍ لویه جرګه کې وې، د هغوی د مخنیوي لپاره باید هڅه وشي، کوښښ دې وشي چې غوره ملي او مسلکي شخصیتونه لویې جرګې ته ولېږل شي، ولایتونو او ولسوالیو ته د زیات وکم سهم د ورکړې هغه نا انډولي چې په تېرنۍ لویه جرګه کې وه هغه باید بیا تکرار نه شي او که چېرې همدا وکیلان بیا لویې جرګې ته ځي او یا په کې غورچاڼ کېږي، نو ددې لپاره باید یا یو بېل ناپېیلی کمیسیون وټاکل شي، چې د هېڅ سیاسي ډلې اغېز پرې پروت نه وي او یا دې هم د هر ولایت له خپلو وکیلانو یوه یوه جرګه جوړه شي او هغوی دې له خپل منځه لویې جرګې ته غوره او مسلکي کسان ور وپېژني، په دې لویه جرګه کې دمسلك پر خاوندانو ځکه زیات ټینګار کېږي، چې دا د اساسي قانون د تصویب لپاره جوړېږي، نو د فن او مسلك خاوندانو ته په کې ډېره اړتیا لیدل کېږي، که لویې جرګې ته په رښتیا هم ډېر غوره غوره وکیلان لاړ شي، نو زیات اټکل دی، چې دوی به په هېوادنۍ کچه غوره پرېکړې وکړي او د اساسي قانون هغه مادې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دملت د ګټو پرځای د ځینو خاصو ډلو د نظر او هیلو ښکارندویي کوي په قانون کې ځای ونه مومي.

۳. **د انتخاباتو ځانګړی کمیسون:** د انتخاباتو ځانګړی کمیسون باید بشپړ ناپېیلی او د ملګرو ملتونو تر مستقیمې څارنې لاندې کار وکړي، د واکمنې ډلې او نورو تنظیمي ډلو تر اغېزې لاندې باید نه وي، د انتخاباتو طرزالعمل باید روښان او دعدالت پر بنسټ ولاړ وي، که چېرې سیمه ییزه، ژبني، قومي او تنظیمي لېوالتیا په کې په پام کې نیول شوي وي او په انتخاباتي حوزو کې د څوکیو او یا استازو شمېر ناعادلانه وي، نو مخکې تر دې چې عملي انتخابات پیل شي باید سمون په کې راوستل شي، که د انتخاباتو د نا عادلانه طرزالعمل له مخې عادلانه ټاکنې هم ترسره شي، نتجیه به یې منفي وي، د ساري په توګه که د انتخاباتو په طرزالعمل کې یوې ولسوالۍ ته (۱۰) څوکۍ او یوه ولایت ته (۱۰ــ ۱۲) څوکۍ ورکړل شي، نو دا عدالت نه دی. د بېړنۍ لویې جرګې د طرزالعمل له مخې پنجشېر ولسوالۍ (۹) څوکۍ، لوګر او نورستان ولایت ته (۱۷) (۱۷) څوکۍ ورکړل شوې وې، خو وروسته د ښځینه استازو او نورو غړو په ګډون له پنجشېرولسوالۍ څخه (۳۰) له نورستان څخه (۱۹) او لوګر څخه هم غالباً(۱۹) کسانو ګډون کړی و، نو که دا او دې ته ورته نورې دا ډول هڅې کېږي، نو دا به طبعاً انتخابات تر پوښتنې لاندې راولي، که فرضاً د انتخاباتو طرزالعمل له دا ډول ببلګو څخه ډك وي، نو بیا انتخابات څکه ضرور نه دي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبعاً یې همغه خلك ګټي چې چا پر طرزالعمل خپل دا ډول نظر او غوښتنه تحمیل کړي. په تنظیمي پړاو کې د اداري واحدونو خبره بله لانجمنه مسئله ده که د هغو پر بنسټ نویو زیاتو شویو ادارو واحدونو ته امتیازات ورکړل شي، نو بیا به اکثره مستحق ولایتونه او د هغو اوسېدونکي زیانمن شي، د تنظیمي پړاو له مخې د پنجشېر ولایت یوه ولسوالۍ پر څلورو ولسوالیو بدله شوې، لغمان ولایت هم څلور ولسوالۍ لري، مانا دا چې لغمان او پنجشېر ولسوالۍ ته به یو ډول حقوق ورکول کېږي، که چېرې د انتخاباتو کمیسیون هم د ببړنۍ لویې جرګې د کمیسون لاره تعقیب کړه، نو څرګنده خبره ده چې عدالت تر پښو لاندې کېږي.

د اداري واحدونو ترڅنګ دنفوسو شمېر بله جنجالي مسئله ده چې د انتخاباتو کمیسون به ورسره لاس وګرېوان وي. په افغانستان کې هېڅ قوم هم پر خپل هغه شمېر چې په ځینو احصائیو کې ورکړل شوی قانع نه دی، اکثره شمېرنې هم دقیقې نه دي، نو که د نفوسو د شمېر له مخې ولایتونو او ولسوالیو ته سهم ورکړل شي، ځینې نور به پرې ځکه قانع نه شي چې هېڅوك تربل ځان کم نه ګڼي او که په انتخاباتو کې نفوس په پام کې ونه نیول شي نو دا هم لویه بې انصافي ده. که چېرې د ملګروملتونو له خوا واقعیت ته کومه نږدې احصائیه وي، نو هماغه دې په پام کې ونیول شي، هم نفوس او هم اداري واحدونه دواړه دې په پام کې ونیول شي او که دقیقه احصائیه نه وي، نو د هرې سیمې او په مجموعي ډول دهېواد د نفوسو تردقیقې سرشمېرنې پورې دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتخاباتي سیستم تر تنظیمي اداري دمخه اداري واحدونو له مخې عیار شي. هغه ولایتونه چې په ښکاره تر نورو لوی دي او زیات نفوس لري لکه کابل، ننګرهار، کندهار، هرات، مزارشریف او پکتیا دوی ته دې تر نورو ولایتونو نسبتاً زیات سهم ورکړل شي او نورو ولایتونو ته مساویانه ونډه ورکړل شي، کله چې تر منتخب حکومت وروسته په هېواد کې عمومي سرشمېرنه وشوه بیا دې په نورو انتخاباتو کې هم اداري واحدونه او هم نفوس دواړه په پام کې ونیول شي، لنډه دا چې د بېړنۍ لویې جرګې دځانګړي کمیسیون له خوا چې داخل کومه بې انصافي شوې وه، هغه باید بیا تکرار نه شي.

۴. د انتخاباتو د نتیجو د عملي کولو تضمین: ډېر زیات احتمال دی چې تر انتخاباتو پورې په افغانستان کې ملي پوځ او ملي پولیس (ځارندوی) جوړ نه شي، البته تر اوسني حالت به یوڅه پرمختګ وشي، خو د داسې ملي پوځ او ملي پولیسو جوړول چې د ولس زړه پرې راټول او ډاډه شي تر هغه وخته ستونزمن برېښي، که چېرې اوسنۍ واکمنه ډله په همدې ډول له خپل نظامي او سیاسي زور سره په واک کې پاتې وي، نو طبیعي خبره ده چې نه یوازې پر ټاکنو خپل اغېز غورځولای شي، بلکې د هغو تګلوری هم بدلولای شي، که چېرې همدا ډله انتخابات وګټي، نو بیا یې د نتیجې د عملي کولو لپاره تضمین ته ځکه اړتیا نه پیدا کېږي، چې خپله همدوی دي، نو دوی په خپله دولت هم جوړوي او خپل نظامي دریځ به هم غښتلی کوي. خو که چېرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددوی مخالفینو انتخابات وګټل لکه په تېره لویه جرګه کې چې تقریباً اکثره وکیلان ددوی له انحصار سره مخالف وو، نو بیا به څه کېږي؟ واکمنه ډله به په خپله خوښه نظامي او سیاسي واك پرېږدي او که نه؟ په هېڅ وجه فکر نه کېږي چې هغوی دې په خپله خوښه واك پرېږدي. که فرضاً ډېر زیات نړیوال سیاسي فشار پرې راشي، نو بیا به هم ووایي چې څه ملکي برخه یې د منتخب حکومت، خو د نظامي چارو امتیاز باید موږ سره وي، ځکه چې د"طالب او القاعدې پر ضد مو جګړه کړې ده؟!!" نو که بیا هم همداسې حکومت چې نظامي چارې یې د تنظیمي اشخاصو او ملکي چارې یې دملت د استازو له خوا ترسره کېږي، ګومان نه کېږي چې ډېر دوام وکړي. تل به ملکي حکومت د پوځي هغو له خوا ترګواښ او خطر لاندې وي. نو تر ټولو ښه لاره یې داده چې یو نړیوال سیاسي او پوځي تضمین موجود وي، ګومان نه کېږي چې امریکایي پوځونه او نړیوال سوله ساتي ځواك تر راتلونکو انتخاباتو دمخه له افغانستان نه پښې سپکې کړي، ځکه که دوی ووځي د اوسني حکومت عمر هم شاید را لنډ شي.

نو ښه لاره خو داده چې د ملګرو ملتونو تر نظر لاندې سوله ساتي ځواکونه تر نویو انتخاباتو پورې د اوسنۍ واکمنې ډلې ټولې ملېشې بې وسلې کړي او د ملي پولیسو او ملي اردو د جوړولو کار ډېر زیات ګړندی کړي، په ملي اردو او پولیسو کې دې د جهاد او الحاد په نومونو د تنظیمونو او ټوپکوالو داخلول بند شي. د بن کنفرانس پرېکړې هم وایي چې له کابل ښار څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید ټول وسلوال کسان ووځي. تر هغه چې کابل ښار له وسلوالو ملېشو څخه پاك نه شي، د ملګرو ملتونو تر چتر لاندې سوله ساتي ځواکونه او همدارنګه د نړۍ ستر زبرځواکي؛ د امریکا متحده ایالتونه، انګلستان او نور مطرح هېوادونه په افغانستان کې د راتلونکو انتخاباتو د نتیجو تطبیق تضمین نه کړي، راتلونکي انتخابات به بې باوره او بې ثمره وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په راتلونکي اساسي قانون کې

درې مهم ټکي

هغه وخت چې د اساسي قانون د تسوید کمیسیون جوړ شو، نو دا لیکنه ما کړې وه او پر همغه مهال مې د هیلې مجلې د ۱۳۸۱ل کال په (٤) گڼه کې چاپ کړه، شاوخوا یونیم کال د اساسي قانون د تسوید او تدقیق موده وه او بیا د اساسي قانون لویه جرگه جوړه شوه، ددې لیکنې تر لیکلو وروسته زه تقریباً په دې شاوخوا یو نیم کلن بهیر کې د اساسي قانون د جوړولو د پروسې د یوه کارکوونکي په توگه پاتې شوم، بیا په لویه جرگه کې هم د اساسي قانون د دارالانشا غړی وم او تر خپلې وروستۍ حده پورې مې په دې بهیر کې د خپل ملت او هېواد لپاره صادقانه هلې ځلې کړې، خو کومه وړاندوینه چې ما د اساسي قانون تر لویې جرگې شاوخوا یونیم کال دمخه کړې وه، زه د اساسي قانون د جوړولو د ټول کار په بهیر او په تېره بیا د اساسي قانون په جرگه کې له هغو سره مخامخ شوم، دا چې د اساسي قانون په جرگه کې او تر هغه دمخه او وروسته څه وشول، زموږ اکثره هېوادوال خبر دي. زه نه غواړم هغه مسایل دلته راوسپړم، خو دومره وایم هغه څه چې ما ویلي وو، هغه یو پر بل پسې واقع شول او روحاً ډېر خوشاله یم، چې یو شمېر ملت ضد هڅې ناکامې شوې. دا هم تاسو او دا هم دا لیکنه:

افغانستان په تېرو دوه نیمو لسیزو کې په یوه قانوني خلا کې ژوند کاوه، که د "اساسي اصولو" یا " اساسي قانون" په نامه څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

رامنځته شوي هم وو، نو هغه هم یوازې د کاغذ پر مخ وو او چا پرې عمل نه کاوه، مانا دا چې د سر زورو، خپلسرو، سیاسي ډلو شتوالي قانون چلنج او له ګوابښ سره مخامخ کړی و او د هغه د عملي کېدنې ساحه یې له منځه وړې وه. اوس دادی تر یوه ځلیریشت کلن هر اړخیز ناورین وروسته د ملګرو ملتونو په مادي او مانیز ملاتړ د افغانستان د دولت له خوا د افغانستان د اساسي قانون لپاره یو ځانګړی ۹ کسیز کمیسیون ټاکل شوی او ویل کېږي چې وروسته دوه تنه نور هم پرې زیات شوي دي. د اساسي قانون دا کمیسیون تر ډېره حده د مسلکي معیار له مخې ټاکل شوی او هڅه شوې چې لږ تر لږه د هېواد د بېلابېلو قومونو او ان مذهبونو استازولي تمثیل کړي، خو د اکثریت د حقوقي او لازمې استازولۍ په اند ول په کې لږکیو ته د منسوبو غړو تله درنه ده، خو نه هغومره درنه لکه د بېړنۍ لویې جرګې د ځانګړي او خپلواک کمیسیون په شان.

د اساسي قانون د ځانګړي کمیسیون پر مشرتابه باندې هم شک دی چې له یوې خوا په دولت کې لوړ پوست لري او له بلې خوا په ماضي کې د هغه قومي، ژبنۍ او سیمه ییزې لېوالتیاوې خلکو ته څرګندې شوې دي، ځینو سره داسې وېره شته چې دا به دیوه ملي دیموکراتیک اساسي قانون د جوړېدو پر بهیر منفي اغېز وکړي، خو په هر حال د اساسي قانون د کمیسیون په باب په لنډیز سره سړی دومره ویلای شي، چې د لویې جرګې تر ځانګړي کمیسیون ښه دی، خو دومره هم پوره او کره نه دی چې ټول ملت

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرې قانع شي، که د ښاغلي صمدحامد، پوهاند محمدحسن کاکړ، پوهنوال روستارتره کې او ځینو نورو په شان څو تنه نور هم ددې کمیسیون په غړو او ان مشرتابه کې شامل وای، نو بیا به یې د ولس زیات باور خپل کړی وای او تر ټولو مهمه دا چې د کمیسیون د ربنتیني ناپېیلتوب لپاره یوه ناپېیلې (نادولتي او نا تنظیمي) مشرتابه ته اړتیا ده.

ویل کېږي چې د اساسي قانون د کمیسیون ددې ترکیب ترڅنګ به د اساسي قانون د مسودې د تدقیق لپاره یو بل کمیسیون هم جوړېږي، چې د غړو شمېر به یې لږ تر لږه ۳۳ تنه وي، ددې کمیسیون کار به دا وي چې د اساسي قانون د اوسني کمیسیون له خوا د جوړې شوې مسودې متن کره کړي، وروسته به د مسودې دا متن مطبوعاتو او ولس ته وړاندې کېږي، د خلکو تر نظریاتو وروسته به بیا بېرته د همدې کمیسیون له خوا دا نظریات راټولېږي او تر غور وروسته به یو کره یا وروستی متن ترې جوړېږي او بیا به لویې جرګې ته وړاندې کېږي، د اساسي قانون د کمیسیون جوړښت او د کار څرنګوالی چې هر ډول وي او هر ډول پای ته ورسېږي، خو دغه درې موضوعګانې به ډېرې بحث پاروونکې وي:

۱ ـ په اساسي قانون کې د فدریشن موضوع: ډېره موده کېږي چې د یو شمېر ګاونډیو هېوادونو له خوا د فدریشن موضوع ته لمن وهل کېږي، په دې هېوادونو کې (روسیه، ایران، تاجکستان، ازبکستان، ترکیه) او کله کله ان د نړۍ د ډېرو لرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادونو په مطبوعاتو کې هم دا موضوع يادېږي، په کورنۍ کچه لږه کيو ته منسوب يو شمېر اشخاص او يا په اصطلاح د لږه کيو د حقوقو مدعيان دې موضوع ته ډېره هوا ورکوي او کله کله لا په ځينو غونډو کې هم دا موضوع يادوي او ان ددې لپاره لا ځانګړې غونډې او سيمينارونه هم جوړوي.

داسې اټکل او احتمال هم شته چې د اساسي قانون په دې ځانګړي کميسيون کې هم ځينې داسې اشخاص شته چې دې موضوع ته لمن وهي او دې موضوع ته خاصه لېوالتيا لري.

اساسي خبره داده چې فدريشن په افغانستان کې نه له قومي پلوه، نه له اقتصادي او نه هم له مذهبي پلوه د تطبيق وړ دی، هغه هېوادونه چې په افغانستان کې فدريشن ته لمن وهي، هدف يې دادی چې افغانستان پر بېلابېلو کوروا کيو ووېشي او بيا هر يو خپلې مطلوبې ساحې سره خپل اړيکې ټينګ او پياوړې کړي، وروسته به همدا کورواکې سيمې د بشپړو خپلواکو سيمو په توګه اعلان کړي، افغانستان به ټوټې او هره ټوټه به يې هر تجزيه غوښتونکی هېواد د ځان کړي. مانا دا چې فدريشن د افغانستان د تجزيې لپاره لومړنی مقدماتي ګام دی.

اوس خبره داده چې د فدريشن موضوع ته به په اساسي قانون کې څنګه اشاره کېږي او څنګه به په مسوده کې ځايېږي؟ ايا دا د اساسي قانون د کميسيون صلاحيت دی؟ که د لويې جرګې؟ ايا د اساسي قانون کميسيون دا صلاحيت لري چې تر لويې جرګې د مخه د اساسي قانون په مسوده کې دا موضوع ثبت کړي او يا هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

استدلال وکړي چې د اساسي قانون د مسودې تر اعلان وروسته په اصطلاح خلکو وړاندیز وکړ چې د فدرېشن موضوع دې هم په اساسي قانون کې ځای شي او ددې لپاره ځینو کسانو مخکې تر مخکې دستوري هڅې هم پیل کړې وي او غوښتې یې وي خپل نظرونه د خلکو د نظر په توګه څرګند او تمثیل کړي، نو ځکه دا موضوع په مسوده کې ځای شوه!

اساسي خبره داده چې تربل اساسي قانون پورې چې دلویې جرګې تر نظر او لید وروسته به پلی کېږي، د بن د تړون له مخې د ۱۳۴۳ل کال اساسي قانون، شاه او شورا ته له منسوبو څپرکو پرته نور د اعتبار وړ دی، نو د اساسي قانون کمیسیون حق نه لري د هغه اساسي قانون ځینې اساسي توکي مخکې تر دې چې لویه جرګه پرې پرېکړه وکړي، دوی په خپل سر بدل او بیا یې لویې جرګې ته هسې د تائید لپاره وړاندې کړي، البته دا د لویې جرګې حق او صلاحیت دی، چې دوی د افغانستان لپاره د نظام څرنګوالی وټاکي، که داسې او دې ته ورته د نورو مادو د زیاتون اړتیاوې وي، نو هغه دې بیا خپله د لویې جرګې له لارې په اساسي قانون کې زیاتې شي، نه د اساسي قانون د کمیسیون له خوا، د اساسي قانون د کمیسیون د کار محور باید د ۱۳۴۳ل کال د اساسي قانون محتویات وي، ځکه چې تر دې دمه همدا قانون د اجرا وړ دی او په دې کې اساسي بدلون راوستل هم د لویې جرګې کار دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو ساده اټکل او مثال وړاندې کوو: که چېرې د اساسي قانون له خوا د مرکزي حکومت یا د مرکزیت د حاکمیت تمثیل د ۱۳۴۳ل کال د اساسي قانون په شان پر خپل ځای پاتې شي، نو بنايي په لویه جرګه کې هېڅوك هم ددې جرئت ونه کړي چې د فډریشن خبره مطرح کړي، خو که چېرې د اساسي قانون کمیسیون مخکې تر مخکې د فډریشن موضوع په مسوده کې یاده کړي، نو ددې زیات احتمال دی چې ډېر زیات خلك به د فډریشن مخالفت وکړي او یوه ډله خلك به هم د فډریشن پلوي وکړي او لويې جرګې کې به همدا د اختلاف ټکی شي او د اساسي قانون د نورو دیموکراتیکو مادو پر تصویب او تائید به هم اغېز وکړي.

دلته د یادولو وړ خبره داده چې په دې حالت کې هم د اساسي قانون کمیسیون د فډریشن د پلویانو په لیکه کې ودرېږي، ځکه چې دوی په خپله هغوی ته تیاره کړې مړۍ په خوله کې ورکوي. نو که د اساسي قانون کمیسیون غواړي چې خپل ناپېیلتوب وساتي د اساسي قانون په مسوده کې دې داسې جنجالي موضوعګانې په خپل سر نه زیاتوي، عجیبه خبره خو داده چې د نړۍ هېوادونه دیووالي پر لوري روان دي. دواړه جرمني سره یو ځای شول، یمنونه یوځای شول، ویتنامونه لا دمخه یو ځای شوي، کوریاوې به هم سره یو ځای شي، لس هېوادونه په اروپایي اتحادیه کې شامل شول، ټوله نړۍ د یوه کلي حیثیت غوره کوي او هېوادونه به ددې کلي بېلابېل کورونه وي، خو زموږ د هېواد کورني او بهرني دښمنان بیا لګیا دي د فډریشنونو تر نامه لاندې یو واحد

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد او يو واحد ملت سره وېشي، په کور کې "کورګي" جوړوي او په ملت کې "مليتونه".

د فدړيشن او د لږه کيو د حقوقو مدعيان که په رښتيا ديوه ستر حقيقت او واقعيت په توګه مطرح وي، نو بيا خو يې ګټه په دې کې ده چې د ټول افغانستان په کچه ځان مطرح کړي او دلته زياته ګټه ترلاسه کړي، که واقعاً ځان د شمېر او موجوديت له پلوه دزيات استحقاق وړ بولي.

۲ - *په اساسي قانون کې د مذهب مسئله*: په اساسي قانون کې د مذهب مسئله بله جنجالي موضوع ده، چې د اساسي قانون کميسيون او راتلونکې لويه جرګه به ورسره مخ وي. د ۱۳۴۳ل کال په اساسي قانون کې ليکل شوي چې "حنفي مذهب د افغانستان رسمي مذهب دی او د نورو مذهبونو پيروان د خپلو مذهبي چارو په اجرا کې ازاد دي". د ۱۳۶۶ل کال يانې د ډاکټر نجيب الله د حاکميت د وخت اساسي قانون کې بيا د مذهب د رسميت موضوع په ابهام کې تېره شوې او ليکل شوي چې "ټولې چارې به د اسلامي شريعت مطابق ترسره کېږي" او د کوم مذهب د رسميت يادونه په کې نه شته.

په ټوله دنيا کې قانون داسې وي چې د اکثريت رايې ته مراجعه کېږي، د اکثريت تائيد د د موکراسۍ مهم اصل دی. څرنګه چې افغانستان کې حنفي مذهبي افغانان اکثريت دي، نو د اکثريت د حقوقي حيثت په پام کې ساتلو سره بايد د ۱۳۴۳ل کال د اساسي قانون دا ماده پر خپل ځای پاتې شي، که چېرې لويې جرګې دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لازمه وبلله، کېدی شي بدلون په کې راوستل شي، خو د اساسي قانون کميسيون بايد مخکې تر مخکې دا حساسه موضوع په خپل سر بدله نه کړي.

ايران او ايران پلوي اشخاص دې مسئلې سره زياته لېوالتيا لري، خو ښه به وي چې په دې برخه کې خپله د ايران له تجربې څخه ګټه پورته شي، چې ايرانيانو په ايران کې دا مسئله څنګه حل کړې، ښه داده چې د ايران له اساسي قانون څخه ګټه واخيستل شي، چې هغوی شيعه مذهب ته د کوم منطق له مخې رسميت ورکړی او حنفي مذهب ته يې ولې دا امتياز نه دی ورکړی. په افغانستان کې د هر مذهب پيروانو ته بايد دا حق حاصل وي چې په ازادانه توګه خپل مذهبي مراسم ترسره کړي، خو په ملي کچه بايد د اکثريت حقوقو ته هم درناوی وشي او څه چې په نړۍ کې دود دي همغه اصل دې په پام کې ونيول شي.

۳- په اساسي قانون کې د ملي ژبې مسئله: دريمه مسئله چې په اساسي قانون کې به جنجاليزه وي هغه د ملي ژبې مسئله ده. د **۱۳۴۳**ل کال په اساسي قانون کې ليکلي شوي چې "پښتو او دري د افغانستان رسمي ژبې دي"، خو په (**۳۵**) ماده کې ليکل شوي: "دولت مجبور دی چې د افغانستان د ملي ژبې پښتو د پراختيا او تعميم لپاره کار او هڅه وکړي"، (**۳۵**) ماده د لويې جرګې له خوا زياته شوې وه. د ډاکټر نجيب الله د وخت اساسي قانون کې له "پښتو" څخه "ملي" کلمه حذف شوې او ليکل شوي چې "د افغانستان د ملي ژبو له جملې څخه پښتو او دري د

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان رسمي ژبې دي". اوس دا پوښتنه پيدا کېږي چې په نړيواله کچه د ملي ژبې د پېژندنې لپاره کوم معيارونه شته او که نه؟ د ملي – رسمي او بيا رسمي ژبې ترمنځ څومره توپير او امتياز شته؟.

تر کومه ځايه چې له نړيوالو قوانينو او د نړۍ د اکثرو هېوادونو له اساسي قوانينو څخه ښکاري، چې هلته د ملي ژبې د تثبيت لپاره د هغه هېواد اکثريت اتنيک ګروپ يا لوی قوم معيار دی. يونسکو چې د ملګرو ملتونو يوه کلتوري پرمختيايي اداره ده، په افغانستان کې پښتو د افغانستان د ملي ژبې په توګه په رسميت پېژني او " د پښتو څېړنو نړيوال مرکز" او همدارنګه " پښتو" مجله چې په پنځو نړيوالو ژبو (د يونسکو په ژبو) يې خپرونې کولې د همدې سازمان له خوا تمويلېدل. دې سازمان دغه راز د "استازي" په نامه يوه ځانګړې مجله چې د ملګرو ملتونو يو خپرنی ارګان بلل کېده، هم د افغانستان لپاره په پښتو ژبه خپروله.

يونسکو بيا په ايران کې (فارسي) ژبه د ايران د ملي ژبې په توګه په رسميت پېژندله او همداسې په نورو هېوادونو کې د هغه هېواد د اکثريت قوم ژبه د ملي ژبې په توګه په رسميت پېژني. البته د ملي ژبې مانا دا نه ده چې ټولې دفتري او رسمي چارې دې په همدې يوه ژبه وي، د ملي - رسمي ژبې ترڅنګ په يوه ګڼ قوميز هېواد کې نورې ژبې هم رسمي کېدی شي او خلك پرې له زده کړې نيولې، تر دفتري او سياسي چارو پورې د اړتيا وړ ټول پوهاوی را پوهاوی کولای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هندوستان ملي ژبه هندي ده، خو له انګليسي څخه هم په رسمي چارو کې اعظمي ګټه پورته کوي، له انګليسي پرته په ټول هند کې تر (۳۰۰) پورې ژبې رسمي بڼه لري چې ښوونځيو کې رسميات لري او ګڼ شمېر خپرونې پرې کېږي.

په پاکستان کې اردو ملي ژبه ده، خو انګليسي تر اردو هم زيات رسميت لري، سندي هم د سند ايالت رسمي ژبه ده، په پرمختللي بلجيم کې همدا اوس درې ژبې رسمي دي، خو ملي پارلمان ته تلونکی هر غړی مجبور دی چې ملي ژبه يې زده وي، د نړۍ هر اساسي قانون چې را واړوې په هغه کې همدا د اکثريت اصل په پام کې نيول شوی دی.

دلته ددې خبرې ډاګيزول هم په کار دي چې د ملي ژبې د ټاکلو په برخه کې د هغه هېواد اصلي قومي اکثريت په پام کې نيول کېږي، نه موقتي ژبنی اکثريت، موقتي ژبنی اکثريت کېدی شي د وخت د سياسي او فرهنګي پېښو په رامنځته کېدو سره بدلون ومومي، خو د قومي اکثريت محوه کېدل تر زياته حده ناشوني دي. د بېلګې په توګه يو وخت فرانسوي د روسيې د دربار رسمي ژبه وه او چا چې به په فرانسوي خبرې کولې، نو ځان به ورته ډېر اشراف او متمدن ښکارېده، خو د ۱۹۱۷کال تر انقلاب وروسته د روسيې له دربار او ټولې روسيې څخه د فرانسوي ژبې ټغر ټول شو او ځای يې د هغه ځای د اکثريت قوم ژبې (روسي ژبې) ونيو، روسي ژبه بيا دومره پراخه شوه چې د منځنۍ اسيا ټولو جمهوريتونو کې خوره شوه او ددې جمهوريتونو رسمي ژبه شوه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو کله چې شوروي اتحاد ړنګ شو، دې جمهوريتونو د خپلو قومونو د اکثريت ژبې د ملي ژبې په توګه اعلان کړې، د قزاقستان په اساسي قانون کې خو دا هم راغلي که چېرې جمهوري رياست ته کانديد شخص د ملي ژبې په امتحان کې له ۵ نومرو څخه ۳٫۵ نومرې پوره نه کړي، نو د جمهوري رياست د کانديدۍ حق يې سلبېږي.

دغه راز يو وخت فارسي د هند د مغلي دربار رسمي ژبه وه، خو اوس فارسي د هند له نيمې وچې څخه راټوله شوې او خپل اساسي مرکز فارس (اوسني ايران) ته يې مخه کړې ده، پښتو چې د هېواد د اکثريت قوم ژبه ده، له پېړيو راهيسې محکومه ساتل شوې او کله چې ورته پام شوی، نو خپله وړتيا يې ښه ځلولې ده.

د يوه لويديځوال پښتو پوه ډاکټر پيچکا په اند د پښتو ژبې د پرمختګ سرعت ډېر ګړندی دی، مانا دا چې که څوک پښتو ژبې ته قصدي خنډونه را ولاړ نه کړي، نو ډېر زيات پرمختګ به وکړي، خو اوس په اساسي قانون کې د ژبې د حقوقو مسئله ده، ايا د اساسي قانون د تسويد کميسيون به دا حق ولري چې د ۱۳۳۴ل کال داساسي قانون (**۳۵**) ماده په خپل سر حذف کړي او که دا کار به جرګې ته پرېږدي؟ په غالب اټکل چې د اساسي قانون کميسيون (**۳۵**) ماده حذفوي او يوازې دومره به ليکي چې "پښتو او دري د افغانستان رسمي ژبې دي".

ايا په دې شکل د مادې ثبت به د افغانستان ټول قومونه قانع کړي؟ فکر نه کېږي، ځکه پښتانه چې د هېواد اکثريت دي له هغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه د پښتو ژبې خپل ملي حیثیت او حقوق سلبېږي او نور قومونه به هم ووايي چې ولې یوازې پښتو او دري ژبې رسمي دي، ایا د نورو ژبو ویونکي حق نه لري چې په خپله مورنۍ ژبه زده کړه وکړي؟

د اندېښنې وړ بله خبره داده چې د "ملي" صفت په حذفېدو سره به د ژبو په برخه کې په افغانستان کې یو حقوقي بحران رامنځته شي هغه دا چې کومې ژبې چې رسمي ګڼل کېږي، د هغوی ترمنځ د "تساوۍ" تر شعار لاندې د "تناسب" اصل له منځه ځي، د هرې ژبې ویونکي به په هېواد کې د مساوي حقوقو ادعا کوي، دلته به غټ چیلنج، ملي ترمینالوژۍ ته وي، چې په کومه ژبه به جوړېږي، ملي ترمینالوژي د ملي وحدت د ټینګښت او واحد ملت د جوړوني لپاره مهم ګام ګڼل کېږي. مثلاً که په افغانستان کې څو ژبې یا لږ تر لږه پښتو او دري رسمي ژبې شي، ملي ترمینالوژي به په کومه ژبه جوړېږي؟، ملي سرود به په کومه ژبه وي؟، د وزارتونو لوحې او د نورو ګڼ شمېر مهمو دولتي چارو سرلیکونه یا عنوانونه به په کومه ژبه وي؟ دا هغه پوښتنې دي چې د اساسي قانون د پلي کېدو پر وخت به خلك ورسره مخامخېږي.

د ۱۳۴۳ل کال په اساسي قانون کې سره له دې چې پښتو د افغانستان ملي او رسمي ژبه وه، خو په عمل کې هېڅکله هم پښتو ته د همدې حقوقو له مخې کار ونه شو، یانې دا چې پښتو ته خپل حق ورنه کړ شو، خو د پښتو ژبو او دري ژبو ترمنځ دومره یو تفاهم یې رامنځته کړ چې ددولتي پاڼو اکثره سرلیکونه به

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو وو، خو نور اکثره متن به په دري ژبه و او همدارنګه د ملي ترمينالوژۍ د جوړولو لپاره هم يو څه ګامونه پورته شول، خو وروسته وروسته بيا دا تفاهم او انډول هم له منځه لاړ، اکثره متنونه خو په دري ژبه وو او سرليکونه هم په دري واړول شول. ان دا چې د استاد رباني حکومت خو ملي سرود هم په دري ژبه واړوه او داسې متن يې ورته انتخاب کړ چې ان د افغان نوم يې په کې نه و ياد کړی.

د ملي سرود يوه ځانګړنه داده چې ملي ايډيال تمثيل کړي، خو دې سرود کې دا کيفيت هم نه شته، د استاد رباني تنظيمي سرود په بېړنۍ لويه جرګه کې د لويې جرګې د وکيلانو له خوا رد شو، خو په اوسني حکومت کې واکمنه ژبنۍ ډله د خپلو ژبنيو تعصبونو له مخې تر اوسه هم دا ترانه د افغانستان د ملي سرود په نامه غږوي، که په اساسي قانون کې د ملي ژبې ځای جوت نه وي، نو تر ډېره وخته به دغسې تنظيمي ترانې د ملي سرود په نامه غږول کېږي.

دملي ژبې تثبيت په دې مانا نه دی، چې نورې رسمي ژبې به له منځه ځي، يا د هغو ارزښت به راټيټېږي، بلکې دلته د يو رښتينې حقوقي مساوات او تناسب اصل تاکل کېږي او د راتلونکو جنجالونو مخه نيول کېږي. ددې خبرې يادونه هم ضروري ده چې د افغانستان ټول قومونه د بشر د حقوقو د يوه اساسي اصل له مخې حق لري چې لږ تر لږه خپلې لومړنۍ زده کړې په خپله مورنۍ ژبه وکړي، که دولت ورته نورې اسانتياوې هم برابرولای شي، نو ډېره ښه ده او که نه وي نو بيا پاتې لوړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کړي او نورې چارې دې په پښتو او دري ژبو ترسره کړي، خو د پښتو او دري د ودې لپاره هم باید قانون یو لړ شرایط وړاندې کړي، یو شرط خو یې باید دا وي چې ددولت هر مامور مکلف کړي چې په دواړو رسمي ژبو لیکل او لوستل وکړای شي، که چېرې په ټول افغانستان کې ددولت د ټولو ټیټ رتبه مامورینو لپاره دا شونی نه وي، نو هر هغه مامور چې په مرکز کې دنده ترسره کوي، پر هغوی دې دا اصل عملاً ومنې چې په دواړو ژبو دې لیکل او لوستل وکړای شي، ځکه چې مرکز د ټولو افغانانو مشترک کور او چارځای دی، دلته به د افغانستان له هرګوټ څخه خلك کار ته راځي، نو که د مرکز یو مامور په پښتو او دري دواړو ژبو حاکمیت ونه لري، ددې خلکو کارونه به څنګه په ښه وجه ترسره کوي؟.

درېیم که پورتني دواړه اصول یو وار په بشپړ ډول شونی نه وي، نو دویم اصل دې ورو ورو عملي شي، خو درېیم او ډېر ضروري اصل باید دا وي چې له یوه مدیریته نیولې بیا د دولت تر جمهوري ریاسته پورې په ټولو مهمو پوستونو کې د ټاکنې تر ټولو ضرور او اساسي معیار باید دا وي چې دا اشخاص د هېواد پر دواړو لویو رسمي ژبو حاکمیت ولري، هغه اشخاص چې پر دې پوستونو مقررېږي، په پښتو او دري ژبو باید لیکل، وینا او لوستل وکړای شي. ځکه دوی د افغانستان د ټولو خلکو د کار لپاره ټاکل شوي، نه د یوه ځانګړي قوم لپاره.

د ملي ژبې د حق د تثبیت لپاره دې له ایران نه نیولې د نړۍ تر بل هر لرې پروت هېواد پورې د ټولو هېوادونو اساسي قوانین ولټول شي، هغوی چې څرنګه ملي ژبه تثبیت کړې وي، همغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

میتود دې په افغانستان کې هم عملي شي. پښتو د افغانستان د ملي ژبې په توګه د پښتنو حق دی، ددې حق غصبول پښتنو سره څه چې ټول افغان ملت سره درغلي او د بشري حقوقو تر پښو لاندې کول دي، که چېرې بیا هم په قوانینو کې دا ډول درغلي پېښه شي، نو پوره باور دی چې دا به د اساسي قانون مشروعیت هم تر ښکاره پوښتنې لاندې راولي او هغه اساسي قانون چې د هېواد اکثریت له خپلو حقوقو محروم کړي، د هغه عملي کېدل هم ناشوني دي.

شاید د اساسي قانون په کمیسیون، راتلونکې لویې جرګې او په اوسني حکومت کې یو شمېر واکمن داسې فکر وکړي چې اوس پر اکثرو پښتنو قصداً د طالب او القاعدې سیوری خور شوی او د پښتنو لاس تر تیږې لاندې دی. نړیوال ځواکونه او په تېره بیا اکثره امریکایي ځواکونه هر پښتون ته د طالب او القاعدې په سترګه ګوري، نو همدا زموږ لپاره ښه تاریخي او تصادفي فرصت دی چې خپلو نا مشروعو غوښتنو ته حقوقي مشروعیت ورکړو او د یوې تکلفي لویې جرګې له لارې به دا هرڅه تصویب کړو. نو دا داسې یو خیال دی چې عملي کېدل یې ګران دي، دا ټول به وشي خو منې یې پر چا؟، هغه قانون چې دیوه ملت لپاره جوړېږي او د هغه ملت هیلې، حقوق او غوښتنې په کې تمثیل نه شي، نو هغه کله عملي کېدی شي، ترڅو به دا بهرني قوتونه وي او دا پټ او ښکاره سازشونه، ترڅو به دا ناصرخان وي او دا یې سره سره اوښان؟.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلونکې عمومي ټاکنې، څو خطرونه او څو وړاندیزونه

دا لیکنه هغه مهال شوې وه چې نه د اساسي قانون لویه جرګه جوړه شوې وه، نه د انتخاباتو کمیسیون جوړ شوی و او نه هم د انتخاباتو لپاره کوم طرزالعمل ترتیب شوی و، خو تر دې ټولو وړاندې د جمهوري ریاست د عمومي ټاکنو په اړه تشویشونه وو او اندېښنې وې. دا لیکنه همدغو تشویشونو او اندېښنو ته د ځواب موندلو په نیت لیکل شوې وه. کله چې لویه جرګه جوړه شوه، د انتخاباتو کمیسیون او بیا قانون جوړ شو او وروسته بیا ټاکنې ترسره شوې، نو په دې لیکنه کې یو شمېر تشویشونه رفع شول، خو بیا هم په دې لیکنه کې یو شمېر راغلي اټکلونه او تشویشونه پر خپل ځای او لاینحله پاتې شول او تر نن ورځې زموږ ولس کړوي. دالیکنه هماغه مهال د هیلې مجلې د ۱۳۸۱ل کال په (٦) ګڼه کې چاپ شوې ده.

د بن د تړون له مخې د اساسي قانون تر تصویب وروسته باید په افغانستان کې عمومي ټاکنې تر سره شي، جمهور رئیس د ولس د مستقیمو او پټو رایو له لارې وټاکل شي او اوسنۍ انتقالي اداره خپل ځای یوه منتخب حکومت ته پرېږدي، د اټکل له مخې د اساسي قانون د تصویب په لویه جرګه کې به د نظام د جوړښت پر درېیو ډولونو سخت بحثونه او شخړې رامنځته شي: مشروطه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاهي نظام، په دې کې به شاه د واک سمبول وي، اجرائيوي څواک به صدراعظم سره وي، چې د پارلمان د اکثريت غړو په تائيد به ټاکل کېږي، په رياستي نظام کې به جمهور رئيس د واک سرچينه وي، چې د ولس د مستقيمو رايو په نتيجه کې به ټاکل کېږي، يو، دوه يا درې مرستيالان به لري، کېدی شي صدراعظم ولري او يا يې ونه لري، خو اصلي اجرائيوي څواک به جمهور رئيس سره وي.

په پارلماني نظام کې جمهور رئيس سمبوليک رول لري، صدراعظم به د پارلمان د اکثريت غړو په خوښه ټاکل کېږي، د حکومت (اجرائيه څواک) په راس کې به واقع وي، که لويه جرګه له دې درې واړو نظامونو څخه هر يو په اساسي قانون کې تصويب کړي، نو انتخاباتو ته اړتيا ده. دا چې انتخابات به څرنګه تر سره کېږي، راي ورکوونکي به څرنګه تشبيتېږي او د رايو ورکولو مرکزونه به د کومو معيارونو له مخې څومره، څرنګه او کومو ځايونو کې تشبيتېږي؟ د ډېر غور او بحث موضوع ده، چې پر ټول انتخاباتي بهير اودهغو د نتيجو پر څرنګوالي ژور اغېز اچوي. ټاکل شوې ده د ۲۰۰۴ م کال د جون پر مياشت عمومي ټاکنې ترسره شي ، څوک چې په عمومي ټاکنو کې د رايې يا ووټ حق لري، ددې کسانو ثبت او راجستر خورا ګران کار دی او که له ډېر دقت څخه په کې کار وانه خيستل شي، نو کېدی شي د عمومي ټاکنو قانونيت هم تر پوښتنې لاندې راولي، په انتخاباتو کې تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولو مهم اصل دا دی چې د رایې ور خلکو له درېیو دوه برخې او یا هم اکثریت باید حتمي ثبت او راجستر شي.

په دویم ګام کې مهم اصل دادی چې له همدې ثبت شویو کسانو دوه ثلثه او یا هم اکثریت په انتخاباتو کې ګډون وکړي، که چېرې دا پورتني دواړه اصلونه بریالي او عملي نه شي، نو بیا دټاکنو قانونیت او مشروعیت تر پوښتنې لاندې راځي.د افغانستان په راتلونکو عمومي ټاکنو کې دغه دواړه اصلونه له سترګو ګواښ او چلنج سره مخامخ دي. دلته غواړو دغو دواړو اصلونو ته د ورپېښېدونکو ګواښونو او د هغو د حل لارو په باب څو څرګندونې وکړو:

الف- د رایې ورکوونکو ((وټرانو)) د راجستر ستونزې:

۱- **جغرافیایي ستونزې**: دا یو څرګند واقعیت دی چې افغانستان یو غرنی هېواد دی، چې تر اوسه یې د غرونو په لمنو کې پرتو سیمو اولرې کلیو، بانډو ته سړکونه نه دي غځېدلي او ګڼ شمېر خلک په همداسې سیمو کې ژوند کوي، چې د ډله ییز ارتباط او پیوستون لارې یې غوڅې یا محدودې دي.

هغه تحصیل کړي یا نیمه تحصیل کړي اشخاص چې د ووټرانو د تثبیت دنده پر غاړه لري، په اسانۍ سره زړه نه ښه کوي چې داسې سختو سیمو ته لاړ شي، چې هلته د موټر لاره نه وي او څو ساعته یا څو ورځې پلې مزله ته په کې اړتیا وي، نو په دې وجه په لکونو هغه افغانان چې په دې سیمو کې اوسېږي اود ووټ استحقاق لري له خپل دې حق څخه محرومېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ - کلتوري ستونزې: تر اوسه لا هم افغانستان کې د کليو، لرې پرتو سيمو او لويو ښارونو تر منځ کلتوري واټن او ان تضاد موجود دی، انتخاباتي کميسيون او د ووټرانو د تثبيت کميسيون طبعاً په لويو ښارونو کې جوړېږي او دا هم څرګنده ده چې دا کميسيون به تر زياته حده خپل غړي له همدې ښاري تحصيل کړو او يا هم نيمه تحصيل کړو اشخاصو څخه پوره کوي، دې کسانو ته ګرانه ده چې د بېلابېلو ولسواليو د خلکو پر کلتوري خوی او بوی ښه بلد شي او هغوی دې ته رامات کړي، چې په ښه زړه او پراخه تندې ځانونه ثبت کړي.

۳ - د ښځو ستونزه: ښځې د هېواد نيم نفوس جوړوي، لکه څنګه چې نارينه د ووټ حق لري، ښځې هم د ووټ حق لري، تر اوسه لا په لرې پرتو، کليوالي او ان په ځينو ښارونو کې د خلکو ذهنيت دې ته تيار نه دی، چې ښځې دې په انتخاباتو کې ګډون وکړي، که فرض کړو چې د هېواد غوځ اکثريت ښځې د ووټ له حق څخه محرومې شوې او اقليت نارينه هم د بېلابېلو عواملو له امله ثبت او راجستر نه شول، نو د عادلانه انتخاباتو لومړی اصل يانې دوه ثلثه اکثريت خپله له منځه لاړ، د يوه محروم اکثريت په حالت کې د اقليت تر منځ انتخابات بې ګټې او بې مانا دي.

۴ - امنيتي ستونزه: دا يو تريخ واقعيت دی چې اوس په هېواد کې سراسري سوله نه ده ټينګه شوې، د مرکزي حکومت د واک مزي لا د هېواد ګوټ ګوټ ته نه دي رسېدلي، همدا اوس د ټول هېواد په کچه تر ۴۰ زيات داسې ولسوالۍ شته، چې په ولسواليو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې ولسوالان په خپل سر مقرر او برحال دي، خو په کابل کې له کورنیو چارو وزارت سره هېڅ رسمیت نه لري او نه له دې وزارت څخه معاشونه اخلي، د هېواد پر بېلابېلو برخو واکمن مختلف جنګسالاران او مختلفو تنظیمونو ته وفادار اشخاص واکمن دي، نو په داسې یو حالت کې د انتخاباتو لپاره د عمومي راجستر پروسه له ډېرو سختو امنیتي چلنجونو سره مخامخېږي. یوه بله مهمه مسئله دا ده چې د ووټرانو د راجستر او نوملیکنې پروسه باید د ملګرو ملتونو او نورو نړیوالو ادارو تر څارنې او کنټرول لاندې ترسره شي. خو همدا اوس د ملګرو ملتونو د دفترونو کارکوونکي د افغانستان له مهمو ښارونو پرته اکثرو ولسوالیو ته د امنیتي ستونزو له امله هېڅ سفرونه نه کوي، که چېرې د ملګرو ملتونو د استازو د نشتوالي په حالت کې په کومه ولسوالۍ کې په خپله د افغاني ګروپونو له خوا د نوملیکنې پروسه تر سره شي، ددې کار د شفافیت، قانونیت او مشروعیت تضمین څوک کوي؟

یو زیات شمېر تحصیل کړي افغانان پر بېلابېلو تنظیمي ایډیالوژیو وېشل شوي، زیات احتمال دی، چې د انتخاباتو کمیسیون د راجستر پروګرام کې به هم ونډه ولري، نو ددې خطر شته چې دوی به د ثبت او راجستر پر وخت خپلې تنظیمي لېوالتیاوې په پام کې وساتي او د خپلې خوښې اشخاص به ثبت کړي.

۵- د عامه شعور د کچې د ټیټوالي ستونزه: د راجستر پر وخت یوه ستونزه دا هم ده چې ډېر خلک د انتخاباتو پر ارزښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ماهیت سم نه پوهېږي، کېدی شي له نوم ثبتونې او راجستر سره چندان لېوالتیا ونه ښیي اویو شمېر خلک بې تفاوته پاتې شي، نو دا ټول عوامل ددې سبب ګرځي، چې د ووټرانو شمېر د هغوی تر اصلي شمېر راکم شي.

۲- د کوچیانو د نوملیکنې ستونزه: د افغانستان د نفوسو یوه درنه برخه کوچیان تشکیلوي، چې د بېلابېلو سرچینو په استناد یې په ټول هېواد کې شمېر د (۲-۴) میلونو وګړو تر منځ دی، کوچیان سخت او ګرځنده ژوند لري، د ژمي مېنه یې پر یوه ځای او د دوبي یې پر بل ځای وي او پاتې وخت یې په سفر تېرېږي، کېدی شي، د کوچیانو د نفوس له یاد شوي رقم څخه نیمایي یې د ووټ مستحق وي، که چېرې د کوچیانو د نوملیکنې لپاره یوه اساسي تګلاره جوړه نه شي، نو زموږ د ولس یوه درنه برخه به له انتخاباتو بې برخې پاتې شي.

ب- د ووټرانو د انتخاباتو ستونزې: کله چې په هېواد کې د ووټرانو د راجستر لړۍ پای ته ورسېږي، او انتخابات پیل شي، نو انتخابات به هم له یو لړ ستونزو سره مخامخ وي او چې دلته یې د ځینو یادونه کوو:

۱- د انتخاباتي حوزو د تثبیت ستونزه: د انتخاباتو کمیسیون کېدی شي، هڅه وکړي چې د خلکو د راټولېدو په مهمو مرکزونو لکه د ولایتونو، ولسوالیو په مرکزونو او ځینې نورومهمو ځایونو کې د رایې ورکولو مرکزونه جوړ کړي، دا مرکزونه کېدی شي له بېلابېلو کلیو واټن ولري، نو زیات شمېر خلک به زړه ښه نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي چې له لرې ځای څخه په خپل لګښت د رايې ورکولو مرکزونو ته لاړ شي او که دا لګښت کومه خاصه ډله ورکوي، نو انتخابات به هم د هغوی په ګټه تمام شي.

۲- د ښځينه ووټرانو د انتخاباتي حوزو ستونزه: تر ټولو غټه ستونزه د ښځينه ووټرانو ستونزه ده، چې حاضرې به نه شي، تر خپل کور او کلي بهر چېرې لرې د انتخاباتو مرکزونو ته لاړې شي، په انتخاباتو کې د ښځو د ګډون په باب پوهاوی هم يوه بله ستونزه ده چې ښځې به ورسره لاس او ګرېوان وي.

۳- د کوچيانو د انتخاباتي حوزو ستونزه: لکه څنګه چې مو دمخه يادونه وکړه، کوچيان ګرځنده ژوند لري، نو دوی ته ستونزمنه ده چې يو يا څو واحدو مرکزونو ته د رايې اچونې لپاره لاړ شي، نو په دې ډول که دوی تر دې د مخه زيات راجستر شوي هم وي، نو زياتې رايې به يې نا استعماله پاتې شي.

۴- متفرقه ستونزې: پر پورتنيو يادو شويو ستونز سربېره يو شمېر نورې ستونزې هم شته، لکه ترانسپورتي، لوژستيکي، د وخت کمی، تبليغاتي، ذهني، سياسي، تخنيکي او نورې ستونزې، چې د انتخاباتو د کميسيون ګروپونه به ورسره لاس او ګرېوان وي، خو اوس راځو دې ته چې دا ستونزې د حل لارې لري او که نه؟ که چېرې د حل لارې ورته ونه لټول شي يا پيدا نه شي او بيا دا ستونزې پرې حل نه شي او دا يادې شوې ستونزې همداسې لاينحله پاتې شي، نو بيا خو ښه دا ده چې بېخي د راجستر لړۍ پيل نه شي او نه عمومي انتخابات ترسره شي، ځکه چې په داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شرایطو کې د عادلانه انتخاباتو ترسره کول ناشوني دي او تر ناعادلانه انتخاباتو، نه انتخابات ښه پـه دې دي، چې د نا عادلانه انتخاباتو په نتیجه کې د انتخاباتو د مشروعیت او تائید تر چتر لاندې یو نا عادلانه مشرتوب ډېر درووند بار دی چې د ولس پر اوږو پرېوزي او که هسې لـه انتخاباتو پرتـه یو خپلسری حکومت خپل واک وغځوي، نو هغه کې د ولس مسئولیت ځکه ډېر زیات نه دی، چې دوی خو انتخابات کړي نه دي،پـه خپل سر راغلی او پـه خپل سربه بېرته ځي.

خو زموږ په کلتور کې د ا متل دی چې که غر هر څومره لوړ دی پر سر یې لار شته ، د هر مشکل او هرې ستونزې حل لارې شته، چې که په ژور ډول تشخیص او عمل پرې وشي ستونزې ورسره حلېدی شي، نو د پورتنیو ستونزو دحل او عادلانه انتخاباتو د ترسره کولو لپاره دلته څو وړاند یزونه کوو:

۱- د ووټرانو د نوملیکنې لپاره عمومي ستراتیژي:

د رایـې ورکوونکـو د راجستر لپـاره بایـد تـر هرڅـه لـومړی یـوه لیکلې ستراتیژي جوړه شي او ټولو هغو اړخونو ، ستونزو او حل لارو تـه پـه کې اشاره وشي، چې عادلانـه ټاکنو تـه زیان رسوي دا لیکلې ستراتیژي بایـد د انتخاباتو د کمیسیون ټولـو دفترونو او کار کوونکو ته ورسول شي او هغوی پرې ښه ځان پوه کړي.

۲- د نوملیکنې لپاره د افراد و جذبونه:

طبعاً د انتخاباتو کمیسیون به په مهمو ولایتونو او ممکن پـه هر ولایت کې ساحوي دفترونه جوړوي، کله چې ساحوي دفترونه پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل تشکیل کې د نوملیکنې لپاره افراد جذبوي، نو دا باید د ټولو اداري واحدونو د نفوسو، جغرافیایي موقعیت او دهغو اداري واحدونو اتنیکي جوړښت د شومره والي او څرنګوالي له مخې په پام کې ونیسي، د هرې ولسوالۍ او هر اداري واحد لپاره باید د همغې ولسوالۍ تحصیل کړي اشخاص استخدام کړي، چې د همغې سیمې د خلکو په خوی بوی ښه بلد وي.

۳- د ښځو نوملیکنه:

په ډېرو کلیوالي سیمو کې لاعام ذهنیت دې ته جوړ نه دی، چې ښځې دې راجستر شي او یا دې په ټاکنو کې ګډون وکړي، نو د دې ستونزې د حل یوه لاره دا ده، چې د نوملیکنې لپاره دې په غوڅ ډول نارینه کار کوونکي نه استخدامېږي، په هره ولسوالۍ کې لس شل تحصیل کړې او نیمه تحصیل کړې ښځې پیدا کېږي، همدا ښځې دې د راجستر په پروګرام کې جذب شي او ښځې دې د ښځو له خوا راجستر شي، په دې ډول به د حساسیت مخه ونیول شي.

۴- د عامه ذهنیت د ښه والي حل لاره:

د عامه ذهنیت د کنترول او ښه والي لپاره ښه لاره داد ه چې د راجستر په پروګرام کې د کلي مشر، ملک او روحانیون یا ملا امامان هم شامل شي، په دې ډول به د راجستر د پروګرام پر ضد د تبلیغاتي کمپاین مخه ونیول شي او ټول به په واحده پروسه کې شریک شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- د کوچیانو د ستونزې حل:

د کوچیانو د راجستر لپاره ښه لاره داده چې د راجستر په پروګرام کې خپله د کوچیانو دخپلونو استازي شامل شي، ددې د ټولو خپلونو شمېر ۱۵۰ خپلونو په شا وخوا کې دی، نو که د راجستر په پروګرام کې د کوچیانو لږ تر لږه ۱۵۰ استازو ته ونډه ورکړل شي، کار به ډېر اسانه شي.

۶- د انتخاباتي حوزو د ستونزو حل:

هر څومره چې د انتخاباتي حوزو شمېر زيات وي، په همغه اندازه رايې ورکوونکو ته اسانتيا پېښېږي، د ټول افغانستان په کچه د (۵۰) زرو په شاو خوا کې جامع مسجدونه دي، که د هر جامع مسجد مخه او يا د هغه انګړ يوه انتخاباتي حوزه وګڼل شي او دوه ورځې د ټولو انتخاباتو لپاره په پام کې ونيول شي، يوه ورځ د ښځو او يوه ورځ د نارينه و لپاره نو په انتخاباتو کې د ډېرو خلکو د ګډون احتمال شته.

۷- د فني او مسلکي اشخاصو جذبول:

په انتخاباتي پروسه کې چې هر څومره زيات مسلکي او فني اشخاص داخل شي، د ټاکنو د برې چانس زياتېږي، د راجستر له پروګرام نه نيولې بيا تر عملي انتخاباتو پورې ددې ټولې لړۍ لپاره په کار پوه اشخاصو ته اړتيا ده.

په عمومي ډول که موږ د انتخاباتي بهير دا ټولې ستونزې او حل لارې په ژور ډول په پام کې ونيسو او هغه ګام پر ګام عملي کړو، نو د عادلانه انتخاباتو د برې چانس زياتېږي او له دې پرته انتخابات د وخت، پيسو او نورو امکاناتو ضايع کول دي او بس.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خدمت معيار

دا ليکنه هم د هيلې مجلې د ۱۳۷۹ل کال په (۳) گڼه کې خوندي شوې ده.

په وروسته پاتو ټولنو کې دکار وېش په پوره او منظم ډول نه وي رامنځته شوی او يا ورته ډېر ارزښت نه ورکول کېږي، تخصصي څانگې جوت ځای نه لري او يا يې دکار مخه نيول کېږي، مسلکي کادرونه دخپل آر مسلک ترڅنگ اړ دي دويم او درېيم کار ته هم لاس وغځوي او خپل ژوند خروب کړي، همدغه او ځينې نور لاملونه وي، چې وروسته پاتې ټولنه نوره هم وروسته پاتې ساتي او دپرمختگ مخه يې نيسي. کله چې په يوه ټولنه کې دکار وېش نه وي رامنځته شوی او د ټولنې ټول وگړي دکار پر وېش قانع شوي نه وي، نو د خدمت کولو کچه او معيار هم نه معلومېږي. ځکه څنگه ارزولای شو چې څا په کومه برخه کې، څومره او څنگه کار کړی دی؟ کله چې په ټولنه کې کار وېشل شوی نه وي، د خلکو او په تېره بيا دعوامو غوښتنې هم خپله موخه نه شي څارلای، بلکې ډېر ځله بې ځايه هم وي. د بېلگې په توگه که په ټولنه کې يو څا د خپل نسبي خدمت او هڅې له کبله يو څه نوم وگاټه او د خپلې څانگيزې پوهې له لارې يې ټولنې ته يو گټور کار وکړ، نو عام وگړي له هغه نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنورو هر ډول ارتیا وړ کارونو د سرته رسولو هیله لري. طبعاً دا ډول کارونه د هغه شخص په وس پوره نه وي، نو ځکه خو دعوامو هیلې نه شي پوره کولای، دا کار په خپل ځانګیز کار کې د ده پر ګټلې نوم هم ناوړه اغېز کوي او په نتیجه کې په یوه ځانګړې ځانګه کې د ټولنې د یوه خدمتګار خدمت هم له یاده وځي.

زموږ په شان وروسته پاتې او وروسته پاتې ساتل شویو ټولنو کې دخدمت کولو بله لویه ربړه داده، چې ډېرو سیاستوالو او نورو دخدمت په نامه شعارونه ورکړي، خو وروسته یې سر خیانت ته وتلی دی. د «خدمت» شعار اوس په عامو خلکو کې دومره بې باوره شوی، چې څوک دخدمت نوم واخلي، نو دخلکو په ذهن کې خیانت تداعي کېږي، نو اوس که یو څوک د رښتیني خدمت هیله هم لري، څوک پرې باور نه کوي. ان که څوک د خدمت عملي بېلګې وړاندې هم کړي، بیا هم ځینې وایي: «دا خو ځکه داسې خدمتونه کوي او ځان ښه سړی کوي، چې خلک تېر باسي په دې کې یې هم چل دی». زموږ په ټولنه کې د ټولنې اصلي خدمتګاران په یوه او بل نامه تورن، بدنام او دعوامو د ټیټې ذهني کچې دناباورۍ ښکار شوي. زموږ په ټولنه کې بله ستره نیمګړتیا داده چې خدمت په مسلک او کار کې نه افاده کېږي، بلکې په اند او ګروهې پورې تړل کېږي، هرې سیاسي او ګروهمنې ډلې دخپل واک پرمهال خپل نالوستي او نامسلکه کسان پر مسلکي پوستونو او څوکیو کېنول او ډېرې توندې لنډ مهالې خو ډېرې ځپونکې او شاتمبونکې اغېزې یې پرېښودې. له څو تېرو او غبرګېدونکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښو څخه د مسلک خاوندانو او نورو ډېرو پوهانو ته دا نهيلي پيدا شوه، چې ياره «افغانستان د استثناتو هېواد دی دلته هر ناممکن شی ممکن او هر ممکن شی ناممکنېدلای شي» نومورو ته څه په کار وه چې سر مو په خپل مسلک کې سپين کړ او د زړه وينې مو وڅښلې؟

ځينې کسان هر خدمت د ګروهې په تله تلي؛ د کار لاسته راغلې ثمرې او مېوې ته نه ګوري، بلکې د بېته ګوري چې دا د چا په هڅه رامنځته شوي دي. دلته په واقعيت کې د هر خدمتګار کار د هغه د اخلاقو او ګروهې په هنداره کې مطالعه او ارزول کېږي: «پلانی ښه ډاکټر دی خو افسوس چې عقيده يې خرابه ده. زه به د پلانی انجنيري څه کړم چې عقيده کې ټينګ نه دی، پلانی به ښه تکړه پوهاند وي خو په پلاني ګوند کې دی او پلانی...».

دلته پر دې بحث نه کېږي، چې پلاني ټولنې ته څه وړاندې کړل، بلکې د يو چا د خدمت او سړيتوب معيار په دې پورې تړل کېږي، چې دده په ذهن او فکر کې څه ګرځي؟! د ټولنې يو شمېر وګړي بيا د همدغه ذهني ابهام په تلې هر څه تلي، هغه هم داسې چې هر څوک له خپل ځان سره د خدمت ارزونې او ټاکنې لپاره بېلابېل معيارونه لري. څرنګه چې په ټولنه کې د خدماتي کارونو وېش نه دی رامنځته شوی، نو د خدمت معيارونه هم نه دي مشخص شوي او نه يې بريدونه ټاکل شوي دي. له دې کبله که هرڅوک او د ټولنې هر خدمتګار په يوه ځانګړې څانګه کې ټولنې ته د زياتو خدمتونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوګه هم شي، بیا به هم د ټولنې د ټولو وګړو په ذهن او فکر کې یو شان مقبولیت ونه لري، نو خدمتګار باید څه وکړي؟.

کله چې په ټولنه کې د یو چا د خدمت معیار معلوم نه وي او یا په ټولنه کې دخدمت د ارزونې کچه راټیټه وي، نو خدمتګار طبعاً د اوږدې او ستړې کوونکې مبارزې له کبله نهیلي کېږي، د ده دا نهیلي نه یوازې دده پر فزیکي او روحي ژوند ناوړه اغېزه کوي، بلکې د ده پر کورنۍ هم اغېزښندي او همداسې ټولې ټولنې ته غځېږي. کله چې څوک په ګانده (اینده) کې د یونېک او غوره کار دخدمت تکل کوي، نو چې د تېرو خدمتګارانو د ژوند حال او وروستی برخلیک ویني، نو په خپل کار کې ټکني او پښه نیولی کېږي او ځینې خو په کې بېخي له خپل پلان کړي کاره تېرېږي.

ددغسې حرکت په نتیجه کې په ټولنه کې دخدمتګارانو شمېر راکمېږي، دخدمت کچه ټیټه او ټولنه شاته پاتې کېږي. د بنسټیز کار دسرته رسولو په مقصد او په ټولنه کې دخدمتګارانو دنهیلۍ دمخنیوي لپاره یوه غوره او اساسي لاره داده، چې هر څوک په ټولنه کې د خدمت او نېک کار د سرته رسولو هیله لري، نو له سره دې په زړه او ذهن کې دقربانۍ او بلهارۍ روحیه وروزي او د هېڅ ډول مادي او مانیز امتیاز هیلې دې نه لري، ځکه چې د خدمتګارانو او د ټولنې دعام ولس د ذهني کچې ترمنځ زیات واټن دی، د ټولنې عام خلک ددې ذهني وس نه لري چې خپل پالونکي او خدمتګاران ونازوي او د ځواک څښتنان د لنډ مهالي عیش او عشرت له کبله د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنې دخدمت او د هغو د خدمتګارانو دپاللو جوګه نه دي او نه هغو ته خپل پام را اړوي.

که چېرې د هرې برخې خدمتګار ځان له اروايي پلوه داسې تسکين کړي چې: ((همدا مې ټولنه ده او همدا يې معيارونه، خو دې سره سره بيا هم ورته په يوې الهي، ملي او هېوادنۍ مينه کار کوم او د هېڅ ډول مادي او مانيز امتياز هيله نه لرم)) نو بيا خو کېدی شي چې له ډېرې ذهني او رواني ستړيا او نورې نهيلۍ سره مخامخ نه شي، ځکه چې ده له سره خپله ټولنه او د هغې معيارونه تللي دي. که خدمتګار په همدې روحيه په ټولنه کې کار وکړي او نور هم دا لاره تعقيب کړي، نو دخدمتګارانو شمېر به زيات شي او ټولنه به هم دپرمختګ پر لوري روانه شي، کله چې ټولنه نسبي او بيا نور پرمختګ وکړي، نو په ټولنه کې د ځينو ارزښتونو او معيارونو د بدلون امکان هم زياتېږي، بيا به نو ټولنه په ټاکلو معيارونو هم خدمتګار پېژني او هم خاين، خو تر هغه دمخه د استاد روهي په اند: ((په وروسته پاتې ټولنه کې دخدمت او شخصيت معيار معلوم نه وي)) خدمتګار بايد له هر چا څخه د ډېر عزت او پالنې هيله ونه لري او د قربانۍ په زغملو سره خپل کارونه ترسره کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکري خلا

دا لیکنه د هیلې مجلې په یوه ګڼه کې خپره شوې ده.

په هره ټولنه یا هېواد کې چې سیاسي ثبات له منځه لاړشي او یا وسلوال پوځ وپاشل شي، نوسم له لاسه ورسره عمومي انارشي رامنځته شي، سیاستوال دې پېښې ته د(قدرت خلا) وايي اوتل هڅه کوي چې په ټولنه کې دا ډول تشیال (خلا) رامنځته نه شي.

دسیاسي او پوځي واك دخلا یوه عملي بېلګه تر ننه لس کاله وړاندې زموږ په خپل هېواد کې پېښه شوه، کله چې دپخواني شوروي پلوي حکومت مشر ډاکټر نجیب الله پاکستان پلوو، ایران پلوو او یا هم دیو بل ډول روس پلوو ډلو ډلګیو له خوا تر سخت فشار لاندې راغی او اړشو چې له واك نه لاس په سرشي، نو په هېواد کې یې دسیاسي بې ثباتۍ او دقدرت خلا رامنځته کېدو دمخنیوي په باب دملګرو ملتو سازمان ته لمن وغوړوله، چې دنوي بدلون په راتلو سره به سیاسي او پوځي ځواك رامنځته شي او ټولنه به له کنتروله ونه وځي.

ډاکټر نجیب الله چې دمجاهدینو له بېلابېلو ډلو سره ډېر کلونه جنګېدلی و، سیاسي ظرفیت او د اکثرو ډلو تر منځ دځواکونو انډول ورته معلوم و. په پایله کې همغسې وشول چې هغه اټکل کړی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغاني ټولنه کې دسیاسي خلا له راپیداشوي ناورین څخه نه یوازې افغاني ټولنې، بلکې ټولې نړۍ دعبرت ښه درس واخیست، خو اوس هم پر هغه اساسي لامل غور نه کېږي، چې دسیاسي تشیال درامنځته کېدو سبب ګرځي.

دسیاسي خلا درامنځته کېدو اساسي لامل، فکري تضاد، بې اتفاقي، فکري کمزوري اویا هم هغه فکري خلا ده چې پر یو واحد ارمان اویاهم پر ځانګړې ټکي دټولو او یا زیاتو خلکو د راټولېدو او توافق چانس له منځه وړي. په حقیقت کې همدا فکري خلا ده چې په یوه ټولنه کې سیاسي ګډوډۍ او پوځي لاسوهنې ته لاره برابروي. په زیاترو ټولنو کې ځینې داسې ایډیالونه وي چې دیوملت ټول وګړي او سیاسي ډلې پرې راټولېږي او درناوی یې کوي. ملي، عقیده ییي او هېوادني ارزښتونه هغه ستر ارزښتونه دي، چې دیو ملت او هېواد دتشکل سبب ګرځي.

لیکوال او شاعر دټولنې هغه پاړکی دی چې تر ټولو زیات دملي ارزښتونو پالنې اوځلونې ته ژمن وي، ځکه خو لیکوال ته دټولنې سترګې او دهغه تخلیق یانې (ادب) ته دټولنې وجدان وایي.

دټولنې ځینو وګړو ته بې ایډیاله ژوند ګران نه دی، خو شاعر او لیکوال بې ایډیاله ژوند نه شي کولای او که کوي یې هم دا مانا لري چې یو بې روحه کالبوت دی. زموږ یو شمېر شاعران او لیکوال اوسمهال له همدغه فکري بحران او خلا سره مخامخ دي. هغوی چې به پخوا یو ارمان او ایډیال ته متعقد وو، پر ایډیالونو باندې د ډول ډول ناخوالو د راتلو له امله سخت مړاوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اساسي خبره داوه چې ځينو ليکوالو دخپل ځان لپاره واړه ارزښتونه او ايډيالونه ټاکلي وو، لکه سياسي، سيمه ييز، قبيله يي او نور... نو کله چې پر دې ډول ارزښتونو ګردونه راغلي، نو دوی هم ورسره مړاوي شوي دي.

يو شمېر نور بيا سياسي توپانونو او نورو ناخوالو دومره وارخطاکړي چې هېڅ نه پوهېږي څه وکړي او کوم ارمان ته ډډه ولګوي. دا ډول ليکوال له يوې فکري خلا او بحران سره مخ دي، ليکنې يې کوم مشخص لوری نه شي څارلای او نه په کې کوم ځلند مانيز جوهر پروت وي. ليکنې يې بې ارمانه وي، ارمان او ايډيال دليکوال لپاره د روح مثال لري او بې روحه ليکنې د مړو ليکنو حيثيت لري.

دبې ايډيالـه ليکوالو بلـه ستونزه داده، چې لـه ډول ډول فکري تېروتنو سره مخامخېږي، متضادې ليکنې ورڅخه کېږي او دشخصيت ثبات تـه يې زيان رسېږي، دشخصيت بې ثباتي چې زموږ په ټولنه کې زياتره په اخلاقي انحراف او فکتور پورې تړل کېږي، دليکوال ديوه اثر د اغېزمنۍ لپاره ډېره مهمه خبره ده. په وروسته پاتې او قبيله يي ټولنه کې اخلاقي معيارونه او دشخصيت ځانګړنې ډېر زيات مطرح دي، نو هغه څوك چې غواړي پخه او تلپاتې ليکوالي وکړي، بايد دهغې لپاره پاخه مانيز بنسټونه هم ولري او دخپلې ليکوالۍ لپاره تلپاتې، پراخ او ستر انساني ايډيالونه انتخاب کړي، نو په دې ډول به په ليکوالۍ کې له فکري بحران او خلا څخه وژغورل شي.

مجاهد او جنګسالار

> دا لیکنه هغه وخت شوې وه، چې د مجاهد او جنګسالار پر اصطلاحاتو په رسنیو کې تود بحث روان و او بیا هماغه مهال د ګوربت مجلې د ۱۳۸۳ ل کال په (۶) ګڼه کې چاپ شوې ده.

د سیاسي پوهې د «مجاهد» اصطلاح په افغانستان کې د سیاسي بحران تر پیل (۱۳۵۷) ل کال وروسته استعمال شوه او پر افغانستان باندې د شوروي یرغل په ټولو کلونو کې یې د مذهبي او ملي مشروعیت ټول پړاوونه ووهل، نو ځکه په همدغه دوران کې «مجاهد» د ولس د زړونو تل ته ننوت او د منبنت او ګرانښت مراتب یې حاصل کړل، ان تر دې بریده چې که یو «مجاهد» د شریعت تر پولې اخوا هم ځینو کارونو ته لاس ور ووړ، نو خلکو پرې پرده خوروله او ویل یې خیر دی پروا نه کوي مجاهد دی... رښتیا هم افغان ولس د جهاد په لوښي کې د خپل هېواد د ازادۍ او سرلوړۍ لپاره بې سارې قربانۍ ورکړې او خپل ځان یې د نړۍ په ولسونو کې د یوه اتل په توګه تثبیت کړ، په پاکستان کې اوو او په ایران کې اتو کمونیزم ضد او حکومت مخالفو سیاسي تنظیمونو چې اکثرو یې تر شوروي یرغل دمخه په دې هېوادونو کې ځالې کړې وې، په شوروي یرغل سره ځان ته جهادي مشروعیت حاصل کړ او د جهاد مشري یې راخپله کړه، ولس له ناچارۍ اړ و د شوروي پر ضد جهاد ته دوام ورکړي، که څه هم په لوږه ګېډه او تش

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس دي وي، سیاسي تنظیمونو ته دا ښه فرصت و، چې د افغان ولس او د شوروي مخالفو هېوادونو په تېره بیا امریکا متحده ایالات، سعودي عرب او نورو ترمنځ یو حایل رامنځته کړي، له هغوی څخه وسلې او پیسې ترلاسه کړي او ضمناً دا ورته هم په ګوته کړي چې د ولس رهبري زموږ په لاس کې ده او دا ټول ولس موږ راپاڅولی دی. د همدغه مهارت په نتیجه کې سیاسي پوځي، تنظیمي مشرانو د جهاد په ټول بهیر کې د شهرت ښه شان او شوکت تېر کړ، کله چې شوروي لښکرې له افغانستان څخه ووتلې نو تر هغه وروسته جهادي مشروعیت هم ورو ورو کمزوری شو، هغه جهادي ډلې او تنظیمي مشران چې تر دې دمخه یې هر روا او ناروا عمل مشروع ګڼل کېده او مذهبي جذبه یې پر سیاسي تدبیر ډېره غالبه وه، له سخت چلینج سره مخامخ شول، د دې ډلو مشرانو سیاسي منطق ډېر کمزوری او تر جګړه ییز بهیر ډېر شاته پاتې و، د شوروي لښکرو تر وتو وروسته په افغانستان کې مذهبي او ملي جنګ ورو ورو پر سیاسي او قومي جنګ بدل شو، دا داسې یو حالت و چې اکثرو جهادي مشرانو پرې دمخه فکر نه و کړی، د جهاد نړیوال ملاتړ په همدې وختونو کې ورو ورو کمېده، د جبهې لیکې کمزورې کېدلې او د واک د نیونې لپاره په پټه او ښکاره تر مذهبي ارزښتونو اخوا ائتلافونه او سازشونه جوړېدل، یو شمېر جهادي او جهادنما ډلې په کابل کې له یو شمېر الحادي او قومي ډلو سره د سازش په لټه کې شوې، څرنګه چې دا ډول هڅې د ملي ګټو پر ضد وې، نو د عامه مشروعیت پر ځای یې عامه کرکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوپارولـه. د سازش او ائـتلاف لـه لارې پـر کابـل بانـدې بېلابېـل او مختلف تنظيمونه واکمن شول او ورسره ټول هېـواد تـه د نامشـروع جګړې لمبې خورې شوې، هر ځـای تـه ټوپکـواکي وغځېـده. حـالات دومره ترينګلي شول، چې هېواد ته د تجزيې خطر پېښ شو، ولـس لـه دې حالـت تـر پـوزې راغـی او خبـره د انفـلاق تـر بريـده ورسـېده، پخوانيـو جهـادي ارزښـتونو خپـل رنـګ او خونـد بـايلود. پخوانيـو سياسي او مذهبي اصطلاحاتو ته نوې نومونې راووتې، قومندان، تـوپکي، ټوپکـوال، نامسـووله اشـخاص، جګـړه مـار ټوپکسـالار، جنګسالار او داسې نور. ددې نومونو يو غټ علت دا و چې پخواني مجاهد د خپلو عملونو له مخې ننني مجاهد نه و. مجاهـد او جهـاد لـه معنـوي پلـوه د بهرنـي يرغـل پـر وړانـدې لـه مبـارزې څخـه خپـل مشروعيت ترلاسه کاوه، خو نن چې هره خوا خپلمنځي جګـړه شـروع وه او ټوپک کارېدل، دې جنګ بلـه مانـا لرلـه، دا د قـدرت لېـاره د هوسونو جنګ و، څرنګه چې د جنګ بڼه بدلـه شـوله، همداسـې د جنګ اصطلاحات او مفـاهيم هـم بـدل شـول. د پخوانيـو مجاهـدينو يوشمېر ډلې او اشخاص چې په نوي جنګ کې راښـکېل وو، لـه دې نويو اصطلاحاتوسره يې سخت مخالفت کاوه، دوی هڅه کوله چې پخـوانۍ سـپېڅلې تـورې اوسـنيو نامشـروع امتيـازاتو او کړنـو تـه مشـروعيت ورکـړي او د تېـرې تـورې پـه برکـت خپلـه اوسـنۍ ګنـاه بابيزه او بېنلې وښيي، خو دې خبرې تـه يـې پـام نـه و، چې پخواني شغل هېڅکله هم د اوسني شغل ځای نه نيسي او نه يو د بل پرځـای کارېږي، مثلاً پخوا يو څوک نانوای و، بيا يې نانوايتوب پرېښـود،

(c) ketabton.com: The Digital Library

او قصابي يې پيل کړه، اوس د قصاب پر دندې او غولي ولاړ دی، نو څوک ورته د نانوای خطاب نه کوي، بلکې قصاب يې ګڼي. د ځينو مجاهدينو په اړه هم همدا مثال صدق کوي، يو وخت کې يو چا جهاد کاوه او ځان يې د جهاد پر ټولو اصولو برابر کړی او پسوللی و نو خلکو ورته مجاهد ويلې، خو کله چې همدې خلکو د جهاد تر پولو پښې واړولې او نورو کارونو ته يې لاس کړ، نو بيا خلکو ورته نور اصطلاحات چې د هغوی له عمل سره منطبق او مصدق وو وکارول، که چا د خلکو د ځورونې لپاره ټوپک ګرځاوه، هغه ته د ټوپکي او که چا پاټک درلود هغه ته د پاټکي اصطلاحات وکارېدل. حقيقت دادی چې له جهادي حالت نه نامشروع ټوپکي حالت ته د ځينو اشخاصو اوښتل يوه پروسه وه، هر څوک چې په دې پروسه کې شامل وو، هغوی دويم نومونه خپل کړل. د طالبانو د واکمنۍ پر مهال ټوپکوال او پاټکوال ټول له يوې مخې د هېواد په يوه ګوټ کې را ايسار کړای شول، خو د امريکا د متحدو ايالاتو د پوځي يرغل په نتيجه کې د ټوپکوالو مشران يو ځل بيا را ژوندي شول، په سياسي او پوځي برخه کې يو ځل بيا ورته تر خپل استحقاق او استعداد پورته امتيازات ورکړای شول، ولس له همغه پيله د طالبانو پر وړاندې پر دا ډول بديل خوښ نه و، خو امريکايي ځواکونو او نړيوالې ټولنې د خلکو د هيلو خلاف ټوپکوال په زياتو امتيازاتو ونازول، ولس له همغه پيله دې خلکو ته د دوی د شان مطابق اصطلاحات وکارول، هغوی چې تر ټولو زيات ټوپک او وسله وال اشخاص يې درلودل او په دولت کې يې تر ټولو زيات

(c) ketabton.com: The Digital Library

امتیازات ترلاسه کړي وو، د جنګسالار او ټوپکسالار په نومونو ونومول.

په دې تېرو دریو کلونو کې د جنګسالار پوځي اصطلاح ډېره زیاته سیاسي مانا او اغېزه راخپله کړې، هر څوک جنګسالار یادوي او غندي یې، خو هېڅکله هم چا کوم شخص جنګسالار ته ګوته نه ده نیولې او څوک یې په دې نوم نه دی نومولی. جنګسالاران هم هېڅکله دا اصطلاح پر ځان نه مني او د داسې اصطلاح کارونه د مجاهدینو توهین ګڼي. دا چې په افغانستان کې اوس څوک جنګسالار دی او څوک مجاهد، مخکې پرې په ضمني ډول تبصره وشوه، خو یو شی چې حقیقت دی هغه دا دی چې اوس په افغانستان کې جنګسالاران شته، هم په دولت کې دي او هم تر دولته بهر، یا رسمي او نا رسمي جنګسالاران دواړه شتوالی لري، د جنګسالارۍ اصطلاح هم باید په دقیق ډول وکارول شي، که یو څوک مجاهد ته جنګسالار ووایي، نو بېشکه دا د مجاهد په حق کې ظلم دی او ګناه ده، خو که څوک جنګسالار ته مجاهد وایي، دا نو بیا تر هغه زیات ظلم دی او ګناه ده، په حقیقت کې هر هغه څوک چې د وسلې په زور تر خپل استعداد او استحقاق پورته امتیاز ترلاسه کوي، هغه جنګسالار دی، که هغه پخوا هر څوک و سپین و که تور، مجاهد و که نه و، د جنګسالار د تعریف په باب پخوانۍ ښېګڼې او بدګڼې د محاسبې وړ نه دي، بلکې د هغه اوسنۍ کړنې د محاسبې وړ دي. د پخوانیو ښېګڼو په مقابل کې د اوسنیو بدګڼو ښښل داسې مانا لري، چې مور ناروغ ته د اصلي درملو پر ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاریخ تېر د رمل ورسوو، طبیبان پر دې پوهېږي چې ناروغ ته تاریخ تېر د رمل څومره زیان وررسولای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرشمېرنه که سر غوځونه؟

دا لیکنه هغه مهال شوې وه، چې په افغانستان کې د امتحاني احصایې بهیر پیل شوی و او د احصایې په اړه تاوده بحثونه او تشویشونه روان وو، په ځینو ولایتونو کې چې امتحاني سرشمېرنه اخیستل شوې وه، هلته هم د درغلۍ زیات احتمالات وو، وروسته بیا په ننګرهار کې موږ د سرشمېرنې په اړه یو علمي سیمینار هم جوړ کړ، چې ګڼ شمېر افغان لیکوالو، څېړونکو، د احصایې د مرکزي ریاست لوړ پوړو چارواکو او همدارنګه د ځینو کورنیو او بهرنیو موسسو استازو په کې ګډون کړی وو. په دې سیمینار کې موږ د مستندو دلایلو او شواهدو له مخې، دا امتحاني احصائیه نیمګړې او له درغلۍ ډکه ثابته کړه. چې دا مهال زموږ د ځینو څېړونکو لاسته ورغلې وو. په دې اړه زما نورې لیکنې هم شته چې هغه به یو ځل بیا خپرې کړم. دا لیکنه همغه مهال د هیلې د ۱۳۸۲ل کال په (۱) ګڼه کې چاپ شوې ده. درانه لوستونکي یو ځل بیا ددې حساسې موضوع په هکله ددې لیکنې لوستو ته رابولم.

د بن د توافقاتو له مخې د افغانستان د دولت یوه دنده دا ګڼل شوې وه، چې په افغانستان کې به عمومي سرشمېرنه ترسره کوي، نړیوالې ټولنې ژمنه کړې وه، چې په دې کار او چار کې به له افغان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولت سره مرسته کوي. د بن پرېکړې تقریباً له خپل وخت و مهال سره عملي کېږي، خو نه کټ مټ او سل په سلو کې، خو تر اوسه چې څوک د بن د پرېکړو جاج اخلي، نو تر زیاته بریده یې عملي بڼه خپله کړې ده. البته د بن د پرېکړو په عملي برخه کې هم یو شمېر درغلۍ، تېروتنې او تېرویستنې شته او په راتلونکي کې یې هم اټکل کېدی شي.

د بن په توافقاتو کې پر سرشمېرنه زیات ټینګار ځکه کېده، چې دا نه یوازې د افغانستان د بیا رغونې، جوړونې او پرمختګ لپاره یو اساسي لامل و، بلکې د سیاسي چارو د سمون او رغون په لار کې یوه اساسي ستونزه هم ګڼل کېږي، ربښتیني سرشمېرنه د سیاسي او قومي ډلو د سیاسي غوښتنو په کنترول، تثبیت او لاسته راوړنه کې اساسي رول لري. په افغانستان کې سرشمېرنه په تېره بیا د قومي ماهیت له مخې یوه ډېره حساسه سیاسي موضوع ده، د هرې مشروع او نا مشروع سیاسي، اقتصادي او بلې غوښتنې لپاره د قومونو کمیت وار له واره دمخه کېږي او د ستونزې د حل معیار او محک قومي شمېر ګڼل کېږي.

څرنګه چې په افغانستان کې لاتر دې دمخه یوه ډېره دقیقه، کره، پوره او ټولو غاړو ته د منلو وړ سرشمېرنه نه شته، نو ځکه هره سیاسي او ټولنیزه ډله چې د قومي هویت او حقوقو تر چتر لاندې یې خپل ژوند تضمین کړی، په هېواد کې د سرشمېرنې له یوه اوږده ابهامه ناوړه ګټه پورته کوي او د هغه قوم، چې دوی ورته منسوب دي، د شمېر کچه دومره لوړه ښیي، چې واقعیت نه لري،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ډول په افغانستان کې له قومي پلوه د سرشمېرنې په ښودنه کې زياته مبالغه کېږي.

هغو سرشمېرنو چې د ځينو بهرنيو غرضي هېوادونو او کورنيو غرضي سرچينو له خوا ترسره شوي او پر واقعيت ولاړې نه دي، موضوع نوره هم پسې پېچلې کړې ده. د بېلګې په توګه ځينې سرچينې په افغانستان کې زموږ د هزاره ورونو مجموعي شمېره په سلو کې (۳۰-۳۵) محاسبه کړې، که دا د يوې فرضيې په توګه همدومره وګڼو، نو همدومره يا تر دې زيات شمېر د تاجکو ورونو له موجوديت څخه هم هېڅوک سترګې نه شي پټولای، خو که موږ د فرضيې په توګه همدا (۳۰-۳۵) رقم محاسبه کړو، نو د دوو قومونو مجموعي شمېر به (۶۰-۷۰) فيصده شي، د افغانستان په قومي شمېرنه يا يادونه کې معمولاً ازبکان تر هزاره ګانو وروسته يادېږي، نو که دا هم د پورتنۍ فرضيې له مخې له (۲۵-۳۰) فيصدو پورې اټکل شي، نو د درېيو قومونو مجموعي شمېر به (۸۰-۹۰) فيصدو پورې ورسېږي، پاتې (۱۰-۲۰) فيصده که دا نور قومونه لکه ترکمن، پشه يي، نورستاني، ايماق، قزلباش او نور محاسبه شي، نو سل په سلو کې پوره شول، په دې ډول نو په افغانستان کې د پښتنو د اکثريت خبره خو لا څه چې بېخي يې د موجوديت پوښتنه راولاړېږي؟ داسې او دې ته ورته احصايې له واقعي او رښتيني حالت څخه د يوه لوري غوښتنه او تقاضا لوړوي او د بل لوري منفي غبرګون راولاړوي، ځکه نو د سياسي غوښتنو په طرح کولو کې له سرشمېرنې ناوړه ګټه پورته کېږي. هغه وخت

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په افغانستان کې د تذکرې له مخې د نفوس ثبت او راجستر پیل شوی، نو دا هیله ډېره پیاوړې کېده، چې د وخت په تېرېدو سره به د نفوسو دقیق شمېر هم معلوم شي او بیا به دا مسئله د یوې سیاسي ستونزې په توګه نه مطرح کېږي، خو په افغانستان کې پرله پسې منفي بدلونونو او اوښتونونو نه یوازې دا هیله ټکنی او ځنډنی کړه، بلکې نورې ستونزې یې هم راولاړې کړې.

د ناوړه سیاسي بدلونونو ترڅنګ د احصایې د کارکوونکو لاسوهنه، درغلي، قومي او سیمه ییز لیدلوري هم ډېرې منفي اغېزې وشیندلې، له کومه وخت چې د تذکرو وېش پیل شوی نو ورسره سمه، قومي اړونه او بدلونه هم پیل شوې، په انفرادي او ډله ییز ډول د یوه قوم هویت ختم شوی او په احصائیه کې یې په قصدي درغلي شوې ده. د دې کار یو غټ علت دا و چې د احصایې اکثره مامورین ناپښتانه وو. نه یوازې د پښتنو شمېر په کې کم و، بلکې د نورو قومونو لکه ازبک، پشه یانو، نورستانیو، بلوڅو او نورو شمېر هم په کې کم و، همدا علت و چې د نفوس په ثبت او راجستر کې دا ټول قومونه ډېر متضرر شوي دي. اکثرو تذکرو ته به تاسو پام کړی وي، د تذکرې متن پښتو، خو هغه ځایونه چې باید په قلم په کې څه ولیکل شي، هغه دري دی. زما په خپله تذکره کې یې د سن په کور کې لیکلي: ((چهارده ساله شصت)). (پر شپېتم کال څوارلس کلن) د سترګو او وېښتانو رنګ او نورې ځانګړتیاوې خو پرېږده، له دې څخه ښکاري چې د احصایې اکثره مامورین پر پښتو نه پوهېدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولیز ډول ډېرو کمو پښتنو تذکرې اخیستي، ددې یو علت دا و چې په افغانستان کې د تذکرې ترلاسه کول د ژوند یو ډېر مهم ضرورت نه ګڼل کېده، هغو کسانو چې تذکرې یې نه دي اخیستي، هغو خو د قومي هویت د بدلانه زیان نه دی زغملای او نه د احصایې مامورینو د درغلۍ ښکار شوي، خو هغه چا چې تذکرې اخیستي پر ګڼ شمېر یې دا څپه تېره شوې، هغه پښتانه چې نالوستي وو، هغوی ته چې د احصایې مامور صیب هر څه په تذکره کې لیکلي دا نو د هغه مهربانۍ پورې اړه درلوده، یو زیات شمېر دا ډول خلکو ته په تذکره کې د (پښتانه) پر ځای (تاجک) لیکل شوي، کلونه پس چې یې زامن لوستوال شوي او هغوی د خپل پلار تذکره کتلې، نو بیا دې نمیګړتیا او تېروتنې ته متوجه شوي چې نږه پښتانه ته تاجک لیکل شوي دي.

د ننګرهار د سره رود په ولسوالۍ کې څو تنه داسې وو، چې پر خپلې جبارخېلۍ او پښتونواله یې سرماتوه، خو کله چې یې خپلې تذکرې وکتلې په تذکره کې یې ورته تاجک لیکل شوي وو، یو چا د سره رود له یوه جبارخېل سره ګپ لګاوه او ورته یې وویل: ((اینه بیادر خوب شد که در تاجک هم جبارخېل پیدا شد ما خو دیگم به اونها نزدیک شدیم، بری ما از پشتونولیت لاپ میزدی خوب شد که اخر بری ما خړ شدی)) جبارخېل وویل: ((ولاچه بگویم دیگه اونا نبشته کده.)) هغه مخکې ورځو کې د حصارک ولسوالۍ یوه مخور وویل: ((تاسې لاد سرخرود ولسوالۍ د جبارخېلو غم وړي یاست ان زموږ په ولسوالۍ کې جبارخېلو ته تاجک لیکل شوي دي.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما يو بل ملګري په جرمني کې اوسي او د کونړ زېږ پښتون دی، په پښتو او پښتونولۍ کې تر تورې هم تېره دی، په تېر ساړې دی، هغه راته وويل: «... دا لاځه کوي چې زما او د حاجي صاحب (مقصد يې خپل پلار و) په تذکره کې هم تاجک ليکل شوي دي.» دې سره تولو وخندل. د پښتنو يو شمېر سيمو کې څلور پينځه لسيزې مخکې کسبګرو ته چندان په ښه سترګه نه کتل کېدل. اکثره کسبګر له اقتصادي پلوه د وروستۍ طبقې خلک وو، نو دې کسبګرو به سره له دې چې ټول پښتانه وو، خو ځان به يې د نورو زورورو له وېرې کوم خاص قومي ګروپ پورې نه تړه، کله چې به د تذکرې د وېش وخت راغی، نو دوی خو به د احصايې مامور ته له وېرې خپل قوم نه ښوده، نو بيا خبره د احصايې د مامور ترحم ته پاتې کېده او د هغوی ترحم خو معلوم و.

يوه ورځ مې له خپل ملګري شېرعلم امله وال څخه پوښتنه وکړه چې په تېرو وختونو کې د تذکرو د وېش برخه کې دغسې درغلۍ شوي، تاسو پشه يانو کې خو به د چا په تذکره کې تاجک يا پښتون نه وي ليکل شوی؟ هغه وويل: «دا عجيبه خبرې کوې ټول ده نور له تاجکو ډک دی، څومره چې دې په کار وي زه به يې سبا درته راوړم.» ما ويل نه بابا داسې به نه وي هغه وويل: «دوه ورځې ماته وخت راکړه» دوه درې ورځې وروسته يې ګڼ شمېر تذکرې راوړې هغه وويل دا يې نمونه ده، زه نه شم کولای ټولې تذکرې درته راټولې کړم. په ځينو تذکرو کې پشه يانو ته پښتانه خو په اکثرو تذکرو کې پشه يانو ته تاجک ليکل شوي وو، څو موده وروسته زه خپلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسوالۍ (الینګار) ته لاړم، د اساسي قانون لپاره د عامه خبروني یوه غونډه وه، د الینګار ولسوالۍ له بېلابېلو درو څخه د بېلابېلو قومونو له خوا استازي او مشران په کې ناست وو، د اساسي قانون پر ګټېو، د افرادو پر حقوقو، ژبو، فرهنګ او د قومونو پر وروري خبرې وشوې، کله چې خبره د قومونو وروري ته راورسېده، نو یو تن پاڅېد او ویې ویل: «زه د سالاو درې اوسېدونکی په قوم پشه یي یم، جهاد مې کړی او اوس د یوه مکتب مدیر یم، دا څنګه حقوق دي، زه به د خپلې درې د ټولو پشه یانو تذکرې درته راوړم چې څه یې په کې لیکلي؟» موږ حیران شو، چې څه یې په کې لیکلي، ده یو ځل بیا ناستو خلکو ته وویل: «زموږ د درې خلک په قوم څه دي؟» ټولو ویل: «پشه یان» ده بیا وویل. «دا نو ولې یې موږ ته په تذکرو کې لیکلي: تاجک.» ده زیاته کړه: «ورونو د تعصب له مخې دا خبره نه کومه، لغمان کې تاجک نه شته که وي هم د دې غرو سرو کې څه کوي؟ مقصد مې دادی چې اوس دا قانون جوړېږي، موږ یې ملاتړ کوو، خو سبا چې بیا تذکرې وېشل کېږي موږ سره داسې ټګي بړګي ونه شي.»

تر الینګار وروسته موږ غربي نورستان ته لاړو، په غربي نورستان کې پشه یان، ګوجر، نورستانیان او پښتانه اوسېږي، هلته هم په یوه واره خو د مخورو او قومي مشرانو په یوه مجلس کې د ننګراج له یوه وکیل (غلام سخي) څخه چې په قوم پشه یي دی، پوښتنه وشوه چې د الینګار پشه یانو شکایت کاوه چې زموږ په تذکرو کې یې تاجک لیکلي، ستاسو په تذکرو کې خو به چا ته داسې نه وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکل شوي، وکيل غلام سخي په خندا شو او ويې ويل: ((صيبه دا درې اکثره پشه يان دي، پورته بيا نور قومونه ګوجر، وايګلي او وامايي دي. اوس خو دا شل کاله انقلاب کې تذکرې نه دي تقسيم شوي پخوا داودخانۍ اوظاهرخانۍ کې تذکرې وېشلې شوي، هغو اکثرو کې زموږ پشه يانو ته تاجک ليکل شوي، هغه وخت کې خلک ساده ګان وو، په دې نه پوهېدل چې دا څه مانا؟ اوس هم چندان نه پوهېږي، خو که دا ځل تذکرې والا راغلل، نو زه به ورته وايم چې پشه يانو ته به پشه يان ليکي.))

د مرکزي نورستان وکيل ګل اعظم خان او د غربي نورستان وکيل عطاء الله خان هم په دې مجلس کې ناست وو، هغوی وويل: ((په نورستان کې هم دا حال دی کومې تذکرې چې دوی هغه وخت په نورستان کې وېشلې دي په اکثرو کې يې نورستانيانو ته تاجک ليکلي دي.))

څه موده وروسته کابل ته لاړم، له معمول سره سم د پښتو د يو هڅاند خدايي خدمتګار (...) ليدو ته ورغلم هغه تر سترګو مشي وروسته سملاسي راته وويل: ((خبر شوې؟ ما ويل نه، څه شي نه، هغه وويل: ((د استاد رشاد لمسي ته يې په تذکره کې تاجک ليکلي)) ما ويل ظالمه زه دې وارخطا کړم دا خو وړه خبره ده، ما ويلې چې خپله يې استاد رشاد ته تاجک ليکلي... هغه يو دم رابرګ شو د استاد رشاد لمسي ته تاجک از برای خدا ډېر شرم دی ډېر بې غيرته قوم، پښتون ډېر ويده قوم دی. هغه بيا زياته کړه چې استاد رشاد په دې خبره ځومره خفه دی. ((ما هغه ته وويل تاته مې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د یوه خپلوان د لغمان د الینګار د مولوي ګلندر خبره نه ده کړې چې هغه په خپلو پیسو له پاکستان نه دخپل کلي جومات ته یو لوډسپیکر راوړ او خلکو ته به یې هر سهار، ماسپښین او مازیګر وړیا نصیحت او تبلیغ کاوه، خو هیڅچا هم ورته غوږ نه ایښوده او یو نیم به لاپه کې داهم ویل چې ددې (...) زوی ته لاګوره موږ باندې خپل یاسین پخوي، پلار به یې دکان کاوه اودی موږ ته وعظ او نصیحت کوي، څه خپل پدري کسب دې کوه.

مولوي ګلندر د خلکو دې بې تفاوتۍ ډېر په تنګ او بې ارزښته کړ، بلاخره د خپل لوډسپیکر مزي یې راټول او هغه یې د جومات له منارې څخه راکښته کړ. بله ورځ یې ماته وویل: ((یاره عزیزه دا پښتانه دا ددې ولس خلک دا د ابو جهل قوم دی والله په بالله که څوک یې اصلاح کړي، څو چې اسرافیل ورته په غوږ کې شپېلۍ ونه وهي والله که یې راوښ کړي، ماته یې دسر په کاسه کې اوبه راکړې او نور ما هم همداسې پرېښودل څئ چې هر طرف څئ.)

(...) ته مې وویل چې تا څخه هم مولوي ګلندر جوړ شوی اخر به دخپل لوډسپیکر تنستې راټولې کړې، هغه په خندا شو یاره بېشکه چې دا د ابو جهل قوم دی دا نه اصلاح کېږي، ډېر بې غیرته دي او بېخ یې وباسې هی))

له کابله – جلال اباد ته راستون شوم، دفتر کې لاناست نه وم چې یوځل بیا شېرعلم خان راننوت خوله یې له خندا ډکه وه او همدا یې ویل (نوی انکشاف، نوی انکشاف) ما ویل څه اتوم دې کشف کړی که څنګه؟ هغه ویل اتوم نه هم بدتر. ما ویل څه دي؟ ده ویل: ((د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتنو جوغه دار هم تاجک شو)) ما ویل دا څه وایې کوم جوغه دار؟ څوک یادوې؟ د پښتو جوغه دار څوک دی؟ خو همدا (...) درته یادوم چې کله د پښتو خبره راشي دده په مخکې څوک سړی هم نه شي کولای او کله چاته د خبرو نوبت ورکوي، ما ویل هغه خو مې همغه ورځ ولید روغ او جوړ دی، څه خو یې نه دي کړي؟ امله وال وویل ته غوږ نیسه، که نه خبره داسې ده: ((ما غوښتل پر هغو مسایلو یوه مقاله ولیکم چې مخکې مو پرې خبرې کړې وې)) ماویل کوم مسایل؟ هغه وویل: ((هېر دې شول هغه د تذکرو مسایل چې د خلکو قوم په کې بدل ښودل شوی دی)) ما ویل ښه ښه په یاد مې شو، ښه اوس کیسه کوه. امله وال وویل: ((د همدې ډول تذکرو د پیداکولو په لټه کې وم، هغه ورځ د روداتو بړو ته هسې د یوه کار لپاره تللی وم، یوه چا راته یوه زړه قواله (قباله) راکړه دا قواله هغه ستا د ملګري (...) د نیکه په نامه وه، چې له دوو نورو کسانو څخه یې څه ځمکه اخیستې وه، قواله مې لوستله لوستله چې د (...) د نیکه په نامه مې سترګې ولګېدې چې ګورم په قواله کې یې ورته تاجک لیکلي)) ما ویل نه بابا دا ناممکنه ده، بړو او تاجک دا هېڅ امکان نه لري هغه هم په خندا شو او ویې ویل: ((زه هم دې ته حیران یم چې هډه او ګني، بړو او تاجک.)) امله وال سبا ته قباله راوړه، په قباله کې یې یو طرف ته قوم تاجک، بل طرف ته مومند او بل طرف ته شینواری لیکلي وو. عجیبه خبره خو داده چې په قباله کې یې د یوه پلار دوو زامنو (یوه ورور ته تاجک او بل ته مومند) لیکلي، قباله مې ښه وکتله ډېره پخوانۍ نه وه، د همغه مهال وه چې دري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبو مرزايانو خلکو ته په شعوري او نا شعوري ډول په تذکرو کې د قومونو د اړولو لړۍ پیل کړې وه، ما املـه وال تـه وویـل چې (...) دربانديې خبر نه شي چې پوټکی به دې وباسي، هغه ويل دا ټکه خو يـوازې پـر (...) نـه ده رالوېـدلې، ددې وطـن پـر زرګونـو څـه چې پـه لکونو خلکو رالوېدلې ده، زموږ د ډېرو خپلوانو همدا حال دی، دا انجنیر غني څومره شعوري او تکړه سړی دی، تـه لاړ شـه وګـوره د هغه په تذکره کې هم تاجک لیکل شوي، ما ویل نه بابا!! ((املـه وال ویـل راځـه شـرط بـه وتړو)) امله وال زیاتـه کړه: ((انجنیـر غنـي لاڅـه کـوې دا څـو نومیـالي حاجیـان صـاحبان او داسـې نـور حاجیـان صاحبان چې اوس ځانونه د ټولـو پښـه يـانو مشـران او لیـډران ګڼـې داسې اوازې او انګـازې دي، چې د هغـو پـه تـذکرو کـې هـم تاجـک لیکل شوي، خو ما خپلـه شخصاً د هغـوی تـذکرې نـه دي لیـدلې او چک کول يې هم څه اسانه کار نه دی.)) ما ويل يه هکله امله والـه زه دې والله پرځان شکي کړم هسې نه چې زما د پلار او نیکـه پـه تـذکره کې تاجک نـه وي لیکـل شـوي. يـو ځـل بايـد زه خپـل ځـان هـم چـک کړم. لغمان کې خپـل کـور تـه لاړم، زړه مـې درب درب کـاوه، دخپـل پلار زاړه اسناد د دوبۍ، ایران او د حج سفر اسناد او پاسپورت مـې پیـدا کـړل، پـه هـېڅ ځـای کـې مـې د قـوم لپـاره د تاجـک کلمـه ونـه لیدله، خو بیا هم زړه مې پوره تسل ونه کړ، ما ویـل هسـې نـه چې د (...) کانـه دربانـدې وشـي، د خپـل نیکـه (هدایت خـان) د اسـنادو د میندلو په لټه کې شوم، هېڅ پاڼه مې لاسته رانه وړه، لـه خپلـې مـور نه مې پوښتنه وکړه چې دنیکه مې کومه تذکره یا دهغه په نامه کـوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسناد پاتې که نه؟ هغې ویل: ((نه زویه نیکه دې ډېر پخوا مړشوی، ان هغه وخت چې پلار دې لا وړوکی هلک و، هغه وخت کې تذکرې مذکرې او نور شیان نه وو، عکس چا نه پېژانده.)) بیا مې زړه ولګېده.

دا خو په ختیزو ولایتونو کې دا حال و دا چې په لوګر و لویه پکتیا، غزني، لوی کندهار، هرات، بادغیس، بلخ، شمال ختیزو، مرکزي ولایتونو او خپله په کابل کې به څه تېر شوي وي؟د ختیزو ولایتونو له دې څو بېلګو څخه یې پته لګي.

اوس دنړیوالې ټولنې په مالي ملاتړ د افغانستان د حکومت له خوا په هېواد کې عمومي سرشمېرنه پیل شوې، خو دا سرشمېرنه دومره مرموزه او پټه ده چې هېچا ته یې پته نه لګي او هېچا ته یې معیار معلوم نه دی، مطبوعات پرې هم چندان تبصرې نه کوي او دولت یې هم د پایلو په باب ولس ته معلومات نه ورکوي. ملګري ملتونه په دې لړۍ کې په مستقیم ډول ګډون نه لري او نه یې چارې د هغوی له خوا سمبالېږي، ټول کار او چار د احصایې د مامورینو په لاس کې دی او ددې سرشمېرنې پایله هم د احصایې د مامورینو په ربښتینوالي او درغلۍ پورې تړلې ده، لکه څنګه چې مو په افغانستان کې د احصایې د مامورینو پر تېر چلند باندې لنډه رڼا واچوله، نو د تېرې تجربې له مخې ویلای شو، چې پر اوسنۍ سرشمېرنه هم د سرشمېرنې د مامورینو لید لوری (نظر) او فکر پوره پوره اغېز لري، د مامورینو قومي، سیمه ییز او سیاسي تړاو د احصایې پر ربښتیني ثبت تاثیر غورځوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اوسنۍ احصايې اکثره لوړ رتبه مامورين د طالب نظام تر ړنګېدو وروسته مقرر شوي، د تقرر ددې پړاو اکثره اشخاص په يوه خاص تنظيم او ډلې پورې چې د دولت اکثره حساس پوستونه يې اشغال کړي، تړلي دي. دا ډول مامورين په شعوري ډلو هڅه کوي په احصائيه کې د خپلې سيمې او قوم خواته ډنډۍ وهي او کله چې د عمومي سرشمېرنې نتيجې اعلانېږي، نو دوی به ډېره ګټه کړې وي، په نړيواله ټولنه کې هم ځينې هېوادونه او ځينې خاصې سياسي ډلې او ډلګۍ دې سره مينه او لېوالتيا لري، چې په افغانستان کې عمومي سرشمېرنه په دقيق ډول تر سره نه شي، ځينو دا ډول کړيو په افغانستان کې دلړکيو د حقوقو شعار راپورته کړی او ځينو لا دا فرضيه هم وړاندې کړې چې په افغانستان کې هېڅ قوم اکثريت نه دی، ټول اکثريت دي يا په بله وينا ټول برابر دي، دا ډول کړۍ د کورنيو کړيو په مرسته غواړي، دې فرضيې ته عملي بڼه ورکړي او په افغانستان کې د اکثريت او اقليت واقعيت له منځه يوسي.

سره له دې چې په نورو هېوادونو کې سرشمېرنه د ټولنيزې پرمختيا، اقتصادي ښېرازۍ او د ژوند د نورو چارو د سمبالښت لپاره ترسره کېږي، خو په افغانستان کې د سرشمېرنې غټ ټکی همدا قومي ماهيت دی، چې په راتلونکي کې اکثره سياسي او اقتصادي امتيازونه ور پورې تړلي دي. په هغو ولايتونو کې چې تراوسه په اصطلاح عمومي سرشمېرنه ترسره شوې، هغه د لاندې ځو دليلونو له مخې دقيقه نه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- هر کلي ته د احصايې مامورين نه دي ورغلي.
۲- کوم کلي ته چې ورغلي هلته له ټولو خلکو څخه پوښتنه نه ده شوې.
۳- ځينو کليو ته بېخي نه دي ورغلي، په احتمالي ډول يې احصائيه اخيستې.
۴- د احصايې هغو مامورينو چې په عملي ډول يې احصائيه اخيستې، هغوی اکثرو خپل فورمونه په پنسل ډک کړي، دا چې د کابل په مرکزي دفتر کې هغه پاڼې په قلم په بل شکل ډکې شوي، سپينې شوي، عوض شوي او ځينې حساس مسايل لکه قوم او ژبه په کې بدل شوي او که پر خپل ځای پاتې دي په دې باب هېڅ پته نه لګي.
۵- هغو ولايتونو کې چې احصائيه بشپړه شوې، د نويو ورغليو مهاجرينو او داخلي بېځايه شويو سرشمېرنه به څنګه کېږي؟ که دوی د UNHCR ثبت شوي مهاجر په دې شمېرنه کې ورګډوي نو هغوی چې له UNHCR سره هېڅ ثبت نه دي، هغوی به څنګه کېږي؟
۶- ايا داسې کوم ارګان او تضمين شته چې که چېرې د احصايې مامورين د چا قومي او ژبني هويت بدل کړي، نو دا بدلون بېرته اصلاح شي او په ټوليز ډول د احصايې د مامورينو د درغليو مخه ونيول شي؟
۷- څرنګه چې د احصايې اکثره مامورين دري ژبي دي، نو دوی چې هرې سيمې په تېره بيا پښتنو سيمو ته ځي نو څرنګه چې دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو نه پوهېږي د سيمې له خلکو سره په دري خبرې کوي، هغوی چې ورسره په دري خبرې وکړي، نو دوی هغه ټوله سيمه په دري ژبو کې شمېري، د احصايې د مامورينو له خوا پر ډکې شوې فورمې باندې هېڅ کليوال نه پوهېږي، چې ده ته يې په شمېر، قوم او ژبه کې څه ليکلي دي.

۸- اکثر مامورين له کابله راځي، د ولايتونو او ولسواليو د احصايې مامورين په دې کار کې چندان ونډه نه لري، دوی له سيمې سره پوره بلد نه دي، هره هغه سيمه چې ددې مامورينو خوښه شي او د دوی لوکس ګاډی هلته ورتللی شي، هلته ورځي او له نورو سيمو سره سروکار نه لري.

۹- اکثرو ولايتونو کې لا پوره امن ټينګ نه دی، په دې ولايتونو کې داسې سيمې او ولسوالۍ هم شته چې د احصايې مامورين خو لا څه چې د دولت عادي مامورين هم نه شي ورتللای، دا په داسې حال کې ده چې د احصايې مرکزي دفتر اعلان کړی، چې په دې ولايتونو کې احصائيه بشپړه شوې ده، دا څنګه احصائيه ده له هوا څخه اخيستل کېږي که څنګه؟ د همدغو تشويشونو د رفع کولو لپاره د دولت له لومړۍ درجې واکمنو سره دوه ځله تماسونه ټينګ شول او دا ټولې اندېښنې ورته بيان شوې، خو تراوسه لا په دې اړه کومه پرېکړه نه ده شوې او دا لړۍ لا دوام لري. پوره باور دی هغه سرشمېرنه چې د درغلۍ له لارې ترسره شي په راتلونکې کې به د ټول هېواد په کچه سترې ستونزې او کړکېچونه رامنځته کړي، دلته به لومړی له غلطې احصايې څخه د څو احتمالي ستونزو

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه وکړو او بیا به څو داسې ټکو ته د وړاندیز په ډول اشاره وکړو چې ددې ډول درغلیو مخه پرې نیول کېدی شي.

۱- له غلطې احصایې څخه به په هېواد کې یو لوی سیاسي کړکېچ رامنځته شي.

۲- اقتصادي پرمختیا او د پوهنې د ودې په برخه کې به هېواد کې د بېلابېلو سیمو او ولایتونو ترمنځ انډول له منځه لاړ شي.

۳- په عمومي انتخاباتو، ملي شورا (ولسي جرګه) او سیمه ییزو جرګو کې به سیاسي عدالت تامین نه شي، ځکه چې د ولسي جرګې د څوکیو شمېر به احتمالاً د نفوسو له مخې ترسره شي.

۴- د ټولنیز عدالت د تامین لاره به ډب شي.

۵- د بلې رښتینې سرشمېرنې ضرورت به راوټوکوي، پر دویم ځل سرشمېرنه به بیا په لسګونو ملیونو ډالره لګښت وشي، که دا کار هم وشي، نو په مجموعي ډول به پر سرشمېرنو د خلکو باور له منځه لاړ شي.

۶- غلطه سرشمېرنه به د سیاسي او فرهنګي کړیو ترمنځ سخت بحثونه راوپاروي او دا کار به د قومي دښمنیو سبب شي.

۷- پر غلطه سرشمېرنه به ډېر زیات مالي لګښت وشي او نتیجه به یې هم منفي وي، ددې غلطۍ د اصلاح لپاره دوه برابره فکري او مالي لګښت ته اړتیا ده.

۸- د غلطې سرشمېرنې له مخې هغه امتیاز چې ځینو ډلو او سیمو ته ورکول کېږي، د هغو بېرته اخیستل د دښمنۍ معادل کار دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- غلطه سرشمېرنه کېدی شي د هېواد په اداري جوړښت کې د بدلانه سبب شي، ځکه ځینې سیمې او قومونه به د غلطې سرشمېرنې له مخې د زیاتو اداري واحدونو د جوړېدو غوښتنه وکړي.

۱۰- په غلطه سرشمېرنه کې له قومي او مانیز پلوه له یو چا څخه سرغوڅېږي او پر بل باندې په مصنوعي ډول ایښودل کېږي، ناچل او مصنوعي سرونه د چلېدو وړ نه دي.

۱۱- په ټولیز ډول ناسمه سرشمېرنه په هېواد کې د لسګونو سیاسي، ټولنیزو او قومي ستونزو د ټوکېدو سبب کېدلای شي، چې د ټولو یادونه یې دلته ضرور نه ګڼو.

د ناسمې سرشمېرنې د مخنیوي حل لاره:

۱- تر ټولو د مخه باید په اوسنیو شرایطو کې سرشمېرنه بېخي ودرول شي.

۲- کله چې د جمهوري ریاست لپاره انتخابات ترسره شي او یو منتخب حکومت رامنځته شي، نو کېدی شي په هېواد کې ورسره سوله او ثبات هم ټینګ شي.

۳- د احصایې د ریاست په تشکیلاتي جوړښت کې دې پوره او چورلټ بدلون راشي، د هر قوم او هرې سیمې متناسبه استازي دې په کې تامین شي، چې هېڅ ته د درغلۍ چانس برابر نه شي.

۴- په ټولو ولایتونو او ولسوالیو کې دې د احصایې دفترونه فعال، پرسونل دې مسلکي او پوره تخنیکي امکانات دې ورکړل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- د مهاجرو بېرته راستنېدو ته دې انتظار وو ېستل شي.

۶- سرشـــمېرنه دې د ملګـــرو ملتونـــو او اســـلامي کنفـــرانس او همدارنګـه د یـو شـمېر ملـي ګونـدونو د اسـتازو تـر څـارنې لانـدې ترسره شي.

۷- تـر هغـه پـورې چـې دا ټـول شـرایط برابـر شـوي نـه وي، پـه افغانسـتان کـې احصـائیه اخیسـتل پـه لـوی لاس د ګنهـو سـتونزو د راپیداکولو په مانا ده او تر ګټې یې زیانونه څو ځله زیات دي دا سرشمېرنه نه، بلکې سر غوڅونه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راروانې ټاکنې غره توب، تدبير او څو اټکلونه

دا ليکنه ما د جمهوري رياست تر عمومي ټولټاکنو دمخه کړې وه او کوربـت مجلې پر ۱۳۸۵ ل کال د جمهوري رياست ټولټـاکنو دمخـه چـاپ کـړه. هغـه وړاندوينه چې په دې ليکنه کې شوې وه، دانتخاباتو د بهيـر تـر پايـه رسـېدو وروسته پر واقعيت بدل شو.

خو په انتخاباتو او سياست کې خوش باوري په کار نه ده، په تېره بيا په انتخاباتو کې، ځکه د انتخاباتو نتيجه يو انجام شوی عمل دی، چې بيا نه راګرځي. اکثره وخت هغه څوک ټاکنې بايلي چې پر ځان ډېر غره وي. د تدبير پر ځای له تکبر او د هوش پر ځای له جوشه کار اخلي. هره رايه يې خپله ګڼلې وي او خپل هر مخالف ته يې په نه سترګه کتلي وي. ټولې رايې يې د خپل ځان په ګټه پوره محاسبه کړې وي او ضايعاتو ته يې هېڅ پام نه وي اړولی. پر هر چا يې باور کړی وي او د هر چا رايه يې خپله ګڼلې وي. دا ډول خلک اکثره وخت په انتخاباتو کې ماتې خوري. وروسته بيا پر انتخاباتي کميسيون، پر خپلو نږدې ملګرو، مخالفانو او اړوندو ادارو نيوکې کوي او په انتخاباتو کې د لاسوهنې او درغلۍ تور پورې کوي، خو هوښيار سياستوال د وټونو دقيقه محاسبه کوي، ان د عرضې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

انډول د خپلې تقاضا کچه ټيټه ښيي. په انتخاباتو کې معمولاً درې ډوله رايې موجودې وي:

الف- پخې رايې: پخې رايې، هغو رايو ته وايي چې رايه اخېستونکي پرې سل په سلو کې باوري وي او رايه ورکوونکو هم ورسره په شفاهي يا ليکلي بڼه ژمنه کړې وي او يا ده ته په دويم يا درېيم لاس د هغو د رايې د ورکړې ډاډ ور رسېدلی وي. دا رايې د رايې اخيستونکي له نظره پخې دي، خو ايا د ټاکنو د متخصص او کارکوونکي له نظره هم پخې دي که نه؟ نه هېڅکله پخې نه دي. د ټاکنو د عملي کارکوونکو له نظره هغه رايې چې د پردې تر شا په پټه اچول کېږي، هغه هېڅکله هم پخې نه دي. په دې رايو کې د پنځوسو رايو داسې احتمال دی چې بلې خوا يا خواوو ته به ځي ځکه هغه رايه ورکوونکي چې له يوه رايه اخيستونکي سره د رايې ورکولو ژمنه کړې، له بل سره يې هم کړې، په تېره بيا په داسې حال کې چې د مالي ګټو او واک د ورکړې د امتياز خبره هم په کې مطرح وي، رايې ورکوونکي هم سل په سلو کې پر دې باوري وي چې د ده استعمال شوې رايې هم نه افشاء کېږي او رايه اخيستونکي ته هم هېڅ پته نه لګي، چې چا د چا په ګټه خپله رايه کارولې ده. په همدغو پخو رايو کې بيا په سلو کې د لسو رايو د غلط او ناسم استعمال اټکل هم شته، خصوصاً په وروسته پاتې ټولنو کې چې خلک نه پوره لوستوال دي او نه هم د انتخاباتو له پروسې سره اشنا دي. خلک په اسانۍ نه پوهېږي چې څنګه خپله رايه خپل مطلوب شخص ته واچوي، د انتخاباتو له تخنيکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

امکاناتو، لکه وټ کارډ، د کاندید صندوق، وخت او عمل څخه په ښه ډول ګټه نه شي اخیستلای. یانې هغه کاندید چې سل په سلو کې یې خپلې رایې پخې ګڼلي، په واقعیت کې د هغه رایې په سلو کې ۳۰-۴۰ دي.

ب – اټکلي یا احتمالي رایې: دا هغه رایې دي چې په ولس کې شته خو کاندید یې په شخصي ډول له چا څخه ژمنه نه ده ترلاسه کړې، احتمالي رایې معمولاً د کاندیدانو د شمېر په تناسب وېشل کېږي. مثلاً په یوه سیمه کې څلور تنه کاندیدان دي، د اټکل له مخې یو کاندید کېدی شي له څلورو رایو څخه یوه رایه ترلاسه کړي، د احتمالي رایو اټکل هم احتمالي دی. هر څوک چې د دې احتمالي رایو پر بنسټ د رایو محاسبه د خپل ځان په ګټه کوي په حقیقت کې خپل ځان تېر باسي او کاندید له تدبیري امکاناتو لرې باسي.

ج- مبهمې رایې: ځینې رایې داسې هم وي چې نه یې شمېر معلوم وي او نه یې د چا په ګټه د استعمال احتمال، دا ډول رایې کېدی شي، بې تاثیره یا خنثی رایې وګڼل شي، خو نه سل په سلو کې بې اغېزې، خو د تاثیر څرنګوالي مشخصول یې ګران کار دی. په انتخاباتو کې د دوو نورو رایو په اندول ډېر رول نه لري. په انتخاباتو کې هغه کاندیدان همېشه بریمن دي، چې د رایو دقیقه محاسبه او د خپل ځان په ګټه د رایو ډېر ټیټ حد محاسبه کړي او د خوش باورۍ پرځای د رایو د زیاتولو پر عملي لارو چارو غور کوي، داسې لارې چارې لټوي چې د احتمالي او مبهمو رایو د راخپلولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبب شي. اوس راځو دې ته چې په افغانستان کې د جمهوري ریاست دا ګڼ شمېر کاندیدان څومره پخې، څومره احتمالي او څومره مبهمې رایې لري، د کاندیدانو د نفوذ او وړتونو ساحې کومې کومې دي او هلته د وړتونو احتمالي شمېر څومره دی؟

په افغانستان کې د جمهوري ریاست لپاره د دې دوه ویشتو کاندیدانو په جمله کې یې اکثره کاندیدان د شخصي عقدو، ځاني ګټو، د ځان د مطرح کولو او په اینده کې د امتیاز لپاره پر منتخب جمهور رئیس د فشار راوړلو او د ائتلافونو د جوړولو په نیت ولاړ دي. یوازې د ګوتو په شمار کاندیدان شته چې په ولس کې له بېلابېلو لارو څخه یو څه رایې راخپلولای شي. ځینې داسې کاندیدان هم شته چې هغه ان د خپلې سیمې په کچه هم مطرح نه دي، پاتې خو لا د ټول افغانستان په کچه. له کرزي صیب څخه پرته چې په احتمالي ډول کولای شي د افغانستان له بېلابېلو سیمو څخه رایې راټولې کړي، نور اکثره کاندیدان یوازې د خپل ولایت او هغه قوم په دایره کې را ایسار دي، چې دوی ورپورې تړلي دي. د ډېرو کاندیدانو شتوالی یو لړ ښېګڼې او بدګڼې لري، چې دلته به ورته لږ شان اشاره وکړو:

۱- ښېګڼې: ښېګڼې یې دادي چې په هېواد کې به د ولسواکۍ تمثیل وکړي. که څه هم په هېواد کې اوسنۍ ولسواکۍ د برچې تر څوکې او د B۵۲ الوتکو تر وزرونو لاندې راټوکېدلې، خو بیا هم خلک د پخوا په انډول دا یو غنیمت ګڼي، اوسنۍ نړۍ د تصنع دنیا ده، هغوی هم که یو شی په حقیقي ډول نه وي، خو چې مقصد

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تصنعي او تمثيلي ډول وړاندې شي، خصوصاً زموږ په شان يوې اختناق ځپلې ټولنه کې، دوی پرې اکتفا کوي. په هېواد کې به يو زيات شمېر سياسي کدرونه د شهرت پوړۍ ته ورسېږي، پر ځان به باوري شي، ولس به د انتخاباتو له لارې د دېموکراسۍ تمرين وکړي، خلک به زړور او سرونه به يې خلاص شي او تر ټولو مهمه دا چې دې مظلوم ولس ته به خپل قدر معلوم شي، د يو زيات شمېر هغو کانديدانو جيبونه به هم تش شي او پانګه به يې پر ولس تقسيم شي، چې غواړي د پيسو په زور رايې ترلاسه کړي. سياستوال خصوصاً کانديدان به دې ته اړ شي، چې د رايې ترلاسه کولو لپاره د ولس د عادي فرد درناوی هم وکړي او ځينې به لادې ته هم اړ شي، چې د خپلو سياسي مقاصدو د ترلاسه کولو لپاره ولس ته څه نا څه ټولنيز او ودانيز خدمتونه هم ترسره کړي. د ډېرو کانديدانو تر منځ به ولس ته هم ددې چانس زمينه برابره شي، چې تر ټولو غوره شخص ته رايه ورکړي.

۲ - بدګنې: د ډېرو کانديدانو د شتوالي بدګنې دا دي، چې انتخابات له تخنيکي پلوه ستونزمنوي، د صندوقونو زياتوالی او يا هم په واحد ووټ کارډ کې د عکسونو زياتوالی ددې سبب ګرځي، چې يو زيات شمېر خلک خپل ووټ په دقيق ډول استعمال نه کړای شي. په ووټ کارونه کې زياته تېروتنه رامنځته کېږي. کله کله د کانديدانو منفي رقابت خونړيو ټکرونو ته لاره برابروي او کله کله بيا کانديدان د خپلو ځاني ګټو لپاره يو د بل پر ضد داسې ائتلافونه جوړوي، چې ملي ګټو ته زيان رسوي، کله کله داسې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي چې له ګټونکي سره د ائتلاف له لارې له هغه نه لوړ امتياز ترلاسه کوي، په داسې حال کې چې په نورمالو شرايطو کې دوی هېڅکله د دې پوست لپاره وړ اشخاص نه دي. ياني په وروستۍ نتيجه کې منتخب حکومت بيا يو بل ډول ائتلافي شکل غوره کوي او ائتلافي حکومتونه ډېر کاواکه وي او همېشه د مصلحت او سازش پر ستنو ولاړ وي.

اوس راځو په افغانستان کې د انتخاباتو احتمالي نتيجې ته: که څه هم مخکې تر مخکې د ټاکنو د نتايجو ارزونه څه اسان کار نه دی او نه څوک په مطلق ډول حکم کولای شي چې دا شخص يا ډله به حتماً بری ترلاسه کوي، خو په انتخاباتو کې همېشه د (احتمال) پر بنسټ ارزونه کېږي او له بېلابېلو قرينو څخه سړی د نتيجې نسبي وړاندوينه کولای شي. د انتخاباتو نتيجه اساساً د سياسي اکثريت له مخې ټاکل کېږي. د سياسي اکثريت په ترلاسه کولو کې ډېر مسايل رول لري، لکه قومي، مذهبي اکثريت، هغو ته منسوب اشخاص او د کانديدانو پراخه ستراتيژي، کدرونه، مالي امکانات، کورنی او بهرنی چاپېريال او نور. څوک يې مني که يې نه مني په افغانستان کې د اوسنيو انتخاباتو محور (قوميت) دی. تاسې وګورئ د جمهوري رياست هر کانديد دوو نورو قومونو ته منسوب اشخاص د مرستيال په توګه ټاکي، دا په دې مانا چې د هغه قوم رايې راخپلې کړي، نو که چېرې انتخابات د مسلک او سياسي پوهې پر بنسټ وای، نو بيا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې ډول انتخاب ته اړتيا نه وه، اوس په دې کانديدانو کې ګورو چې د چا د نفوذ ساحه پراخه ده؟

لومړی- حامد کرزی: د عيني واقعيتونو او د حامد کرزي د دوه نيم کلن عملي واک او سياست د تجربې له مخې دی يو افغانستان شموله شخص دی، که څه هم پښتانه له ده څخه ګيلې مانې لري. د ده د واک پر وخت لږکيو ته ان تر خپل استحقاق زيات امتياز ورکړل شو، هزاره او تاجک لږکيو ته ګڼ شمېر دولتي مقامونه او د دوو نويو ولايتونو امتياز څه ساده خبره نه ده. دی کولای شي د دې دوو قومونو او نورو لږکيو نسبي ملاتړ ترلاسه کړي، د ده د دوو مرستيالانو ټاکنه هم پر دې برخه کې بې اغېزې نه ده. خو د کرزي د ووټونو اصلي ساحه پښتون مېشته ولايتونه دي. پښتانه به له ګيلو او مانو سره سره اکثره څکه کرزي ته رايې ورکړي، چې په کانديدانو کې د ده جوګه بل پښتون کانديد نه شته، که چېرې د انتخاباتو کميسيون په عادلانه ډول د کوچيانو او په پاکستان کې د افغان مهاجرو لپاره د راجستر پروسه تضمين کړي، نو د کرزي د برياليتوب احتمال په باور بدلېدلای شي. لنډه دا چې کرزی د افغانستان له هر قوم څخه يوه لاژمه فيصدي رايې او د اکثريت پښتنو اکثريت رايې هم خپلولای شي. لنډه دا چې که انتخابات له تخنيکي پلوه واقعاً عادلانه وي او په ټول افغانستان کې رايې اچوونکو ته يو شان او اسانه شرايط مساعد وي، نو د کرزي د ګټلو احتمال زيات دی. خو که په پښتون مېشته ولايتونو کې د انتخاباتو لپاره ټول شرايط مساعد نه وي، د دې احتمال

(c) ketabton.com: The Digital Library

شته چې کرزی د لومړي پړاو په انتخاباتو کې کامیاب نه شي او تاکنې دویم پړاو ته ولوېږي.

دویم- یونس قانوني: د حامدکرزي د مخالفو کاندیدانو په جمله کې یونس قانوني تر نورو غښتلی دی. قانوني ښه ژبور او د سیاست په رموزونو پوه دی. دی د انتخاباتو لپاره پوره مالي امکانات لري، د نظار شورا او جمیعت تنظیم یوه غوښنه برخه یې ملاتړ کوي، له پوهنې وزارت څخه یې لامخکې تر مخکې یو سیاسي وزارت جوړ کړی او د خپلې ایډیا پلوي یو زیات شمېر اشخاص یې په حساسو پوستونو کې ځای پرځای کړي، دی هیله من دی چې دا کسان به په انتخاباتو کې د ده لاس قوي کړي. دغه راز د کورنیو چارو وزارت په اړوندو ارګانونو کې هم د ده په لاس مقرر شوي اشخاص لاپر خپل ځای دي. د تاجکانو په منځ کې په اوس وخت کې دی تر هر چا زیات محبوب دی. دغه ټول امتیازونه دی ددې جوګه کوي، چې د کرزي د مخالفو کاندیدانو په منځ کې قوي دریځ ترلاسه کړي، خو ایا دا ټول ددې لپاره کافي دي چې له کرزي څخه میدان وګټي؟ په څرګند ډول ویلای شو چې نه.

ښاغلی قانوني د پورتنیو برلاسیو تر څنګ یو زیات شمېر داسې نیمګړتیاوې هم لري، چې هغه د ناکامۍ کندې ته راکاږي: قانوني د جنګ د دورې محصول کدر دی چې نه ورسره د نړیوالې ټولنې دیموکراتیکه خوا موافقه ده او نه ورسره د افغان ولس اکثریت؛ قانوني هغه شخص دی چې د کابل په تنظیمي جګړو کې یې د جمیعت او نظار شورا د یو جګ پوړي غړي په توګه فعاله ونډه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخیستې او کـه چېـرې د کابـل د ورانـۍ حسـاب کتـاب کېـږي، نـو قـانوني هـم لـه دغـه قـانوني حسـاب کتابـه خلاصېدلای نـه شـي. د امریکـایي پوځونـو پـه مـټ د طالبـانو د سـقوط پـر مهـال د جمیعـت تنظیم د ملېشو له خوا د هېواد په شمال او نورو سیمو کې یو زیات شمېر افغانان ځورول شوي، بې عزتـه شـوي او جبراً مهـاجرت تـه اړ شـوي دي. د دا ډول منفـي هڅـو سلسـله هـم قـانوني او د جمیعـت نورو مشرانو پورې تړل کېـږي. پـه پـوهنې وزارت کې هـم د ده سـیمه ییز او ژبنی تعصب څرګند و. د بېلګـې پـه توګـه د (معـارف) جریـده کې په سلو کې دوه برخې پښتو هم نه وه، د ده په وخت کـې شـپاړس نیم ملیونه ټوکه درسي کتابونه چاپ شول، چې له هغې جملې څخـه یوازې څلور نیم ملیونه ټوکه په پښـتو او نـور ټـول پـه دري ژبـه وو او بـس. لـه دې ټولـو خبـرو پرتـه د ښـاغلي قـانوني د ووټونـو سـاحه پـه لـومړي ګـام کـې پنجشـېر او نـورې تاجـک مېشـتـه سـیمې دي. د مسعودي جلال، عبدالحفیظ منصور، لطیـف پـدرام او ځینـو نـورو کاندیدانو د نفوذ ساحه هم تاجک مېشـتې سـیمې دي، سـره لـه دې چې اټکل کېـږي د دوی اکثره بـه د قـانوني پـه ګټـه تېـر شـي، خـو کـه کوم یو تېر نه شي، نو بیا د قانوني پر رایو منفي تاثیر کولای شي.

دغه راز د احمدشاه مسعود د کورنۍ په استازیتوب احمدضـیاء مسعود که له کرزي سره رښتیا هم ولاړ وي، نـو پـه تاجـک مېشـتـو سیمو کې د ښاغلي قانوني زیاتې رایې اوبه کولی شي. پـه پښـتون مېشـتې سـیمو او د نـورو لړکیـو لـه سـیمو څخـه، د یـاد وړ رایـو پـه ترلاسه کولو کې د قانوني د بري اټکل کم دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو دې ټولو برياوو او نيمګړتياوو سره سره قانوني تر بل هر کانديد زيات کرزي ته خطر دی، خصوصاً که انتخابات دويم پړاو ته ولوېږي او قانوني له دوستم او نورو لږه کيو سره ائتلاف وکړي، نو دا خوا نوره هم پياوړې کېږي. د قانوني غټه اشتباه اوس داده چې د تاج محمد وردګ په شان يو شخص يې د ځان مرستيال وټاکه، وردګ نه يوازې په پښتون مېشته سيمو کې محبوبيت نه لري، بلکې ټول ورسره مخالف دي، قانوني که د تاج محمد وردګ پر ځای کوم با اعتباره پښتون مرستيال ټاکلی وای، کولای يې شول يو زيات شمېر رايې راخپلې کړي، خو دې کې هم هېڅ شک نه شته چې هېڅ با اعتباره پښتون به قانوني سره دې معاملې ته حاضر نه شي.

دريم- جنرال عبدالرشيد دوستم: د جنرال عبدالرشيد دوستم د نفوذ ساحه يوازې ازبک لږکي دي، په هغو کې هم ډېر مخالفان لري، د ترکمنانو زياته برخه يې هم مخالفه ده. د انتخاباتو له لارې د جنرال دوستم واکمني يو مهال کار دی، خو دوستم کولای شي نورو ډلو او اشخاصو سره د يوه ائتلاف له لارې هغه ډله نسبتاً غښتلې کړي، امتياز هم ترلاسه کړي او خپل ځان په دې ډول په سياست کې دخيل کړي.

څلورم- همايون شاه آصفي: همايون شاه آصفي د ملت بابا اعليحضرت محمد ظاهر شاه سره خپلوي لري، که بابا پر همايون شاه آصفي د تاييد لاس راکش کړي، نو ددې احتمال شته چې په پښتون مېشته سيمو کې يو څه يا ډېر شمېر رايې راخپلې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلي کرزي ته سخت زيان ورسوي، خو داسې اټکل کېږي چې د ملت بابا به د پخوا په شان د هېچا ملاتړ هم ونه کړي، که داسې وشي نو همايون شاه آصفي به د هغه تر خپل تصوره هم کښته رايې وګټي.

پينځم- سيد اسحق ګيلاني: دې کې هېڅ شک نه شته چې د ګيلاني کورنۍ په زياتو پښتون مېشته سيمو کې زيات محبوبيت او مريدان لري، خو دا محبوبيت تر ډېره کچه مذهبي دی نه سياسي، خلک اوس تر ډېره حده دا تفکيک کولای شي چې مذهبي او سياسي ارزښتونه سره بېل کړي. خو خپله سيد اسحق ګيلاني د خپل مذهبي اغېز ترڅنګ په افغانستان کې خپل سياسي نفوذ هم لري، خو دا دواړه اغېزې به يې هغه وخت لازياتې وای چې د ګيلاني کورنۍ په سياست کې په يوه خوله وای. پيرسيد احمد ګيلاني د کرزي د پلوۍ اعلان وکړ او دا کار د سيد اسحق ګيلاني د نفوذ ساحه ډېره راتنګوي نو په دې ډول سيد اسحق ګيلاني د ډېرو رايو په ترلاسه کولو کې ازاد لاس نه لري، خو که سيد اسحق ګيلاني هر څومره کمې رايې هم وګټي، د انتخاباتو په لومړي پړاو کې د دې ټول زيان حامد کرزي ته رسېږي.

د پورته يادو شويو غټو کانديدانو ترڅنګ نور کانديدان هم شته چې په افغانستان کې ډېر زيات نفوذ نه لري او د دې ليکنې د اوږدوالي له امله ورڅخه تېرېږو.

دا ليکنه په داسې وخت کې ليکل شوې، چې تراوسه لا ټول کانديدان پر خپل دريځ ولاړ دي. د دې زيات اټکل دی چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاندیدانو شمېر تر دې راکم شي، یو له بل سره ائتلاف وکړي. د واک پر وېش معامله وکړي. نا اټکله پېښې رامنځته شي. انتخابات ټال شي، د کاندیدانو له جملې څخه څوک حذف شي او داسې نور ډېر اټکلونه چې هره ورځ یې امکان شته، خو تر دې دمه چې د کاندیدانو کوم جوړښت دی او پر هېواد کومه سیاسي فضا خوره ده او که دا فضا همداسې دوام ومومي، ددې ډېر زیات احتمال دی چې ښاغلی حامد کرزی به د جمهوري ریاست د ټاکنو ګټونکی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمدګل خاموند

(د خوشال د دستار سړی)

دا لیکنه د هیلې مجلې د ۱۳۷٦ل کال په ٤مه ګڼه کې خپره شوې ده.

لوی خان خوشال بابا په خپل مشهور اثر (دستارنامه) کې د یو ایډیال شخصیت، ټولنیز مشر او سیاستمدار لپاره ((شل هنرونه او شل خصلتونه)) ټاکلي دي. په دې شلو هنرونو او خصلتونو کې د ځان پېژندنې ، پوهې، شعر، سوداګرۍ، د نسب د څېړنې، د انځورګرۍ، د اولادونو د روزنې، د ښکار، د لیک او نور هنرونه او د مشورې، چوپتیا ، نارینتوب، توکل، د عدل او انصاف، د ملک انتظام، د همت او نور خصلتونه شامل دي. د خوشال په نظر حمیده خصلتونه ډېر دي خو دا شل هنرونه او شل خصلتونه داسې دي لکه سترګې، چې د چا سواد وشي. نور هر کتاب په خپله لولي. دبابا په نظر که چېرې دا هنرونه په یوه شخص کې شته شي، نو (د دستار) د تړلو لایق ګڼل کېدی شي، که نه هسې خو:

چې دستار تړي هزار دي - د دستار سړي په شمار دي

خوشال بابا د خپل ژوند په اوږدو کې د همداسې یو شخص په لټه کې و، خو هغه وخت لکه چې ځوک د بابا د ایډیال او بشپړ شخصیت په تله پوره برابر نه شول، یوازې خپله خوشال بابا و، چې د انساني شخصیت دا پوړۍ یې وهلې وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته بیا په پښتنو کې داسې شخصیتونه لکه میرویس نیکه(رح) او ستر احمد شاه بابا په پښتني تاتوبي کې وتوکېدل چې نه یوازې د لوی خان د مشرتابه د اصولو په تله برابر وو، بلکې د پر هغه ارمانونه او هیلې چې د بابا په ژوند کې پوره نه شوې، هغه دوی پوره کړې.

په شلمه پېړۍ کې لوی څښتن تعالی پر پښتنو یو بل شخصیت چې د خوشال د ایډیالونو ممثل دی، ولوراوه، دا شخصیت محمد گل خان مومند دی، چې د خوشال د توري او پښتونولۍ روح یې په اند، وینه او روح کې څپې وهلې. دی یو څو گامه نور هم وړاندې لاړ او د هغه ستم ستونی یې ومروړه، چې پېړۍ پېړۍ یې زموږ ژبې ته زندۍ ور اچولې وه.

دی د خوشال غوندې هم تورزن و، هم یې پوهه لرله، هم شاعر و، هم ژبپوه و، هم ورته خپل اصل نسب معلوم و، هم د هېواد د نوي پښت پر ملي روزنه پوهېده، هم مېړنی و، هم یې د عدالت او انصاف تله په لاس کې وه، هم ډوډۍ مار و، هم یې پر خدای(ج) توکل و او هم د ملک د انتظام پر چارو پوهېده، دی نه یوازې د ځان په روحیاتي پېژندنه پوهېده، بلکې د خپل هېواد او قوم د قومي هویت او ځانگړتیاو د ساتنې او پالنې لپاره یې بې دریغه هلې ځلې هم کولې. ده ژبه د قوم پېژندنې اساسي لامل باله، نو ځکه یې په دې برخه کې داسې ستر کارونه وکړل، چې پښتانه یې تر عمره هېرولای نه شي، ده د وخت نا پښتو ژبي پښتانه واکمنان دې ته اړ کړل، چې د هېواد د ملي او رسمي ژبې په توگه د پښتو حقوق ومني، یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوځنده ادبي بهير يې جوړ کړ، چې د ژبې د پالنې او بډاينې لپاره يې اغېزمن کارونه وکړل، ان خبره يې تر دې را ورسوله چې پښتو ژبه له يو زر کلن ستم نه خلاصه او د نورو سياله شي. ده د خپل ژوند تر وروستي بريده له پښتنو سره خپله دا مينه وپالله او د ډېر سپين ږير توب پر وخت او د ژوند په وروستيو کې يې هم، همدا ويل: " پښتو پښتو به وايم که وم وم که نه وم نه وم ". دی د همدې هيلې او مبارزې په بهير کې سپين ږيری شو، بابا شو،خو پښتو يې ځوانه کړه (ته شوې د پښتو غزله ځوان زه دې بابا کړم). دی بابا شو،خود پښتو بابا، ځکه يې نو اوس شعوري پښتانه د شلمې پېړۍ د ((پښتو بابا)) په نامه يادوي.

د يو ملي مشر لپاره د خوشال خان بابا د شلو خصلتونو په منځ کې يو هم د ملک د انتظام خصلت دی، د شلمې پېړۍ پښتو بابا د ملک په چارو، انتظام او سمبالښت کې تر هر چا زيات دقيق و، ده له نن څخه تقريباً شپږ لسيزې وړاندې د هغو زرګونو نيالګيو تر څنګ چې اوسپنيز افغان واکمن (امير عبدالرحمن خان) او ځينو نورو مشرانو له خوا د هېواد په هغو سيمو کې چې د پرديو له خوا ورته په راتلونکي کې خطرونه متوجه کېدی شول، نور زرګونه نيالګي کېنول او بيا يو وخت داسې هم راغی، چې شپېته کاله وروسته د بابا د لاس نيالګي ثمر او مېوې ته رسېدلي وو، لوی ښامار (شوروي اتحاد) له ډېرې پخوا ، افغانستان ته سترګې نيولې وې، خو کله چې يې په ښکاره يرغل پيل کړ، نو ټول نيتونه يې رسوا شول، دوی لومړی د ټول افغانستان د نيولو خيال کړی و او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندوکش غرونه یې خپله دفاعي کربنه ګڼله. په همدې وجه روسانو د لس کلنې جګړې په ترځ کې د جګړې زیات اورونه د افغانستان په شمال- ختیځ، جنوب، لویدیځ او جنوب غرب سیمو کې بل کړي وو او ورو ورو یې په شمال کې د پښتنو د تضعیف او کمونې لپاره کار کاوه، ددې لپاره یې افغان ضد او ملي ضد عناصر هم وروزل، کله چې روسان په افغانستان کې پر خپلې ماتې باوري شول، نو خپل رول او نیت یې د ((اقلیتونو حقوقو!)) تر شعار لاندې ځینو خاصو ډلو، ډلګیو او عناصرو ته وسپارل، هغوی هم د روسانو شعار او تبلیغ او د هېواد د ټوټه کولو نیتونه ښکاره کړل. خو ملي مفکرین او مشران پر دې پوهېږي چې خپل هېواد څنګه له لرې او نږدې خطرونو وژغوري.

اوسپنیز واکمن امیر عبدالرحمن خان او نور پر دې پوهېدل چې د روسانو د نیتونو سترګې خېرنې دي، نو ځکه یې د یو اوسپنیز مورچل په توګه له افغان قومونو یو دېوال جوړ کړ او په اکثرو هغو پوله ییزو سیمو کې چې له بهرنیو هېوادونو څخه خطر راولاړېدلای شو، ځای پر ځای کړل، پښتو بابا محمد ګل خان مومند د افغاني تولنې د لاافغاني کولو لپاره د ټېرو مشرانو هیلې لاپسې وغوړولې او افغان قومونه یې سره داسې واوبدل او واوډل چې اوس یې هېڅوک جلا کولای نه شي. په اوسني سیاسي، پوځي بهیر کې یو مطرح شخص په یوه خصوصي غونډه کې وویل: ((موږ د شمال له پښتنو څخه ډېر خوشاله یو، ځکه دوی د هېواد د تجزیې مخه ونیوله)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو بابا نه یوازې د هېواد د جغرافیایي جوړښت په پام کې نیولو سره د قومي توازن د برابرولو په لاړ کې درنې کارنامې کړي، بلکې افغانان یې له ښاري ژوند او د سوداګرۍ له چارو سره هم ښه بلد کړي او کوم امکانات اوفکر چې هغه وخت د ده په واک کې وو، هغو ته یې ورکړي. د هېواد د اولادونو د روغې پالنې او روزنې په نیت یې هغوی ته په خپله ژبه ښوونځي جوړ کړل او په سلګونو نور علمي او ملي کارونه.

خوشال بابا همدغسې یو شخصیت د دستار لایق بولي چې خپلو خلکو او خپل هېواد ته همداسې ستر خدمتونه او سترې کارنامې وکړي، اوس له دې فاني نړۍ څخه د محمد ګل خان مومند د تګ ډېر کلونه کېږي، خو د هغه د کارنامو او لاس کېنولو نهالګیو مېوه او ثمر موږ، زموږ ژبې او زموږ هېواد ته رسېږي، نو لازمه ده چې دی د شلمې پېړۍ د پښتو بابا، ملي مفکر، غازي او د لوی خان خوشال بابا ایډیال شخصیت (د دستار سړی) وبولو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استاد رشاد سیاسي شخصیت

دا لیکنه ما د مرحوم استاد اکاډیمیسن پوهاند عبدالشکور رشاد د مړینې د څلویښتی په درناوي کړې وه او بیا د استاد په یاد د مقالو په یوه راټوله شوې ټولګه کې چاپ شوې ده.

کله چه موږ د پښتو اد بیادتو تاریخي بهیر او د افغاني ټولنې د ودې ا و تکامل بېلابېل پړاوونه ګورو، نودلیکوالۍ او سیاستوالۍ او لیکوال او سیاستوال ترمنځ یو عجیب توازن او تناسب او یو پر بل باندي مقابل اغېزمو ترسترګو کېږي. امیر کروړ جهان پهلوان هم شاعر، لیکوال او سیاستوال و، پیر روښان هم لیکوال او سیاستوال و، ناز و انا او زرغونه انا هم لیکوالې او سیاستوالې وې، خوشال اود هغه

ټوله کورنۍ لیکوال او سیاستوال وو. د میرویس نیکه کورنۍ هم دلیکوالۍ او سیاستوالۍ دا اصل پاللی، بي بي زینبې د یوې پخې شاعرې او سیاستوالې په توګه لاتر اوسه د تاریخ حافظه تانده ساتلې، احمد شاه بابا او د هغه کورنۍ هم د سیاستوالۍ تر څنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شاعرۍ درنه پانګه لري، خپله احمد شاه بابا د دېوان خاوند و. لنډه داچې دا بهیر له امیرکروړ یا هم ان تر هغه دمخه پیل شوی او دادی د پښتو معاصرو ادبیاتو په پیل سره لاهم نه تمېږي؛ سراج الاخبار جریدې کې اکثره خپاره شوي مطالب په هغولیکوالو پورې اړه نیسي چې هم لیکوال وو او هم سیاستوال، علامه محمود طرزي، عبدالهادي داوي، مولوي صالح محمد کندهاري او نور ټول، لیکوال او سیاستوال وو. په اماني دوره کې عبدالرحمن لودین او نورو د سیاستوالۍ او لیکوالۍ دا دود وغځوه او تر سقاوي اړو دوړ وروسته، محمد ګل خان مومند د خوشال ددستار دسړي په شان د لیکوالۍ او سیاستوالۍ مزي لاپسې وپېیل او دسیاست په مټ یې پښتو ژبې او ادب ته داسې ستنې ودرولې چې تر هغه وروسته پرې زموږ د ملي ژبې اوادب ډېرې رنګینې ماڼۍ ودانې شوې، داعلیحضرت محمد ظاهر شاه په پېرکې بیا هم د لیکوالۍ او سیاستوالۍ مزي سره و نه شلیدل، د پښتو ادب پینځو ځلاندو ستورو دویښ زلمیانو د ملي سیاسي غورځنګ په جوړونه او پرمخبیونه کې اغېزمن رول ولوباوه او د ملي سیاسي افکارو په پنځونه او خورونه کې یې کارنده ونډه واخیسته.

استاد عبدالشکور رشاد هم دپښتو ادبیاتو د شپږم ستوري په توګه دویښ زلمیانو په ملي سیاسي غورځنګ کې د فعالې ونډې له امله همدا دود و پاله او دو لسواکۍ په لسیزه کې دملي مترقي دیموکرات ګوند دنشراتي ارګان(مساوات) جریدې د امتیاز خاوند په توګه یې د عملي سیاست او لیکوالۍ ترمنځ اړیکي وساتل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو د معاصرو ادبياتو د ټول پېر په ګډون ، له امير کروړه رانيولې بيا تر ۱۳۵۲ تر ۱۳۵۷ کلونو پورې ټوله موده کې په عملي او نظري سياست کې د ليکوالو ګډون د ملي افکارو د خورونې ، د ملي وياړونو د انځورونې او ملت جوړونې سبب شوي او پر يوه مستقيم خط يې همدغه ملي ارمانونه پاللي او تعقيب کړي دي.

يانې دا مهال سياسي ملي وفاداري په اسانی سره د اختناق او امتياز پر وړاندې خپل لوری نه بدلاوه.

ځکه نو که چا دا مهال سياسي ليکوالي هم کړې، اکثره يې په ولس کې منښت او ګرانښت لري. تر ۱۳۵۷ ل کال وروسته چې په هېواد کې سياسي بحران رامنځته شو، نو ورسره سم د سياسي باور او سياسي وفادارۍ د ادلون بدلون کړکېچ هم رامنځته شو . همدغه وخت سياسي ليکوالی يا سياستوالوليکوالو د اکثرو ليکنو تګلوری هم وخت پر وخت بدل شو .

همدا مهال د ولس پر ذهن د سياسي ليکنو پر وړاندې د بې باورۍ فضا خوره شوه. د وخت غوښتنې، د نظامونو د اختناق او امتياز فشارونو هم اکثراً مطرح ليکوال دې ته اړ وېستل، چې د يو او بل لوري په ګټه ليکنې وکړي او هم ځان په مستقيم ډول له عملي پلوه د هغوی په ليکه کې ودروي.

خو استاد عبدالشکور رشاد د وينې زلميانو له پاخه ملي سياسي تحريك څخه هغه پخه ستنه وه چې دا مهال لاپر خپل ځای او خپل دريځ ولاړه وه. استاد نه يوازې د افغانستان، بلکې د سيمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کچه داسې يوه درنه علمي او اکاډيميکه څېره وه، چې هر نظام ته د تائيد سرخوځونه او اشاره يې هغه نظام ته د مشروعيت د بښنې مانا لرله. دا په داسې حال کې وه چې تر ۱۳۵۷ ل کال وروسته ټول نظامونه د مشروعيت له همداسې يو ستر چلينج سره مخامخ وو. خود هېڅ نظام واکمن پر دې بريالي نه شول چې د زور او زرو په مقابل کې د استاد له علمي او سياسي وزن څخه د خپل نظام د مشروعيت لپاره ګټه پورته کړي.هر نظام چې په کابل کې واکمن و، يو ځل يې ضرور مغرور مشرتابه د استاد د فقير خانې ور ټکولای او په خپل نظام يې کې استاد ته د لوړ منصب دور کړې بلنه ورکړې.

خو هغه هېڅکله د امتياز دې ډول خوړلنيو ته د خپل احساس سر ټيټ نه کړ. ان تر دې چې يو وخت استاد په علمي اواکاډيميکو اداروکې د خپل پخواني ماموريت له دوام څخه هم ډډه وکړه او دکار دا ډول دوام يې هم دنظام مشروعيت او هغه ته د ګټې رسونې په ما نا انګېره. يوه غوره بيلګه يې هم په شپېتمو کلونو کې د وخت د حکومت له خوا داکاډميسين او کانديد اکاډميسين علمي رتبو ورکړه وه، حکومت استاد لومړی علومو اکاډمی ته راوبوله، خو هغه دا بلنه ونه منله، بيا يې ددې علمي رتبې لپاره دخپلو سوانحود ور لېږلو بلنه ورکړه، خواستاد بياهم خپلې سوانح ور ونه لېږلې، نو د وخت حکومت مجبور شو، چې دهغه سوانح دهغه ماموريت له اسنادو څخه تر لاسه کړي او دا علمي رتبه کورته ورولېږي. دوخت حکومت دالورېينه د زړه له تله نه وه، د مجبوريت

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مخې وه، ځکه چې دا مهال دټول هېواد په کچه تر استاد رشاد لوړه علمي ستېه نه وه، نو که حکومت استاد ته دا علمي پوړۍ نه واى ورکړې، نو تر هغه ټیټو کسانو ته د دا ډول علمي رتبوورکول په اتومات ډول خپل مشروعیت له لاسه ورکاوه.

دتنظیمي واکمنۍ پرمهال یو ځل بیا واکمنو داستاد احساس او ملي وزن دازموینې په تله کې واچوه، دامتیاز او اختناق له دوارو میتودونو څخه یې کار واخیست، خو استاد یې له خپل دریځه یوساتتي متر هم ونه خوځوه، همدا مهال، چې کابل په وینو او د اور په لمبو کې لمبول کېده، دملګرو ملتو او ځینو افغانانو له خوا به افغانستان ته دپخواني پاچا اعلیحضرت محمدظاهر شاه دبېرته راتګ یونیم غږ پورته کېده، اکثرو وسلوالو تنظیمونو په تېره بیا مغرورو بنسټپالو تنظیمونو به په یوه خوله دهغه دراتګ مخالفت کاوه، همدا مهال استاد دهمدې بنسټپالو ترټولو سرتمبه مشر ته یو لیك ولېږه او په هغه کې یې لیکلي وو، چې له اعلیحضرت سره مخالفت نه ستا په ګټه دی او نه دملت. داعلیحضرت په رد کې باید تاسو له ډېر تعقل څخه کارواخلئ، نه له احساساتي چلند څخه، استاد په دې لیك کې ددې تنظیمي مشر دمخالفت له امله اوږدو احتمالي ملي او قبیله یي جنګونو ته هم په پرده کې اشاره کړې وه، خو هغه وخت هغه تنظیمي مشر استاد په قبیله یي فکر او خولو کې ډوب وباله او ویې ویل چې ما فکر نه کاوه چې استاد رشاد به هم قومیت پالي. لس کاله وروسته بیا داسې وخت راغی، چې همدا بنسټپال دکابل هوایي ډګرته داعلیحضرت هر کلي لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورغلل او بیا وروسته یې دهغه لپاره مجللې مېلمستیاوې هم وکړې. خو استاد بیا په دې هرکلي او مېلمستیاوو کې ګډون ونه کړ. ترتنظیمي اختناق او اړو دوړ وروسته دیوه بل اختناق لړۍ پیل شوه، دطالبانو نظام پرکابل او دهېواد په زیاتو سیمو واکمن شو، دهېواد دملایي اوتحصیل کړي قشر ترمنځ یو غټ درز او تضاد رامنځته شو، هېڅ داسې څرك او ځراغ نه لیدل کېده، چې له دې درز څخه هېواد ته دراپیدا کېدونکي خطر دمخنیوي لپاره هڅې وکړي او د طالبانو داغزن چاپېریال او چلند په مهارولو او کنټرول کې مرستندوی او دهغوی د فشار دکمولو سبب شي. طالبانو دا مهال دهېواد ټول روشنفکره او تحصیل کړی پاړکی دنابودۍ له ګواښ سره مخامخ کړی و، استاد په ډېر دقت سره ددې خطر مخنیوي ته راودانګل او د افغانستان په علومو اکاډمۍ کې یې دپخواني ماموریت د بیا ژوندي کولو له لارې وغوښتل د طالبانو او روشنفکره قشر ترمنځ دیوه پله حیثیت غوره کړي، استاد ددې ملي خطر دکمولو لپاره ډېرې هلې ځلې وکړې، خو کله چې یې ولیدل باران پر کاڼوباندې اثر نه کوي او طالبانو دخپل سپوره منطق له اسه نه کوزیږي، نو خپله لاره یې بېله کړه، طالبانوته داستاد ملي دریځ هغه وخت لاښه پسې څرګند شو، چې په اطلاعاتو او کلتور وزارت کې، دیو جوړ شوي سیمینار په ترځ کې، دیو اغزن طالب چاروا کي له خوا دویښ زلمیانو په غورځنګ کې دګډون له امله پر استاد دګناه پېټی بار شو، خو استاد دهغه بحث په ترځ کې په ډېر افتخار او جرئت سره ورته وویل: "هو! زه ویښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

زلمـی وم، ویښ زلمـی یـم او ویښ زلمـی بـه یـم" دې خبـرې سـره د سیمینار طالب او ناطالب برخوال هك حیران شول او استاد لـه سیمیناره دکور پر لوري رهي شو. اوس چې د طالبانو د وهم او اختناق ښاماروژل شوی، کېدی شي ځینو خلکو ته دایوه معمولي خبره ښکاره شي، خو هغه چا چې دطالبانو په اغزنې واکمنی کې شپې ورځې تېرې کړي، هغوی ته داستاد دا حرکت دسیاسي او اخلاقي جرئت یوه شهکاره بېلګه ده.

کله چې دطالبانو مشر په هېواد کې دیو ستر فرهنګي جرم دسرته رسونې (دبامیانو دتاریخي بتانو دماتولو) فیصله وکړه، نو استاد په همغو شپو ورځو کې دطالبانو مشر ملا محمد عمر ته یو لیك ولېږه، په لیك کې په واضح ډول او په ټینګه غوښتنه شوې وه چې ددې تاریخي اثارو ړنګونه افغانستان ته یو نه جبرانېدونکی زیان دی او خپله طالبانو ته یې هم عواقب ښه نه دي. یو زورور واکمن ته دقدرت داوج پرمهال د دا ډول څرګند لیك لېږل، یوازې داستاد رشاد غوندې دپخې ارادې خاوند کولای شي او بس.

کله چې طالبان د قدرت له نیلي راوغورځول شول او یو ځل بیا یې زړو ازمایل شویو ځای ونیو، نو یو ځل بیا د استاد رشاد جونګړې ته دکورنیو او بهرنیو واکمنو بهیر ورمات شو. تر دې وروسته دلنډ مهالې ادارې له مشر نه نیولې بیا تر دویم او درېیم لاس چارواکو ټولو له استاد څخه په دولت کې دګډون هیله وکړه، خو استاد بیا هم د قناعت پرتخت ناست و، څوکۍ او مقامونه ورته د بادبېکې ښکارېدل، همدا مهال دملګرو ملتونو ځانګړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

استازي لخدار براهيمي هم د استاد کورته، په حکومت او روانه سياسي پروسه کې، د هغه د ګډون لپاره، هغه ته ځانګړې مراجعه وکړه، خو استاد دلخدار براهيمي بلنه ونه منله. دا د استاد د عملي سياسي شخصيت څو بېلګې وې، چې په لنډيز سره ورته اشاره شوه، په نظري سياست کې د هغه په بېلابېلو ليکنو خصوصاً په شعرونو کې د هغه د شخصيت انځور په ډېر ښه ډول ليدلای شو، که په عملي او نظري سياست کې د استاد د برخې اخيستنې ټولې بېلګې موږ په دقت سره له نظره تېرې کړو، نو په څرګند ډول به راته جوته شي، چې استاد د خپلې ليکوالۍ يا فکري بلوغ له پيله بيا تر ابدي سفر پورې يو مستقيم ملي سياسي خط تعقيب کړی او هېڅکله هم اختناق او امتياز پردې نه دی برياليٰ شوی، چې دی له خپل ملي، هوډ، دريځ او لارې واړوي، او يا يې هم په سياست کې پر منحني او منکسرې کرښې تګ ته مجبور کړي، د سياسي شخصيتونو په ارزونه کې د زمان او مکان حالات، د اختناق او امتياز د فشار دوه غټ فکتورونه ډېر مهم دي، هر سياسي يا فرهنګي شخص چې د وخت له حالاتو سره پر وخت مبارزه کړې، د اختناق او امتياز د فشار له دواړو حالاتو څخه بريمن راووځي، نو دا ډول شخصيتونه مثبت ګڼل کېږي او د عامه منښت او ګرانښت جوګه ګرځي او ان د روحانيت مرتبې ته رسيږي. زما په نظر استاد رشاد له سياسي پلوه همداسې يو شخصيت و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځو حقوق شعار دی که ضرورت؟

دا لیکنه د ناهید مجلې په لومړۍ ګڼه کې چې د ۱۳۸۱ل کال له (زمري-تلې) سره سمون خوري، چاپ شوې ده.

په افغانستان کې داسې یو دود چې شعارونه یو ډول وي او عملونه بل ډول، نیتونه صفا وي، خو تدبیرونه کمزوري او نیمګړي، وینا خوږه وي خو عمل تریخ، لباسونه سپین وي خو زړونه او فکرونه تور او تیاره، داسې ډېر کم خلک او کمې سیاسي ډلې لیدل شوي، چې شعار او وینا یې له عمل سره سمون خوري، له همدې کبله اوس شعارونو خپل ارزښت له لاسه ورکړی او خلکو ته ستړیا پېښوي، پر سیاسي ډلو هم د خلکو باور کمزوری شوی، د خاین او خدمتګار مفاهیم هم کله کله یو د بل پرځای کارېږي. د اعتماد او باور په دغسې یو بحراني حالت کې که څوک ډېر ښکلي او شفاف (رانه) شعارونه هم ورکړي او د عملي کولو لپاره یې هم د زړه له تله هڅه و هاند وکړي، نو بیا به هم د ډېرو خلکو باور ځکه راخپل نه کړای شي، چې تر دې دمخه د شعار او عمل د انطباق څېره رڼه نه ده تېره شوې. ((د ښځو حقوق)) اوس په افغانستان کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدغسې یوه موضع ده. ښځې په افغانستان کې له کلونو څه چې له پېړیو راهیسې له خپلو اکثرو حقوقو څخه بې برخې وې او د طالبانو په واکمنۍ کې خو بیا د ښځو پر حقوقو داسې چاړه راکاږل شوه، چې هېڅ ځانګې یې خپل سر نه شو پورته کولای، ددغه کرکجن او تاوجن اختناق تر ختمېدو وروسته یو دم د ښځو د حقوقو مسئله دومره ګرمه شوه، چې اوس د ښځو څه چې ان د جهادي ملایانو په خوله کې هم د ښځو د حقوقو مسئله اوړي را اوړي، روښنفکران او دیموکراتان خو لا پرځای پرېږده، هغوی خو وایي چې دا خو زموږ د مبارزې اساسي برخه ده، د طالبواکۍ تر ړنګېدو وروسته په هېواد کې یوه تر ټولو ګرمه مسئله همدا د ښځو د حقوقو موضوع ده، اوس د ښځو د حقوقو د ترلاسه کولو او دفاع لپاره نه یوازې خپلواکې ټولنې جوړې شوي، بلکې ځینې انجیوګانې هم په دې برخه کې د شعار او عمل تر بریده کار کوي او دولت هم د ښځو د چارو لپاره یو ځانګړی وزارت جوړ کړی دی.

دا طبیعي خبره ده چې شعارونه ډېر شي، عملونه کمېږي، اوس یو ځل بیا د ازمون وخت رارسېدلی دی، اوس به معلومېږي هغه ټولنې، دولتي او نا دولتي موسسې چې د ښځو د حقوقو شعارونه پورته کوي عملاً یې د ښځو د ژوندانه د ښه والي لپاره څه کړي او څه کوي؟

ایا یو ځل بیا خو به تېره تجربه نه تکرارېږي، چې عملونه تر شعارونو قربان شي او یو ځل بیا د بې باورۍ فضا رامنځته شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې کې هېڅ شک نه شته چې ښځه د ټولنې نیم بدن دی، هر کله چې په ټولنیز، سیاسي او عملي ډګر کې د ښځو فعال ګډون محسوس نه وي، نو دا ددې مانا لري چې نیمه ټولنه فلج او له فعالیته غورځېدلې ده.

ښځې له نارینه سره برابر حقوق لري او دواړه باید له خپلو ټولو حقوقو برخمن شي، که یو نارینه د ژوند، زده کړې او د بیان له ازادۍ څخه برخمن وي او د ټولنې د یو متمدن انسان په توګه وده وکړي، نو هغه هېڅکله د ښځو د حقوقو مخالفت نه کوي، که څوک غواړي په افغاني ټولنه کې په اسانۍ سره ښځې له خپلو حقوقو برخمنې کړي، نو ښه لاره یې داده چې د نارینه او ښځو حقوقو ته د وخت او ځای له پلوه په موازي ډول کار وکړي، ځکه که یوه خوا هم له خپلو حقوقو بې برخې شي، پر بله خوا ناوړه اغېز کوي، اوس په ټولیز ډول د ټولو افغانانو او په تېره بیا د ښځو د حقوقو د ترلاسه کولو لپاره د پخوا په انډول ډېر ښه شرایط برابر شوي، له دې حالاتو څخه باید ښه عملي او مثمره ګټه پورته شي.

د ښځو د حقوقو ترلاسه کول په واقعیت کې د ټولنې یو ستر ضرورت دی، دا اړتیا باید پوره شي او افغان مېرمنې له خپلو ټولو حقوقو څخه برخمنې شي، خو دې ټکي ته مو باید ژور پام وي، هسې نه چې ښځې په دې شعارونو کې ببخي ورکې شي، یو ځل بیا تېرې تجربې تکرار شي او بیا هم په ټولنه کې د بې باورۍ فضا رامنځته شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تهران په کابل کې

دا لیکنه د طالبانو تر ړنګېدو وروسته په افغانستان کې د ایران زیات واک وځواک په باب د اندېښنې په توګه لیکل شوې وه، په هوسی، او ښکلا مجلو کې چاپ شوې هم ده او دادی دلته یې یوځل بیا قدرمنو لوستونکو ته وړاندې کوو:

هسې خو له پېړیو او په تېره بیا له لسګونو کلونو راهیسې پر افغانستان د ایران کلتوري تاثیرات موجود و، خو په کابل کې د اسلامي جمیعت او پر ځینو برخو د وحدت ګوند د نیمواکه واکمنیو په بهیر کې دا تاثیرات لاپسې جوت او څرګند شول، د اسلامي جمیعت مشر خو په ایران کې افغانستان او ایران یو ژبي هېوادونه وګڼل او له ایران څخه یې د زیات فرهنګي او ژبني اغېز شیندنې هیله وکړه، د وحدت ګوند بنسټ خو هسې هم په ایران کې ایښودل شوی، ریښې یې هم له هماغه ځایه خړوبېدلې او خړوبېږي، ځکه خو یې تر هرڅه زیات ځان د امام خمیني د خط پیروان ګڼل او ایران پالنه یې خپله اصلي دنده شمېرله، د ایران فرهنګي، ژبني، مذهبي، اقتصادي او سیاسي تاثیرات هغه وخت لاپسې زیات شول چې د طالبانو حکومت د امریکایي پوځونو په لاسو ړنګ او واک یو ځل بیا اسلامي جمیعت، ملي اسلامي جنبش او اسلامي وحدت ګوند، چې درېو واړو ته د ایران مرستو د نوش دارو حیثیت درلود،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاسته ورغی. لکه څنګه چې د افغان ـ شوروي په جګړه کې د جګړې درونـد زيـان شـوروي اتحـاد او پـه خپلـه افغانسـتان وزغمـه، خـو امتياز يې نورو هېوادونو په تېره بيا پاکستان واخيست. دغسـي د طالبـانو د سـقوط بـار د امريکـا متحـده ايـالاتو او نـورو هېـوادونـو اوچت کړ، خـو ګټـه پـه کـې تـر هرچـا زياتـه ايـران وکـړه. د اسلامي جميعت او وحدت ګونـدونو ځواکونـه چـې کابـل تـه د طالبـانو تـر سـقوط وروسـته سـم لاسـي داخـل شـوي وو، د حکومـت اکثـره حساسي، فرهنګـي، سياسـي، اقتصـادي او تخنيکـي څـوکۍ يـې اشغال کړې، آن د هېواد نږدې اکثره بهرني روابط او استازې هم د ايران پلوه ډلو تر کنټرول لاندې راغلل. د هېـواد پـه غـرب کـې داسـې ايران پلوه اشخاص يو ځل بيـا واکمـن شـول، چـې کلونـه کلونـه پـرې ايران خپله پانګه لګولې وه، ايران په افغانسـتان کـې د حکومت لـه دغه حالت نه د خپلو ملي او سياسي ګټو لپاره اعظمي ګټـه پورتـه کړه او په لسګونو ډوله قراردادونه يې لـه افغـاني اړخ سره لاسليك کـړل، دا قراردادونـه خصوصـاً د فرهنګـي ((همکـارۍ)) قراردادونـه داسې وو، چې د ايران په ګټه او په مجموع کې د افغانستان په زيان تمامېدلای شول.

ايران تر دې حده د افغانستان په کورنيو او ملي چارو کـې دخيـل شو چې د اسلامي جميعت طرحه شوی سرود چې په افغانسـتان کـې اوس په وچ زور د ((ملي سرود)) په نامه غږېږي، په ايران کـې کمپـوز شـوی او موزيکـال شـوی دی. پـه فارسـي ژبـه د افغانسـتان پـه ملـي سـرود کـې د ايـران خاصـه لېوالتيـا ده، کلـه چـې حامـد کـرزي تـه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورنیو چارو په وزارت کې د احمدشاه مسعود د لوی عکس تر چتر لاندې د قدرت د انتقال مراسم ترسره کېدل، نو د جمیعت سرود ته د احترام په خاطر ټول ګډونوال پورته کړای شول، د ایران د بهرنیو چارو وزیر هم د دې غونډې یو واکمن مېلمه او یو ویناوال و، ده د خپلو خبرو په ترڅ کې د دې سرود ډېر توصیف وکړ او ویې ویل چې دی یې تر ډېر تاثیر لاندې راووست، کله چې حامد کرزي ته واک ولېږدول شو، نو داسې تصور کېده چې د ایران واک او اغېز به د حکومت په دننه کې ورو ورو راکم شي، نه یوازې داسې و نه شول، بلکې خبره نوره هم بدتره شوه، ایران د خپل اغېز مزي نور هم وغځول او داسې وخت هم راغی چې کرزي صیب د شیخ محمدآصف محسني پر وړاندیز او غوښتنه د کابل حبیبیې لېسې ته مخامخ یوه ساحه د یو لوی فرهنګي او علمي مرکز جوړېدو لپاره د ایران په واک کې ورکړه.

عجیبه خبره دا ده چې دا ساحه د خوشال بابا د لېسې ملکیت و، یانې لیلیه وه چې کلونه کلونه ترې افغانانو ګټه پورته کړې، پرته له دې چې د چا ملکیت او حقوقو ته پام وشي او یا هغه معوضه شي دا ملکیت د ایران پلوه ډلو په واک کې ورکړل شو، اوس ایران په دې سیمه کې د یو لوی کمپلیکس د جوړولو کار بشپړ کړی دی او په نږدې راتلونکي کې به د ګټې اخیستنې لپاره تیار شي.

دا به په افغانستان کې د شیعه ییزم د پراختیا او د مذهب تر پردې لاندې د ایران د پراختیا غوښتنې یو اساسي مرکز وي، چې هر کال به په سلګونو تنه د مشخصې مذهبي زدکړې تر څنګ د ټاکلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

موخې په پام کې نیولو سره سیاسي زدکړې محصلین روزي، دا کار به په افغانستان کې نه یوازې قومي ستونزې راولاړې کړي، بلکې د مذهبونو ترمنځ به د ټکر یوه اساسي وسیله هم شي، د دې پر ځای چې د مذهبونو ترمنځ تفاهم او پوهاوی رامنځته شي او د اختلاف ور ټکي په مذاکره او مناظره حل شي، اختلافات به نور هم ژور شي او بیا به ورو ورو فزیکي ټکر ته لاره اواره کړي، دا نه کنترولېدونکې احتمالي پېښې په داسې حالاتو کې رامنځته کېږي چې د افغانستان په نوي اساسي قانون کې د حنفي مذهب او جعفري مذهب دواړو د رسمیت خبره هم په ابهام کې تېره شوې ده.
په افغانستان کې د حنفي مذهب ژورې او عصري زدکړې نه شته او که څه هم دي، نو هغه په کلیوالو نا رسمي مدرسو کې له دودیزو کلتوري او فتاوي مسایلو سره د امتزاج له مخې ترسره کېږي، چې د پاخه منطق ستنې نه لري. په هند، پاکستان او ځینې نورو اسلامي هېوادونو کې چې د احنافو مدرسې او پوهنتونونه دي، هغو ټولو ته د سني مذهبه افغان طالبانو لاس رسی نه شته، یوازې د پاکستان د احنافو په مدرسو کې افغان طالبانو ته د زدکړې یو څه نا څه امکانات شته، چې هغه هم په منظم او سیستماتیک ډول نه دي او له کوم ځنډ او خنډ پرته یې څوک تر پایه پورې نه شي تعقیبولای. د افغانانو لپاره د پاکستان په دیني مدرسو کې یوه بله ستونزه هم شته او هغه دا چې هلته مذهبي زدکړې څه نا څه د داسې سیاسي اغېزو تر سیوري لاندې دي چې همېشه یې د افغانستان ملي ګټې زیانمنې کړې دي. نو که هلته څوک مذهبي زدکړې ترسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم کړي، له سیاسي پلوه د افغانستان د ملي ګټو د زیان په بیه تمامېږي. بله خوا چا چې د ایران په دیني مدارسو کې زدکړې کړي، هغه د شیعه ییزم تر څنګ د ایران پالنې روحیه هم پالي. اوس چې د ایران سیاسي لاسونه د هېواد تر زړه (کابل) پورې غځېدلي، نو په افغانستان کې د ایران پالنې او ایران خوښونې روحیه نوره هم پیاوړې کېږي. د ایران د سیاسي مذهبي اغېز ترڅنګ د هغوی بله اساسي جبهه هماغه ژبنۍ او فرهنګي هغه ده، چې د اوسني حکومت په دننه کې د واکمنو فرهنګي او سیاسي چارواکو په ملګرتیا پر مخ بیول کېږي، ځیني ازادې ملت ضد خپرونې چې له بهرنیو سرچینو څخه خړوبېږي، هم په دې بهیر کې د ایران پالنې روحیه تعقیبوي. د ایران په لمسه په خپله د دولتي او نا دولتي خپرونو له خوا د افغانستان پر دودیزې ملي ترمینالوژۍ (اصطلاحاتو) څرګند یرغل، خپله د افغانستان له اساسي قانون سره ډاګیز مخالفت دی. کله چې څوك د افغانستان دولتي ټلویزیون، افغان ټلویزیون، طلوع، آیینه ټلویزیون او نور ګوري، نو د ګڼو ایراني اصطلاحاتو په کارولو سره فکر کوي، چې دا د ایران محلي ټلویزیوني چینلونه دي. عجیبه ده داسې شپه هم راغلې چې له دې یادو څلورو ټلویزیوني خپرونو څخه یو وخت څلور بېلا بېل ایراني فلمونه خپاره شوي، نو هلته له خلکو سره دا پوښتنه پیدا کېدله چې دا ټلویزیونونه لکه چې ایرانیانو ټېکه کړي که څنګه؟ د افغانستان د اطلاعات او کلتور وزارت خو له خپل نامه څخه نیولې بیا تر خپلو امکاناتو پورې تر زیاته بریده په خپل قدرت، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایـران پـالنې پـه چـوپړ کـې دی او د دې وزارت وزیـر ښـاغلي سـید مخدوم رهین خو ان د افغانستان له ملي ترمینالوژۍ څخه هم منکر دی او ویل یې: ((موږ اصلاً ملي ترمینالوژي نه لرو)). ایران په داسې حـال کـې چـې پـه افغانسـتان کـې د کلتـوري، مـذهبي او سیاسـي یرغلونو له لارې زیاتې بریاوې ترلاسه کړي، پـه اقتصـادي برخه کې هم تر هر چا دمخه دی. افغانسـتان د ایرانـي شـیانو، نفتـو او نـورو تولیداتو لپاره تر ټولو ښه مارکیټ دی او په دې برخه کې نږدې دی چې لـه پاکسـتان او چـین څخـه د افغانسـتان اقتصـادي بـازار خپـل کـړي. ایـران نـه یـوازې د پاکسـتان پـه انـډول د نسـبتاً ښـو شـیانو د تولید له لارې د افغاني بازارونو د را خپلولو په حال کې دی، بلکې د حکومت په داخل کي د سیاسي نفوذ لـه لارې یې هم د دې زمینـه ځان ته برابره کړې، چې ډېر اقتصـادي قراردادونـه د ځـان پـه ګټـه را خپـل کـړي. هوټلونـه جـوړ کـړي، هـوایي شرکتونه پرانیـزي او د لـوړ پوړو ودانیو د جوړولو قراردادونه وکړي. ایران په مجمـوعي ډول پـه افغانستان کې د لویو اقتصادي تاسیساتو د جوړونې مخالف دی، چـې لـه هغـې جملـې لـه ترکمنسـتان څخـه د افغانسـتان لـه لارې پاکسـتان او بیـا نـورو هېوادونـو تـه د غـازو او تېلـو نللیکـې غځـول دي، ایران غواړي دا نللیکه د ایـران لـه لارې تېـره شـي او اقتصـادي ګټـه یـې ایـران تـه پـاتې شـي، پـه همـدې وجـه پـه افغانسـتان کـې د مشخصـو سیاسـي اتنیکـي او پـوځي ډلـو ټېلـو د تقـویې لـه لارې د افغانستان سیاسي وضعه بې ثباته ساتي. لنډه دا چې اوس ایران د افغانسـتان پـه چارو کي په هر اړخیز ډول دخیـل دی او کـه د خلاصـون

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه دقيقه لاره يې و نه لټول شي، نو د روسيې او پاکستان په شان به د افغانستان د تباهۍ سبب شي. د افغانستان دولت ته په کار ده مخکې تر دې چې خبره د بحران حد ته ورسېږي د ایران د مذهبي، کلتوري، سیاسي او اقتصادي اغېز د کمولو لپاره یو دفاعي سیستم او حل لاره ولټوي او بیا هغه عملي کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه

محمد اسمعیل یون د حاجي محمدخان زوی په ۱۳۴۲ل کال، د لغمان ولایت د الینګار ولسوالۍ دنیازیو په یوې روښنفکرې کورنۍ کې زېږېدلی دی.
لومړنۍ زده کړې یې د الینګار ولسوالۍ د سلینګار په لومړني ښوونځي کې سرته رسولي دي، تر هغه وروسته کابل ته راغی او په خوشال خان لیسه کې شامل شو. پر ۱۳۶۲ل کال له نومورې لیسې څخه په دویم نومره بریالی او پر ۱۳۶۷ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې محصل شو. پر ۱۳۷۰ل کال له نومورې څانګې څخه اول نومره بریالی او پر همدې کال بېرته دپښتو څانګې د کدر غړی شو. پر ۱۳۸۵ل کال په نومورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګه کې د ماسترۍ دوره پیل شوه، یون په ډېر ښه او بریالي ډول دا دوره پایته ورسوله.

محمد اسمعیل یون له ۱۳۷۰ ل کال څخه بیا تر ننه پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي تدریسي غړی او د (پوهندوی) علمي پوړۍ ته رسېدلی دی، پر استادۍ سربېره، استاد یون د ((کابل پوهنتون))، ((هیلې)) او ((شمشاد))مجلو د چلوونکي دنده هم په ښه ډول ترسره کړې ده. په پېښور کې د چاپېدونکې ((معارف)) مجلې کتونکی غړی هم و. همدارنګه دیو شمېر نورو چاپي خپرونو همکار هم پاتې شوی دی.

استاد یون پر ۱۳۸۱ل کال، په جلال اباد کې بېړنۍ لویې جرګې ته د ختیزو ولایتونو د انتخاباتو د دفتر مشر شو، ددې جرګې لپاره تر ټاکنو وروسته د جرګې غړی، بیاد جرګې د غړو له خوا د بېړنۍ لویې جرګې دلومړي منشي په توګه انتخاب شو. استاد یون په دې جرګه کې تر خپل وروستي وسه خپل ملي او تاریخي مسولیت ادا کړ او د هېواد دښمنه عناصرو د توطیو مخه یې ونیوله.

تر دې جرګې وروسته، کله چې د افغانستان د اساسي قانون د تدوین بهیر پیل شو، نو استاد یون بیا ددې بهیر لپاره د ختیزو ولایتونو د دارالانشاد دفتر مشر وټاکل شو. په ختیزو ولایتونو کې د اساسي قانون د لویې جرګې لپاره انتخابات هم د همدې دفتر له

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوا ترسره شول.استاد یون د اساسي قانون د تصویب په لویه جرګه کې د نوموړې جرګې د دارالانشا د غړي په توګه خپل فعال رول ادا کړ. ټاکل شوې وه، استاد یون په ختیزو ولایتونو کې د افغانستان د جمهوري ریاست لپاره د عمومي ټاکنو د دفتر مسول شي، خو په کابل کې د لویو جنګسالارانو او ځینو تنظیمي مشرانو له خوا پر حکومت او ملګرو ملتونو د زیات فشار له امله له کاره ګوښه شو.ملګرو ملتونو(UNAMA) استاد یون ته وړاندیز وکړ، چې په کابل کې به تر دې لوړه دنده دروسپارو، خو استاد یون ونه منله او خپلې استادۍ ته یې دوام ورکړ.

درې کاله وروسته یې د ځینو ملګرو په زیات ټینګار او غوښتنه، د جمهوري ریاست د ملي امنیت شورا په دفتر کې د فرهنګي چارو د ریاست دنده ومنله او په کابل پوهنتون کې پر استادۍ سربېره لا تر اوسه دا دنده پر مخ وړي.استاد یون پر ۱۳۸۵ل کال د افغانستان او پاکستان د امن ګډې جرګې لپاره د افغانستان له خوا د منشي په توګه غوره شو او دا دنده یې هم په ښه ډول ترسره کړه.

استاد یون د خپلواک لیکوال په توګه په تېرو شلو کلونو کې ګڼ شمېر فرهنګي او ټولنیز خدمتونه ترسره کړي،په ګڼو چاپي، رادیویي او ټلویزیوني مرکو کې یې د واقعیتونو او حقایقو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

 څرګندبیان له امله د خلکو په زړونوکې ځای نیولی دی. که څه هم ډېر خلک د یون لیکنې، مرکې او نظریات خوښوي، خو یو شمېر داسې خلک هم شته، چې د یون سرسختې مخالفین دي. د هغه ملي او ګټورو نظریاتو ته هم غلط رنګ او تعبیر ورکوي، دا ډول اشخاص، چې اکثره یې زورواکي او د سیاسي ډلو ټپلو غړي او مشران دي، د استاد یون نظریات خپلو شخصي او تنظیمي ګټو ته خطر بولي، نو ځکه یې په ټینګه مخالفت کوي. زه ددې شاهد یم، هر کله چې یون کومه لیکنه او مرکه کړې، نو دده پر وړاندې یې مثبت او منفي غبرګونونه دواړه راپارولي دي، منفي غبرګونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سیاسي بهیر کې یې ډېرې نامشروع ګټې ترلاسه کړي او ځانونه یې مطرح کړي دي.

مثبت غبرګونونه اکثره د ولس د مشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خو استاد یون په دغسې سختو اغزنو او تنګو شرایطو کې بیا هم خپل فرهنګي، سیاسي او ټولنیز کار ته دوام ورکوي.

دا اوسنی فرهنګي کار، چې تاسو یې اوس په مسلسل ډول ګورئ، دا د تېرو شلو کلونو کارونه دي، چې له تېر یو نیم کال راهیسې پرې په منظم ډول کار شوی، اوډل شوي او دادی ستاسو مخې ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایښودل کېږي، په داسې یو دولتي دفتر کې چې بوختیاوې په کې ډېرې وي، د منظم او ستر فرهنګي کار سرته رسول اسانه کار نه دی.استاد یون پر خپلو فرهنګي کارونو سربېره د ګڼو فرهنګي ټولنو د غړي، همکار او موسس غړي په توګه هم خپل فرهنګي رول ادا کړی،په پېښور کې یې د دوو المان مېشتو فرهنګي ټولنو (دافغانستان د کلتوري ودې ټولنې) او(د پښتني فرهنګ د ودې پراختیا ټولنې) د همکار په توګه د بېلابېلو لیکوالو په لسګونو اثار، ایډیټ او چاپ کړي دي. دغه راز یې په سلګونو کورنیو مشاعرو، ادبي غونډو او سیمینارونو کې ونډه اخیستې ده، خپله یې هم په لسګونو مشاعرې،سیمینارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي.

سربېره پر دې، په یو زیات شمېر، ملي او نړیوالو کنفرانسونو کې یې په ښه ډول د خپل هېواد استازي کړې ده. دلته به یې د اثارو یادونه وکړو:

اثار

الف- پنځونې:

کتاب نوم	څرنګوالی	چاپکال
• مټکور	لومړۍ شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• په اورونو کې سندرې	دویمه شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷

ب- راټولونې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

- هیلې | ګډه شعري ټولګه | دویم ۱۳۸۷
- نیمګړي ارمانونه | د حیران شعري ټولګه | دویم ۱۳۸۷
- د لوونو فصل | ګډه شعري ټولګه | دویم ۱۳۸۷
- د نازو انا یاد | د سیمینار د لیکنو ټولګه | دویم ۱۳۸۷
- د استاد الفت نثري کلیات | داستاد الفت نثرونه | دریم ۱۳۸۷
- سیندونه هم مري | د اسحق ننګیال شعري منتخبات | دویم ۱۳۸۷

ج- ژباړنې:

- د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه
  دپوهنوال روستارتره کي اثر | دویم ۱۳۸۷
- .د افغانستان فرهنګي میراثونو ته یوه کتنه
  د نینسي دوپرې اثر | دویم ۱۳۸۷
- په افغانستان کې د جګړې جنایتکارانو محاکمه
  د پوهنوال روستار تره کی اثر | دویم ۱۳۸۷

د- یونلیکنې:

- د اماراتو سفر | د اماراتو یونلیک | دویم ۱۳۸۷
- که یون دی یون دی | د اروپا یونلیک | لومړی ۱۳۸۷
- دپښتناګون ترڅنډو | د امریکا یونلیک | لومړی ۱۳۸۷

هـ- څېړنې او شننې:

- د محمدګل خان مومند اند و ژوند ته یوه لنډه کتنه | دویم ۱۳۸۷
- استاد زیار د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری | دویم ۱۳۸۷
- دکابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي پښتو کتابښود | دویم ۱۳۸۷
- د افغانستان فرهنګ ته اوښتي زیانونه | دویم ۱۳۸۷
- د پښتو شعر هندسي جوړښت | شپږم ۱۳۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

- له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل دویم ۱۳۸۷
- ساینسي پرمختیاوې دویم ۱۳۸۷
- بېړنۍ لویه جرگه ولسواکي او زورواکي دویم ۱۳۸۷
- اندیال خوشال لومړی ۱۳۸۷
- هیله د خپلو سریزو په لمن کې لومړی ۱۳۸۷
- کلتوري یون لومړی ۱۳۸۷
- فرهنگي فقر لومړی ۱۳۸۷
- مرکه او مرکې لومړی ۱۳۸۷
- خوشال په خپل ایډیال لومړی ۱۳۸۷
- د کتابونو په وړمو کې لومړی ۱۳۸۷
- افغانستان په سیاسي کړلېچ کې لومړی ۱۳۸۷
- پښتو لیکنی سمون لومړی ۱۳۸۷
- اوسنۍ رسنۍ لومړی ۱۳۸۷
- که نړیوال ماته وخوري؟ لومړی ۱۳۸۷

خدای (ج) دې استاد یون ته ډېر عمر ورکړي او جرئت دې ورته هم تاند لري، الله(ج) دې دی له هر ډول بدو بلاوو وژغوري، په فرهنگي کارو زیار کې ورته د نور زغم او اوسپلې هیله لرم.

په درناوي

وفاالرحمن وفا

کابل- افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

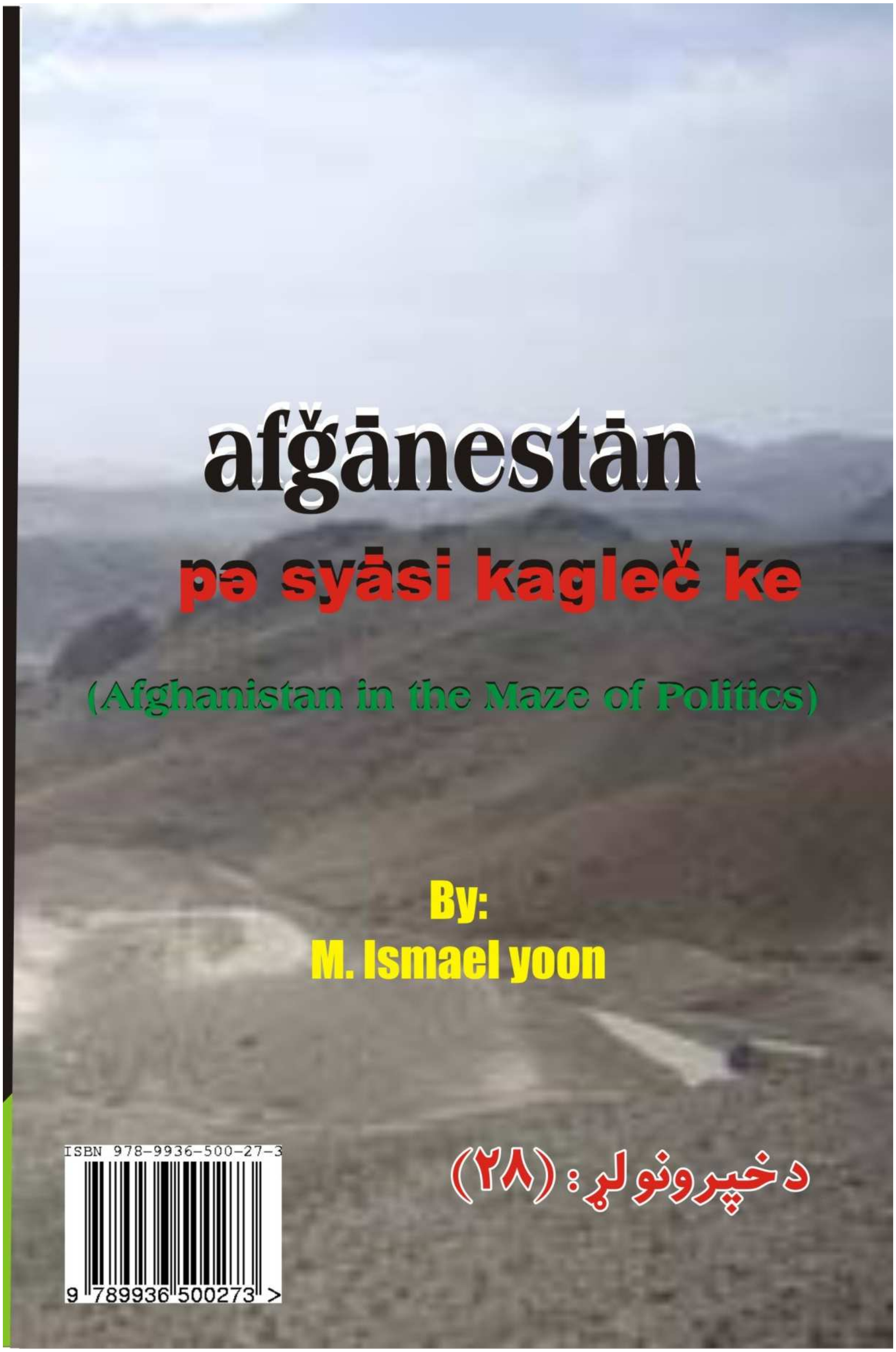

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library